T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL

BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEMAL TAHİR'İN TARİHÎ ROMANLARINDA SOSYAL OLAYLAR

ZEHRA KARACA

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. YAŞAR ŞENLER

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yeni Türk Edebiyatı ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zehra KARACA tarafından hazırlanan "Kemal Tahir'in Tarihî Romanlarında Sosyal Olaylar Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca 08.07.2019 Pazartesi günü saat 14:30 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Yaşar Şenler	Kabul edildi	
Dr. Öğr. Üyesi Selda Uygur Gürbüz	Kabul edildi	
Dr. Öğr. Üyesi Halil Öner	Kabul edildi	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10264892
Yazar Adı / Soyadı	ZEHRA KARACA
T.C.Kimlik No	10136785078
Telefon	5433770669
E-Posta	zehrakaraca@trakya.edu.tr
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	KEMAL TAHİR'İN TARİHÎ ROMANLARINDA SOSYAL OLAYLAR
Tezin Tercümesi	SOCIAL EVENTS IN THE HISTORICAL NOVELS OF KEMAL TAHİR
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	194
Tez Danışmanları	PROF. YAŞAR ŞENLER DR. ÖĞR. ÜYESİ SELDA UYGUR DR. ÖĞR. ÜYESİ HALUK ÖNER
Dizin Terimleri	
Verilen Dizin Terimleri	

02.08.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Kemal Tahir'in Tarihî Romanlarında Sosyal Olaylar

Hazırlayan: Zehra KARACA

ÖZET

Toplumsal meselelere çözüm bulmak amacıyla tarihe yönelen Kemal Tahir, tarihsel bir çerçevede kaleme aldığı romanları ile her çağda ses getiren önemli bir şahsiyettir. Toplumsal problemlere Marksist bir yöntemle yaklaşan Kemal Tahir, Türk toplum yapısının Batı'dan farklı olduğuna inanmış ve Batılı kalıplara bağlı kalmamıştır. Kemal Tahir, Türk toplumunu tarihî süreç içerisinde ele alarak bugünü aydınlatmaya çalışır. Derin tarih araştırmaları yaparak kaleme aldığı tarihî romanlarında toplumun her kesimini ilgilendiren çeşitli sosyal olaylara yer verir. Kemal Tahir, romanlarında Türk milletinin kültürel değerlerini, inançlarını, sosyal problemlerini ele alır. Hayatı boyunca Türk toplum gerçekliğini açıklama çabası içinde olmuş ve romanlarında Türk milletini derinden sarsan olayları gün yüzüne çıkarmıştır. Kemal Tahir, fikir ve görüşleri ile Türk fikir dünyasında önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Tarihî Roman, Sosyal Olaylar

Name of Thesis: Social Events in Historical Novels of Kemal Tahir

Prepared by: Zehra KARACA

ABSTRACT

For the purpose of finding solutions to social issues, Kemal Tahir is an important person who brings voice in every age with in novels, which he has been writing in a historical framework. Kemal Tahir, who criticized social problems with a Marxist method, has not the Turkısh society that the structure is different from the West. Kemal Tahir, tries to illuminate today by adressing. Turkish society with in the historical process. Historical novel, written by history research, include various social events that concern every segment of society. Kemal Tahir, discusses problems of the Turkish nation in his novels. Throughout his life, he has been in an effort to explain the reality of the Turkish society and has revealed the events that have deeply shaked the Turkish nation in his novels. Kemal Tahir has an important place in the Turkish idea world with ideas and opinions.

Key Words: Kemal Tahir, Historical Novels, Social Events.

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatında tarihî roman türünün ilk örnekleri Tanzimat Döneminde verilir. Her çağda büyük bir ilgi gören tarihî romanların edebiyatımızdaki yeri ve önemi büyüktür. Özellikle Cumhuriyet Döneminden itibaren tarihî romanlara artan ilgi günümüzde de devam etmekte ve farklı alanlara da kaynaklık etmektedir. Cumhuriyet Döneminde yazdığı eserleri ve yenilikçi fikirleri ile ön plana çıkan Kemal Tahir, tarihî romanlarında Türk toplumunun önemli problemlerini gün yüzüne çıkaran ve özgün çözümleri ile her çağda ses getiren önemli bir şahsiyettir. Türk toplum meseleleri üzerine düşünen ve Türk toplum gerçekliğini tarihsel süreç içerisine açıklamaya çalışan Kemal Tahir, tarihî romanlarında, Türk toplumunu ilgilendiren sosyal meseleleri gerçekçi bir üslûpla ortaya koymuştur. Toplumsal meselelere Marksçı bir yöntemle yaklaşan Kemal Tahir, Türk toplum yapısının Batı'dan farklı olduğuna inanmış ve batılı ölçütlere bağlı kalmamıştır. Kemal Tahir, toplumsal meselelere faklı bir bakış açısıyla yaklaşarak yenilikçi fikirleri ile döneminde dikkat çeken bir isimdir. Romanlarında, Türk toplumunun tarihi süreç içerisinde yaşadığı önemli hadiseleri gün yüzüne çıkararak bugünü anlamaya çalışır. Hayatı boyunca kalıplara, şablonlara bağlı kalmayan Kemal Tahir, Türk toplum yapısını kendi değerleri içerisinde açıklamaya çalışır. Kemal Tahir'in tarihî romanları Türk toplum gerçekliğini aydınlatan ve derin tarihî araştırmalara dayanan önemli çalışmalardır.

Kemal Tahir'in tarihî romanlarını kapsayan bu çalışmamız "*Giriş*", "*Sonuç*" ve "*Kaynakça"* dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın "*Giriş*" bölümünde Türk Edebiyatında tarihî romanın gelişimi ve önemi üzerinde durarak bu konuda yapılmış aha önceki çalışmaları inceledik. "*Birinci Bölüm*" de Kemal Tahir'in hayatını esas alarak romancı ve düşünür kimliği ile Türk edebiyatındaki yeri ve önemini ortaya koymaya çalıştık. "*İkinci Bölüm*" de ise "*Türk Edebiyatında Roman*" kavramı üzerinde durarak edebiyatımızda romanın tarihsel süreç içerisinde nasıl bir yol izlediğini dönemlere ayırarak göstermeye çalıştık. Çalışmamızın

"*Kemal Tahir'in Tarihî Romanlarında Sosyal Olaylar*" başlığını taşıyan üçüncü bölümünde ise incelediğimiz romanlardaki sosyal hadisleri belirleyerek değerlendirmeye tabii tuttuk.

"*Sonuç*"ta ise incelediğimiz romanlardan vardığımız sonuçları ve değerlendirmeleri ortaya koyduk. Ardından gelen "*Kaynakça*" bölümünde çalışmamızda esas aldığımız tarihî romanları ve onlarla ilgili araştırmalarımız boyunca kullandığımız kaynaklara dair künyeleri sunduk.

Ana eksende fişleme/tasnif yöntemini kullandığımız bu çalışmamızda daha önce konuyla ilgili olarak yapılan benzer çalışmaları inceleyerek karşılaştırmaya tabi tuttuk. İncelediğimiz eserlerden yola çıkarak edebiyatın toplumsal ve sosyolojik yönünü ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın başta edebiyat olmak üzere birçok alanda yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmesini ümit ediyoruz.

Bu zorlu süreçte bana sabır ve hoşgörü ile yaklaşan, bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr.Yaşar ŞENLER' e ve bana her daim destek veren sayın hocam Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU'na şükranlarımı sunarım. Ayrıca maddi ve manevi desteklerini hayatım boyunca hissettiğim aileme ve tüm sevdiklerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT II
ÖN SÖZ III
KISALTMALAR VIII
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 8
KEMAL TAHİR'İN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ 8
1.1. Doğumu ve Ailesi 8
1.2. Öğrenim Hayatı ve Yakın Çevresi 9
1.3. Hapishane Yılları 11
1.4. 1950 yılları ve Sonrası 12
1.5. Edebi Kişiliği ve Romancılığı 15
1.5.1. Eserleri 23
1.5.2. Kemal Tahir'in Tarihî Romanları 24
İKİNCİ BÖLÜM 29
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK ROMANI 29
2.1. Türk Edebiyatında Roman Kavramı 29
2.2. Tanzimat Dönemi 31
2.2.1. 1860- 1876 yılları arası 31
2.2.2. 1876- 1901 Yılları Arası 35
2.3. Servet-i Fünûn Devri 36
2.3. Milli Edebiyat Dönemi 40
2.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 45
2.4.1. Cumhuriyet'in İlk Yılları (1923- 1938) 46
2.4.2. 1938- 1950 Arasında Kaleme Alınan Romanlar 50
2.4.3. 1960- 1980 Arası Dönem 52
2.4.4. 1980 Sonrası Dönem 56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 58
KEMAL TAHİR'İN TARİHÎ ROMANLARINDA SOSYAL OLAYLAR 58

3.1. Milli Mücadele Yılları ... 58
3.1.1. İttihât ve Terakki Cemiyeti ... 59
3.1.1.1. İttihat ve Terakkinin Düzenli Ordu Kurma Çabaları ... 66
3.2.1. Savaşlar ... 72
3.2.1.1. Birinci Dünya Savaşı ... 72
3.2.2. Fırka ve Fırka Tartışmaları ... 78
3.2.2.1. Serbest Fırkanın Kuruluşu ... 78
3.2.2.2. Serbest Fırkanın Kurulması Üzerine Tartışmalar ... 82
3.2.2.3. Serbest Parti Karşısında Kuvayı Millîyecilerin Tavrı ... 89
3.2.2.4. Serbest Parti'nin Kapatılması ... 95
3.2.3. Mustafa Kemal Atatürk' e Yapılan Suikast Girişimi ... 98
3.2.3.1. Suikastı Planlayanlar ... 98
3.2.3.2. Suikast Girişiminin Duyulması ve Kara Kemal Bey'in Suikast Olayına Karışması ... 101
3.2.3.3. Suikast Sonrası Yaşanan Olaylar ... 104
3.3. Cumhuriyet Rejimi ... 109
3.3.1. İstiklal Mahkemelerinin Yanlış Uygulamaları ... 112
3.3.2. Takrir-i Sükûn Kanunu ... 116
3.3.3. İzmir İktisat Kongresinde Alınan Kararlar ... 117
3.4. Hürriyet Tartışmaları ... 120
3.5. Batılılaşma ... 121
3.6. Milliyetçilik ... 123
3.7. Köy Enstitüleri ... 126
3.7.1. Köy Enstitülerinin Kurulmasındaki Amaç ve Önem ... 126
3.7.2. Köy Enstitülerinin Kurulması Karşısında Köylünün Tavrı ... 132
3.7.3. Öğretmenlerin Köye Gelişi ... 134
3.7.4. Köy Enstitülerine Alınacak Öğrenciler ... 139
3.8. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Yılları ... 145
3.8.1. Osmanlı'nın Kuruluş Yıllarında Türkmenler ... 145
3.8.1.2. Türkmenlerin âdet, gelenek ve görenekleri ... 149
3.8.1.2.1. Âhi Teşkilatı ... 150
3.8.1.2.2. Türkmenlerde Beylik Düzeninin Önemi ... 153
3.8.1.2.3. Dinî Değerler ve Din Adamları ... 156
3.8.1.2.4. Türkmenlerde yayla hayatı ... 160

3.8.2. 1290 yılında Konya Selçuk Sultanlığında Düzenin Bozulması ve Moğol Baskısı 162
3.8.3. Fetihler 164
3.8.3.1. İnegöl Kalesinin Alınması 164
3.8.3.2. Karacahisar Üzerine Düzenlenen Baskın 167
3.8.3.3. Bilecik Zaferi 168
SONUÇ 172
KAYNAKÇA 176

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

Akt. : Aktarılan

Ank. : Ankara

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Diğ. : Diğerleri

Haz. : Hazırlayan

İst. : İstanbul

S. : Sayı

s. : Sayfa

T. C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk urumu

Vb. : Ve benzeri

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

Türk Edebiyatında roman Tanzimat Döneminde ilk örneklerini verir. İlk romancılarımız Fransız yazarlardan yaptıkları Tercümelerle romanı Türk Edebiyatına tanıtır. Roman, pozitivist felsefenin beslediği bir tür olarak 19. Yüzyılda gelişmeye ve yayılmaya başlar. "*Roman Türki'ye geldiği zaman Avrupa'da bilinen bir türdü ve sürekli olarak yeni denemelere maruzdu. Araştırıcılar romanın başlangıcında destan ve hikâye gibi anlatıları gördüklerine göre, aynı gelişmeyi Türk romanı için de geçerli saymak yanlış olmaz.*"[1]

Roman konusu üzerinde tartışılan en önemli konulardan biri romanın tarifi konusudur. Gerçeğe en yakın tür olarak kabul edilen romanın bugün bile kesin bir tarifi yoktur. Romanı bir kavram olarak ele alan ve batılı bir çizgiye ulaştırmak isteyen Namık Kemal Celal Mukaddimesinde romanı şu şekilde tanımlar; "*Romandan maksat güzerân etmemişse bile güzerânı imkan dahilinde olan bir vak'ayı, ahlâk, âdât ve hisiyât ve ihtimalâta müteallik türlü tafsilâtıyla tasvir etmektir*."[2]

Romanın çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunlar arasında tarihî roman yazarların en çok rağbet ettiği türlerin başında gelmektedir. Romanın tarifi konusundaki çeşitlik, tarihî romanlar içinde geçerlidir. *"Tarihî roman dekorunu, karakterlerinin bir kısmını ve olayları tarihten alarak, tarihî unsuru ya pitoresk bir maceraya veya geçmişe ilgiye yöneltir veya hepsini içerir.*"[3] Tarihî roman, konusunu tarihi bir gerçeklikten alır. Yazar tarihî bir gerçeklikten yola çıkar ve ele aldığı bu konuyu kendi itibarî dünyasıyla zenginleştirerek harmanlar. Tarihî romanlarda kişiler ve olaylar yazarın kurgusuyla değişebilir. Yazar bir gerçeklikten yola çıkar ancak tarihî

[1] İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, 13. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, s.165.
[2] Namık Kemal, *Mukaddime-i Celal,* İstanbul 1309/1893-1894.
[3] İnci Enginün, *a.g.e.,* s.164.

olaylara birebir bağlı kalmak zorunda değildir. Tarihî romanı tarihsel bilgiden ayıran nokta tam manasıyla budur. Tarihî bir bilgi, gerek ele aldığı konu gerekse kişileri bakımından birebir gerçeği yansıtmak zorundadır. Ancak tarihî romanlar için bu durum söz konusu değildir. Yazar tarihî bir hadiseyi ele alırken onu romanın kurgusu içerisinde değiştirebilir.

Türk Edebiyatında tarihî romanın ilk örneklerini Tanzimat Döneminde Ahmet Mithat Efendi ile Namık Kemal vermiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin *Yeniçeriler* adlı romanı, Türk Edebiyatında ilk tarihî roman sayılmaktadır. Osmanlının en iyi teşkilatlarından biri olan Yeniçeri ocağında eski düzenin kalmadığı, giderek kötüleştiği konusu üzerinde durur. Olaylar I. Abdülhamit zamanında geçmektedir. Romanda, bir yeniçeri ile evlenen Ayşe'nin yaşadıkları tarihî bir atmosfer içerisinde anlatılır. Ahmet Mithat Efendi'nin tarih konulu romanlarında Yeniçeriler önemli bir yer tutar. Yeniçeri ocağı Osmanlı'nın en önemli askeri teşkilatıdır. Yeniçerilerde düzenin bozulması toplumsal çözülmeyi de beraberinde getirmiştir. Yazarın 1875 yılında yayımladığı *Hüseyin Fellah* romanı yazarın tarihsel romanları arasında sayılmaktadır. Osmanlı'nın 17. yüzyıldaki durumunu ortaya koyan eser Cezayir'e giden Hüseyin Fellah'ın başından geçenleri konu alır. Ahmet Mithat bu romanında da Yeniçerilerde düzenin bozulmasıyla birlikte ortaya çıkan toplumsal meseleler üzerinde durmuştur.

"*Yazarın zaman olarak 17-18. Yüzyılları seçmiş olması onun yeniçerilerin haydutluk yaptıklarını ve bu örneklerin başkalarını da etkilediğini göstermesine vesile olur. Hüseyin Fellah'da İstanbul'da zayıflayan otoritenin büyük ailelerin sönmesine yol açtığını, imparatorluktan uzak kalan Kuzey Afrika'da ise haydutluğun alıp yürümüş tam bir masal havası içinde anlatma fırsatı bulur*."[4]

Tanzimat Döneminde kaleme aldığı *Gönüllü*, *Cellât*, *Cinli Han* romanları Ahmet Mithat'ın tarihî romanları arasındadır. Roman türünün ilk örneklerini veren Namık Kemal'in *Cezmi* adlı romanı tarihî roman özelliği taşır. 1880'de yayınlanan

[4] İnci Enginün, *a.g.e.,* s.213-214.

romanda, Osmanlı ile İran arasında yaşanan savaşlar tarihî bir atmosfer içerisinde anlatılır. Romanın başkahramanı Cezmi üstün özelliklere bağlı bir şahsiyettir. Şiirle uğraşır, at biner, cirit oynar. Savaşçı bir ruha sahiptir. 1577'de İran'a sefere çıkılır. Cezmi'de orduya katılarak cephede büyük başarılar gösterir. "*Bu devir, XVI. Yüzyılda, II. Selim'in padişah, fakat devletin asıl hâkiminin Sokullu olduğu dönemdir. Osmanlı- İran savaşı devam etmektedir. Cezmi, kendisini ispat etmiş genç bir sipahidir.*"[5] Namık Kemal, Cezmi karakteriyle Osmanlı devletinin ideal insan tipini ortaya koymuştur.

Türk Edebiyatında tarihî romanlar, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra artış göstermiştir. Milli Mücadele'nin ateşli günlerine şahit olan sanatçılar yaşadıklarını kaleme alarak Milli Mücadeleye destek olmuşlardır. Özellikle Anadolu ve Anadolu insanının verdiği büyük mücadele bu dönem romanlarına konu olmuştur. Tarihî romanlar genellikle tezli eserlerdir ve belli bir ideolojiyi temsil ederler. Bu dönemde kaleme alınan *Yeni Turan* romanı Halide Edip Adıvar'ın önemli bir eseridir. II. Meşrutiyet'in ilânından sonraki dönemi ele alan romanda iki farklı partinin çatışması ekseninde yaşanan olayları anlatılır. Yeni Turan Fırkası ve Osmanlı Fırkası birbirine karşı olan tutum ve tavırlarını toplumsal değerler ekseni üzerinden değerlendirir. Yazar, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra (1908) yaşanan olayları tarihî bir atmosfer içerisinde ortaya koyar. Bununla birlikte değişen toplum yapısı, Doğu-Batı çatışması romanda ele alınan konular arasındadır. Halide Edip Adıvar, Balkan Savaşı'na kadar daha çok sosyal konulara ağırlık vermiştir. Balkan Savaşından sonra toplumsal meseleler üzerine eğilmiş, milli mücadeleye doğrudan katılan bir isim olarak gözlemlediklerini kaleme almıştır. *Dağa Çıkan Kurt* ve *Ateşten Gömlek* onun milli mücadele ruhunu yansıttığı önemli eserleridir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Gönül Hanım* romanı, 1. Dünya Savaşı sırasında Doğu cephesinde savaşan Mehmet Tolun'un Ruslara esir düşmesini ve esir kampında yaşadıklarını anlatır. Eserde Tolun Bey ile Gönül Hanım Türk tarihî hakkında sohbet ederler. Türkçülük ideolojisine bağlı olan Gönül Hanım ve Mehmet

[5] İnci Enginün*, a.g.e.,* s.239.

Tolun Türk tarihî üzerine araştırmalar yapmaya karar verirler. Orhun Abilerinin bulunduğu yere giderler ve orada araştırmalarına devam ederler. Türkçülük ideolojisini benimseyen Mehmet Tolun ve Gönül Hanım Türk tarihini anlamanın gerekliliği üzerine vurgu yaparlar.

Müfide Ferit Tek'in *Aydemir* romanı Milli Mücadele döneminde kaleme alınmış tezli bir eserdir. Eser Türkiye dışındaki Türkleri konu edinir. Aydemir, Turan fikrine bağlı bir gencin bu uğurda aşkını feda ederek Türkistan'a gitmesi ve orada baskı altında bulunan Türklere Turancılık fikrini aşılması ekseninde yaşananları şöyle anlatır:

"*Müfide Ferit Aydemir romanını tezli bir eser olarak yazmıştır. Konusu 1908-1917 yılları arasında geçen roman, İstanbul'da başlar ve bütün Türk dünyasını içine alacak kadar genişleyerek Türkistan'a (Ürgenç, Taşkent, Hive, Buhara, Semerkant) uzanır. Eserin zaman ve mekân bakımından döneminin bir kesiti olduğu şüphesizdir. Geniş bir Türklük âleminin İstanbul'da tartışıldığı günlerde, Rusya'nın idaresi altındaki Türklerin durumları Anadolu ile birlikte ele alınır.*"[6]

Ercüment Ekrem'in *Gün Batarken* adlı romanı Balkan Harbini ve Milli Mücadele'nin zorlu şartlarını anlatan önemli bir eserdir. "*Yazarın mesleği, İstanbul'un her yerinde gördüğü faciaları da bir roman kurgusu içinde anlatmasına fırsat verir. Yazar, savaş günlerinin cephe gerisi, fakir semtleri, karaborsacıları ve kişileri doğruluktan sapmaya sevk eden çevre şartlarını tenkitçi bir tavırla işler*."[7]

Türk Edebiyatında tarihî romanlar Cumhuriyet Döneminde rağbet görmüştür. Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Fehim Bey ve Biz* (1941), *Çamlıcadaki Enişte*mi*z* (1944), *Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952) romanları Osmanlı Devletinin son dönemini ele alır. Refik Hâlit Karay'ın *Yezidin Kızı* (1939), *Çete* (1939), *Sürgün* (1941), *Bu Bizim Hayatımız* (1950) adlı romanları da

[6] İnci Enginün, *a.g.e.,* s.444.
[7] İnci Enginün*, a.g.e.,* s.446.

Osmanlı'nın son döneminde değişen toplum yapısını ele alır. "*Refik Halit'in Sürgün romanında, yurt dışına gönderilen hanedanı mensuplarının neler yaptıkları, sürgünün ardından nasıl perişan oldukları konu edilir. Ayrıca saltanat koltuğundan ayrılan son Osmanlı prenseslerinin yetiştirilme tarzı tenkit edilir*."[8]

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Panorama I* (1949), *Panorama II* (1952) romanları Cumhuriyet'in ilk yıllarını ele alan tarihî romanlardır. Semiha Ayverdi'nin *Batmayan Gün* (1938), *Mabette Bir Gece* (1940), *Ateş Ağacı* (1941), *Yaşayan Ölü* (1942), *Son Menzil* (1943) romanları da tarihsel bir çizgide değişen Osmanlı toplumunu anlatan romanlardır. Cumhuriyet Döneminin önemli bir ismi olan Peyami Safa'nın *Atilla* (1946) romanı tarihsel süreçte Türk milletinin geçirdiği serüvenleri ele alır. Hüseyin Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü* (1946), *Bozkurtlar Diriliyor* (1949), *Deli Kurt* (1958) Türk Tarihini anlatan önemli eserlerdir.

Türk Edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Tarık Buğra'nın 1955 yılında yayımlanan *Siyah Kehribar* ve 1963'te yayımlanan *Küçük Ağa* romanları yazarın Milli Mücadele dönemini eleştirel bir şekilde ele aldığı önemli romanlardır. Nahit Sırrı Örik'in 1957 de yayımlanan *Sultan Hamid Düşerken* romanında II. Meşrutiyet yılları anlatılır. "*Sultan Hâmid Düşerken' de yazar, Osmanlı Devleti'nin yıkılışını hazırlayan sosyal ve siyasî zemini soyut ve kuramsal olarak ele aldığı için tartışmasız tarihî bir kimlik kazanır*."[9]

1960'tan sonra tarihî romanların sayısında artış görülmektedir. Özellikle toplumcu gerçekçi anlayışı benimseyen yazarların tarihe yöneldiklerini söyleyebiliriz. Münevver Ayaşlı'nın *Pertev Bey'in Üç Kızı* (1968), *Pertve Bey'in İki Kızı* (1968), *Pertev Bey'in İki Kızı* (1969) romanları tarihî nitelik taşıyan romanlarıdır. Yazar bu romanlarında Osmanlı'nın son dönemini ele alır. Mustafa Necati Sepetçioğlu Cumhuriyet Döneminin önemli tarihî roman yazarları arasındadır.

---

[8] Âlim Gür- Ertan Engin*, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s.448.

[9] Alim Gür-Ertan Engin, *a.g.e.,* s.480.

Konak (1974), *Çatı* (1974), *Üçler Yediler Kırklar* (1975), *Geçitteki Ülke* (1978) romanları Türk tarihi zerine yazmış olduğu tezli romanlardır.

1960 Darbe Döneminde yaşananlar Türk romanında önemli bir yere sahiptir. Darbeden sonrası Türkiye'de yaşanan olaylar, sosyal ve siyasi meseleler, toplumsal çatışmalar 1960 sonrası yazılan romanlarda konu edilir. Adalet Ağaoğlu'nun, *Bir Düğün Gecesi* (1979) *ve Yaz Sonu* (1980) romanları ile Sevgi Soysal'ın, *Şafak* (1975) adlı romanları darbe sonrası Türkiye'sinde yaşananları anlatan romanlar arasındadır.

1980 sonrasında edebiyatın her alanında büyük bir değişim yaşanır. Postmodern akım kendini gösterir. 1980 sonrası romanlar bu akımın etkisi ile yazılır. "*Roman, XX. Yüzyılın son çeyreğinde bir kez daha değişir. Söz konusu değişme, yüzyıllardır kabul görmüş ve klasikleşmiş roman estetiğinin neredeyse bütünüyle yıkılması, alt-üst edilmesi ve reddedilmesine kadar uzanır.*"[10] 1980 sonrasında tarihî romanlar ciddi bir artış gösterir. Özellikle postmodern romancılar tarihe ilgi duymuşlar bu dönemde önemli eserler kaleme almışlardır. 1980'den sonra tarihî romanlar popüler kültür içerisinde varlığını devam ettirir. Osmanlı'nın son dönemi, Türkiye dışındaki Türklerin yaşadıkları bu dönemde tarihî romanların başlıca konularıdır. Hıfzı Topuz'un 1998 yılında yayımlanan *Meyyâle*, Osmanlı'nın son dönemini konu edinir. Tarık Buğra *Osmancık* (1983) romanında Osman Gazi'nin hayatını ve başarılarını ele alırken *Yağmuru Beklerken* adlı romanında 1980 sonrasında Türkiye'de yaşanan toplumsal değişimleri anlatır. Münevver Ayaşlı, *Vaniköy'ünde Fazıl Paşa Yalısı* (1987) adlı romanında Osmanlı'nın yıkılışı, yeni rejime geçiş sürecinde yaşananları anlatır.

Cumhuriyet Dönemi'nde tarihî romanlarıyla öne çıkan isimlerinden biri de Mustafa Necati Sepetçioğlu'dur. Romanlarında önemli tarihi hadiselere değinen yazar Türk toplumunun hangi süreçlerden geçerek bu noktaya ulaştığını, verdiği büyük mücadeleleri romanlarında anlatır. *Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday*

[10] İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* II, 4.Baskı, Akçağ Yayınları Ankara 2014, s.55.

Kamyonu (1977), *Karanlıkta Mum Işığı* (1980), *Güneşin Dört Köşesi* (1983) romanları ile Çanakkale Savaşı'nı anlattığı *Geldiler (1989), Gördüler* (1990), *Döndüler* (1990) romanları önemli yapıtları arasındadır.

"*1980 sonrasında kaleme alınan tarihî romanlarda en dikkat eğilimlerden birisi de, şüphesiz, postmodernizm olur. Orhan Pamuk'un 1985 yılında kaleme aldığı Beyaz Kale romanı sebebiyle postmodern tarih anlayışının edebiyatımızdaki ilk temsilcisi olarak kabul edebiliriz. Roman, yayımlandıktan hemen sonra pek çok kaynakta 'tarihî roman' olarak nitelenmeye başlar. Bu nitelemenin dayanağı, Elyazması Hikâyenin içinde geçtiği mekân ve zamanın 17. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu olmasıdır.*"[11]

Türk Edebiyatında özellikle Cumhuriyet Döneminde ilgi gören tarihî romanlar günümüzde de rağbet görmekte ve bu saydıklarımızın dışında pek çok tarihî roman bulunmaktadır.

[11] Âlim Gür-Ertan Engin, *a.g.e.,* s.577.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KEMAL TAHİR'İN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Doğumu ve Ailesi

Annesi Sivaslı babası Adapazarlı olan Kemal Tahir'in doğum yılı tartışmalıdır. Ancak kaynaklar onun 1910 yılında İstanbul'da doğduğunu göstermektedir. Kemal Tahir'in babası Tahir Bey'in 19. Yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Tahir Bey, II. Abdülhamit'in bir süre hünkâr yaverliğini yapmış daha sonra Yıldız sarayının özel marangozluğuna getirilmiştir. Tahir Bey'in II. Abdülhamit'in hizmetinde bulunması, işine son derece önem vermesi ve Abdülhamit'e olan bağlılığı onun takdirini kazanmasını sağlamıştır. Abdülhamit, Tahir Bey'in bu hizmetini karşılıksız bırakmamış ona İstanbul'un Vezneciler semtinde bir ev hediye etmiştir. Kemal Tahir'in annesi de yine sarayın hizmetinde bulunmuş bir şahsiyettir. Naile Sultan'ın hizmetinde bulunmuştur. Kemal Tahir'in hem baba hem de anne tarafından II. Abdülhamit'e dolayısıyla saraya bağlı saray çevresinde bulunan, takdir gören ve sevilen şahsiyetler olduğunu söyleyebiliriz. Kemal Tahir'in *Notlar*'ında ailesi ile ilgili değerlendirmelere pek yer vermediğini görürüz. Bununla birlikte bizlere bu noktada bilgi veren en önemli kaynak *Bir Mülkiyet Kalesi* adlı romanıdır. Burada inşa ettiği karakterlerin biyografik özellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Kemal Tahir'in babası hayatı boyunca ülkesine hizmet etmiş, memleketine olan bağlılığından hiçbir zaman ödün vermemiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yaşanan sıkıntılara rağmen devlete arkasını dönmemiştir. II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi ve yeni rejime geçilmesinin ardından Abdülhamit'in kendisine hediye ettiği evi İttihatçılar geri almak istemişlerdir. Tahir Bey, yaşanan bu olumsuz olaya rağmen kendisine her ihtiyaç duyulduğunda vatan için hizmette bulunmaktan geri durmamıştır. Kemal Tahir'in

daha çocuk yıllarında böyle siyasi bir ortamın içinde büyümesi ve babasının padişaha olan bağlılığı onun üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Kemal Tahir'in fikrî hayatının şekillenmesinde ailesinin saraya ve padişaha yakın olması büyük önem taşır. Kemal Tahir'in Nuri Tahir, Ahmet Tahir ve Ratıp Tahir adlı üç kardeşi vardır. Annesini erken yaşta kaybeden yazarın babası başka bir hanıma evlenmiştir. Kemal Tahir'in devlet meseleleri ile ilgilenmesinin arkasında ailesinin özellikle babasının devlet ile iç içe olmasıdır. 1915-1918 yılları arasında henüz çocuk yaşta olan Kemal Tahir babasının görevi sebebiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerini dolaşmış daha çocuk yaşta Anadolu'nun çeşitli yerlerini görme imkânı bulmuştur. Kemal Tahir'in ailesini dini açıdan değerlendirdiğimizde, geleneklerine bağlı ortalama Müslüman bir Türk ailesi olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir deyişle Kemal Tahir, örf ve âdetlerine son derece bağlı doğuyu temsil eden bir ailenin içerisinde doğmuştur diyebiliriz.

1.2. Öğrenim Hayatı ve Yakın Çevresi

Kemal Tahir'in öğrenim hayatı oldukça önemlidir. Yazarın hayatında fikrî anlamda dönüm noktaları olmuştur. Galatasaray Lisesi'ne başlaması şüphesiz yazarın hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Tanzimat Fermanı'nın 1839 yılında ilân edilmesiyle birlikte Batıya açıldığını resmi olarak kabul eden Osmanlı Devleti, siyasi, sosyal, eğitim gibi çeşitli alanlarda yenileşme sürecinin içerisine girmiştir. Galatasaray Lisesi, o dönemde Batı tarzı eğitimin uygulandığı, Batılı fikirlerin cereyan ettiği bir okuldur. Galatasaray Lisesi o dönem için Batılılaşmanın yaşandığı ciddi bir kurumdur. O döneme kadar Kemal Tahir'in içerisinde bulunduğu ortam tamamen farklıdır. Şüphesiz padişaha bağlı olan bir çocuğun babasından duydukları Osmanlı'yı yüceltir niteliktedir. Kemal Tahir'in bu açıdan geleneksel bir Türk-Müslüman aileye sahip olduğunu böyle bir ortamın içerisinde büyüdüğünü söyleyebiliriz. Ancak 13 yaşında Galatasaray Lisesi'ne başlamasıyla artık doğulu kültürden uzaklaşarak yeni ve Batı'yı temsil eden bir ortamın içerisine girdiğini söyleyebiliriz. Bu onun dışarıya attığı ilk adımı, gerçek manada Batılı yaşam tarzıyla

ilk karşılaşmasıdır. Galatasaray Lisesi'nde geçirdiği yıllar Kemal Tahir'in fikir dünyasın oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Galatasaray Lisesi'nin Kemal Tahir üzerindeki diğer bir etkisi ise Fransızcayı burada öğrenmiş olmasıdır. Bu sayede Dünya klasiklerinin birçoğunu birinci elden okuma imkânı bulmuştur. Fransızcayı öğrenmesi onun Dünya edebiyatıyla tanışmasını sağlamıştır. Kısacası Galatasaray Lisesi Kemal Tahir'in Batı dünyasıyla ilk karşılaşmasının yanı sıra edebiyat ile tanışmasını sağlayan yerdir.

"*1926 yılında Galatasaray Lisesi'nden geçim sıkıntısı sebebiyle ayrılmak zorunda kalmıştır. Kemal Tahir, Galatasaray Lisesi'nin onuncu sınıfına kadar okuyabilmiştir. Eğitimine devam edememesinin nedeni, 1926'da annesi Nuriye hanımın vefat etmesi ve kısa yoldan hayatını kazanmak zorunda kalmış olmasıdır*."[12]

Galatasaray Lisesi'nden ayrıldıktan sonra avukat kâtipliği yapmaya başlar. Ancak elde ettiği kazanç yeterli gelmeyince avukat kâtipliğini bırakarak Zonguldak'a gider ve orada memurluk yapar. Kemal Tahir burada kaldığı yıllarda edebiyatla meşgul olmaya başlamış ilk şiir denemelerini burada yapmıştır. Buradan da 1930 yılında ayrılarak İstanbul'a döner ve eski işine devam eder. 1926-1930 yılları arasında Kemal Tahir'in bir boşluk içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde toplum meselelerinden uzak, başıboş, mutsuz bir insandır.

Kemal Tahir 1932 yılında gazeteciliğe başlar. Hayatının önemli bir bölümünü teşkil eden gazetecilik romanlarında da karşımıza Murat karakteri vasıtasıyla çıkmaktadır. Bu tarihten sonra gazetecilik onun hayatının bir parçası olmuştur. Kemal Tahir'in fikir dünyasında yaşanan en büyük dönüşümü şüphesiz Sarı Mustafa ve Kerim Sadi adlı şahıslarla tanışmasıyla başlar. Bu şahsiyetler o dönemin önde gelen solcu isimleridir ve Türkiye Komünist Partisi üyesidirler. Özellikle Sarı Mustafa'nın fikirleri Kemal Tahir üzerinde oldukça etkili olmuştur. Ayrıca Kemal Tahir'in Nazım Hikmetle tanışması yine Sarı Mustafa vasıtasıyla

[12] Sezgin Kızılçelik, *Özgün Ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir*,1. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara 2012, s.47.

olmuştur. Kerim Sadi ve Sarı Mustafa 1960'lı yılların önde gelen solcu isimleridir ve Kemal Tahir ile birlikte başka insanlar üzerinde de oldukça etkili olmuşlardır. Sarı Mustafa vasıtası ile Nazım Hikmetle tanışan Kemal Tahir'in fikirleri büyük bir değişime uğrar. 1934-1935 yılları Kemal Tahir'in fikrî dönüşüm evresidir diyebiliriz.

İlk dönüşümü Galatasaray Lisesi'nde başlayan yazarın 1930'lu yıllara kadar toplumsal konulardan uzak başıboş bir hayat yaşadığını söyleyebiliriz. Ancak ikinci büyük değişimi oda arkadaşı olan Sarı Mustafa ile tanışmasıyla gerçekleşir. Yine Sarı Mustafa aracılığı ile tanıştığı Nazım Hikmet'in Kemal Tahir üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Bu tarihten sonra toplum meseleleri ile yakından ilgilenmeye başlamış, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan sıkıntılar devrimlerin istenilen sonuca ulaşamaması gibi sorunlar üzerine eğilmiştir.

1.3. Hapishane Yılları

17 Haziran 1938 yılında evinde bulunan ve sosyalizmi destekleyen kitapları o sırada askerde bulunan kardeşi Nuri Tahir'e göndererek askerleri isyana teşvik ettiği gerekçe gösterilerek tutuklanır.

"*Kemal Tahir'in Nâzım Hikmet'le dostluğunun yanı sıra sosyalizme dönük ilgisi, onun hapsedilmesinde önemli rol oynamıştır. Kemal Tahir, asker kardeşi Nuri Tahir vasıtasıyla donanmadaki erbaşlara sosyalizm kitapları gönderdiği, böylelikle askeri isyana teşvik ettiği gerekçesiyle tutuklanmıştır. Askeri isyana teşvikten sadece Kemal Tahir değil, Nâzım Hikmet başta olmak üzere dönemin bazı tanınan isimleri de tutuklanmıştır*."[13]

Önce Tophane Askeri Cezaevine oradan da İstanbul Tevkifhanesine götürülür oradan da İstanbul Tevkifhanesine sevk edilir. 1940 yılında Çankırı cezaevine gönderilir. Burada bir yıldan fazla kalır. 1941 yılından 1994 yılına kadar Malatya hapishanesinde kalır. 1994'ün sonlarından 1950'ye kadar Çorumda kalan

[13] Sezgin Kızılçelik, *a.g.e.,* s.57.

Kemal Tahir hayatının yaklaşık 12 senesini mahpushanede geçirir. Kemal Tahir kendisine yapılan suçlamaları hiçbir zaman kabul etmemiştir.

Hapishane yılları Kemal Tahir'in romancılığı açısından en verimli yıllarıdır. Burada kaldığı yıllar yazarın Anadolu insanı ile gece gündüz iç içe olduğu, onların özelliklerini yakından tanıdığı yıllardır. Hayatının bir bölümünü bu insanlarla geçiren Kemal Tahir için hapishane bir gözlem yeri, ileride oluşturacağı romanları için malzeme toplama alanı olmuştur. Diğer taraftan okuma yazma etkinliği açısından da en önemli yıllardır. Okuma faaliyetlerine ağırlık vermiş, ileride yayımlayacağı romanların taslaklarını burada oluşturmuştur.

Kemal Tahir mahpus olduğu yıllarda okumayı elden bırakmamış, Türk insanını tanımak için çeşitli araştırmalar yapmıştır. Sürekli olarak Anadolu insanını anlatan ve tanıtan yazılar yazmıştır. Dönemin yönetimi onu haksız yere hapse atmış, "*Ama o asla boş durmamış, sıkıntı dolu cezaevi yıllarını yazmakla geçirmiştir*."[14] Bu anlamda Kemal Tahir'in mahpusluk yıllarının oldukça verimli geçtiğini söyleyebiliriz. 1938-1950 yılları Kemal Tahir için bir gözlem safhası, romanları için malzeme toplama aşaması olmuştur diyebiliriz. 1950 yılında hapishaneden bir romancı olarak çıkmıştır.

1.4. 1950 yılları ve Sonrası

Kemal Tahir 1950 yılında özgürlüğüne kavuşur. Hapisten çıktıktan sonra romanlarını yayımlamaya başlar. 1955 yılında ilk romanı olan *Sağırdere*'yi ardından onun devamı niteliğinde olan *Körduman* adlı romanını yayımlar. Kemal Tahir'in fikirlerinin şekillenmesinde şüphesiz en önemli isim Nazım Hikmet'tir. Nazım Hikmet'le tanıştıktan sonra fikirleri büsbütün değişen yazar kendisini 'toplumcu gerçekçi' yazar olarak tanımlar. Romanlarını bu anlayışa bağlı kalarak yazmış ve toplumu anlamak için tarihi anlamanın gerekliliğine hayatı boyunca vurgu yapmıştır. Özellikle hapishane yıllarında ciddi tarih okumaları yaparak ileride yayımlayacağı

[14] Sezgin Kızılçelik, *a.g.e.,* s.73.

tarihî romanlarının temelini burada oluşturmuştur. Diğer taraftan 12 yıl boyunca Anadolu insanı ile gece gündüz aynı çatı altında kalan Kemal Tahir, onları yakından tanıma imkânı bulmuş, hem şahsi hayatında hem de romanlarında Anadolu insanı ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur.

Kemal Tahir her şeyden önce bir fikir adamıdır. Gerek romanlarında gerekse notlarında toplumu ilgilendiren her türlü meseleyle ilgilenmiştir. Sadece ilgilenmekle kalmamış, ortaya attığı fikirlerle yenilikçi çözümler üretmiştir. Toplumsal gerçeği anlamanın yolu tarihi bilmekten geçer düşüncesiyle hareket ederek tarihe yönelmiştir. Kemal Tahir'in gerek romanlarında gerekse hayatında vurguladığı en önemli nokta insanı anlamaktır. İnsanı anlamak için içerisinde bulunduğu toplumu anlamak gerekmektedir. Toplumun içinde bulunduğu durum ve şartlar, geçmişten bu güne geçirdiği aşamaları bilmeden insan gerçeğini anlamak ve açıklamak imkânsızdır. Bu sebeple insan gerçeğini ihmal eden yazarlarımızı ve aydınlarımızı eleştiren yazar hemen hemen her romanında gerçekliğe vurgu yapmıştır.

1956 yılında, İstanbul'un işgalini anlattığı *Esir Şehrin İnsanları* romanını yayımlar. Kâmil Bey vasıtasıyla, İstanbul'un zorlu yıllarını 1. Dünya savaşının olumsuz şartlarını, İttihat ve Terakkinin faaliyetlerini ortaya koyar. *Esir Şehrin Mahpusu* ve *Yol Ayrımı* adlı romanları bu romanın devamı niteliğindedir.

1957 de Aziz Nesin'le birlikte Düşün Yayınevi'ni kurarak romanlarını burada yayımlamaya devam eder. Kemal Tahir için 1960-1965 yılları oldukça önemlidir. Türk Edebiyatına damga vuran, büyük yankılar uyandıran romanlarını bu yıllar arasında yayımlayan yazar edebiyat dünyasında kendini göstermiştir. 1965 yılında yayımladığı *Yorgun Savaşçı* adlı romanı edebiyat dünyasında büyük ses getirir. Tür Edebiyatında belki de üzerinde en çok konuşulan romanlardan biridir. Romanda eski ittihatçıların düzenli ordu kurma çabaları konu edilir. Cehennem Topçu Cemil, ittihatçı arkadaşları ile birlikte Anadolu'da milli mücadeleye katılarak

düzenli ordu kurmak için çabalarlar. Roman o dönemde belki de yeterince anlaşılmadığı ya da yanlış anlaşıldığı için ağır eleştirilere maruz kalmıştır.

1967 yılında yayımlanan *Devlet Ana* adlı romanı ile Kemal Tahir, Osmanlının kuruluş aşamasını anlatır. Kendisini sosyalist bir yazar olarak tanımlayan yazar bu romanında Osmanlının kuruluş aşamasındaki toplumsal yapılanmayı anlatır. Yazarın Osmanlıya bakışı son derece olumludur. Osmanlı toplumunun kendi içerisinde sahip olduğu değerleri takdir etmektedir. Bu sebeple sosyalist aydın kesim tarafından ağır itamlar görmüş ve dışlanmıştır.

Kemal Tahir'in en çok konuşulan romanlarından biri de 1969 yılında yayımladığı *Kurt Kanunu* romanıdır. Eserde Mustafa Kemal'e yapılan suikast girişimi anlatılır. Mustafa Kemal'e hazırlanan bu hain tuzak ittihatçıların Küçük Efendisi Kara Kemal Bey tarafından değerlendirilir. Kemal Tahir'in bu romanı da edebiyat dünyasında büyük ses getirmiştir. Kemal Tahir'in Atatürk düşmanlığı yaptığı gerekçesiyle solcu aydın kesim tarafından suçlanmıştır. Ancak Kemal Tahir'in amacı Atatürk'ü karalamak değil tarihi bir olayın ardında yatan toplumsal sebepleri ortaya koymaktır. Tarihi gerçekler doğrultusunda ele aldığı romanları toplumsal meseleleri aydınlatmak ve Türk toplumunun tarih içerisinde geçirdiği serüvenleri göz önünde bulundurarak geleceğe yön vermektir. Ancak onun romanları son derece hareketli bir dönemde yayımlanması sebebiyle belki de tam manası ile anlaşılamamıştır. Kemal Tahir hayatı boyunca Atatürk'e karşı tutum ve tavır sergilememiştir. Son romanı olan *Yol Ayrımı'*nı 1971 yılında yayımlar. Kemal Tahir'e 1969 yılında akciğer kanseri teşhisi konmuştur. 21 Nisan 1973 yılında geçirdiği kalp krizi sonucunda hayatını kaybetmiştir.

Kemal Tahir hayatı boyunca çok konuşulan bir şahsiyettir. Ölümünden sonra da romanları ilgi görmüştür. Özellikle siyasi hareketlenmenin olduğu 1960'lı yıllarda yazdığı tezli romanları ile oldukça ilgi çekmiştir. Yazarın 12 yıl boyunca hapishanede geçirdiği yıllar oldukça verimli geçmiştir. Nazım Hikmet'le tanıştıktan sonra fikir hayatı şekillenmeye başlamıştır. Kendisini toplumcu gerçekçi olarak

tanımlayan yazarın hayatı boyunca bu bakış açısıyla romanlarını kaleme aldığını söyleyebiliriz. Hapishane yılları onun için Anadolu insanını yakından tanımak için ve ileride yayımlayacağı romanları için geniş malzemeler sunmuştur. Anadolu gerçeği ile hapishanede karşılaşmıştır. Bu yıllarda da çeşitli romanlar yazarak geçimini sağlamıştır. Hapishaneden çıktıktan sonra romanlarını yayımlamaya başlayan yazarın romanları oldukça ses getirmiştir. Özellikle solcu aydın kesimin ağır eleştirilerine maruz kalmıştır. Kemal Tahir'e göre toplum meselelerini aydınlatmak romancının görevidir. Toplumu anlamak için o toplumun tarihini bilmek gerekir. Bu sebeple romancı adeta bir sosyolog gibi çalışmalıdır.

Tarihe büyük önem veren Kemal Tahir, tarihi araştırmalar yapmış toplumu ilgilendiren önemli tarihi olaylara yer vermiştir. Tarihte gerçekleşen ve topluma yön veren hadiseler onun romanlarında önemli bir yere sahiptir. Kemal Tahir'in romancı kimliğinin önüne geçen fikir adamı kimliği son derece önemlidir. Yenilikçi fikirleriyle her zaman gündemde kalmayı başarabilmiş çok yönlü bir şahsiyettir. Özellikle Batılılaşma konusundaki fikirleri bu noktada dikkate değerdir.

1.5. Edebi Kişiliği ve Romancılığı

Kemal Tahir, edebiyatla iştigal etmeye erken yaşlarda başlamıştır. Babasının II. Abdülhamit'in hünkâr yaverliğini yapması ve hayatı boyunca ona sadık Kemal Tahir'in Osmanlıya bakışını olumlu yönde etkilemiştir. Kemal Tahir'in eserlerinde Osmanlıya karşı olumlu tavrını görmek mümkündür. Kemal Tahir'in annesi de sarayda görev almış Osmanlıya hizmet etmiş bir kadındır. Kemal Tahir'in ailesine baktığımız zaman doğulu kültüre sahip bir Türk ailesi olduğunu görürüz. Bu açıdan yazarın, Osmanlı kültürüne daha çocuk yaşta yatkın olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın fikir dünyasındaki dönüşüm Galatasaray Lisesi'ne girmesiyle başlar. Galatasaray Lisesi o dönemde batıya açılan bir kapı durumundadır. Kemal Tahir burada Fransızca öğrenerek dünya edebiyatını tanımaya başlamıştır. Kemal Tahir daha 15-16 yaşlarında iken şiir yazmaya başlamış edebiyat dünyasına ilk adımı şiirle atmıştır.

"*Kemal Tahir, 1930'ların ortalarına kadar edebiyat alanında esas meşgale olarak şiiri tercih eder. Otobiyografik özellik gösteren romanlarından anlaşıldığına göre, bu dönemde, şiir okumayı da yazmayı da sevmektedir. Ancak şiir üzerine fazlaca düşündüğü söylenemez. Kendine özgü bir poetikası da yoktur. Fatma İrfan'a yazdığı mektuplardaki ifadelerden kendini bir şair olarak değil, şiir heveslisi olarak gördüğü anlaşılır*."[15]

Kemal Tahir şiirle uğraştığı yıllarda Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in etkisi altındadır. Kemal Tahir'in hem fikir dünyasının şekillenmesinde hem de edebiyat ile ciddi bir şekilde alakadar olmasında Nazım Hikmet'in tesiri büyüktür. Kemal Tahir, 1938-1950 yılları arasında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde mahpushanede kalmıştır. Nazım Hikmetle birlikte mahpus olduğu yıllarda onun fikirlerinin etkisi altında kalmıştır. Kemal Tahir'in fikir dünyasının oluşmasında Nazım Hikmet'in tesiri oldukça önemlidir. Çankırı cezaevinde 16 ay Nazım Hikmet'le kalır ve burada *Kelleci Mehmet* romanını kaleme alır.

Kemal Tahir'in hapishane yılları onun romancı kimliğinin oluşmasında en önemli etkendir. 12 yıl boyunca Anadolu'nun çeşitli yerlerini dolaşmış Anadolu insanını yakından tanıma imkânı bulmuştur. Hapishane Kemal Tahir için adeta bir gözlem yeri olmuştur. İleride yayımlayacağı romanlarının büyük çoğunluğu burada edindiği tecrübelerin sonucudur. Kemal Tahir gerçek bir romancı kimliğini hapishanede geçirdiği yılların birikimi neticesinde kazanmıştır. "*Kemal Tahir, hapishaneyi bir labaratuar gibi kullanmıştır. Bu dönemde tutulan notlardan oluşturulan Karılar Koğuşu tamamlanmış bir roman özelliği gösterse de, Namusçular, Tegrafçı Abdürrahim Bey, Şeyh Süleyman Efendi eksik kalan çalışmalardır*."[16]

Kemal Tahir mahpusluk yıllarında, Anadolu insanını yakından tanımış, bu gerçekliği romanlarında ele almıştır. Kendisini hayatı boyunca gerçekçi bir yazar

[15] Sezai Coşkun, *a.g.e.,* s.130.
[16] Sezai Coşkun, *a.g.e.,* s.66-67.

olarak tanımlamış bu doğrultuda eserlerini yazmıştır. Kemal Tahir, sanat üzerine düşünen, kafa yoran önemli bir şahsiyettir. Sanatın ana malzemesi insandır. Sanatı bilmek için önce insanımızı tanımanın önemine vurgu yapan Kemal Tahir, sadece eserleri ile değil sanat üzerine ortaya koyduğu fikir ve teorileriyle de edebiyat dünyasında ses getirmiş bir isimdir. Edebiyat dünyasına şiirle başlayan yazar, 1930'lu yılların ortalarından itibaren hikâye ve romana yönelmiştir. Romanlarında hapishane yıllarında gözlemlediği insan gerçeğini ortaya koymayı amaç edinmiştir. Bir romancının görevi insanı anlamak ve anlatmaktır.

Kemal Tahir romanlarında drama düşmüş insandan yola çıkarak toplumun dramını anlatır. Çünkü birey ait olduğu toplumun özelliklerini temsil eder. "*Roman anlayışım, toplumun tarihsel gelişi içinde drama çatmış tek insana dayanır. Drama çatmış insanın kendisiyle ve çevresiyle boğuşmasını derinlemesine inceledikçe Anadolu Türk insanının geleceğine, bu insanın dünya insanlığını zenginleştirecek özel cevhere sahip olduğuna güvenim artmıştır*."[17]

Kemal Tahir'in romanlarından insanın dramı ile toplumun dramı iç içe geçmiştir. İnsanın dramından yola çıkarak toplumun dramını ele alır. Söz gelimi *Yorgun Savaşçı* romanındaki Cehennem Topçu Cemil, savaşlardan ve ağır yenilgilerden sonra yorgun düşen halkın temsilcisi iken, Esir Şehrin İnsanları romanının ana karakteri olan Kamil Bey'in dramı Milli Mücadele yıllarında esir düşmüş bir şehrin insan tipini simgeler. Kemal Tahir'in romanlarında bireyden topluma doğru bir yol izlemektedir. Kemal Tahir'e göre sanat toplumu anlamak için vardır. Sanatın amacı toplum gerçeklerini ortaya çıkarmak ve bunlara yeni çözümler üretmektir. "*Sanat, bir anlama vasıtasıdır. Sanat, insana, var olan gerçeği anlama ve idrak etme gücü verir*."[18]

Kemal Tahir hayatı boyunca gerçekliğin peşinde koşan bir yazar olmuştur. Ancak ona gerçeklik mutlak değişmez bir gerçeklik değil her gün değişen ve gelişen

[17] Kemal Tahir, *Notlar (Sanat- Edebiyat 1),* Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, 1. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2016, s.70-71
[18] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.294.

bir gerçektir. Toplum gerçekliğini anlatan en kuvvetli sanat kolu olarak romanı görmüştür. Ona göre roman, gerçeği anlatabilmenin en güçlü yoludur. Sanat, ancak toplumla birlikte var olur ve gelişir, toplumdan ayrı olan hiçbir sanat eseri varlığını sürdüremez yok olup gitmeye mahkûmdur. Kemal Tahir'e göre "*sanat sanat içindir iddiası, mevcut gerçeklerden kaçmayı gösteren basit bir kaytarmadan ibarettir*."[19] Kemal Tahir'in romanları kendi hem kendi döneminin hem de kendinden önceki tarihi süreçlerin eleştirisi yapan tezli romanlardır. Toplumcu gerçekçi bir doğrultuda ele aldığı eserleri derin tarih araştırmalarına dayanarak toplumsal gerçekliği ortaya çıkarır. Kemal Tahir, Marksçı anlayış çerçevesinde Türk toplumuna yaklaşmış bu görüş doğrultusunda hareket etmiştir. Ancak Kemal Tahir Marksçı görüşü bir çıkış noktası olarak benimsemiştir. Kemal Tahir, toplum meselelerimizi çözmek için Batılı ölçütleri kullanmak yerine yerli ve milli değerlerimizden faydalanmamız gerektiğini savunmuştur. Onun bu düşüncesi sanat anlayışı ve romancılığı ile paralellik göstermektedir. Milli ve yerli roman anlayışını savunmuş ve romanlarını bu anlayış çerçevesi içerisinde kaleme almıştır. "*Sanat kollarımızda Tanzimat'tan bu yana sürdürülen Batı kopyacılığı, sanatçılarımızı, batıdan gelen her şeye kölece kapılan yarı aydın zümrenin haline getirerek Anadolu halklarımızdan hızla uzaklaştırmıştır*."[20] Kemal Tahir, Türk toplumunun batılı toplumlardan farklı olduğunu iddia etmiş ve batılı ölçütlerin esas alınarak üretilen çözüm yollarının Türk toplumu için faydalı olmayacağını söylemiştir.

Kemal Tahir yerli bir roman oluşturmak için hayatı boyunca çabalamış bir şahsiyettir. Ona göre roman gerçeğe en yakın türdür. Toplum gerçekliğimize batılı ölçütleri esas alarak değil kendi milli değerlerimizin şuuruna vararak ulaşabiliriz. Roman için belirlenen batılı ölçütlerin dışına çıkarak romana milli bir kimlik kazandırmış Türk romanını farklı bir boyuta ulaştırmıştır.

Kemal Tahir romanın Batı kaynaklı olduğuna karşı çıkmıştır. Türk romanının kaynağını masallara, halk hikâyelerine dayandırmıştır. Türk romanının

---

[19] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.151.

[20] Kemal Tahir, *Notlar (Sanat- Edebiyat 4),* Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, 1. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2016, s.25

kaynağını batıda değil halk hikâyelerimizde, destanlarımızda kısacası Türk milletinin milli kaynaklarında aramamız gerektiğini savunmuştur. Kemal Tahir'in sanat ve roman konusundaki fikirleri, sanatı yerli bir boyuta ulaştırmak istemesi ve amaç doğrultusunda ortaya koyduğu eserleri son derece önem arz etmektedir. Kemal Tahir'in sanat ve edebiyat üzerine ortaya attığı fikir ve teorileri özgün ve yerlidir. Eserlerini de bu yerlilik düşüncesine bağlı kalarak oluşturmuştur. Kemal Tahir romanlarını realizm akımının etkisiyle kaleme almıştır. Ona göre roman gerçeğe en yakın olan ve felsefe, tarih, sosyoloji gibi alanları içine alan, toplum gerçekliğini yansıtan edebi türdür. "*Roman, edebiyatın sanat kollarının zaman zaman tarih, sosyoloji, felsefe ödevlerini de yüklenen en önemli etki aracıdır. İnsanları, bilhassa toplumların hayatı üzerinde etkisi olabilecek insanları tek başına yakalayıp iyicene sarsarak uyarma gücüne sahiptir. Bu uyarmadan sonra, ödevlerini savsaklayanların iç rahatlıklarının kaybolduğu görülür*."[21]

Kemal Tahir, Türk toplumunun batı toplumlarından farklı olduğunu ve bu sebeple Türkiye'de romancının görevinin de batıdakinden farklı olacağını iddia etmiştir. Türkiye'de romancı bir tarihçi, bir sosyolog gibi çalışmalıdır. Türk toplumunda romancının görevi sistemli bir şekilde çalışmaktır. Bir romancının görevi toplumun gerçeklerini gün yüzüne çıkarmak ve milli değerlerini göz önünde bulundurarak çözümler üretmektir. Kemal Tahir'e göre romancının görevi insan gerçekliğini ortaya çıkarmaktır. Bireyin dramından yola çıkarak toplumun dramını ele alır. Bu konuda Berna Moran'ın değerlendirmesi şu şekildedir; "*Kemal Tahir'in roman hakkındaki düşüncelerini iki başlık altında incelemek olanaklı: Türk romanında insanın ve toplumun dramı, Türk romancısının ödevi*."[22]

Kemal Tahir, romanda metotlu düşünen bir yazardır. Romanlarını bir metot ışığında örmüş olan bir romancıdır. Romanlarında metot örgüsünü açıkça görmek mümkündür. Kemal Tahir, roman yazarken bir sosyal bilimci gibi hareket etmiştir. Başka bir deyişle, sosyolojik ve tarihî bir inceleme yapan bir sosyal bilimci neyi,

[21] Kemal Tahir, *Sanat- Edebiyat 4*, s.39.
[22] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2,* 20. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.173.

niçin ve nasıl ele alıyorsa, o da aynı şekilde roman inşa etme gayreti içinde olmuştur. Romanlarında hakikati bulmaya ve gerçeği ortaya çıkarmaya çalışmıştır. "*Dünyayı, insanları, sosyal olayları anlayabilmek için, gerçekten yola çıkmak lazım. Gerçeğe dayanmayan hiçbir düşünce, inanç, yol işe yarar değildir*."[23]

Hayatı boyunca yerli bir roman oluşturma gayreti içerisinde olan Kemal Tahir bunu başaran önemli bir romancıdır. Romanlarında ele aldığı konular, kendi milletimize ait gerçeklerdir. Romanlarının oluşum aşamasında sistemli bir şekilde bir sosyolog gibi çalışmıştır. Ona göre toplumu anlamanın en iyi yolu önce tarihini bilmektir. Bir milletin geçmişten bugüne geçirdiği önemli tarihi hadiseleri bilmeden bugünü anlamak olanaksızdır. Kemal Tahir toplumu iyi anlamak ve değerlendirmek için tarihe yönelmiş derin tarih araştırmaları yapmıştır. Özellikle mahpus olduğu yıllarda tarihi okumalar yapmış Nâima tarihini okumuştur. Kemal Tahir'in toplum meselelerine özgün çözümler üretebilmek amacıyla tarihe yöneldiğini ve bugünü tarihin ışığında anlamaya çalıştığını söyleyebiliriz. Onun tarihî romanları, toplumu aydınlatmak ve bugünümüze geçmişten çıkardığımız dersler sonucunda yön verebilmek açsından önem arz eder.

"*Kemal Tahir'e göre, geleceğimiz geçmişimizde yatmaktadır. Geçmişte elde ettiğimiz deneyler, üzerimizde taşıdığımız dünya imparatorluğu mirası, devlet geleneğimiz, gelecekte bütün dünya insanlarını mutlu edecek bir çözümü gerçekleştirebilmemiz için en önemli zenginliğimiz olacaktır. Kemal Tahir'in yaşamı boyunca ısrarla vurguladığı en önemli şey tarihimizde yatan bu zenginliğin farkına varılmasıdır. Bu gereklilik olmaktan ziyade, bir zorunluluktur.*"[24]

Kemal Tahir, kaleme aldığı tarihi romanlarıyla her dönemde ses getirmiş büyük yankılar uyandırmış bir isimdir. Onun her romanında tarihi bir hadise yer almaktadır. Ancak Kemal Tahir'in amacı tarihi bir olayı gün yüzüne çıkarmak değil, bu olay ve durumların Türk toplumunu hangi yönlerden etkilediğini ortaya

[23] Kemal Tahir, *Sanat- Edebiyat 1*, s.222.
[24] Sezgin Kızılçelik, *a.g.e.,* s.143.

koymaktır. Kemal Tahir'in hemen her romanında tarihi bir hadise yer almaktadır. Toplumu ilgilendiren büyük hadiseler onun romanlarında önemli yer işgal etmektedir. Ancak Kemal Tahir'in tarihî romanlarında kendine özgülüğü vardır. Kemal Tahir'in amacı geçmişte meydana gelmiş tarihi bir hadiseyi aydınlatmak değil bu hadisenin toplumu hangi şekilde etkilediğini ortaya koymaktır. Söz gelimi, İzmir Suikastını konu edindiği *Kurt Kanunu* adlı romanında suikastı hazırlayan toplumsal meselelere değinmiş, Cumhuriyet devrimlerini eleştirerek realist bir tavırla toplum gerçekliğini ortaya koymaya çalışmıştır. Suikast girişiminin sebeplerini Kara Kemal vasıtasıyla realist bir şekilde ortaya koymuştur. Yakın dönemi konu alan *Kurt Kanunu* romanında çeşitli tarihî olaylar ele alarak bu olayların Türk toplumunun kaderini nasıl değiştirdiğini anlatan yazar Cumhuriyet rejimine yönelik eleştirileriyle de yazıldığı dönemde büyük ses getirmiştir.

Kemal Tahir'in tarihe yönelmesi, geçmiş konuları irdelemesi bugünü anlamak içindir. Bugünü doğru anlamanın ve yön verebilmenin en iyi yolu olarak tarihi seçmiştir. "*Türk romancısının ana ödevi, imparatorluk kurmak gücüne sahip Türk insanının geleceği kurtaracak cevherini, bu cevherin tarih boyu taşıdığı insancıl birikimi, bu birikimin gelecekte işe yarar yönünü bulup açıklamaktır.*"[25] Kemal Tahir, özellikle yakın tarihi konu edindiği romanlarında Cumhuriyet rejimlerini eleştirir. Bu açıdan *Yol Ayrımı* ve *Kurt Kanunu* romanları dikkatle ele alınması gereken romanlardır. Çok partili hayata geçiş süresinde yaşanalar, Serbest Fırkanın kuruluşunu ele alan *Yol Ayırımı* romanında Cumhuriyet kadrolarını doğrudan eleştiren yazar *Kurt Kanunu* romanında Cumhuriyet devrimlerinin istenilen şekilde sonuç vermediği üzerinde durmuştur. İşgal yıllarının anlatıldığı ve Milli mücadele yılarının anlatıldığı *Esir Şehrin İnsanları* romanı da yazarın yakın dönemi konu alan tarihî romanları arasındadır.

Kemal Tahir'in romanlarının bir diğer önemli özelliği diyalogların çok fazla bulunmasıdır. Anlatıcı yazar olarak geri plana çekilerek roman kahramanlarını ön plana çıkarmıştır. Onun romanlarında diyaloglar son derece başarılı bir şekilde

[25] Kemal Tahir, *Sanat- Edebiyat 1*, s.100.

kullanılmıştır. Kemal Tahir, romanın bir dil meselesi olduğuna inanmış iyi roman yazabilmek için öncelikle dilin iyi kullanılması gerektiğini savunmuştur. Kemal Tahir dil meselesi üzerine düşünen ve bu konu üzerinde fikirleri olan bir şahsiyettir. "*Önce dil dediğimiz beşeri ve sosyal, fakat tamamiyle maddi hadisenin nasıl çalıştığını kısaca gözden geçirelim: Humboldt'a göre, 'dil bir yandan insanın tabiatında bulunan bir şeydir, öte yandan hazır olarak verilmemiştir. Dilin tarihi bir realitesi vardır ve dil tarih içinde gelişir.*"[26]

Romanın ana malzemesi şüphesiz dildir. Dil milletleri birbirine bağlayan bir kültür taşıyıcısıdır. Bir toplumu anlamak için onun konuştuğu dile hâkim olmak gerekir. Kemal Tahir, sanatın temelinin dil üzerine kurulu olduğunu idrak edebilmiş bir şahsiyettir. Hayatının her noktasında olduğu gibi dil meselesi üzerine de sistemli düşünmüştür. Romanlarını, yerli ve milli bir dil kullanarak yazmıştır. Kemal Tahir'in romanlarında Anadolu ağız özelliklerini bilhassa Çorum- Çankırı yöresi ağzını sıkça kullanmıştır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden insanlar onun romanlarında önemli bir yer işgal eder. Bu insanlar her açıdan Anadolu'yu temsil eder. Özellikle dil ve üslûp özellikleriyle bölgesel ağız özellikleri Kemal Tahir'in romanlarını özgün bir yapı haline getirir.

Kemal Tahir, romana milli bir kimlik kazandırma mücadelesi verirken Türk dilinin imkânlarından yararlanmıştır. Halk hikâyelerimizin ve Dede Korkut'un dil ve üslûp özelliklerini onun romanlarında görmek mümkündür. Bu açıdan yazarın en önemli romanı *Devlet Ana*'dır. Osmanlı'nın kuruluş yıllarını konu edinen yazar, o dönem sözlü geleneğimizin zengin ve coşkulu ağzını başarılı bir şekilde kullanmıştır. Yer yer Dede Korkut üslûbunu kullanarak, Türk insanının o dönemdeki zengin kültürünü, yaşayışını, toplumsal değerlerini ortaya koymuştur. Söz gelimi, Ertuğrul Gazinin ölümünden sonra Türkmenler üzüntüsünü ağıt yakarak dile getiri; "*Kaba sarıkları yere çalın adamlar! Yakaları çekip yırtın! Övündüğüm ak arslan gitti! Acı tırnakları yüzünüze çalın karılar, al yanakları yolun, düşmanlarıma korku salan*

[26] Kemal Tahir, *Notlar (Sanat-Edebiyat III)*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, 1. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2016, s.96.

gitti! Uçta kızlar gülmesin kas kas, gelinler kına yakmasın!"[27] Devlet Ana romanında geçen bu ifadelere baktığımız zaman Dede Korkut kitabının dil ve üslûp özelliklerini taşıdığını görürüz. Kemal Tahir, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlattığı bu romanda, Türkmenlerin yaşayışlarını, sahip oldukları teşkilât ve örgütleri en iyi şekilde anlatabilmek amacıyla o dönemin zengin sözlü kültüründen ve Dede Korkut'un ağız özelliklerinden yararlanmıştır. Kemal Tahir'in tarihî romanlarında, kahramanlar dönemin üslûp anlayışını yansıtırlar. Kemal Tahir, romanlarını yerli bir zemine oturtmak istemiş ve bunun için en iyi yöntemin milli bir dil kullanmak olduğuna inanmıştır. Kemal Tahir, hayatı boyunca sanatı toplum gerçeklerini anlatmak için kullanmıştır. Ona göre romancının görevi, toplum gerçeklerini anlatmaktır. Toplum gerçekliğimizi anlayabilmek için batılı ölçütleri değil kendi milli değerlerimizi göz önünde bulundurmamız gerekir. Çünkü batı toplumlarının insana bakışı farklıdır. Batıda sınıf farklılıkları vardır ancak bizim toplumumuzda hiçbir zaman sınıf ayrımı olmamıştır. Toplum meselelerimize batılı ölçütleri esas alarak bakmamız bizi yanlışa sürükleyecektir. Bu sebeple, Türk tarihini iyi bilmemiz ve geçmişten ders çıkarmamız gerekir. Kemal Tahir, tarihe yönelerek milli bir roman oluşturmak için çaba göstermiş ve başarılı olmuş bir isimdir. Onun romanları, son derece özgün ve insan gerçekliğimize değinen başarılı yapıtlardır.

1.5.1. Eserleri

Romanları:

- Sağırdere (1955)
- Esir Şehrin İnsanları (1956)
- Körduman (1957)
- Rahmet Yolları Kesti (1957)
- Yedi Çınar Yaylası (1958)
- Köyün Kamburu (1959)
- Esir Şehrin Mahpusu (1961)
- Bozkırdaki Çekirdek (1962)

[27] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, 16. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2017, s.153

- Kelleci Memet (1962)
- Yorgun Savaşçı (1965)
- Devlet Ana (1967)
- Kurt Kanunu (1969)
- Büyük Mal (1970)
- Yol Ayrımı (1971)
- Namusçular (1974)
- Karılar Koğuşu (1974)
- Hür Şehrin İnsanları (1976)
- Damağası (1977)
- Bir Mülkiyet Kalesi I-II (1977)

Öyküleri:

- Göl İnsanları (1955)

Notları:

- Kemal Tahir'in Notları 1-13 (haz. Cengiz Yazoğlu, (1989-1992).

Sohbet:

- Kemal Fahir'in Sohbetleri (haz. İsmet Bozdağ, 1980).

Mektup:

- Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar (ilk eşine mektuplar, 1979)

1.5.2. Kemal Tahir'in Tarihî Romanları

Cumhuriyet Döneminin önemli yazarlarından biri olan Kemal Tahir, kaleme aldığı tarihî romanları ile dikkat çeken bir şahsiyettir. Kemal Tahir Türk romanına yerli bir kimlik kazandırmak için hayatı boyunca mücadele vermiş ve başarılı olmuştur. Onun romanları yapı ve muhteva açısından yerli bir boyuta ulamıştır. Kemal Tahir, toplum meselelerimiz üzerine düşünen bu yolda ciddi araştırmalar yapan bir yazardır. Toplumcu gerçekçi bir anlayışla yazdığı romanlarında Türk

toplumunun gerçekliğini ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre bir romancının görevi, bir sosyolog gibi toplum meselelerine eğilmek ve ortaya koymaktır. Kemal Tahir özellikle mahpus olduğu yıllarda (1938- 1950) derin araştırmalar yapmıştır. Marksist bir yazar Kemal Tahir toplum meselelerini anlamak için tarihe yönelmiştir. Kemal Tahir, toplumu ilgilendiren önemli tarihî hadiselere romanlarında yer vermiş, Türk milletinin hangi tarihi süreçlerden geçerek bugüne geldiğini anlamaya çalışmıştır. Onun amacı tarihî bir gerçekliği ortaya koymak değil geçmişten ders çıkararak bugünü anlamak ve yorumlamaktır. Kemal Tahir'in babası II. Abdülhamit'in hünkâr yaverliğini yapmış, hayatı boyunca Osmanlıya bağlı kalmış vatanına ve milletine bağlı bir şahsiyettir. Kemal Tahir'in daha çocuk yaşlarında Osmanlıya karşı olumlu bir tavrının oluştuğunu söyleyebiliriz. Onun romanlarında bu olumlu tavrı açık bir şekilde görürüz. Kemal Tahir'in tarihî romanları genellikle bireyin etrafında şekillenerek toplumun dramını anlatır.

1956 yılında yayımlanan *Esir Şehrin İnsanları*'nda 1.Dünya Savaşı sırasında İspanya'da bulunan Kâmil Bey'in ülkesine dönerek Milli Mücadeleye katılmasını anlatır. Kâmil Bey'in babası Abdülhamit'in vezirliğini yapmış önemli bir isimdir. Kamil Bey, Galatasaray Lisesi'nde eğitim görmüş, daha sonra yurt dışına gitmiş uzun yıllar orada kalmıştır. Osmanlı Devleti, 1. Dünya savaşına katılmıştır. O zamana kadar ülkesinin gerçeklerinden uzak olan Kâmil Bey, Türkiye'ye dönmeye karar verir. Eşi Nermin ve kızı Ayşe ile birlikte İstanbul'a gelirler. Kâmil Bey ve ailesi bir müddet Nermin'in halasında kalırlar. Nermin'in halası ve halasının kocası Milli Mücadeleye karşı olan, işgal kuvvetleriyle yakın ilişkisi olan şahsiyetlerdir. Kâmil Bey burada bir müddet kaldıktan sonra Bağlarbaşı'nda bulunan köşke taşınır. İstanbul işgal altındadır. Bu durum karşısında, bir grup milli mücadelenin tek kurtuluş olduğuna inanırken diğer grup manda ve himayeciliği savunur. Kâmil Bey'in Galatasaray'dan arkadaşı İhsan çıkardığı dergi sebebiyle hapse atılmıştır. Dergi faaliyetlerini karısı Nedime Hanım devam ettirir. Kâmil Bey Nedime Hanıma dergi işlerinde yardım eder. Kâmil Bey arık ülkesinin gerçeklerinden uzak biri olarak değil Milli Mücadele ruhuna inanmış bir şahsiyet olarak hayatına devam eder. Kâmil Bey, yıllarca memleketinin gerçeklerinden uzak yaşamış, kendi insanını

tanımamıştır. Ancak Nedime Hanım'ı tanımasıyla Kâmil Bey'in fikir dünyası değişmeye başlar ve millî bilincin önemini kavrar. Nedime Hanım'ın Anadolu'ya göndereceği bazı önemli evrakları Kâmil Bey göndermek ister ve burada yakalanır 7 yıl hapse mahkûm edilir.

1961 yılında yayımlanan *Esir Şehrin Mahpusu* adlı romanında Kâmil Bey'in mahpus yılları anlatılır. Burada Kâmil Bey, Anadolu insanını tanıyacak ve en sonunda 'millici' abi ünvanına kavuşacaktır. Hapishanede karşılaştığı manzara korkunçtur. Her türlü ahlâksızlık, dolandırıcılık, soygunculuk mevcuttur. Kemal Tahir'in çizdiği hapishane tablosu son derece karamsardır. Ancak Kâmil Bey, en çaresiz anında duyduğu İnönü zaferiyle yeniden ayağa kalkar. Bu karanlık dünyanın içinden zafer haberiyle çıkar ve ümitleri yeniden yeşermeye başlar. Kâmil Bey'in bu süreçte karısı Nermin'den destek görememesi onu oldukça üzer. Karısının bir İngiliz balosuna katıldığını öğrenen Kâmil Bey, boşanma kararını Nermin'e bildirmesiyle roman sona erer.

Esir Şehir Üçlemesinin son romanı olan *Yol Ayrımı* (1971) romanında Kemal Tahir, Cumhuriyet devrimlerinin eleştirisini yapar. Cumhuriyet'ten sonra ittihatçıların durumunu, idari kadrolarını Cumhuriyet devrimlerini eleştiren yazar çeşitli tarihî olaylara değinir. Serbest Partinin kuruluşunu bu sırada yaşananları anlatır. Halk ikiye bölünmüş, ülkede tam manasıyla yol ayrımına gelinmiştir. Serbest Fırkanın kuruluşunu Mustafa Kemal'e ihanet olarak görenler ve Serbest Fırkayı destekleyenler iki farklı görüşü temsil ederler. Zaman olarak Cumhuriyet'in ilânından sonraki süreci ele alır. Cumhuriyet idaresinin çeşitli uygulamalarını, Cumhuriyet'i kuran idari kadroları eleştiren yazar döneminde ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Romanda, Cumhuriyeti kuran İttihatçılar da eleştirilir. "*1908'de, İttihatçıların ele geçirip on yıl içinde yıktığı imparatorluk, tam dört üç yüz seksen üç bin kilometrekare toprağa sahipti…*"[28] Yol Ayrımı romanı, üç bölümden oluşmaktadır. 'Madrabazlık', 'Kuvayı Milliyeciler', 'Yol Ayrımı' bölümlerinde Cumhuriyet'in çeşitli uygulamaları, Takrir-i Sükûn Kanunu, İstiklal Mahkemelerinin

[28] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.214.

kurulması, Serbest Fırkanın kuruluşu ve bu sırada yaşanan olaylar anlatılır. Yazarın amacı bu olayların toplumu nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Kemal Tahir, tarihî gerçekliklerden yola çıkarak toplum gerçekliğini aydınlatmayı hedefler. Bu tarihî süreçlerde halkın tutum ve tavrını, aydın- halk çatışmasını değerlendirir. *Yol Ayrımı* romanı Kemal Tahir'in Cumhuriyet rejimlerini ve İttihatçıları çeşitli yönleriyle ele aldığı tarihî bir romandır. Kemal Tahir'in 1. Dünya Savaşı sonrası, Milli Mücadele Dönemini anlattığı bir diğer eseri *Yorgun Savaşçı* (1965) dır. 1. Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşan Cehennem Topçu Cemil'in İstanbul'dan Anadolu'ya geçişini ve diğer İttihatçı subaylarla birlikte düzenli ordu kurma mücadelesini anlatır. Kemal Tahir Topçu Cemil karakteri üzerinden Milli Mücadelenin nasıl yürütüldüğünü tüm gerçekliğiyle ortaya koyar. Cehennem Topçu, karısı ile birlikte mutlu bir hayat yaşamak ister. Ancak milli mücadele ruhu baskın gelir. Birinci bölüme ismini veren Von Kres Paşa'nın dürbünü ile Doktor Reşit'in ölümüne şahit olur. Burada dürbün bir semboldür. Cehennem Topçu bu dürbün ile İttihatçıların hazin sonunu görecektir. *Yorgun Savaşçı,* 1919-1920 yılları arasında Milli Mücadelenin kuruluşunu, Anadolu'nun direnişini, Cehennem Topçu Cemil ve İttihatçı arkadaşlarının eşkıya çetesinden düzenli ordu kurma çabalarını ve Kurtuluş Savaşını başlatmalarını anlatan önemli bir eserdir. Kemal Tahir Topçu Cemil'in dramından yola çıkarak toplumun dramını anlatmayı amaçlar. Kemal Tahir'in romanlarında bireyin dramı ile toplumun dramı iç içedir. Eserde, Dr. Münir Kemal Tahir'in görüşlerini temsil eder. Dr. Münir'in evinde saklanan diğer İttihatçıların dönemin toplumsal meseleleri üzerinde konuşmaları önemlidir. Kemal Tahir, Milli Mücadeleyi başlatan orta düzey rütbeli askerlerden oluştuğunu da bu romanda ortaya koyar.

Kemal Tahir'in 1969 yılında yayımlanan *Kurt Kanunu* adlı romanı Mustafa Kemal'e yapılan İzmir Suikastını anlatır. İzmir Suikastı çerçevesinde dönemin önemli tarihî olaylarına da yer verilir. Kemal Tahir, İzmir Suikastını tarihî gerçekliklere bağlı alarak ele alır. Yazarın görüşlerini yansıtan Kara Kemal Bey, suikastı hazırlayan sebepleri tarihî hadiselere bağlı kalarak açıklar ancak suikast girişimini desteklemez. *Kurt Kanunu* Kemal Tahir'in Cumhuriyet rejimini eleştirdiği

tezli bir eseridir. Kemal Tahir, tarihî bir gerçeklikten yola çıkarak toplumu ilgilendiren önemli olayları gün yüzüne çıkarır. İttihatçıların durumu, Batılılaşma, aydın- halk ilişkisi Kara Kemal Bey tarafından değerlendirilir. Kemal Tahir, Kara Kemal Bey'in dramından yola çıkarak İttihatçıların geldikleri durumu anlatır. Zaman olarak 1923- 1926 yılları arasında yaşanan olaylar ele alınır. Kemal Tahir, Mustafa Kemal'e yapılan bu hain saldırının sebeplerini anlatırken dönemin toplumsal meseleleri üzerinde durur. Kara Kemal Bey, İzmir İktisat Kongresi, halifeliğin kaldırılması gibi tarihî olayları toplumsal çerçeve içerisinde değerlendirir.

Kemal Tahir'in 1967 yılında yayımlanan *Devlet Ana* romanı Türk Edebiyatında en çok tartışılan eserlerden biridir. Kemal Tahir, Devlet Ana romanında Osmanlının kuruluş yıllarını tarihsel bir çizgide kuvvetli bir üslûpla anlatır. Bir devletin oluşumunu hazırlayan teşkilatlar üzerinde duran yazar, ahî teşkilatının Türkmenler için önemini vurgular. Roman, Ertuğrul Bey'in at bakıcısı ve Bacılar teşkilatının başkanı Bacıbey'in oğlu Demircan'ın öldürülmesiyle başlar. Bacıbey oğlunun arkasından ağıt yakmaz. Çünkü oğlu çıplak bir vaziyette öldürülmüştür. Bu durum Türkmenlerde geleneklere olan bağlılığın somut bir örneğidir. Ertuğrul Bey'in ölümü üzerine oğlu Osman Türkmenlere Bey seçilir. Osman Bey, düşman tekfurlara karşı son derece dikkatli hareket eder. Savaşçılık Türkmenler için oldukça önemlidir. Söz gelimi, Bacıbey oğlu Kerimcan'ın da ağabeyi gibi savaşçı olmasını ister ve oğluna baskı yapar. Ancak Kerimcan Molla olmak istemektedir. Bacıbey romanda önemli bir şahsiyettir. Bacılar Teşkilatına başkan seçilmiştir. Geleneklerine bağlı, sözü geçen, savaşçı bir Türk kadınıdır. Romanın kişi kadrosu oldukça zengindir. Keşişler, cavlaklar, gezgin ozanlar Osmanlı'nın kuruluş yıllarında zengin kültürünü yansıtırlar. Kemal Tahir, *Devlet Ana* romanında tarihî gerçekliğe bağlı kalarak Osmanlı'nın kuruluş yıllarında, Türkmenlerin yaşayışları, gelenek ve görenekleri renkli bir üslûpla anlattığı tarihsel bir romandır.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK ROMANI

2.1. Türk Edebiyatında Roman Kavramı

Roman türü şüphesiz Batı kaynaklı bir türdür. IX. Yüzyıldan beri özellikle halkın kullandığı bozuk Lâtince için kullanılan "roman" kelimesi gerçek kimliğine 18. yüzyılda kavuşmuştur. XVIII. Yüzyılda Aydınlanma Çağını başlatan Avrupa XIX. yüzyılda sanayileşme dönemine girmiş ve birçok alanda yenileşmeye gitmiştir. Özellikle matbaanın icat edilmesi ve yaygınlaşması toplum hayatında köklü değişikliklerin yaşanmasına olanak sağlamıştır. Bilimsel çalışmalar hız kazanmış, yeni fikir akımları ortaya çıkmıştır. XIX. Yüzyıldan itibaren hayata ve insana bakış çok farklı boyut kazanmıştır. XIX. Yüzyılda Fransız filozof Auguste Comte tarafından ortaya atılan ve geliştirilen "pozitivist" felsefe insanı ve olayları gözlem yoluyla açıklamak gerektiğini savunur. Pozitivist felsefe deney ve gözleme dayanarak gerçeğe ulaşmaya çalışan bir görüştür.

"Roman kelimesi, Batı dillerinde IX. Yüzyıldan beri "roman dili" ibaresi içinde kullanılmaktadır. Roman dili, Ortaçağ Avrupa'sında kilise ve mekteplerin dışında halk arasında konuşulan Lâtincenin bozulmuş şekli; okuma-yazma bilmeyen halkın konuştuğu Lâtincenin adıdır. İşte Batı'da bu dille yazılan/anlatılan manzum-mensur bütün tahkiyeli eserlere "romans/roman" denilmiştir. Batı toplumlarının milletleşmesi ve millî dillerinin teşekkülünden sonraki yüzyıllarda da, halkın büyük ilgi duyup tercih ettiği bu çeşit tahkiyeli eserler, büyük ölçüde bu isimle anılagelmişti.r"[29]

[29] İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş II*, s.39

Pozitivist felsefenin sanattaki yansıması realizm akımıdır. Romantizme tepki olarak ortaya çıkan realistlerin görüşleri pozitivist felsefeye dayanır. Bu düşüncenin etkisiyle hareket eden yazarlar sanatı toplumun aynası olarak görürler. Roman türü böyle bir zamanda gerçek kimliğine kavuşur. Realizm akımı roman türünü besleyen en önemli kaynaktır. Özellikle Stendhal'ın; "*İşte böyle, bayım! Roman büyük bir yolun üstünde gezdirilen bir aynadır*." İfadeleri realist sanatçılar için bir çıkış noktası olmuştur. Roman türü, yazarların "insan gerçekliğini" en iyi anlatabilecekleri bir tür olarak gerçek kimliğine kavuşmuştur. Pozitivist felsefeden beslenen realist yazarlar romanlarında insan gerçekliğini gözleme dayanarak anlatmışlardır. Hayatın her tabakasından insanları romanlarında konu edinmişlerdir. Görüldüğü üzere roman, Batı'da Aydınlanma Çağıyla birlikte ortaya çıkan fikir akımlarının etkisiyle gelişen ve değişen bir türdür. Bilimsel çalışmaların hız kazanmasıyla birlikte her alanda yenilikler yapılmıştır. August Comte'nin ortaya koyduğu pozitivist felsefe, insanı ve toplumu ancak akıl ve deney yoluyla anlamanın mümkün olabileceğini savunmuştur. Bu düşünce akımı realizm akımına kaynaklık etmiştir. Realist sanatçılar romanı gerçeğe en yakın tür olarak görmüşlerdir. Batı'da roman değişen toplum yapısına göre şekillenmiştir.

"*Biliyoruz ki bizde roman, Batı'da olduğu gibi feodaliteden kapitalizme geçiş döneminde burjuva sınıfının doğuşu ve bireyciliğin gelişimi sırasında tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşulların etkisi altında yavaş yavaş gelişen bir anlatı türü olarak çıkmadı ortaya. Batı romanından çeviriler ve taklitlerle başladı; yani Batılılaşmanın bir parçası olarak, Şemsettin Sami, Namık Kemal, Ahmet Mithat gibi, romanı ilk deneyen yazarlarımızın edebiyat ve roman ile ilgili yazılarını okuyacak olursak görürüz ki Avrupa edebiyatını ve romanını ileri bir uygarlığın işareti, kendi edebiyatımızı ve özellikle anlatı türündeki yapıtlarımızı geriliğin bir işareti sayarlar.*"[30]

[30] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, 25. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s.9

2.2. Tanzimat Dönemi

2.2.1. 1860- 1876 yılları arası

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu yeni bir döneme girmiş, her alanda Batının üstünlüğünü resmen kabul etmiştir. Tanzimat Fermanı Osmanlının Batıya resmî olarak açıldığını gösteren önemli bir belgedir. Medreselerin yerini modern okullar almaya başlamış, askeri alanda tamamen batılı esaslara göre yeni düzenlemeler yapılmış her alanda yenileşmeye gidilmiştir. 1860'tan sonra Türk edebiyatı da Batılılaşmanın etkisi içerisine girmiştir. Türk edebiyatında 1860-1896 yıllarını kapsayan bu devir "Tanzimât Devri Edebiyatı" olarak adlandırılır. Her alanda olduğu gibi edebî alanda da yenileşmenin yaşandığı hareketli bir dönemdir. Roman türü, Türk edebiyatına Batı'dan çeviri yoluyla girmiştir. "*Türkiye'de okunan k Fransız romanı François Fenelon'un (Fransua Fenelon, 1651-1715) Yusuf Kâmil Paşa (1808-1876) tarafından Telemak (1862) adı ile çevrilen Telemahos'un Maceraları (1699) isimli eseridir*."[31] Bu eser Türk edebiyatında ilk çeviri romandır. Roman tekniğinden oldukça uzak olmasına rağmen döneminde oldukça ilgi görmüştür. Ahmet Hamdi Tanpınar Tanzimat Dönemi'nin ilk eserlerini şu şekilde değerlendirir;

"*Bu itib"arla, garp karşısında, Şinasi'nin eseri hariç, şuurlu bir taklit fikrine rastlanmaz. Galatasaray'ın açılışına kadar ecnebi dil ve edebiyatlarına karşı büyük alâkaya, resmî öğretim müesseselerinin hiçbir ciddi yardımı dokunmaması yüzünden bütün kazançlar âdeta tesadüfidir*."[32]

Tanpınar'a göre Tanzimat döneminin ilk eserleri derinlikten mahrumdurlar. Çünkü Türkiye'de romanın gelişmesi için gerekli altyapı mevcut değildir. Batı'da roman, uzun bir süreç sonucunda toplumsal gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bizde, hazır haliyle batıdan alınmıştır. Bu sebeple Türkiye'de romanı

[31] Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi İstanbul 1995, s.66.
[32] Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 8. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s.264

destekleyecek bir ortamın bulunmayışı, yazarların fikri değil de hissî hareket etmeleri ilk romanlarımızın ciddi bir derinlikten yoksun olmalarına sebep olmuştur.

Türk edebiyatına roman batıdan yapılan çevirilerle girmiştir. Ancak bazı yazar ve eleştirmenlere göre roman Divan edebiyatında daha çok nazımla yazılmış olan ve oldukça hacimli olan Leylâ ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha gibi aşk hikâyeleri roman türüne benzemektedir. Bunun dışında saray dışında gelişen, halkın duygularını dile getiren halk hikâyeleri mevcuttur. Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin gibi örnekleri bulunan bu eserlerin kimileri sözlü kimileri yazılıdır. Söz konusu eserler belli bir vâka etrafında geçmektedir. Genellikle aşk konusu etrafında geçen bu hikâyelerde kahramanın aşkı için verdiği mücadeleler anlatılır. Bir olay örgüsü bulunması ve belirli kişiler etrafında geçmesi bakımından romanla benzerlik göstermektedir. Ancak bu hikâyelerde olağanüstü olaylarla birlikte cinler, periler gibi gerçeküstü varlıkların bulunması romandan tamamen farklı olduğunu gösterir. Bu sebeple roman, halk hikâyeleri ya da divan edebiyatındaki âşık hikâyelerinin gelişmesiyle ortaya çıkmış bir tür değildir. Roman, Türk edebiyatına Tanzimat döneminde Batı'dan yapılan tercümelerle birlikte girmiştir.

"*Türk edebiyatında roman iki farklı koldan gelişimini sürdürmüştür. "Birinci yol; aydın olmayan geniş topluluğunun avrupâî hikâye ve romana yadırgamadan alıştırılması için Ahmed Midhat tarafından açılan ve batılı hikâye ve romanla Türk halk hikâyelerini uzlaştırmaya çalışan yoldur.*"[33]

Ahmet Mithat Efendi, çok sayıda roman yazan belki de romanın gelişmesine en çok katkı sağlayan isimlerden biridir. Romanlarında sık sık araya girerek okuyucuya hitap etmesi, teknik bir kusur olarak görülse de Ahmet Mithat Efendi'nin bir meddah olduğu göz önünde bulundurulursa onun halkın alıştığı yöntemle hareket ettiği söylenebilir. Türk Edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Ahmet Mithat Efendi hayatını yazarak geçiren ve 'yazı makinesi' olarak adlandırılan bir şahsiyettir. Onun romanlarında eski geleneğin izlerini bulmak mümkündür. Hayatı boyunca

[33] Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri,* s.68-69.

sosyal fayda peşinde koşan Ahmet Mithat Efendi, şüphesiz halkın alıştığı yöntemle hareket ediyor romanlarını halkı eğitmek için bir araç olarak kullanıyordu. Sosyal konulara ağırlık veren yazar, romanlarında döneminin önemli meselelerine değinmiştir. Şüphesiz onun en ünlü romanı olan *Felatun Bey ile Rakım Efendi* adlı romanında döneminin önemli meselelerinden biri olan "Batılılaşma" konusu ele almıştır. Yazar, batılılaşma sorununu Doğu-Batı düzleminde değerlendirmiştir. Romanda fikirlerini söylemekten çekinmeyen yazar yer yer okuyucu ile roman arasına girerek okuyucuyla konuşur ve gerektiğinde yönlendirir. Ahmet Mithat Efendi, sanatı geri plana atarak toplumsal faydayı ön planda tutmuştur. Sosyal meselelere ağırlık vermiş, halkı eğitmeyi amaçlamıştır.

"*Sosyal fayda peşinde koşan bir yazar olarak Ahmet Midhat'ın hikâye ve romanda ulaşmaya çalıştığı hedef, Türk halkında çağdaş medeniyete uymayan düşünüş ve yaşayış tarzını değiştirmektir. Bunun içindir ki hikâye ve romanlarında dikkati en çok topladığı noktalar; "bâtıl inanışları ve zararlı âdetleri tenkid", okuyucuya "Batı'nın pozitif dünya görüşü hakkında bilgi vermek" ve "Batı kültürünün ilk bilgilerini aktarmaktır.*"[34]

Ahmet Midhat Efendi'nin; Felâtun Bey'le Rakım Efendi, Hasan Mellâh yahut Sır İçine Esrar, Hüseyin Fellah, Paris'te Bir Türk adlı romanları Tanzimat döneminde kaleme aldığı önemli eserlerinden bazılarıdır. Tanzimat Döneminin ilk romanları genellikle sosyal faydayı amaçlayan, halkı eğitmek için bir araç görevi gören eseler olduğunu söyleyebiliriz. Tanzimat Döneminin önemli isimlerinden biri şüphesiz Namık Kemaldir. Namık Kemal'in *İntibah (*1876) Türk edebiyatında ilk edebi roman kabul edilir. Namık Kemal romanlarını topluma yararlı olabilmek için yazmıştır. Bu durum yalnız Namık Kemal için değil Tanzimat döneminin ilk evresindeki bütün sanatçılar için geçerlidir. Namık Kemal'in diğer önemli bir eseri, *Cezmi'*dir. Türk edebiyatının ilk tarihi romanı olarak kabul edilir.

[34] Kenan Akyüz, *a.g.e.*, s.72.

Sami Paşazade Sezai tarafından 1888 yılında kaleme alınan *Sergüzeşt* romanı Tanzimat döneminin önemli romanları arasındadır. Romanda cariyelik konusu başarılı bir şekilde işlenmiştir. Roman bir cariye olan Dilber'in hikâyesini anlatır. Asaf Paşa konağına satılan Dilber, Paşanın oğlu Celal Bey'e âşık olur. Celal Bey Paris'te tahsil görmüş yetenekli bir şahsiyettir. Ancak oğlunun Dilberle münasebeti olduğunu öğrenen Celal beyin annesi Zehra Hanım Dilberi konaktan uzaklaştırır. Bunun üzerine Celal Bey hastalanır Dilber ise kendisini Nil nehrine bırakarak hayatına son verir.

"*Bu roman bize; Tanzimat dediğimiz Doğu medeniyetinden Batı medeniyetine geçiş döneminin "ikili" düşünüş ve yaşayış tarzını bir konağın günlük hayatı içinde ve çok realist bir şekilde verir. Batılılaşma hareketi yukarıdan aşağıya doğru başladığı, saraydan konağa ve oradan da aydınlara geçe geçe nihayet halka ulaştığı için, ilk merhalelerden olan konaklar, hareketin mühim bir safhasını yaşatmak bakımından da, şüphesiz çok ilgi çekici bir çevredir*."[35]

Esaret teması Tanzimat dönemi romanlarında oldukça sık işlenen bir konudur. *Sergüzeşt* romanında esaret teması son derece başarılı bir şekilde işlenmiştir. Bunun yanı sıra Celal Bey'i değerlendirdiğimizde Paris'te iyi bir öğrenim görmüş resim konusunda yetenekli bir şahsiyet olduğunu görürüz. Bu özellikleriyle Celal Bey'in Batılı aydın bir tipi temsil ettiğini söyleyebiliriz.

Tanzimat Fermanının ilân edilmesiyle birlikte başlayan batılılaşma konusu bu dönem romanlarının vazgeçilmez konuları arasındadır. Özellikle Ahmet Mithat Efendi'nin Felâtun Bey'le Rakım Efendi adlı romanı bu konuyu doğu-batı çatışması içinde ele alan önemli bir eserdir. Türk edebiyatında ilk realist roman olarak kabul edilen Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* (1898) romanı batılılaşma konusunu ele alan başarılı bir romandır. Recaizade, yanlış Batılılaşma konusunu ele alırken Bihruz Bey'in karşısına Ahmet Mithat Efendi'nin yaptığı gibi doğulu bir tip koymaz. Ahmet Midhat Efendi gibi araya girmez ve okuyucu yönlendirmez.

[35] Kenan Akyüz, *a.g.e.,* s.79.

Recaizade karakter çizer ve onu romanın sahnesine koyar. Recaizade'nin sahneleme yöntemini kullanarak ve kendisini geri planda tutarak eserini son derece başarılı kılmıştır. Bihruz Bey alafranga düşkünü züppe bir tiptir. Çevresindeki insanlarla yarım yamalak Fransızca konuşur. Ancak Türkçeyi bile doğru düzgün konuşamaz. Okumadığı halde elinde Fransızca kitaplar taşıyarak gösteriş yapar. Alafrangalık tutkunu bir şahsiyettir. Burada Recaizade'nin son derece realist bir şekilde karakter çizdiğini söyleyebiliriz. Romanın başından sonuna kadar yazar geri plana çekilmiş, Bihruz Bey'in davranışları ve iç konuşmalarıyla aktarılmıştır. Batı ölçütleri göz önünde bulundurulduğunda bu dönemin belki de en başarılı romanı olarak *Araba Sevdası'* nı gösterebiliriz.

"*Recaizade bir hayal dünyasında yaşayan Bihruz'un özendiği kişiliği canlandırabilmek için, onun iç dünyasına yönelmek ve bu işe elverişli bir yöntem bulmak zorundaydı. Batı'da kullanılagelen iki ana yöntem vardı: İç çözümleme ya da ruhsal çözümleme ve iç konuşma. Batı'dan romanı alan yazarlarımız da roman kişilerinin duygularını ve düşüncelerini okura sergileyebilmek için daha çok iç çözümleme yöntemini, çok seyrek olarak da iç konuşma yöntemini kullanmışlardır*."[36]

"Recaizade, Bihruz Bey karakterini çizerken onu kendi sözleriyle araya girerek anlatmaz. Bihruz Bey'in düşüncelerini iç konuşma yöntemiyle bizlere aktarır. "*Recaizade iç çözümleme, iç konuşma ve bilinç akımı tekniklerini kullanarak bize kahramanın iç dünyasını açmaya çalıştığı için Bihruz birçok yönleriyle içini dışını en iyi tanıdığımız züppe tipi olur.*"[37]

2.2.2. 1876- 1901 Yılları Arası

Tanzimat döneminin ikinci evresinde (1876-1896) yazılan romanlar ilk dönemdeki romantizmin etkisinden kurtulmaya başlar. Daha realist çizgide eserler kaleme alınır ve edebi kaygı ön planda tutulur. Bu romanların başında şüphesiz adını

[36] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, s.77.
[37] Berna Moran, *a.g.e.,* s.84.

yukarıda zikrettiğimiz Ekremi'in *Araba Sevdası* gelir. Bunun dışında üzerinde durmamız gereken bir başka isim şüphesiz Nabizâde Nâzımdır. Bu dönemde yazdığı romanları ile ön plana çıkan yazarın realist bir çizgide eserler verdiğini söyleyebiliriz. Özellikle *Zehra* adlı romanı ile ilk Natüralist roman denemesini yapmıştır. *Zehra* romanı ile büyük bir başarı yakalayan yazar, romanında güçlü tasvir ve tahlilleriyle döneminde ses getirmiştir. Kıskançlık teması üzerine kurulu olan romanda yazar ilk kez psikolojik tahlillere yer vermiştir. 1896 yılında yayımlanan *Zehra* romanı gerek yapı gerekse teknik olarak Türk edebiyatında romanın çizgisinin değiştiğini göstermesi bakımından oldukça önemli bir eserdir. Nabizâde Nazım, 1890 yılında yayımladığı *Karabibik* romanı Türk edebiyatında ilk köy romanı olarak kabul edilir.

2.3. Servet-i Fünûn Devri

Türk Edebiyatında 1896-1901 yıllarını kapsayan dönem Servet-i Fünûn Dönemi olarak adlandırılır. "*Servet-i Fünûn yahut Edebiyât-ı Cedide Devri, Türk edebiyatında 1860'tan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesinin kesin sonucunu tayin eden sonuncu safhadır. Gerçekten, pek yoğun ve pek dinamik çalışmalarla geçen bu kısacık safhanın sonunda Türk Edebiyatı, gerek zihniyet, gerek temalar ve gerekse teknik bakımlardan avrupaî bir mahiyet kazanabilmiştir."*[38] Tanzimat Döneminde gazete etrafında gerçekleşen edebiyat, bu dönemde yerini dergilere bırakmıştır. Dergi ve dergicilik faaliyetleri öne çıkmış, Serveti-, Fünûn dergisi etrafında toplanan sanatçılar öncelikle ilim ve fenni konulara ağırlık vermiş daha sonra edebi metinler ön plana çıkmıştır. Bu dönemde Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin, Mehmet Rauf, Halid Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahid, Hüseyin Suat, Ali Ekrem Bolayır, Süleyman Nazif gibi isimler Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplanarak kaleme aldıkları eserleri ile bu edebiyatın öncüsü olmuşlardır.

Servet-i Fünûn edebiyatı Tanzimat ile birlikte başlayan batılılaşma hareketinin bir devamı niteliğindedir. Bu dönem için batılılaşma hareketinin son

[38] Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, s.88

merhalesidir diyebiliriz. Serveti Fünun Dönemi 1896 yılında başlar ve Hüseyin Cahit'in Servet-i Fünun dergisinde yayınladığı "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalesi gerekçe gösterilerek kapatılır. Derginin kapatılmasından sonra bu dergi etrafına toplanan sanatçılar dağılır ve Servet-i Fünun Edebiyatı 1901 yılında son bulur. Tarih olarak baktığımız zaman Servet-, Fünûn Dönemi II. Abdülhamit dönemine tekabül etmektedir. Bu yıllarda Abdülhamit'in her alanda uyguladığı gibi basın ve yayında da sıkı politikalar izlediği, çeşitli kısıtlamalar getirdiği yıllardır. Servet-i Fünûn sanatçıları böyle baskı dönemde kendi kabuğuna çekilmiş, sosyal meselelerden uzak durmuş ve daha çok bireysel konulara yönelmişlerdir. Gerek şiir de gerekse roman ve hikâyede çoğunlukla aşk temasının işlendiğini görürüz. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de batıdan alınan türlerin son derece başarılı örneklerinin verilmiş olmasıdır. Servet-i Fünûncular batıdan aldıkları Sone, terza-rima, balad gibi şiir türlerini kullanmışlardır. Yine bu dönem sanatçıları batıya özgü olan sembolizm akımını benimsemişlerdir. Cenab Şehabettin'in Elhan-ı Şitâ adlı şiiri sembolizm akımı etkisiyle yazılan başarılı bir şiirdir.

Bu dönemde ilk kez batılı tarzda roman örnekleri verilmiştir. Tanzimat Dönemi romanlarındaki teknik hatalara Servet-i Fünûncular düşmemişler, batılı tarza uygun yöntem ve metotlarla yazdıkları eserleri ile romanı zirveye taşımışlardır. Servet-i Fünûn Dönemi romanlarında, devrin karamsar, içine kapanık yalnız insan tipini görmek mümkündür. Tanzimat döneminde ağırlıklı olan sosyal meseleler bu dönemde ele alınmamış, genellikle aşk konuları üzerinde durulmuştur. Sanat kaygısı ön planda tutularak, olaydan çok olayın nasıl anlatıldığı ile ilgilenilmiştir. Servet-i Fünun romanlarında İstanbul'un zengin ve seçkin batılı yaşam tarzını benimsemiş aileler karşımıza çıkar. Roman kahramanları da genellikle Avrupa'da eğitim görmüş, piyana çalan eğitimli, donanımlı batılı aydın tipini temsil ederler. Dönemin baskıcı tutumundan dolayı Servet-i Fünûn romancıları sosyal meselelerden uzak durmuş İstanbul'un zengin ailelerinin hayatlarını, hüzünle biten aşklarını, ihtiras ve tutkularını sanatkârane bir üslûpla dile getirmişlerdir. Servet-i Fünûn romanlarında döneminin santimantal havasını görmek mümkündür. Kahramanlar genellikle içine kapanık son derece edilgen, hayal ile gerçek arasında sıkışan şahsiyetlerdir.

Yazarların, psikolojik tahlillere yer vermesi, yazar anlatıcı olarak geri planda durarak gözlemci konumunda olması Servet-i Fünûn romanlarını son derece realist bir çizgiye ulaştırmıştır. Türk edebiyatında yazdığı romanları ile her dönemde ismini zirveye taşımış, batılı tarzda romanın ilk örneklerini vermiş olan Halit Ziya Uşaklıgil bu dönemde Türk romanını zirveye taşımıştır. Aşk-ı Memnu Türk edebiyatında batılı tarzda yazılmış başarılı bir romandır. Servet-i Fünun dergisinde tefrika edilmiş daha sonra yayımlanmıştır. Aşk-ı Memnu romanı, batılı tarzda yaşayan, Avrupa'da eğitim görmüş kültürlü bir ailenin içerisinde yaşanan olayları konu edinir. Halit Ziya Uşaklıgil, roman kahramanlarını yaşadıkları çevreleriyle birlikte ele almış, psikolojik tahlillere yer vermiştir. Yasak aşkı konu alan bu romanda mekan, İstanbul'un zengin mekanlarıdır. Böyle bir zamanda Halit Ziya'nın ele aldığı konu üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur. Yazıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda yazarın son derece iddialı bir konu seçtiği ve Türk edebiyatında bu açıdan bir yenilik olduğu söylenebilir. O zamana kadar geri planda olan kadın, Aşk-ı Memnu romanında ön plana çıkmıştır. Özellikle Bihter karakteri, gerek fiziksel gerekse ruhsal portresiyle roman boyunca ön plandadır. Kadın figürünün ön plana çıkması da Türk edebiyatında bir yeniliktir. Roman kahramanları, Avrupa'da eğitim görmüş her açıdan batılı insan tipini temsil eden şahsiyetlerdir. Söz gelimi Adnan Bey'in kızı Nihal piyano dersleri alır ve Fransızca öğrenir. Yazar, batı kültürünün o dönemde topluma nasıl nüksettiğini başarılı bir şekilde göstermiştir. Tanzimat romanlarında sık sık gördüğümüz yazarın araya girmesi ve okuyucuyu yönlendirmesi bu dönem romanlarında görülmez. Aşk-ı Memnuda da yazar roman boyunca geri planda durmuş, iç konuşma ve psikolojik tahlillere yer vermiştir.

Halid Ziya Uşaklıgil'in Mâi ve Siyah adlı romanı Servet-i Fünûn Döneminin buhranlı, melankolik havasını yansıtan önemli eserlerden biridir. Yazarın çizdiği Ahmet Cemil karakteri son derece içine kapanık, olaylar karşısında edilgen bir tiptir. Ahmet Cemil'in geleceğe dair hayalleri vardır. Sevdiği kızla evlenip mutlu bir yuva kurmak ve şiirlerini yayınlayıp büyük bir edebiyatçı olmak edebiyat dünyasında çığır açmak istemektedir. Ancak bu hayallerini gerçekleştirmek için hiçbir adım atmaz. Söz gelimi sevdiği kıza duygularını açamaz bu aşkı sadece içinde

yaşar. Ahmet Cemil'in ablası kocası tarafından sürekli şiddet görür ancak Ahmet Cemil bu durum karşısında da sessiz kalarak tepki göstermez. Ahmet Cemil yaşadığı bütün olumsuzluklara rağmen kendi köşesinde sessizce ağlar ve hayallere sığınır. Romanda Mâi Ahmet Cemil'in hayallerini, Siyah ise gerçekleri temsil etmektedir. Ahmet Cemil'in hakikatten kaçarak hayallere sığınması Servet-i Fünûn döneminin tipik bir özelliğidir. Halid Ziya Uşaklıgil Ahmet Cemil karakteriyle adeta Serveti Fünûn döneminin portresini çizmiştir diyebiliriz. Zira Servet-i Fünûn edebiyatını kuran şahsiyetlerin de son derece pasif, edilgen şahsiyetler olduklarını söyleyebiliriz. Söz gelimi Yeni Zelenda'ya gitmek isteyen Servet-i Fünûncular bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için hiçbir çaba sarf etmemişlerdir. Halid Ziya, Ahmet Cemil karakteriyle Servet-i Fünûn döneminin hayal- hakikat çatışmasını başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Servet-i Fünûn Döneminde üzerinde durulması gereken bir diğer önemli şahsiyet şüphesiz Mehmet Rauftur. Mehmet Rauf'un romanları, batı tekniği ile yazılmış, psikolojik tahlillerin ağırlıklı olduğu başarılı yapıtlardır.

"*Mehmet Rauf'un romanları, ferdin iç hayatını esas alan konuları ile Servet-i Fünûn hareketinin genel karakterine daha uygun romantik duyguları, hayalleri ve romantik aşkları işlerler. Bu psikolojik muhtevaya, Halâsta olduğu gibi, bazen yurtseverlik duygularının ve sosyal alandaki batılılaşma hareketine ait bazı unsurların karıştığı da olur. Fakat Rauf'un romanlarındaki sosyal unsurlar, basit bir çevre halinde bile değildir. Esasen, sosyal çevreye ve vakaya değer vermeksizin, sadece ve bütün kuvveti ile psikolojik muhtevaya yönelen bir yazardan bundan fazlası da beklenemez.*"[39]

Mehmet Rauf'un *Eylül* (1901) adlı romanı Türk edebiyatında batılı tarzda yazılan ilk psikolojik roman özelliği taşır. Romanda, Süreyya ile evli olan Suad'ın Necibe duyduğu aşk neticesinde yaşadığı duygular ele alınmıştır. Mehmet Rauf Suad'ın psikolojisini yansıtan tahlilleriyle son derece başarılı bir psikolojik roman örneğini vermiş ve Türk edebiyatına bir yenilik getirmiştir. Süreya ile Suad, Boğaziçi'nde bir yalı kiralayarak orada yaşamaya başlarlar. Süreyya'nın en büyük

[39] Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, s.119

hayali denize yakın olmaktır. Süreyya sürekli denize açılarak eşini yalnızlığa mahkum eder. Suad ise son derece duygusal, müzikle alakadar olan piyano çalan duygusal bir kadındır. Süreyya'nın akrabası olan Necip, son derece kibar, kültürlü bir şahsiyettir. Müziğe olan ilgisi ve piyano çalması Suad'ın ilgisini çeker. Süreyya'nın denize açıldığı zamanlarda piyano başında Necip ile vakit geçirir ve bu sırada ona ilgi duymaya başlar. Necip de Suad'tan etkilenmektedir. Ancak ikisi de duygularını dışa vuramazlar. Bu noktada Mehmet Rauf'un Halid Ziya'dan daha ahlaki sınırlar içerisinde kaldığını söyleyebiliriz. Her iki romanı göz önünde bulundurduğumuzda kahramanların Serve-i Fünûn döneminin yansıtıcı kahramanları olduğunu söyleyebiliriz. Söz gelimi, Suad tıpkı Ahmet Cemil gibi içine kapanık bir şahsiyettir. Eğitimli, müziğe ilgili piyano çalan duygusal bir kişiliğe sahiptir. Suad ve Necib'in piyano çalması o dönem batı kültürüne ait önemli bir özelliği ön plana çıkarır. Bu bağlamda Servet-i Fünûn romanlarının batı kültürünün o dönemde toplum hayatımızı nasıl etkilediğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Sevet-i Fünûn romanları genel olarak bireysel konular etrafında şekillenmiştir. Yazarlar, toplumsal hadislerden uzak durmuşlar, sonu hüsranla biten aşk temalarını romanlarında işlemişlerdir. Halid Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahid bu dönemin önde gelen roman yazarlardır. Servet-i Fünûncular Tanzimatçıların düştükleri hatalara düşmemişler, batılı tarza uygun bir çizgide hareket etmişlerdir. Bu dönem romanlarının dili son derece süslü ve ağdalı olması sebebiyle belli bir kitleye hitap edebilmiştir. Mekan olarak genellikle İstanbul'un seçkin yerleri seçilmiştir. Kahramanlar Avrupa'da eğitim görmüş, kültürlü, donanımlı şahsiyetlerdir. Servet-i Fünûn romancıları, realizm ve natüralizm akımını benimsemişler, psikolojik tahlilleriyle roman türünü bu dönemde zirveye taşımışlardır.

2.3. Milli Edebiyat Dönemi

II. Meşrutiyet'in 1908 yılında ilân edilmesiyle birlikte yeni bir döneme geçilmiştir. Uzun yıllar süren istibdât döneminin ardından, Meşrutiyetle birlikte daha

hür bir düzene geçilmiştir. 1789 Fransız ihtilalinin getirdiği milliyetçilik akımı çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti için olumsuz sonuçlara sebep olmuştur. 1.Dünya Savaşının sonuçları, Balkan Savaşları Osmanlı'nın çöküşünü hızlandırmıştır. 19. Yüzyılda Osmanlı devletinin genel durumuna baktığımızda büyük kayıplar verdiğini ve giderek güç kaybettiğini söyleyebiliriz. Osmanlı'nın çöküşünü önlemek amacıyla ve Meşrutiyet'in getirdiği hür bir ortamın da etkisiyle çeşitli fikir akımları öne sürülmüştür. 1789 Fransız İhtilalinin milliyetçilik akımına karşılık 'Osmanlılık' 'İslam birliği' gibi düşünceler ortaya konmuş Osmanlı içerisinde bulunan tüm milletler ırk ayırt edilmeksizin 'Osmanlı milleti' olarak kabul edilmesi öngörülmüştür. Ancak bu düşünce faydalı olamamıştır. Balkan savaşından sonra Türkçülük fikri önem kazanmaya başlamıştır.

"*Osmanlıcılık ve İslamcılık ideolojileri önce siyaset alanında görülüp edebiyata oradan geçtikleri halde, Milliyetçilik ideolojisi, tersine olarak, önce edebiyat ve fikir adamları tarafından ortaya atılmış ve siyaset alanına oradan geçmiştir. Türkiye'de Tanzimât devrine kadar Türk olarak yalnız Osmanlı Türklerinin anlaşılmasına karşılık, Tanzimât devrinde Türk kelimesi dünyada çeşitli adlar altında devlet kurmuş, yaşamış ve yaşayan bütün Türkler için kullanılmaya başlamıştır*."[40]

Türkçülük fikri Tanzimat Döneminde ortaya çıkmış ancak şuurlu ve sistemli bir şekilde ilk kez Balkan Harbi'nden sonra çeşitli yayın organları etrafında cereyan etmiştir. İlk dernek 1908 tarihinde kurulan Türk Derneğidir. Daha sonra çeşitli dergiler yayımlayan milliyetçi dernekler kurulmuştur. Bunların kurulmasında ve sistemli bir şekilde ilerlemesinde devlet desteğini alması büyük önem arz etmektedir. Hükümet milliyetçilik hareketini ve bu amaçla kurulan yayın organlarını desteklemiştir.

1911 yılında Ali Canib Yöntem, Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin'in yayımladıkları *Genç Kalemler* dergisiyle yeni bir edebiyat akımı başlamıştır. Bu

[40] Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, s.165

dergi etrafında toplanan gençler yayımladıkları çeşitli makale ve yazılarıyla milli edebiyatın ilk temellerini atmışlardır. Milli edebiyatın kaynağını Türkçülük ideolojisi oluşturmaktadır. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Atî edebiyatının halktan kopuk, soyut bir edebiyat olması ve belli bir kitleye hitap etmesine karşılık Milli Edebiyatçılar her tabakadan insana hitap etmeyi amaçlamışlardır.

1919'da başlayan Kurtuluş mücadelesi milli edebiyatçılar tarafından desteklenmiş bu zorlu yıllar ve halkın içinde bulunduğu şartları anlatarak kurtuluş mücadelesine destek olmuşlardır. Balkan savaşlarında verdiği kayıplar, ağır yenilgiler Türk milletini yorgun düşürmüştür. Tek kurtuluşun "Türk birliği" etrafında birleşmeyle mümkün olabileceğine inana aydınlar bu amaç doğrultusunda gerek yazıkları gerekse doğrudan milli mücadeleye katılmaları ile kurtuluşa destek olmuşlardır. Milli Edebiyat bu düşünce etrafında oluşturulmuştur. Başta Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp olmak üzere çeşitli yazar ve fikir adamlarının Genç Kalemler dergisinde yayımladıkları eserleriyle Milli bir edebiyat oluşturmuşlardır.

"*Gerçekten, 1911 yılı Nisan'ında Selanik'te çıkmaya başlayan Genç Kalemler dergisiyle milliyetçilik cereyanı edebiyatta da başlamış oldu. Ömer Seyfettin, Âkil Koyuncu, Rasim Haşmet ve daha önce Fecr-i Âti Encümeni'nde bulunan Ali Cânib gibi gençlerin çıkardıkları bu dergi, 'Milli Edebiyat' deyimini ilk defa ortaya atarak, böyle bir edebiyat yaratma görevini de üzerine alır. Milli bir edebiyat yaratmak için, edebî dilin millîleştirilmesinden başlayarak, 'Yeni Lisan' davasını ortaya koyar*."[41]

Milli edebiyatçıların üzerinde durdukları en önemli nokta dil meselesidir. Bu meseleye büyük bir titizlikle yaklaşmışlar, konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıklar üzerinde durmuşlardır. Arapça ve Farsça kelimelerden dilimize yerleşmiş ve Türkçeleşmiş Türk dili gramerine uygun olarak kullanılması, konuşmada İstanbul Türkçesinin esas alınması, Türk edebiyatının batılı ölçütlere bağlı kalmaması kendi yerel kaynaklarına yönelmesi gibi hususlar Milli Edebiyatın ana eksenini oluşturur.

[41] Kenan Akyüz, *a.g.e.,* s.167

Milli Edebiyat döneminde yazarların, bireysel konulu temalardan uzaklaşarak sosyal meselelere doğru eğildiğini bu doğrultuda romanlar yazdıklarını söyleyebiliriz. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemlerinde sosyal meselelerden uzak durulması ve dilin son derece ağır olmasına karşılık Milli Edebiyat döneminde sosyal konular ele alınmış sanat endişesi geri plana atılmıştır. Bu dönem romanlarında genellikle Milli Mücadele yıllarında halkın verdiği mücadele ele alınmıştır. İlk kez bu dönemde Anadolu ve Anadolu insanı romana konu olmuştur. Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinde İstanbul dışına çıkmayan yazarlara karşın Milli Edebiyatçılar romanlarında Mütareke yıllarında Anadolu insanının mütareke yıllarında zor şartlar altında nasıl kurtuluş mücadelesi verdiğini romanlarında işlemişlerdir. Nitekim bazı yazarlar doğrudan Milli Mücadele'ye katılmış ve yaşadıklarını anlatmıştır. Yazarlar sade bir dil kullanarak geniş bir kitleye hitap etmek istemişler halkın anlayacağı yalın bir dil ile romanlarını kaleme almışlardır. Türkçülük fikri bu dönem romanlarının ana konusudur. Milli mücadele yılları, cehalet, yoksulluk gibi temalarda milli edebiyat romanlarında sık sık işlenen konulardır.

Millî Edebiyat Döneminde kaleme aldıkları eserleriyle öne çıkan Halide Edip Adıvar, Anadolu'ya giderek doğrudan kurtuluş mücadelesine katılan, o ateşli günlere bizzat şahit olan önemli bir isimdir. En tanınmış yapıtları *Vurun Kahpeye* (1923) ve *Ateşten Gömlek* (1923) adlı romanlarıdır. Ateşten Gömlek romanı, Halide Edip Adıvar'ın şahit olduğu bu zorlu yılları anlatan önemli bir eserdir. Eser, Peyami adlı kahramanın hatıra defterinde yazılanları anlatır. Peyami ve İzmirli Ayşe'nin İzmir'in işgâli sırasında milli mücadeleye katılmaları ve yaşadıklarını konu alan roman döneminin önemli tarihî olaylarını ele alması bakımından da son derece önem arz etmektedir. Kurtuluş Savaşı yılları, düzenli ordunun bulunmayışı, Kuvayı Milliye, Sakarya Meydan Muharebesi gibi hadiseler eserde önemli bir yer tutar. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında, Anadolu'ya giden orada Anadolu çocuklarına Kuvayı Milliye ruhunu aşılayan genç bir öğretmenin cehaletle mücadelesini anlatır. Aliye Anadolu'ya giderek köy çocuklarına, Türklük bilinci, hürriyet, Kuvayı Milliye gibi kavramları aşılar. Ancak köy halkının bu durumdan rahatsız olur. Çeşitli propagandalarla halkı kışkırtarak Aliye'yi vatan haini olarak

gösterirler. Halide Edip, bu romanıyla din adamlarının yanlış tutum ve davranışlarını eleştirir. O dönemde tek başına Anadolu'ya giden bir kadının cehaletle olan mücadelesi de dikkate değerdir. Halide Edip'in romanlarında millî şuura sahip kadınların verdikleri mücadele o dönem için son derece önemli bir noktadır. Halide Edip'in yarattığı kadın kahramanlar, Türklük bilincine ermiş, mücadeleci, hür kadın tipini temsil etmektedir.

Milli Edebiyat dönemine daha önceki dönemlerden intikal eden yazarlar da bulunmaktadır. Daha önce Fecr-i Âti topluluğunda bulunan Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu dönemin önemli romancılarındandır. Yakup Kadri Balkan Savaşı'ndan sonra, sosyal meselelere yönelmiş, milli mücadele ruhunu anlatan eserler yazmıştır. *Kiralık Konak, Nur Baba, Ankara, Sodom ve Gomore* tarihsel süreç içerisinde Türk toplumunu ele alan romanlarıdır.

Reşat Nuri Güntekin Milli Edebiyat döneminin önemli isimlerinden biridir. Reşat Nuri'nin romanları kuvvetli bir gözleme dayanır. Realist bir çizgide hareket eden yazarın kahramanları oldukça canlı, samimi şahsiyetlerdir. Anadolu'yu dolaşan yazar, burada gözlemlediklerini ve yaşadıklarını eserlerine yansıtmıştır. Reşat Nuri, *Çalıkuşu* adlı romanıyla büyük bir başarı yakalamış, Anadolu'ya giden bir muallimenin yaşadıklarını dönemin toplumsal şartları içerisinde büyük bir ustalıkla ele almıştır.

Müfide Ferit Tek'in 1918 yılında kaleme aldığı *Aydemir* romanı milli mücadele ruhunu yansıtan ve Türklük bilincini başarılı bir şekilde işleyen romanların başında gelir. Milliyetçi bir genç olan Aydemir'in Türkistan'a giderek orada ezilen Türkler için mücadele etmesi ve davası uğruna sevdiği kızdan vazgeçmesi konu edilir. Yazarın bir diğer önemli eseri *Pervaneler* (1914) adlı romanıdır.

2.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte yeni bir düzene geçilmiş çeşitli alanlarda yenilik yapılmıştır. Tanzimat ile birlikte başlayan batılılaşma hareketleri bu dönemde de hızlı bir şekilde devam etmiştir. Batılılaşma uygulamaları, bu dönemde devlet tarafından sistemli bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Cumhuriyet dönemi yenileşmenin hız kazandığı devletin bu hareketi desteklediği ve sistemli bir yol izlediği, eğitimde, sosyal ve siyasi alanda birçok yeniliklerin gerçekleştirildiği bir dönemdir. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarılarak eğitim ve öğretimde birlik sağlanması, 1 Kasım 1922'de yapılan harf inkılâbı, 1932'de Türk Tetkik Cemiyeti'nin kurulması bu yeniliklerden bazılarıdır. Ancak bu döneme bakıldığında sadece Türkiye için değil tüm dünya çapında son derece önemli tarihi olayların yaşandığını bilmekteyiz. Tarih olarak baktığımız zaman 1914'te yaşanan I. Dünya Savaşının olumsuz sonuçları etkisini devam ettirmektedir. Halkın böyle ağır savaşlardan sonra henüz kendine tam olarak gelemediği bir zamanda yeni rejime geçilmesi onların bu düzene alışamamasına sebep olmuştur. Cumhuriyet döneminde sosyal ve siyasal alanlarda yapılan köklü değişikler henüz yenilgiyi üzerinden atamamış bir halkı şüphesiz zorlamıştır. Cumhuriyet döneminin genel yapısına bakıldığında, her alanda köklü değişimlerin yaşandığı, eğitim sosyal ve siyasal alanlarda yapılan yenilikleri bu dönemde hız kazandığı ve devlet eliyle sistemli bir şekilde devam ettiği ancak ağır savaşlar sonrası özellikle I. Dünya savaşının ağır sonuçları halkı bitâb düşürmüştür. Bununla birlikte yeni rejime uyum sağlamakta güçlük çeken halk eski rejimle- yeni rejim arasında sıkışıp kalmıştır diyebiliriz.

Her alanda olduğu gibi edebiyatta yeniliklerin yaşandığı, şiirde, romanda hikâye ve romanda son derece hareketli ve verimli bir dönemdir. Bu dönemde edebiyatın her alanında nitelik ve nicelik bakımından bir artış görülmektedir. Farklı ideoloji ve düşünceye sahip olan yazarların bu dönemde eser vermeleri ayrıca Milli Mücadeleye şahit olan yazarların bu dönemde yaşadıklarını kaleme almaları bu dönem eserlerine konu bakımından çeşitlilik kazandırmıştır. Özellikle Serveti Fünûn

ve Milli Edebiyat Dönemlerinden intikâl eden yazarların bu dönemde eser vermeleri edebiyatımızın her anlamda zenginleşmesini sağlamıştır.

2.4.1. Cumhuriyet'in İlk Yılları (1923- 1938)

1923-1938 yılları arasında yazılan romanların konusunu genel olarak Milli Mücadele yılları I. Dünya savaşı ve yeni rejimin uygulamaları oluşturur. Cumhuriyet dönemi batılılaşma hareketinin olgunluk evresidir. Tanzimat Fermanın ilan edilmesiyle birlikte başlayan batılılaşma ve bunun edebiyattaki faaliyetleri bu dönemde olgunluk evresini yaşamaktadır. Bununla birlikte bu dönemde edebiyatın devlet tarafından desteklediğini söyleyebiliriz. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan romanlara baktığımızda bu eserlerin devletin ideolojik yapısıyla örtüştüğünü söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle özellikle 1923-1938 yılları arasında yazılan eserlere baktığımızda bu eserlerin yeni rejim uygulamalarını savunduğunu ve halka benimsetmeye çalıştığını görürüz. Anadolu ve Anadolu insanı, yeni rejim uygulamaları ve savaş yılları eski rejimle- yeni rejim arasında bocalayan insanlar bu dönem romanlarının en önemli konularıdır. Bununla birlikte yeni rejimin ideal insan tipi, Batılılaşma, köyden kente göç gibi konularda işlenen konular arasındadır. "*Cumhuriyet'in ilânının ardından "yeni bir insan tipi" yaratma çabası içine girilmesi, romanı da bu hedefe hizmet eden bir araç hâline getirmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in ilânından 1950'ye kadar geçen süreçte edebiyat ve roman, Cumhuriyet ideolojisi ve kurumlarının halk nezdinde itibar kazanması ve yerleşmesi için vazifeli kılınmıştır*."[42]

"Cumhuriyet'in ilk yazarları aynı zamanda Mütareke'nin amansız şartlarını, Millî Mücadele'nin çetin günlerini yaşamış, içinde gelecek umudunu daima taze tutmuş, elemi, kederi kendisine yasaklayarak canlı, iyimser bir edebiyatı beslemişlerdir. Böylesine bir görev üstlenen edebiyatın, ülkücü ve zaman zaman çok basmakalıp olması kaçınılmazdı. Ancak bu günlerin büyük şansı Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu başta olmak üzere büyük sanatçıların bu dönemin

[42] Âlim Gür- Ertan Engin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı,* s.425.

şahitliğini de yapmış olmalarıdır. Büyük yazar oldukları için yazdıkları gözlem ürünü eserler, bugünün de değerli eserleri arasında yer almaktadır."[43]

Milli Mücadeleyi ve Kurtuluş Savaşı yıllarını konu alan romanlar arasında Halide Edip Adıvar'ın 1926 yılında yayımladığı *Vurun Kahpeye* adlı romanı ile Milli Mücadele dönemini konu alan *Ateşten Gömlek* adlı romanları önemlidir. Yine o dönemde Milli Mücadele dönemini ve o yıllarda Anadolu halkının verdiği mücadeleleri anlatan diğer önemli bir isim Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. Onun en bilinen romanı 1932 yılında yayımlanan *Yaban* adlı romanı Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'ya giden Ahmet Celal, umudunu kaybetmiş köylüye bağımsızlık için Milli Mücadelenin tek yol olduğunu anlatır. Bu süreçte yaşadığı sıkıntılar, halkın ona itibar etmemesi, aydın- köylü çatışmasına ele alırken halkın manevi duygularını sömüren ağaların, din adamları gibi o dönemin toplumsal meselelerine de değinir. Yakup Kadri Milli Mücadele yıllarında Anadolu'ya gitmiş ve yaşanan sıkıntıları, Anadolu gerçeğini birebir görmüş bir şahsiyettir. Bu sebeple onun romanları gerçek hayattan izler taşımaktadır. *Ankara* romanı da bu bağlamda Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu gerçeğini ele alan önemli yapıtlardan biridir.

Cumhuriyet döneminde ilk kez ciddi bir şekilde Anadolu'yu ele alan eserler yazılmıştır. Özellikle Milli Mücadele döneminden intikal eden yazarların yaşadıklarını bu dönemde kaleme almaları Anadolu'yu ve Anadolu insanının daha gerçekçi bir şekilde anlatılmasına imkân sağlamıştır. Daha önceki dönemlerde de yazarlarımız bu konuyu ele almışlardır ancak ilk kez Cumhuriyet Döneminde ciddi bir şekilde ve gerçekçi bir bakış açısıyla Anadolu romanlara konu olmuştur. Özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya giden aydınlar ile birlikte aydın-köylü çatışması üzerinde durulmuştur. Reşat Nuri Güntekin'in 1928'de yayımlanan *Yeşil Gece* romanı Anadolu'yu anlatan önemli bir eserdir. Roman, Ali Şahin adlı öğretmenin Anadolu'ya gitmesi ve orada halk ile yaşadığı çatışma üzerine kuruludur.

[43] İnci Engünün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 15. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s.268

"*Anadolu'ya yönelişin örnek metinlerinden biri olan romanda, Anadolu halkı, geri kalmış ve asırlar boyunca ihmal edilmiştir. Romanın başkahramanı Ali Şahin de esasında romancının bu geri kalmışlık ile mücadele için Anadolu'ya gönderdiği ve erken Cumhuriyet ideolojisinin ideal insan tipidir. Cumhuriyet kadrolarının geçmişle ve onun kurumları ile bir hesaplaşması olarak değerlendirilebilecek olan bu tezli romanda Ali Şahin, medrese ve olumsuz çizilmiş, bağnaz din adamları ile mücadele eder*."[44]

Romanda Ali Şahin Cumhuriyet rejimlerinin savunucu konumundadır. O, ihmal edilen Anadolu'nun uyanması için elinden geleni yapar. Bu süreçte karşılaştığı zorluklar, din adamlarının aksi yöndeki tutum ve tavırları o dönem için son derece önemli sosyal hadiselerdir.

Reşat Nuri Güntekin'in 1923 yılında yayımlanan Çalıkuşu romanı döneminde oldukça ses getirmiştir. Romana genel olarak baktığımızda bir aşk romanı olduğu kanaatine varabiliriz. Ancak o dönemin Anadolu gerçeğini yansıtması bakımından da son derece önem arz eden bir roman olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Kâmran'la yaşadığı aşkın neticesinde hayal kırıklığı yaşayan Feride'nin muallime olarak gittiği Anadolu'da yaşadıkları o dönemin Anadolu gerçeğini yansıtır.

Cumhuriyet döneminin ilk yazarları eğitim konusunu da romanlarında işlemişler, yeni eğitim sistemi ile eski sistemi karşılaştırarak ülkemiz için faydalı olacak yöntemlere çözüm aramışlardır. Müfide Ferit Tek'in *Aydemir* ve *Pervaneler* adlı romanları bu konuyu ele alan önemli romanlardır. Türkiye'de kurulan bazı okulların milli değerlerden uzak olduğu ve bunların Türk toplumuna zarar vereceği düşüncesini savunur.

Birinci Dünya Savaşı sonucunda ağır yaralar alan Türk toplumu henüz bu bunalımı üzerinden atamadan yeni bir rejime geçilmiştir. Cumhuriyet ile birlikte her alanda yenilikler yapılmış ancak bu olumlu etkilerinin ve yeniliklerin yanında Türk

[44] İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s.430.

toplumu üzerinde olumsuz etkileri de bu dönemin romanlarına konu olmuştur. Yeni düzene alışamayan halk bir bocalama süreci içerine girmiştir. Eski düzenle yeni düzen arasında sıkışı kalan insan, eski geleneği devam ettirenler ile yeni rejimi savunanlar arasında yaşanan çatışmalar, bozulan aile düzeni, toplumsal ve ahlaki yapının bozulması işlenen önemli konulardır. Bu bağlamda değerlendirilecek eserlerden biri Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomore*'sidir. Eser Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'un İngilizler tarafından işgâl edildiği dönemi konu alır. Türk toplumunun değişen yapısı, manevi değerlerin giderek yok olması bireyin dramından yola çıkılarak ele alınmıştır. Romanda Sami Bey'in kızı olan Leyla manevi değerlerinden giderek uzaklaşan bir tiptir. Onun karşısında ise milli değerlerine son derece bağlı olan Necdet vardır. Leyla'nın babası Sami Bey İngilizlerle işbirliği içerisinde olan bir şahsiyettir. Romanda Leyla ve ailesi batıyı temsil ederken Necdet Doğuyu temsil etmektedir. Toplumsal çözülmenin ele alındığı romanda doğu-batı çatışması da önemli bir yere sahiptir. Yakup Kadri'nin *Hüküm Gecesi* romanı da işgâl yıllarında toplumun değişen ahlakî yapısını konu alana romanları arasındadır.

Cumhuriyet döneminde yazdığı eserlerle ses getiren Peyami Safa, romanlarında Doğu-Batı çatışması, toplumsal yozlaşma ve değişen aile yapıları konuları üzerinde durur. 1923 yılında yayımlanan *Sözde Kızlar* romanında yazar Mütareke döneminin sıkıntılı yıllarında giderek manevi değerlerinden uzaklaşan toplum bireylerini konu edinir. Romanın konusu, Yunanlıların Batı Anadolu'yu işgal eden Yunanlıların Mebrure'nin babasını yakalamak istemesi ve bunun üzerine ortadan kaybolan babasını aramak isteyen Mebrure'nin yaşadıklarıdır. Mebrure annesini erken yaşta kaybetmiştir. Hayatta tek varlığı babasıdır. Ancak Mebrure'nin babası, Yunanlılar tarafından casus ilân edilince kimseye haber vermeden ortadan kaybolur. Babasını aramak için İstanbul'a giden Mebrure uzaktan akrabası olan Nazmiye Hanım'ın köşküne sığınır. Bu köşk içki eğlencelerinin yapıldığı herkes tarafından kötü bilinen bir yerdir. Mebrure kendisini hiç beklemediği bir ortamın içinde bulur. Romanda, bozulan aile yapıları ve kendi değerlerinden uzaklaşan bireylerin hazin durumu anlatılmıştır. Peyami Safa'nın *Mahşer* ve *Canan* adlı romanları da, toplumsal çözülmeyi konu alan önemli eserlerdir. Peyami Safa'nın

üzerinde durduğu konulardan biri de Doğu- Batı çatışmasıdır. Batılılaşma konusu Tanzimat döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde de ilgi gören konular arasındadır. Yeni rejime geçilmesiyle değişen toplum yapısı, yeni insan tipi ve eski geleneği devam ettiren aileler, eski rejim ile yeni rejim arasında bocalayan insanlar Cumhuriyet dönemi romanlarında başlı başına ele alınmış konular arasındadır. Peyami Safa'nın 1931 yılında yayımlanan *Fatih Harbiye* adlı romanı bu bağlamda değerlendirilebilecek romanlar arasındadır. Romanda Fatih'te oturan ve geleneksel bir ailenin yetiştirdiği Neriman Doğuyu, batılı kültür ve değerleriyle yetişen Macit batıyı temsil etmektedir. Neriman geleneksel doğulu bir aileden gelmektedir ancak günden güne batı hayat tarzına özenmekten ve kendi değerlerinden uzaklaşmaktadır. Romanda geçen semtler de son derece dikkate değerdir. Neriman'ın yaşadığı Fatih doğuyu temsil ederken Macit'in yaşadığı Harbiye batıyı temsil eden bir mekan olarak karşımıza çıkar. Peyami Safa'nın bu romanı doğu ile batı arasındaki farklılıkları ortaya koymuş başarılı bir eserdir.

Daha çok toplumsal meselelerin işlendiği Cumhuriyet Döneminde aşk etrafında gelişen bireysel temalar geri plana itilmiştir. Bununla birlikte bireyi merkeze alan bazı romanlar da kaleme alınmıştır. Reşat Nuri Güntekin'in *Dudaktan Kalbe,* Halide Edip Adıvar'ın *Zeyno'nun Oğlu*, Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı eserleri Cumhuriyet döneminde bireyi merkeze alan romanlardır.

2.4.2. 1938- 1950 Arasında Kaleme Alınan Romanlar

Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan romanların konusunu daha çok milli mücadele dönemi oluşturmaktadır. 1938-1950 İsmet İnönü dönemine baktığımız yazılan eserlerin bunların devamı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde Mütareke yılları, romanlarda ciddi bir yer kaplar. Bununla birlikte II. Dünya savaşının olumsuz etkileri, çeşitli ekonomik ve sosyal sıkıntılar, işçi sorunları, tarihî hadiseler yine bu dönem romanlarında işlenen konulardır. Halide Edip Adıvar, Peyami Safa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay gibi önemli isimler bu dönemde roman yazamaya devam etmişlerdir. Ayrıca Ahmet Hamdi Tanpınar, Sait

Faik Abasıyanık ve Orhan Kemal gibi güçlü yazarlar da bu dönemde ilk romanlarını yazmışlardır.

"*Siyasi literatüre "Milli Şef Dönemi" olarak geçen 1938- 1950 yılları, Atatürk'ün vefatından Demokrat Parti'nin 1950 yılında yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmesine kadar geçen süreçteki İsmet İnönü dönemini kapsar. Bu dönem, edebiyat alanında Atatürk Dönemi'nin bir devamı niteliğindedir. İşlenen konular ve sanat algısı bakımından "idealist anlayış" hâlen etkinliğini korumaktadır. Ancak, roman alanında birtakım yenilikler de olmuyor değildir. Bu dönemde, büyük çoğunluğu popüler olan tarihî romanların sayısında ciddi bir artış olur*."[45]

1938-1950 yılları arasında romanlarda tarihî konuların ağırlık kazandığını söyleyebiliriz. Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele yılları, batılılaşma hareketleri, Cumhuriyet'in ilânı ve inkılâplar gibi önemli tarihi hadiseler yaşayan Türk milleti şüphesiz büyük sarsıntılar yaşamıştır. Özellikle toplum meselelerine yönelen yazarlar toplumu anlamak için öncelikle milletimizin yaşadığı tarihî süreçleri göz önünde bulundurulması gerektiğine inanmışlar ve tarihî incelemeler yapmışlardır. Bugünü anlamak ve yorumlamak için geçmişin bilinmesi gerektiği düşüncesiyle hareket etmişlerdir Ancak geçmişten alınan derslerle bugüne yön verebileceklerini düşünmüşlerdir. Bu dönemde yazarların tarihe yönelmesiyle birlikte tarihi romanlarda bir artış görülmektedir. Özellikle yakın tarihi konu alan romanların sayısı artmıştır.

Bu dönemde eser veren ve toplum meselelerine değinen yazarlardan Refik Halit Karay'ın *Anahtar* ve *Memleket Hikâyeleri* romanları son dönem Osmanlının buhranlı yıllarını konu edinir. Özellikle yeni sisteme ayak uyduramayan insanların bunalımlı önemli yer tutar. Yine bu dönemin önemli isimleri arasında sayabileceğimiz Samim Kocagöz'ün *Kurtuluş Savaşı Yılları*, *Toplumsal Çözülme*, *Bir Şehrin İki Kapısı* romanları tarihsel nitelikte romanlardır.

[45] İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s.447

Cumhuriyet Dönemi yazarları gerek kendi hayatlarını gerekse başka yazarların hayatını konu edinen romanlar yazmışlardır. Orhan Kemal'in *Baba Evi Cemile* ve *Avare Yıllar* adlı romanları Yusuf Ziya Ortaç'ın *Göç*, Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Fahim Bey ve Biz* romanları biyografik/otobiyografik özellikteki romanlardır.

2.4.3. 1960- 1980 Arası Dönem

Çok partili döneme geçişle birlikte 1960 yılından sonra Türk romanında bir hareketlenme görülür. Bu dönemde genellikle siyasî, ekonomik ve sosyal şartlar ele alınır ve 1950 yılından itibaren yoksul çevrelerdeki insanların hayatları Türk romanında yer edinmeye başlar. "*Bu dönemde; Orhan Kemal, işçi sorunlarını ve gecekondu mahallelerinde yaşayan yoksul hayatı; Kemal Bilbaşar, özellikle Doğu Anadolu'da kronikleşmiş olan ağa- köylü ya da ağa-memur ilişkilerinin yarattığı problemleri; Samim Kocagöz, Talip Apaydın, Mehmet Başaran ve Fakir Baykurt gibi toplumcu gerçekçi estetiğe bağlı kimi isimler, yakinen tanıdıkları köylülerin yaşam mücadelelerini anlatırlar*."[46]

Çok partili sisteme geçişle birlikte sosyal siyasi alanlarda yaşanan hareketlilik edebiyat dünyasında da kendini göstermiştir. Özellikle farkı görüş ve ideolojilere sahip olan yazarların bu dönemde eser vermeleri romanın konu bakımından genişlemesini sağlamıştır. Toplumcu gerçekçi bakış doğrultusunda romanlar kaleme alınmıştır. Bu dönemin en önemli isimlerinden Orhan Kemal, eserlerini gözleme dayanarak yazmıştır. Özellikle yakın çevresini konu alan ve işçi meselelerine ağırlık veren yazarın, *Avare yıllar*, *Murtaza* ve *Bereketli Topraklar Üzerinde* adı romanları Çukurova yöresindeki işçileri toplumcu gerçekçi bakış doğrultusunda ele alan romanlardır. Yine Orhan Kemal'in *Suçlu*, *Serseri Milyoner*, *Devlet Kuşu* gibi romanları bu anlayış çerçevesinde yazılmış romanlardır. Toplumcu gerçekçi anlayışla eserlerini kalem alan diğer önemli bir isim Yaşar Kemal'dir. Özellikle *İnce Memed* adlı eseri bu dönemin dikkate değer romanlarından biridir.

[46] İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s.294

Tanzimat'tan itibaren en önemli konulardan biri şüphesiz Batılılaşma konusudur. Batılılaşma hareketinin her alanda olduğu gibi edebiyat üzerinde de etkileri tartışmasız bir konudur. Türk romanında, Tanzimat'tan Cumhuriyete kadar batılılaşmanın olumsuz etkileri romanlarda işlenmiştir. Cumhuriyet Döneminde bu konuya eğilen yazarlarımız daha ciddi ve objektif davranmışlardır. Bu konuya en çok değinen yazarlarımızdan biri şüphesiz Peyami Safa'dır. *Fatih Harbiye* ve *Sözde Kızlar* romanlarında bu konu üzerinde duran Safa, 1951 yılında yayımladığı *Yalnızız* romanı ile yanlış batılılaşmanın olumsuz sonuçları üzerinde durur. II. Dünya savaşı sonrası yaşanan buhranlı yıllar, Türk toplumunun değişen yapısı ve bireylerin giderek yalnızlaştığı bir dönemin romanıdır. Romanda doğuyu temsil eden Samim ve onun karşısında hayatta hiçbir hedefi olmayan Besim ve batılı hayata özenen Meral ve Feriha'nın yaşadıkları ele alınır.

Batılılaşma sorunsalı üzerinde duran bir diğer önemli isim Abdülhak Şinasi Hisar'dır. *Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği* onun önemli romanlarından biridir. Roman, İstanbul'da rahat bir yaşam süren ve parasını kadın ve kumara harcayan Ali Nizami Beyin'in hayatını konu edinir. Ali Nizami Bey, İstanbul'da kendisine miras kalan köşkünde rahat bir yaşam sürmektedir. Ancak parasını israf etmekte ve kumar oynamaktadır. Ali Nizami Bey'in köşkü adeta bir kumarhane olmuştur. Bütün parasını kaybeden Ali Nizami Bey çöküntü içerisine girer ve Bektaşî tarikatına girerek hayatını devam ettirir.

Tarihi romanlarda bu dönemde rağbet görmeye devam etmiştir. Özellikle yakın tarihi konu alan romanlar yazılmıştır. Hüseyin Nihal Atsız'ın Demokrat Parti döneminde yayımladığı *Deli Kurt* Osmanlı dönemini konu edinirken, *Z Vitamini* isimli romanı yakın tarihi konu edinen ve döneminin eleştirisini yapan önemli bir eserdir. Cumhuriyet Döneminin başarılı romancılarından biri olan Tarık Buğra'nın 1955 yılında kaleme aldığı *Siyah Kehribar* romanı da yakın tarihi konu alan ve baskı döneminin eleştirisini yapan önemli bir romandır. Nahit Sırrı Örik'in 1957'de yayımlanan *Sultan Hamit Düşerken* romanı, II. Meşrutiyet yıllarını ele alır.

Romanda, Osmanlı Devletinin yıkılış süreci ve yaşadığı zorluklar tarihî bir atmosfer içerisinde işlenir.

"*1920'li ve 1940'lı yıllarda Türkiye'nin kendi iç meselelerinin ve izlenen kültür politikalarının etkisiyle roman alanında geri plana atılan Türkiye dışı Türkler, Demokrat Parti Döneminde tekrar romanın konuları arasında yer almaya başlar.*"[47] Kırımlı olan Cengiz Dağcı, Kırım Türklerinin Ruslardan gördüğü eziyetleri romanlarında konu edinir. *Onlarda İnsandı* romanı bu konuyu ele alır.

1960 yılında yaşanan darbeyle birlikte Türk toplumu yeni bir süreç içerisine girer. Her alanda yaşanan köklü değişikler edebiyatta da kendisini gösterir. 1960 yılından itibaren toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yazılan romanlar ağırlık kazanır. Köyden kente göç, işçi ve işçi problemleri bu dönemin romanlarında en sık işlenen konulardır. Bu romanlarda özellikle II. Dünya savaşından sonra değişen toplum yapısını, tarih içerisinde geçirdiği serüvenleri göz önünde bulundurarak ele alan bir bakış açısıdır. Atilla İlhan'ın 1960 öncesi Türkiye'sini ele alan ve Demokrat Parti Dönemini eleştiren *Kurtlar Sofrası* romanı bu bağlamda değerlendirilebilecek romanlardan biridir. "*Marx'ın görüşlerinden etkilenmiş olması, İlhan'ın romancılığındaki en önemli kırılma noktasıdır. Marx'ın toplumu tarihî süreçlerin bütünlüğünde diyalektik bir anlayışla kavramaya çalışma çabası, İlhan'ın roman kurgusuna ve olayları ele alış biçimine, tarihî ve ekonomik şartlara bağlı hareket etmesi şeklinde yansımıştır.*"[48]

Orhan Kemal 1960'lı yıllardan sonra toplumcu gerçekçi anlayışla roman yazan önemli isimlerden biridir. Özellikle Çukurova yöresini ele aldığı romanlarında, işçi sorunlarına, onların hikâyelerine değinir. *Hanımın Çiftliği*, *Kanlı Topraklar*, *Eskici ve Oğulları* bu anlayış içerisinde yazdığı romanlardır. Bu anlayış doğrultusunda eser veren diğer önemli bir isim Yaşar Kemaldir. Özellikle Anadolu insanını konu edindiği romanlarında toplumcu gerçekçi anlayışı benimsemiştir. *İnce*

[47] İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s.481.
[48] İnci Enginün, *a.g.e.,* s.499

Memed, Dağın Öteki Yüzü, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır Toplumcu Gerçekçi anlayışla yazılmış romanlarıdır.

"*1960-1980, tarihî nitelik taşıyan romanlarda hem nitelik hem de nicelik olarak bir artış olduğu görülmektedir. Özellikle yakın tarih, bu dönemde kaleme alınan romanlarda sıklıkla ele alınmış; II. Meşrutiyet'ten itibaren Türk toplumunun geçirmiş olduğu demokratikleşme mücadelesi ve yaşamış olduğu savaşlar/zaferler romanın önemli konuları arasında yer almıştır. Eserlerini daha çok toplumcu gerçekçi anlayış çerçevesinde ortaya koyan Atilla İlhan, Nazım Hikmet, Kemal Tahir, Samim Kocagöz, Kemal Bilbaşar, Mehmet Seyda ve İlhan Tarus gibi sanatçılar daha çok yakın tarihe yönelmişlerdir*."[49]

Türk toplumunun geçirdiği tarihi serüvenler Cumhuriyet döneminde oldukça rağbet görmüştür. Özellikle 1930'lu yıllarda ortaya çıkan ve 1960 sonrasında büyük ilgi gören 'toplumcu gerçekçi' anlayışa sahip olan yazarların olması tarihî romanlarda bir artış olmasına imkân sağlamıştır. Çünkü toplumcu gerçekçi bakış açısı toplumu, geçirdiği önemli tarihî hadiselere göre değerlendirir. Şüphesiz roman, insanı anlatan bir türdür. İnsanı anlamanın en iyi yolu da yaşadığı anlamaktır. Bir toplumu ancak tarihî süreç içerisinde yaşadıkları ile değerlendirebilir ve anlaşılabilir. Bu sebeple bu anlayışı benimseyen yazarlarımız bir tarihçi, bir sosyolog gibi tarih araştırmaları yapmışlardır. Romanlarını tarihî bir atmosfer içerisinde yazan ve özellikle Osmanlı tarihini konu edinen Münevver Ayaşlı Cumhuriyet döneminin öne çıkan yazarlarından biridir. Özellikle Osmanlının son dönemini konu alan yazar, Cumhuriyete kadar olan süreçte Türk toplumunun yaşadıklarını, değişen aile yapılarını konu edinir. Değişen yaşam tarzı ile birlikte yeni düzene ayak uyduramayan insanların yaşadığı çatışmalar ve buhranlar onun romanlarında önemli bir yer tutar. *Pertev Bey'in Üç Kızı*, *Pertev Bey'in İki Kızı, Pertev Bey'in Torunları* adlı romanları Osmanlı'nın son zamanlarında değişen aile yapıları ile birlikte bireylerin toplumsal çatışmalarını ele alır.

[49] İnci Enginün, *a.g.e.*, s.499.

Bunun dışında Cumhuriyet döneminde kaleme alınan, Semihâ Ayverdi'nin, *İbrahim Efendi Konağı*, Cengiz Dağcı, *Temuçin,* Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Kilit, Anahtar,* Kapı, *Konak* adlı romanları ile Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam* romanı önemli tarihî romanlar arasındadır. Bu dönemde bireyi merkeze alan romanlarda yazılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, *Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü* Oğuz Atay'ın, *Tutunamayanlar*, Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli,* Ferid Edgü'nün *Hakkâri'de Bir Mevsim* romanları Cumhuriyet Döneminde bireyi konu edinen romanlardır.

2.4.4. 1980 Sonrası Dönem

1980'li yıllar Türkiye'de önemli gelişmelerin yaşandığı, siyasi sosyal değişikliklerin olduğu yıllardır. Özellikle 12 Eylül 1980 yılında gerçekleşen siyasi darbe sosyal hayatı derinden sarsmıştır. Bu tarihten sonra toplumsal hayat büyük bir değişim içerisine girmiş ve yeni bir dönem başlamıştır. Bu siyasi ve sosyal değişiklik edebiyata da yansımış ve darbe dönemini ele alan romanlar ön plana çıkmıştır. Orhan Pamuk'un *Sessiz Ev*, Adalet Ağaoğlu'nun *Hayır*, Samim Kocagöz'ün *Mor Ötesi,* Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm*, Ayla Kutlu'nun *Tutsaklar, Hoşça Kal Umut,* Oya Baydar'ın *Sıcak Külleri Kaldı*, Ahmet Yurdakul'un *Bir Masal Akşamı* 12 Eylül dönemini anlatan önemli romanlardır.

1980 sonrası romanlarda sosyal olayların ve siyasi darbe döneminin yanı sıra bireyi merkeze alan romanlarda kaleme alınmıştır. Orhan Pamuk'un Yeni Hayat romanı, yalnızlaşan bireyi merkeze alan postmodern bir romandır. Mühendislik Fakültesinde okuyan Osman'ın okuduğu bir kitap ile değişen hayatını konu edinen roman modern hayatın değişen insan tipini ortaya koyar. Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri,* Oktay Akbal'ın *Düş Ekmeği* ve *Batık Bir Gemi* adlı romanları bireyi konu edinen romanlardır.

Kadın-erkek çatışması ve kadının maruz kaldığı toplumsal baskıyı eleştirel bir şekilde ele alan romanlar 1980 sonrasında görülmeye başlamıştır. Bu konuyu ele

alan romanlarda da bireyin merkeze alındığını söylemek mümkündür. Duygu Asena, Pınar Kür, Latife Tekin, Adalet Ağaoğlu, Elif Şafak gibi yazarlar kadın konulu romanları ile ön plana çıkarlar. Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok*, İnci Aral'ın *Yeni Yalan Zamanlar*, Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölümler* bu doğrultuda kaleme alınmış eserlerdir. Tarihî romanlarda 1980 sonrası yıllarda bir artış görülmektedir. Hıfzı Topuz, Ayşe Kulin, Taarık Buğra, Emine Işınsu, Münevver Ayaşlı tarihî romanları ile öne çıkan isimler arasındadır. Hıfzı Topuz'un yakın geçmişi ele aldığı *Meyyale* adlı romanı, Münevver *Ayaşlı'nın Vaniköy'ünde Fazıl Paşa Yalısı*, Emine Işınsu'nun *Cumhuriyet Türküsü* romanları tarihî bir atmosfer içerisinde kaleme alınmış önemli çalışmalardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'İN TARİHÎ ROMANLARINDA SOSYAL OLAYLAR

3.1. Milli Mücadele Yılları

Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya savaşından yenik çıkmış, ağır darbeler almış siyasi ve sosyal alanlarda büyük değişime uğramıştır. Osmanlının I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli cephelerde savaşması ve yenilgiler alması hem devleti hem halkı bitkin düşürmüştür. Tanzimat Fermanıyla birlikte Batı'nın üstünlüğünü resmî olarak kabul eden Osmanlı her alanda Batıyı örnek almış çeşitli düzenlemelere girişmiştir. Bu durum şüphesiz edebiyatta da kendini göstermiştir. Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa gibi dönemin önde gelen isimleri yeni bir edebiyatın temellerini atmışlardır. Edebiyatın sosyal bir fayda için gerekli olduğuna inanan yeni edebiyatçıları halkın anlayabileceği bir dil inşa etmeyi amaçlamışlardır. Bu dönemde çıkarılan çeşitli gazeteler ile halka kolaylıkla ulaşmayı hedeflemişlerdir. Tüm bu düzenlemelerin temelinde devletin ve milletin refah içinde yaşaması fikri yatmaktadır. Ancak 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı 1918 de sona ermiş ve Osmanlı bu savaştan yenik çıkmıştır. Büyük kayıplar veren Türk milleti bu dönemde umudunu kaybetmiştir. 1908 II. Meşrutiyetle birlikte yönetimi ele geçiren İttihat ve Terakki 1 Kasım 1918 de yönetimden çekilmiştir.

Milli Mücadele Dönemi Birinci Dünya Savaşı sonrası ülkenin çeşitli bölgelerinde halkın ele ele vererek bağımsızlık mücadelesi verdiği yıllardır. Mustafa Kemal önderliğinde başlatılan millî direniş hareketi ile milli mücadeleye inanan halk vatanın bütünlüğü için büyük mücadele vermiştir. Bu dönemde milli mücadeleye inananlar ve manda ve himayeyi savunanalar iki farklı grupta yer almışlardır. Halkın bir kısmı bağımsızlığa inanarak canını dişine katarak bağımsızlık savaşı vermiştir.

Özellikle bazı aydın kesimin de içinde bulunduğu diğer grup İngiliz Muhipleri Cemiyeti'ne katılarak manda ve himayenin kabul edilmesini tek kurtuluş olarak görmüşlerdir. Halkın büyük çoğunluğu vatanını savunmuş bölgesel direniş kuvvetleri oluşturmuştur. Mustafa Kemal'e sonsuz güven duyan halk bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Özellikle Anadolu'daki bölgesel direniş hareketleri Milli savunma için son derece önemlidir.

Milli Mücadele yılları halkın çeşitli zorluklar içerisinde el ele vererek mücadele ettiği yıllardır. I. Dünya savaşından sonra ağır darbeler alan Türk milleti umudunu kaybetmeden büyük mücadele vermiştir. Bu dönemde Milli Mücadele yıllarını konu edinen çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Milli Mücadele yıllarını anlatan romanlar Cumhuriyet Döneminde de rağbet görmüştür. Kemal Tahir'in 1965 yılında kaleme aldığı "*Yorgun Savaşçı*" adlı romanı Milli Mücadele yıllarında düzenli ordu kurmaya çalışan İttihatçıları konu edinir. Romanın başkişisi olan Topçu Cemil orta rütbeli bir subaydır. I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli cephelerde savaşmıştır. Topçu Cemil sevdiği kadın ile birlikte mutlu olmak ister ancak savaşçı ruhuna engel olamaz. Anadolu'ya giderek düzenli ordu kurmak için Anadolu'ya gider. Roman Cemil'in Anadolu'daki maceraları ile devam eder.

3.1.1. İttihât ve Terakki Cemiyeti

İttihat ve Terakki üyesi olan Cehennem Topçu Cemil, I. Dünya Savaşında çeşitli cephelerde savaşan orta rütbeli bir subaydır. Savaşlardan yorgun düşen Cemil, teyzesinin kızı Neriman ile evlenerek mutlu bir yuva kurmak ister ancak içindeki Milli Mücadele ruhu bu isteğinin önüne geçer. Romanın ilk bölümü Von Kres Paşa'nın Cemil'e Filistin cephesinde hediye ettiği dürbün ile Dr. Reşit'in öldürülmesine şahit olması ile başlar. Birinci bölüme adını veren Von Kres Paşa'nın hediye ettiği dürbün burada semboldür. Cemil bu dürbünle nereye bakarsa baksın İttihatçıların hazin sonunu görecektir. Cephede yaşadıklarını hatırlayan Cemil artık yorgun düşmüş bir savaştır.

"*O sıralar, Makedonya, cephe gerisi olmayan bir savaş meydanıydı. Milletler yalnız başka milletleri değil, kendi kendilerini de vuruyorlardı. Bir an dalgınlık, ölümdü. Her dönemeç, her ev, her ağaç, her cami, her kilise yangın, ölüm kol geziyordu. İş durmuş, ekip biçme, alışveriş, okuma yazma durmuştu. Bu durdurulmaz sürüklenişte Osmanlı ordusunun lime lime üniforması büsbütün paralanıyor, yamalar uçuşup erlerin, subayların etleri, edep yerlerine kadar açılıyordu. Her şey değişmenin ya da batmanın kaçınılmazlığını ispatlamaktaydı*."[50]

Makedonya Savaşı'nı hatırlayan Cemil, savaşın neden olduğu tüm olumsuzları hatırlayarak, geçmişten bugüne Türk milletinin hangi şartlardan geçtiğini gözler önüne seriyor. Makedonya Savaşı'nda her yer yangın yeridir. Bir anlık dalgınlığın ölüme sebebiyet verdiği, evlerin yakılıp yıkıldığı bir muharebenin ortasında bulunan Cemil, uzun süren savaşlardan sonra yorgun düşen Türk milletini temsil etmektedir. Her şeyi geride bırakarak sakin bir hayat sürdürmeyi hayal ederken şahit olduğu bu olaydan sonra kendisini Milli Mücadelenin tam ortasında bulacaktır. *Yorgun Savaşçı*, 1919- 1920 yılları arasında Cehennem Topçu ve bazı İttihatçı subayların düzenli ordu kurma mücadelelerini anlatır. Olaylar İstanbul'da başlar. İstanbul savaş sonrası adeta yorgun bir insan gibi betimlenir.

Kemal Tahir, orta rütbeli bir subay olan Cemil'in dramından yola çıkarak toplumun dramını ortaya koyar. Cehennem Topçu Cemil, I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli cephelerde savaşmış önemli bir isimdir. Filistin cephesinde savaşırken Alman General Von Kres Paşa'nın hediye ettiği dürbün romanın ilk bölümünde de ad olur. Von Kres Paşa'nın Dürbünü başlıklı bu bölümde dürbün önemli bir detayı ortaya koymaktadır. Cemil yaşadığı zorlu yılları geride bırakarak sevdiği kadınla evlenerek uzaklara gitmeyi hayal etmektedir. Ancak bir gece gördükleri onun hayatını değiştirir. Eski bir arkadaşı olan Dr. Reşit'in son çare olarak Cemil'in evine gelirken polisler tarafından öldürülmesine tanık olur. Cemil her nereye bakarsa baksın İttihatçıların sonunu görecektir. Dr. Münir bu durumu şu ifadelerle ortaya koyar; "*Onlar öyle dürbünlerdir ki Paşa Amca, Von Kres Paşalar önceden neleri*

[50] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, 10 Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2016, s.18-19.

hazırlamışlarsa ancak onu gösterirler! İstersen Kâbe'de ol!... Von Kres Paşanın dürbünü, kan, ölüm, çöküntü, Türkçesi hep rezillik gösterir, yüzde elli de aptallık."[51] Eski İttihatçılardan olan Dr. Münir, İttihatçıların her yaptığını desteklemez ve bazı yönleriyle eleştirir. Bu sebepten dolayı İttihatçılar tarafında dışlanır ancak onlara yardım etmekten geri durmaz.

Cemil'in hayatı o gece yaşananlardan sonra değişmeye başlar. Patriyot Ömer'i Dr. Münir'in evine götürür. Dr. Münir'in evinde Halil Paşa gibi başka İttihatçıları da saklamaktadır. Dr. Münir romanda karşımıza yansıtıcı karakter olarak çıkmaktadır. Eski bir İttihatçı olan Dr. Münir İttihatçılar tarafından dışlanır. Dr. Münir dönemin önemli hadiseleri üzerinde son derece realist değerlendirmeler yapar. Dr. Münir'e göre İttihatçılar duygusal hareket etmişler ve sonunu düşünmemişlerdir. Bu sebeple uygulamak istedikleri inkılapları tam manasıyla gerçekleştirememişler ve yönetimi elden bırakmışlardır. Sistemli düşünmemeleri ve sadece duygularıyla hareket etmeleri onların hazin sonunu hazırlamıştır. İttihatçıların devri fiilen sona ermiştir.

Yorgun Savaşı'da düzenli ordu kurmaya çalışan birtakım İttihaçılar İstanbul'da bir karakol kurmaya karar verirler. Düzenli ordu kurma yolunda ilk adımı olacak bu karakolun kurulmasında önemli isimler bulunmaktadır. "*-Karakol ne demek?' 'Kara, Kara Kemal'le Kara Vasıf'ın KARA'sı, Kol da bildiğimiz kol!' 'Karaların kolu…' Tamam! Gerçekten de iki kolu olacak… Biri, cezaevlerinden adam kaçırmakla, kaçırılanları gizlemekle, düşmana geçenleri tepelemekle uğraşacak… İkincisi Gizli Ordu…' 'Anlamadım!' 'İstanbul'da vuruşma olur, Müslümanları öldürmeye kalkarlar,' diye düşünmüşler. Her mahallede silahlı milis birlikleri kurulacak."*[52]

İttihatçılar gizli bir ordu görevi görecek karakol kurmak isterler. Bu karakolun iki kolu olacaktır. Birincisi cezaevlerinden kaçanları ve onlara yardım

[51] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s.94-95.
[52] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s.89.

edenleri izleyecek ikinci kolu ise herhangi bir düşman tehlikesi halinde bölgesel savunma gerçekleştirecektir. Yönetimi elinden bırakarak pasif bir konumda bulunan İttihatçılar ülkenin kurtuluşu için yeniden harekete geçeceklerdir. Dr. Münir'in evinde Halil Paşa ile aralarında geçen konuşmaların çoğu toplumsal meseleler üzerinedir. Özellikle Dr. Münir, ülkenin başından geçen önemli olayları ve bugün içinde bulundukları ağır koşulların sebeplerini tarihi gerçeklere bağlı kalarak değerlendirir. Çoğunlukla dinleyici konumunda olan Cemil, Dr. Münir sayesinde olaylara daha realist bir açıdan bakmaya başlar. Kemal Tahir'in görüşlerini yansıtan Dr. Münir'e göre Meşrutiyet gerçek bir devrim hareketi değildir. Meşrutiyet'i ilân edenler hürriyet kavramı üzerine sistemli bir şekilde düşünmeden hareket eden İttihatçılardır. Dr. Münir tarafından aktarılan bazı gerçekler sayesinde Cemil'in fikir dünyası büyük ölçüde değişime uğrar. Mütareke yılları Osmanlı toplumunun ağır yaralar aldığı bir dönemdir. Birinci dünya savaşından çıkan millet artık savaşlardan yorulmuştur. Savaşın olumsuz şartları hem devlet hem de milleti derinden etkilemiştir. Bu buhranlı yılları konu alan çeşitli eserler bulunmaktadır. Kemal Tahir'in 1966 yılında yayımlanan *Yorgun Savaşçı* adlı romanının konusu Milli Mücadele yıllarıdır. Bu yıllarda İttihat ve Terakkinin faaliyetleri, düzenli ordu kurma çabaları anlatılır. İttihatçılardan Cehennem Topçu ve arkadaşları çetelerden düzenliye orduya geçmek için çabalarlar. *"Yorgun Savaşçı, 1919 ve 1920 yılları arasında işgâl İstanbul'unda örgütlenen ve ufku Anadolu olan direnişi, başıbozukluktan ve düzenli orduya geçişi, Anadolu'daki savaşları, yani büyük ve önemli olayları anlatır."*[53]

Kemal Tahir, romanda Osmanlının çöküşünün sorumlusu olarak İttihatçıları görür. İttihatçıların izlediği politikalar başarısızlıkla sonuçlanmış ve Osmanlı'nın sonunu getirmiştir.

"*Romanda İttihatçıların eleştirildikleri yönleri, sonunu düşünmeden hareket etmeleri Cemil'in geçmişinde yaptıklarını hatırlaması ile ilk olarak verilir. Romanın*

[53] *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, Hazırlayan: Mürşit Balabanlılar,1. Basım, Kültür yayınları, İstanbul 2003, s.173

ilerleyen bölümlerinde ittihatçıların yaptıkları hatalardan pişman olup, kendilerini savunmalarında bile iktidarda yaptıkları başarısızlıkların iç dünyalarındaki görünen yüzüdür."[54]

Romanda geçen savaşlar da İttihatçıların geçmişte yaptıkları hataları ortaya koymak içindir. Söz gelimi, romanın başkişisi Topçu Cemil ittihatçı olan Patriyot Ömer'i Dr. Münir'in evine kaçırırken Patriyot Ömer şunları söyler:

"Nasıl yenildik karı gibi yahu? Bu savaşta bize yenilmek var mıydı? Hayır, yoktu bacanak… Geberecekmişiz de yenilmeyecekmişiz. Berbat bir çuval inciri… Ne diyorlar? 'Altı yüz yıllık imparatorluğu on yılda batırdılar bu eşkıya bozuntuları…' diyorlar. 'Balkan bozgunu ortada leş gibi yatarken dünya savaşına tepesi üstü atılmak nasıl bir kudurganlık!' diyorlar."[55]

Patriyot Ömer dünya savaşının suçlusu olarak İttihatçıları göstermektedir. Balkan savaşından yenik çıkmışken dünya savaşına girmenin ağır yenilgiyle sonuçlandığını belirtir. Bir İttihatçı olan Patriyot Ömer'in söylediği bu sözler Kemal Tahir'in görüşüyle örtüşmektedir. Çünkü Tahir, roman boyunca bizlere gerek roman kahramanlarının ağızlarından gerekse başka yollara İttihatçıların düştüğü hataları göstermek istemiştir. Ona göre savaşa girmeden önce düşünülüp değerlendirmelidir.

"*Savaş yalnız yürek işi değil de ondan galiba… Biz, Kanal'a suyu tulumlarla develerin sırtında götürdük. Topları, elli adımda bir, geriden alıp ileriye koyduğumuz kalasların üstünde sürükledik. Onlar Gazze önüne kadar su boruları döşediler belim kalınlığında… Toplarını trenlere koyup getirdiler. Gazze'de bizi ne topu yendi, ne atlı birlikler, ne sayı üstünlüğü, Bizim cepheyi su borusuyla tren yolu çökertti, boğa yılanları gibi kafalarını vura vura…*"[56]

---

[54] Nilüfer Aka, "Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* Romanında Yapı ve İzlek", Karadeniz, 2015;(27)
[55] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s.52.
[56] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.53

Patriyot Ömer'in ifadeleri son derece dikkate değerdir. İttihatçılar savaşçı bir ruha sahiptir ancak bir savaşın kazanılması için sadece bu yeterli değildir. Savaş aynı zamanda akıl ve strateji gerektiren bir olaydır. Gazze'de ki yenilginin sebebi ne sayı üstünlüğü ne de silah yetersizliğidir. Düşman kuvvetlerinin izlediği savaş stratejisi olayların gidişatını değiştirmiştir. Patriyot Ömer ile Dr. Münir arasında geçen konuşmalar, İttihatçıların geçmişte yaptığı hatalar üzerinedir. Dr. Münir I. Dünya Savaşının yenilgiyle sonuçlanmasını da İttihatçılara bağlar. "*Romanda başkişinin yazarın amaçladığı ülküye uygun olarak değişmesi, geçmiş ve şimdi arasında yapılan tezatlıklarla aktarılır. Cemil geçmişi ve bugünü sorgularken kendi yaptığı hataları ve İttihatçıların da cahilce ve tecrübesizce davranışlarını aktardığı görülmektedir*."[57]

Patriyot Ömer ile Topçu Cemil Üsküdar'a giderken geçmiş üzerine konuşurlar. O sırada yağmur yağmaktadır ve İstanbul'un görüntüsü şu şekilde anlatılır: "*Kasımpaşa, sulusepken karın altında, suya düşmüş köpek yavrusu gibi ıslaktı. Yarı beline kadar çamura gömülmüş, sanki titriyordu. Denizi bile denizlikten çıkmış, çamur dolu bir çukura dönmüştü*."[58]

Milli Mücadele yıllarının anlatıldığı romanda hava sürekli yağmurlu ve karanlıktır. Yazar, dönemin olumsuz şartlarıyla kötü hava koşullarını bütünleştirmek istemiştir. "*Romanda savaşın olumsuz şartları ifade edilirken yağmur ve karanlığın sembol olarak kullanılması da dikkat çekicidir.*"[59] Özellikle ikinci bölümde yoğun bir şekilde hissedilen karanlık ve yağmur okuyucuda karamsar bir etki oluşturur. Karanlığın Dibinde başlığını taşıyan bu bölüm ordu kurma çabalarının olumsuz gidişatı üzerine şekillenmiştir.

Topçu Cemil ve Patriyot Ömer'in geçmişe yönelik konuşmaları savaşlar üzerine devam eder;

---

[57] Nilüfer Aka, *a.g.m.*, s.171.
[58] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.86
[59] Nilüfer Aka, *a.g.m.*, s. 172

"*Getir bakalım aklına Makedonya'yı… Hiçbir umut var mıydı görünürde? 'Şemsi Paşa'yı tepeledikten üç gün sonra hürriyet tamam!' deseydi biri, inanır mıydık? İnanmazdık… Balkan rezilliğinden sonra… 'Bundan yüz kat çetin bir savaşta dört yıl dayanacaksınız! deseydi biri, inanır mıydık? İnanmazdık. Benim pek derine aklım ermez, ama, Sarıkamış'tan sonra 'Battık,' diyenlerin karşısına dikildim. 'Yok öyle şey,' dedim. Yetmiş iki buçuk millet Çanakkale'ye yüklendi. Rus yürüdü geldi, Suşehri'ne dayandı. Aklı erenler, 'bu iş burda biter!' dediler. 'Yok öyle şey!'* dedim."[60]

Kahramanın başından geçen olaylar aktarılırken bazı savaşlara da gönderme yapılır. Bunlar Balkan savaşı ve Birinci Dünya savaşıdır. Bildiğimiz üzere bu savaşlar Osmanlı'nın yenilgisi ile sonuçlanmıştır ve Osmanlı Devletinin çöküşünü hızlandırmıştır. Tarihî bir roman olan "*Yorgun Savaşçı*" da Kemal Tahir, tarihte yapılan hatalar üzerine durur. Bir savaşa girmek için sadece yürek yeterli değildir. Ona göre savaş için gerekli altyapının oluşturulması gerekir. İttihatçılar böyle hareket etmediği için yenilmişlerdir. Aynı hataları yapmamak için geçmişe bakıp ders almaları gerekmektedir. Romanın ilk bölümünde yazar Osmanlı'nın Balkan savaşlarında, Birinci Dünya Savaşı'nda aldığı ağır yenilgiler ve bu yenilgilerin sonuçları üzerinde durur. Doktor Münir'in evinde saklanan ve bir İttihatçı olan Halil Paşa Balkan Savaşını değerlendirir;

"*Savaşın başında, 'Kafkasya'yı alayım derken kaybettiğin doksan bin kişiyi bir türlü yerine getirememişken, Galiçya'ya Romanya'ya, Makedonya'ya yüz yirmi bin seçme insan yollamışsın! Düşman Irak'ta karşına taze tümenler yığarken, İran'a, serseri dolaşsınlar diye birlikler salmışsın! Filistin'de kuvvet dengesi senin zararına bile on atarken, eline geçeni Batum üst ünden Bakü'ye göndermişsin*!"[61] ifadeleri ile Halil Paşa, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşında yaptığı hataları ortaya koyar ve cümlelerine şu şekilde devam eder;

[60] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s. 88
[61] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.124.

"*Bunları yaparken zarar yalnız navlun parası değil… Milyonlarca insan ölmüş, sakat kalmış… Şehirler, kasabalar haritadan silinmiş… Kıtalar büyüklüğünde vatan parçalarını tehlikeye atmışsın! Apansız kendini yıkıntıların ortasında suçlu buluyorsun! Sorumluluk yükü altında iki büklüm…*"[62]

Bu cümleler bize savaşta yapılan hataların sebep olduğu sonuçları gösterir niteliktedir. Osmanlının girdiği cephelerde yenilgiler alması, birçok insanın ölmesi ve toprak kayıpları devletin sonunu hazırlayan nedenler olarak gösterir. Kemal Tahir'in fikirleri Patriyot Ömer vasıtasıyla aktarılır. O, bu yenilgilerinin sebebi olarak kendilerini yani İttihatçıları görür. Bu hatalar ağır sonuçlara sebep olmuştur. Kemal Tahir'in amacı milleti bu noktaya getiren sebepleri ortaya koymaktır diyebiliriz.

3.1.1.1. İttihat ve Terakkinin Düzenli Ordu Kurma Çabaları

Dr. Münir'in evi basıldıktan sonra Cemil bir süre Sultanahmet'te bulunan subay evinde kalır. Daha sonra bazı İttihatçıların yardımıyla Bursa'ya gider. Romanın ikinci bölümü Cemil'in Anadolu'da düzenli ordu kurma mücadelesi üzerine kuruldur. Cemil yanına emir eri Kör Şaban'ı alarak Bursa yoluna ilerler. Bursa'da Bekir Sami Bey ve Teğmen Faruk ile birlikte Milli Mücadele'ye katılır. Şehirde bölgesel ayaklanmalar başlamıştır. Bu ayaklanmaları bastırmak için 14. Kolordu komutanı Yusuf İzzet Paşa ile Yarbay Rahmi Bey ile birlikte harekete geçerler ve Anzavur'u bastırırlar. Bekir Sami Bey, Teğmen Faruk, Yüzbaşı Selahattin Anadolu'da düzenli bir ordunun kurulması gerektiğine inanırlar. Manisa'yı İzmir'i ve işgâl altındaki diğer bölgeleri kurtarmanın yolu Milli Mücadele savaşı vermektir. Anadolu halkı ikiye bölünmüştür bir grup Milli Mücadeleye destek verirken diğer bir grup manda ve himayeyi savunmaktadır. Uzun süren savaşlar milleti yorgun düşürmüştür. İzmir'in işgâl edildiğini duyan Cemil yola çıkar. Ancak halk bu duruma tepkisiz kalmıştır.

[62] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.124.

"*Millet, İzmir'in işgali haberiyle içine düştüğü şaşkınlığı üstünden atamamış, donup kalma halinden henüz kurtulamamıştı. Bu sebeple yollarda göç karışıklığı, istasyonlarda birbirini ezen panik kıyameti yoktu. Daha hiç kimse yerini yurdunu, evini ocağını bırakıp eline geçeni, varsa atına arabasına, öküzüne eşeğine, yoksa sırtına yükleyerek yollara düşmemişti.*"[63]

İzmir'in işgali karşısında halkın pasif bir tavır içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple Milli Mücadele hareketinin gerçekleşmesi için düzenli bir ordunun kurulması şarttır. Topçu Cemil ve diğer İttihatçı subaylar Milli Mücadele için düzenli bir ordunun kurulmasının şart olduğuna arar verirler. Ancak halk vuruşmaktan yana değildir. Düzenli ordunun kurulması için başıbozuk çetesinden yardım istemeye karar verirler. "*Şimdi bunu bırakalım da ne yapacağız onu anlayalım.' 'Genel durum şu: Millet savaştan yılgın… 'Vuruşalım,' demiyor musun, anasına sövmüşsün gibi sırtarıyor! Yedek subaylardan yarısı evlerine kapanmış, yarısı ekmek parası derdine düşmüş.'*"[64] Halkın uzun süren savaşlardan yorgun düştüğünü ve savaşmaktan yana olmadığını ortaya koyan İttihatçılar bu durumu değiştirmek, halkı savaşa ikna etmek ve Milli Mücadele'nin tek çare olduğunda inandırmak için büyük bir mücadele verirler. Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması için düzenli bir orduya ihtiyaç vardır. 'Karanlığın Dibinde' ismini taşıyan ikinci bölümde Cemil ve arkadaşlarının Anadolu'ya giderek düzenli bir ordu kurma yolunda verdiği mücadeleleri görürüz. Kemal Tahir bu bölümde kargaşa içinde bulunan ve tam manasıyla karanlık bir Anadolu tablosu çiziyor. Anadolu'nun işgaller karşısında tepkisiz kaldığını gören İttihatçılar halkı Milli Mücadele'ye destek vermesi için ikna etmeye çalışırlar. Bekir Sami Bey halkın Milli Mücadele'ye destek vermesini ister.

"*Öyle görünüyor ki, eğer biz, davranıp vatanımızı korumaya başlamazsak, hiç durmadan yürüyecekler. Bir düşman bir memlekete girdi mi, orada milli varlığı, dini, ırzı yok eder. Bunu biz Balkan'da gördük, İstanbul aylardan beri düşman*

[63] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı,* s.227.
[64] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.225.

baskısı altındadır. Ateşkes anlaşmasında yazılı olmadığı halde düşmanlarımız, İslam halifesinin başkentine zırhlıları soktular. İstanbul hükümeti bu zırhlıların topları altındadır. Ben üç gün önce İstanbul'daydım. Harbiye Nâzırı Paşa ile görüştükten sonra buraya geldim. Bize düşen namus borcu, din borcu, kan borcu, düşmana karşı koymaktır.''[65]

Bekir Sami Bey Türk halkını bağımsızlık savaşına davet eder. Türk milletinin savaşmaktan başka çaresi olmadığını, milli bağımsızlığın kazanılması için halkın desteğine ihtiyaçları olduğunu anlatarak Anadolu'yu Milli Mücadele'ye çağırır.

Anadolu'da başlayan bölgesel ayaklanmaları bastırmak için Cehennem Topçu ve diğer İttihatçı subaylar harekete geçer. Düşman birlikleri çoğalarak ilerlemekte ve halk bu durum karşısında tepkisiz kalmaktadır. Düşman birliklerin durdurulması için düzenli bir orduya ihtiyaç vardır ancak halkın savaşmaktan yana olmaması İttihatçıların işini zorlaştırmıştır. Uzun süren savaşlar ve yenilgiler ile halkın eski gücünü kaybettiğini ve Anadolu'yu karamsar bir atmosferin kapladığını söyleyebiliriz. Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* adlı romanında, savaşları ele alırken Türk milletinin sosyal yapısını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Romanın ikinci bölümü Cemil ve arkadaşlarının düzenli ordu kurma safhalarını anlatır. Anadolu'da halk ikiye bölünmüş ve birçoğu savaşmaktan yana değildir. Bu durum karşısında çaresiz kalan İttihatçılar düzenli bir ordu kurabilmek için başıbozuk çetesi ile işbirliği yapmaya karar verirler.

"*Buralarda, Kınık'a doğru Parti Pelvan var… Yörük Ali Efe, Demirci Memet Efe, Kıllıoğlu Hüseyin Efe, Mestan Efe, Girit göçmenlerin'den Cafeaki, Dokuzun Memet Efe, Duacalı Molla İbrahim Çetesi, Ortakçılı Memet Efe…' 'Bu kadar çok mu?' 'Epeycedirler.*"[66] Başıbozuk çeteleri Anadolu'da oldukça fazladır.

[65] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.267
[66] Kemal Tahir, *a.g.e,*, s.317.

Yazar, tarihte gerçekten var olan isimlere de yer vermiştir. Söz gelimi romanın ileri sayfalarında karşımıza çıkacak olan Çerkez Ethem eserde önemli bir yere sahiptir. Düzenli ordu kurabilmek amacıyla başıbozuk çeteleri ile işbirliği yapmak zorunda kalan İttihatçılar bu eşkıya sürüsüne tam anlamıyla güvenmemektedirler. Bu durum romanda şu ifadelerle karşılık bulur;

"*Sizce bunlarla bir iş görülebilir mi paşam?' Halit Paşa biraz düşündü: 'Görülür desem de yalan, görülmez desem de… Bakarsınız yiğitlenip ölüme saldırmışlar, bakarsınız esintiden hiylelenip yılmışlar. Savaşın sonuna doğru büsbütün azdılardı. Önceleri köy möy basarken, giderek nahiyelere, kaza merkezlerine iner oldular.*"[67]

Bu ifadelerden yola çıkarak romanda başıbozuk çetesine yazarın tutum ve tavrının olumsuz olduğunu görürüz. Bu anlamda Kemal Tahir'in eşkıya kavramına farklı bir pencereden baktığını söyleyebiliriz. *Yorgun Savaşçı* romanında Kemal Tahir'in bu tavrını net bir şekilde görürüz.

"*Hemen hepsi subay düşmanıdır. Türkçesi düşman da sayılmaz bu herifler… Hemen hepsi asker kaçağı oldukları için subaylardan çekinir. Daha doğrusu korkar. Korktukları için de denk getirseler arkadan vurmaya bile yeltenirler. Bunların en kabadayıları köy kopukluğundan geldikleri için bildiğiniz ayaktakımıdır.*"[68] Başıbozuk çetesi, Anadolu'da oldukça yaygındır. Birçoğu asker kaçağıdır ve gözünü kırpmadan arkadan vuracak kadar haindir. Bu sebeple İttihatçılar onlarla işbirliği yapmakta tereddüt ederler. Özellikle Topçu Cemil'in bu konu üzerinde en başından beri endişeli olduğunu söyleyebiliriz. "*Cemil kağıdı katladı, Selahattin'in yazdırdığı şifre rakamlarını dinleyerek daldı. Saldırıya hazırlandığı söylenen düşmanın karşısında üç komutandan ikisi, Demirci Mehmet*

[67] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.317.
[68] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.317-318.

Efe'yle, Yörük Ali eşkıya düpedüz. (…) Ethem ise, Vali Rahmi Bey'in oğlunu para sızdırmak için kaçıran adam"[69]

Kemal Tahir *Yorgun Savaşçı* romanında İttihatçıların düzenli ordu kurma mücadelesini tarihsel gerçekliğe bağlı kalarak ele alırken toplumu ilgilendiren önemli sosyal hadiselere yer vermiştir. Bunlardan biri şüphesiz Anadolu'da önemli bir yere sahip olan eşkıyalardır. Eşkıya kavramına farklı bir bakış açısı getiren Kemal Tahir'in roman boyunca eşkıyalık sistemine karşı olumsuz bir tavır sergilediğini görürüz. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde başlayan işgaller karşısında düzenli bir ordu kurmak için Anadolu'ya giden İttihatçılar, uzun süren savaşlardan sonra yılgın bir halk ile karşılaşırlar. Halkın büyük bir kısmı işgaller karşısında pasif bir tavır sergiler. Bu durum neticesinde başıbozuk çetesi ile işbirliği yapmak zorunda kalan Cemil ve arkadaşları mücadele ruhunun kaybetmeden bağımsızlık savaşı verirler.

Manisa'nın işgâl edildiğini duyan İttihatçılar Manisa'ya doğru yola çıkarlar. Halit Başa Yüzbaşı, Selahattin, Cemil, Teğmen Faruk Manisa'da bölgesel direniş başlatırlar. İzmir- Bandırma- Manisa hattında yaşanan olaylar, başıbozuk çeteleri ile birlikte hareket eden İttihatçıların bölgesel direnişleri ele alınır. Halkın bir kısmı İttihatçılarla birlikte hareket ederek Milli Mücadele'ye destek verir. On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Bey ve diğer direniş kuvvetleri arasındaki haberleşme metni doğrudan verilir. İttihatçılar arasındaki haberleşme telgraf aracılığı ile sağlanır. Kemal Tahir, bu telgraf metinlerine genişçe yer vererek askeri bir dil kullanmaya özen gösterir. Yazarın bu şekilde bir üslûp kullanması romanı gerçekçi bir boyuta ulaştırır.

"*On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Beyefendi'yle mi görüşüyorum efendim? Bendeniz Topçu Yüzbaşısı Rasim… On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Beyefendi makine başında mıdır?' 'Evet Yüzbaşı Rasim Bey… Ben, On Yedinci Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami… Mevki komutanı Ahmet Zeki Bey yanınızda mı?' 'Ahmet Zeki Bey yerinde efendim. Telgrafhaneyi Manisa mutasarrıfı gözaltına*

[69] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.392.

aldırdığından, şimdiye kadar konuşmak mümkün olamamış… Ora telgrafhanesi de Akhisar Kaymakamlığınca tutulmuş…' 'Manisa'da durum nasıldır Rasim Bey?"[70]

Bu ifadeler On Yedinci Kolordu Komutanı Bekir Sami Bey ile Yüzbaşı Rasim arasındaki bir haberleşme metnine aittir. Yazarın romanda bu şekilde haberleşme metinlerine yer vermesi romanı tarihi bir yapıya ulaştırır. Bu metinlere bakıldığında son derece ağır bir dil kullanıldığını görürüz. Kemal Tahir, her romanında olduğu gibi *Yorgun Savaşçı* romanında da derin araştırmalar yapmış ve bunları romanlarında ustalıkla kullanmıştır. Kemal Tahir'in tarih konulu romanlarında, tarihî şahsiyetlere ve olaylara yer vermesi onun gerçekçiliğe olan bağlılığından kaynaklanmaktadır. Toplum meseleleri üzerine adeta bir sosyolog gibi düşünen Tahir, Türk toplum yapısının ancak tarih ile açıklanabileceğini savunmuştur.

Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* romanında Topçu Cemil'in şahsında bütün bir ülkenin durumunu ortaya koyar. Yıllarca cephelerde savaşan Cemil kendisine sakin bir hayat kurmak isterken bir gece Von Kres Paşa'nın dürbünüyle gördüğü olay hayatını değiştirir. Bu olaydan sonra kendisini Milli Mücadele'nin içerisinde bulan Cemil diğer İttihatçı subaylarla birlikte Anadolu'ya giderek Milli Mücadele'ye katılır. Düzenli ordu kurmak isteyen İttihatçılar savaşlardan yorgun düşmüş ümitsiz ve karanlık bir Anadolu ile karşılaşır. Cemil ve arkadaşları halkı savaşa ikna etmek için ciddi bir mücadele verirler ancak başarılı olamazlar. Bölgesel ayaklanmalara karşı tepkisiz kalan halk büyük bir yılgınlık içerisindedir. Bu durum karşısında Cemil ve arkadaşları başıbozuk çeteleri ile işbirliği yapmak zorunda kalır ancak başta Cemil olmak üzere diğer subaylar bu eşkıya sürülerinden düzenli bir ordu kurulacağı konusunda tereddüt yaşarlar. Nitekim bu tereddütleri boşa çıkmaz ve başıbozuk çeteleri gittikleri baskından kaçarlar ve her yeri yağmalarlar. Bu noktada Kemal Tahir'in eşkıya kavramına olumsuz bir tavır sergilediğini açık bir şekilde görürüz. Romanda yer yer adı geçen Çerkez Ethem yazara göre kıyıcı bir eşkıyadır. Kemal Tahir'in eşkıya kavramına bu şekilde bir tavır alması onun düzenli bir ordunun önemini vurgulamak istemesinden kaynaklanır. Milli Mücadele için düzenli ordunun

[70] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s.279.

şart olduğuna inanan yazarın İttihatçıları bu noktada yücelttiğini görürüz. İttihatçılar tam manasıyla savaşçı bir ruha sahiptir ancak çoğu zaman sadece duyguları ile hareket etmeleri onları yanlışa düşürmüştür. Dr. Münir'in İttihatçıları bu yönüyle eleştirmesi dikkate değer bir husustur. Kemal Tahir özellikle Dr. Münir vasıtasıyla dönemin önemli hadiselerine değinerek yeni rejim uygulamalarını eleştirir.

3.2.Tarihî Olaylar

3.2.1. Savaşlar

3.2.1.1. Birinci Dünya Savaşı

Kemal Tahir, tarihî romanlarında çeşitli sosyal olaylara yer verir. Bu sosyal olaylar memleket meselelerini aydınlatmaya hatta onları çözmeye yöneliktir. Romanlarını, düşüncelerini anlatmak için, başka bir deyişle toplum meselelerine karşı olan tutum ve tavrını göstermek için yazmıştır. Kemal Tahir'in romanlarında tarihi olaylar önemli bir yere sahiptir. Kemal Tahir'in tarihî olaylara yer vermesi salt tarihi aktarmak için değil toplum meselelerini anlamak ve bugünü anlamak içindir. "*İşlemek istediğim konuları yani insanları böylece toplumumuzun tarihsel gelişimindeki özelliklerle dünya insanlığının Türk gerçek insaniyle zenginleşeceğine inanıyorum. Yaşadığımız çağın temel olaylarından çıkarmaya uğraşıyorum. Türk gerçek insanının çeşitli tarihi olaylar içindeki, davranışlarındaki özelliklerle uğraşıyorum.*"[71] diyerek Türk toplumunu anlamak için tarihi bilmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Hayatı boyunca derin tarih araştırmaları yaparak romanlarını bu araştırmaları neticesinde kaleme almıştır.

"*Kemal Tahir esas uğraşını roman olarak tanıtmasına rağmen sanat-edebiyat anlayışı nedeniyle çeşitli toplum bilimlerinin konu ve sorunlarına da ilgi göstermiştir. Türk toplum ve tarihi ile ilgili görüşleri en az romanları kadar ilgi çekmiştir. Bu tartışmalar ilgi alanımızın genişlemesini ve ileriye yönelik olarak*

[71] Kemal Tahir, *Sanat Edebiyat 1*, s.76

mevcut sorunlarımızın nasıl anlaşılması ve çözülmesi gerektiği konusunda yeni tartışmalara kaynaklık etmiştir. Kemal Tahir yaşadığı zor koşullara ve haksızlıklara rağmen Türk toplum ve tarihiyle kaynaşarak sanatımızı ve düşüncemizi zenginleştiren öncü aydınlarımızdan biri olmuştur."[72]

Kemal Tahir 1953 yılında kaleme aldığı *Esir Şehrin İnsanları*'nda, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan milletin yaşadığı buhranlı yılları ele alır. İstanbul'un işgali ve milli mücadele yıllarını gerçekçi bir üslupla anlatan yazar, Kâmil Bey'in dramından yola çıkarak toplumun dramını ortaya koyar. Burada 'Esir İstanbul' ifadesi dikkate değerdir. İstanbul işgal altındadır ve işgal altındaki bir şehrin insanları yazara göre esir düşmüştür.

"*İstanbul yazarın gözüyle 'Esir' bir şehirdir. 'Esir Şehir', ismi, üçlemenin iki kitabına ad olması bakımından önemli bir ifadedir; hatta leit-motif olarak kabul edilebilir. Eserin ismiyle ilgili diğer bir dikkat çekici nokta, mekânla insanın birleşimidir. Burada 'esir şehir' tek başına bir isim olmaktan ziyade, başka bir ismin tamlayanıdır. Bu tamlama, insanla mekânı bir araya getirmekte ve mekânı, insan açısından göstermektedir.*"[73]

Roman, Avrupa'da yaşayan ve ülkesinde yaşanan olaylardan haberi olmayan Kamil Bey'in İstanbul'a gelmesiyle başlar. Kamil Bey, Abdülhamit paşasının oğludur. İstanbul'da Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Fransa'ya giderek felsefe okur. 1913 yılında Nermin Hanım'la evlenir. Nermin Hanım Batı kültürüyle yetişmiş eğitimli bir kadındır. Birinci Dünya Savaşı sonrası İstanbul'a dönerler. Romanın girişi Kamil Bey'in İstanbul' dönüşüyle başlar. "*Önü sıra sürüklediği kurşuni bulutlarla ufuktaki dağları silerek Ege Denizi'ne ağlamaklı bir şubat akşamı iniyordu. Oldum olası güneş yüzü görmemişe benzeyen gün batıda, bir damla kızıllık yoktu.*"[74] İfadeleriyle başlayan romanın daha ilk satırlarında yazar

[72] Ahmet Öz, *Bir Kemal Tahir Kitabı Türkiye'nin Ruhunu Aramak*, 1. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2010.
[73] Sezai Coşun, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, s.272
[74] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, 26. Baskı, İthaki Yayınları, İstanbul 2015, s.1

karamsar bir atmosfer çizer. Kemal Tahir, savaştan yenik düşen bir şehrin buhranlı havasını ortaya koyar. Yazar karamsar bir atmosfer çizmeye devam eder; "*Savaş sırasında batarak armatörüne sigorta parasını kazandırmadığından, gemi yıllardır yüzüstü bırakılmış, bu sebeple on bir mil olan yolu altı mile düşmüştü. Rüzgârla sürüklenmese bu kadar zamanda bile burasını- Midilli adasını tutacağı şüpheliydi*."[75] Bu ifadeler savaştan yenik çıkan ve yıkılmakta olan koca bir imparatorluğun hazin sonunu gösterir niteliktedir. Savaş sonrası yüzüstü bırakılan bir geminin yol almakta güçlük çektiğini, yavaşladığını anlatarak adeta yorgun bir milletin dramını gözler önüne serer. Bu ifadelerden yola çıkarak Kemal Tahir'in romanın başından itibaren esir bir şehrin görüntüsünü ortaya koymaya çalıştığını söyleyebiliriz. "*1914 Dünya Savaşı karışıklığının, mütarekeden iki yıl sonra bile eski bir şilepte böyle sürüp gitmesi, akıl alır şey değil*."[76] Kamil Bey'in İstanbul'a dönüşü ile birlikte karşılaştığı bu manzara son derece olumsuz, karanlık bir manzaradır. Kemal Tahir, bu buhranlı havayı daha etkili bir şekilde ortaya koymak amacıyla Tevfik Fikret'in *Sis* şiirini hatırlatır.

"*Uzakta, İstanbul, kurşunilerden, bu rengin koyudan açığa, açıktan koyuya giden bütün zavallı ayrıntılardan ibaretti. Kâmil Bey, Tevfik Fikret'in 'Sis' şiirini hatırladı. Şair, kocaman bir çocuk gibi, sevdiği şehrin taşına, toprağına öfkelenmiş, onu biraz da haksız yere hırpalamıştı. Oysa İstanbul da, bütün öteki şehirler gibi, üzerinde yaşayan insanlar iyi, haklı, güzel işler yaptıkları zaman, böyle kasvetli günlerde bile temizlenip gençleşir… Her yerinde korkaklık, adilik, yeniklik varsa suç onun mu?*"[77]

Sis şiiri İstanbul'un buhranlı yıllarından bir eserdir. Tevfik Fikret bu şiirle karamsar bir İstanbul portresi çizmiştir. Yazarın Kâmil Bey aracılığı ile bu şiire yer vermesi kendi teziyle örtüşmektedir. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşından yenik çıkmış, büyük kayıplar vermiştir. Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları* romanında Kamil Bey'in yaşadığı olaylardan yola çıkarak ülkenin zorlu yıllarını ele alır. Kamil

[75] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları,* s.1
[76] Gös. yer.
[77] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s. 92

Bey, yıllarca Avrupa'da yaşamış ve toplum meselelerinden uzak kalmış kısacası kendi milletine yabancı bir şahsiyettir. Ancak Kamil Bey İstanbul'a adım attığı ilk andan itibaren fikir dünyası değişmeye başlar. Vapurda gördüğü bir karanlık İstanbul manzarası onu yol boyunca düşündürür. Yıllarca uzak kaldığı memleketin bu ağır tablosu onu son derece etkiler. Kemal Tahir, romanlarında insan- mekan ilişkisini yakalamaya çalışır. *Esir Şehrin İnsanları*'nda gözler önüne erdiği olumsuz tablo yine Milli Mücadele Dönemini ele aldığı *Yorgun Savaşçı* adlı romanında da hakimdir. Olaylar genellikle karanlıkta geçmektedir ve sürekli yağmur yağmaktadır. Bu tablo adeta savaş sonrası yenik düşen bir ülkenin dramını anlatmaktadır.

"*Kasımpaşa, sulusepken karın altında, suya düşmüş, köpek yavrusu gibi ıslaktı. Yarı beline kadar çamura gömülmüş, sanki titriyordu. Denizi bile denizlikten çıkmış, çamur dolu bir çukura dönmüştü. Bu cıvık çamurun üstündeki bütün tekneler karaya oturmuşa benziyorlardı. Karşı kıyı, çalımlı kubbelerine, dimdik minarelerine rağmen büyük depremlerin yıkıntı kümeleri gibiydi*."[78] Kemal Tahir burada Mütareke yıllarının İstanbul'unu tasvir ediyor. İstanbul'un denizi adeta bir çamur görünümündedir. Mütareke yıllarının İstanbul'u ağır depremler geçiren yıkık bir harabedir.

Kamil Bey Avrupa'dan döndüğünde karanlık ve kaos içerisinde bulunan bir İstanbul ile karşılaşmıştır. Ülkenin bu durumda olmasının sebeplerini düşünür. Bu durum son derece dikkate değerdir. Kâmil Bey'in toplum meseleleri üzerinde düşünmeye başladığını ve ülkenin bu durumda olmasının sebeplerini araştırdığını görürüz. Avrupa'da hiçbir şeyden haberi olmadan uzun yıllar yaşayan Kâmil Bey'in bu noktadan itibaren zihin dünyası değişmeye başlamıştır. "*Olayları birer birer birer gözden geçirir: '1 Mart' gibi iç sarsıntılar; 'Trablus', 'Balkan' gibi utandırıcı yenilgiler geçirmişti. Başlayan savaşta hiçbir çıkar hesabı olamazdı. Tersine, uzun süredir, kedisini aralıksız tartaklayan büyük devletlerin kıyasıya kapışmasını fırsat bilip biraz, soluklanması, derlenip toparlanmaya çalışması gerekt*i."[79] Kamil Bey,

[78] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s.86.
[79] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, s.3

kendi kendine yaşananları değerlendirir ve son yıllarda Osmanlı'nın savaşlarda aldığı yenilgileri düşünür. 1 Mart gibi iç sarsıntılar, Trablus Savaşı gibi tarihi olaylar hatırlayarak bugün karşılaştığı olumsuz tablonun sebebini Türk milletinin tarihte yaşadığı olaylara bağlar.

Yazar, roman boyunca tezini Kamil Bey üzerinden anlatmaya çalışacaktır. Kamil Bey hakkında romanın ilk sayfalarında şunlar anlatılmaktadır *"Kâmil Bey Abdülhamit'in en zengin vezirlerinden Selim Paşa'nın tek çocuğuydu. Genç yaşında çok büyük mirasa konmuş, buna dayanarak her şeyde -aile reisliğinde bile- gerçek amatör sporcu ölçüleriyle yaşamıştı*."[80] Kamil Bey, başlangıçta her şeyden habersiz, maddi durumu iyi Avrupalı bir kişidir. Ancak İstanbul'a gelmesiyle birlikte gördükleri, yolda insanlardan dinledikleri üzerine düşünmeye başlar.

"*Kâmil Bey Boğaz'da gemiye gelen Çanakkkalelilerden dinlediklerini evirip çeviriyor, bu lafların arkasındaki insan gerçeklerini anlamaya çalışıyordu. Amerikan mandası, Madrid elçisi için-hele Yunanlılar İzmir'e çıktıktan sonra- biricik kurtuluş umudu olmuştu. 'Bu vartayı atlatmaya bakacağız! Padişah, halife, bir de başkent kurtuldu mu gerisi kolay,' diyordu. Nasıl kolaydı gerisi? Memleketsiz, milletsiz padişah, halife, başkent neye yarayacaktı?*"[81]

Kamil Bey, vapurda giderken toplum meseleleri üzerine konuşulanları dinler ve kendi içerisinde duyduklarını değerlendirir. Kamil Bey'in bu zamana kadar uzak kaldığı memleket meseleleriyle karşılaşır. Artık Kamil Bey'in roman boyunca görülen değişim süreci başlamıştır. Yazarın romanın ilk sayfalarında Birinci Dünya savaşı, Balkan Savaşı gibi tarihi olaylara değinmesi romanı tarihi bir kimliğe kavuşturur. Kemal Tahir'in romanında tarihi olaylara yer vermesinin sebebi, salt tarihi açıklamak değil savunduğu görüşleri tarihe dayandırmak istemesindendir.

[80] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları,* s.2
[81] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.4.

Kamil Bey, İstanbul'a geldikten sonra Nermin Hanım'ın yanına giderler. Ancak hala Hanım ve eşi işgâl kuvvetleri yanlısıdır. İşgâl kuvvetlerinin düzenledikleri balolara giderler. Ailesi ile çatışma yaşayan Kamil Bey Bağlarbaşın'daki köşkü hatırlar. Bu köşk ona anneannesinden kalmıştır. Kamil Bey ailesi ile bu köşke taşınır. Köşkün bahçesinde çalışırken gelen haber Kamil Bey'i sarsar.

"*Tarih 16 Mart 1920, günlerden salıydı. Kâmil Bey, saatlerden beri bahçede çalışmış, Ayşe de küçük küreği, kovası, tırmığıyla babasına yardım etmişti. (...) 'Duydunuz mu Kamil Bey? 'Hayrola!''İngilizler bu sabah İstanbul'u işgâl ettiler.' 'Yok canım!' Kâmil Bey, Garden Bar gecesi dans ederken Sabriye'nin söylediklerini hatırlamıştı. Şaşırdı. 'Allah Allah! Duymuştum da inanmamıştım.' 'Duydunuz mu kimden?' 'Tanımazsınız! İnanılır şey değil… Hatta ben, 'İşgâl altında olan bir şehri neden tekrar işgâl etsinler? demiştim*."[82]

Kâmil Bey İstanbul'un ikinci kez işgal edildiğini duyar ve bu durumu şu şekilde değerlendirir: "*Dünyayı bu kadar gezdiği halde, şimdiye kadar yenilmiş bir memlekete yolunun düştüğünü hiç hatırlamıyor, bunu düşündükçe, 'Yenilip yere serilmiş bir memlekete gezgin gitmek tatsızdır da ondan,' diyordu*."[83] Bu ifadeler bize Kâmil Bey'in ruhunda milli bir bilincin uyanmaya başladığını gösterir niteliktedir. Kâmil Bey, kendisiyle bir hesaplaşma içerisindedir. Avrupa'da uzun yıllar kalan ve kendi ülkesine yabancı olan Kâmil Bey'in İstanbul'a dönüşüyle birlikte fikir dünyası değişir. Türk milletinin geçmişte yaşadıklarını ve bugün içerisinde bulunduğu durumu değerlendirir. İstanbul'un yeniden işgal edilmesinin oluşturduğu olumsuzlukları yaşar şu şekilde anlatır;

"*Üsküdar'da hele Bağlarbaşı'nda kimsenin ağzını bıçaklar açmıyordu. Açık bir yılgınlık çökmüştü erkeklerin üstüne… Davranıp silkinmek beklenemezdi. Görünüşe bakılırsa, polisler, jandarmalar, memurlar, artık kendi hükümetlerine*

[82] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, s. 81
[83] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.83.

çalışmadıkları halde görevlerini yapıyorlardı eskisi gibi… Sokaklarda çocuklar gene bağıra çağıra oynamakta, kadınlar komşularına gitmekte, alışveriş edilmekte, düğünler yapılıp mevlitler okutulmaktaydı ama tatsız…"[84]

İşgal edilen bir şehirde yaşananları bir tablo gibi gözler önüne seren yazar Türk toplum meselelerini tarihsel olaylarla bağlantı kurarak açıklamaya çalışır. İstanbul'un işgal edilmesi, Milli Mücadele dönemini anlattığı romanlarında insan ve tarih arasında önemli bir bağ kurar. Kemal Tahir'e göre romancının görevi insanı anlatmak ve gerçeği ortaya koymaktır. İnsana ve toplum gerçeğini anlayabilmek için tarihe yönelmek gerektiğini savunan Kemal Tahir, Batılı kalıplara bağlı kalmamış Türk milletinin tarihine son derece önem vermiştir. Tarihî gerçekliklerden yola çıkarak bugünü aydınlatamaya çalışan yazar romanlarında tarihî olayları ele alırken insan gerçekliğini göz önünde bulundurur. Kemal Tahir *Esir Şehrin İnsanları* romanında Türk toplumunu derinden sarsan I. Dünya Savaşı, Balkan Harbi gibi önemli tarihi olayları işleyerek toplum gerçekliğini ortaya koyar.

3.2.2. Fırka ve Fırka Tartışmaları

3.2.2.1. Serbest Fırkanın Kuruluşu

Cumhuriyet ilân edildikten sonra Türki'ye de tek partili rejim dönemi başlamıştır. İlk muhalefet partisi Kazım Karabekir tarafından 1924 yılında kurulmuştur. Toplumsal yapının henüz hazır olmadığı bir dönemde kurulan bu parti Şeyh Sait İsyanının da çıkmasının ardından kapatılmıştır.

Kemal Tahir'in '*Yol Ayrımı*' romanı Esir Şehir Üçlemesinin son kitabıdır. Kemal Tahir'in yakın dönem tarihini konu aldığı romanlardan biri olan *Yol Ayrımı*, tek partili sistemden çok partili döneme geçiş sürecini tarihî gerçekliğe bağlı kalarak ele alan önemli bir eserdir. Serbest Partinin kuruluşunu konu alan romanda, Partinin kuruluşu, halk arasında duyulması, halkın Serbest parti hakkındaki görüşleri, siyasi

[84] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.84

ve sosyal hayatta yaşanan değişikler romanda üzerinde durulan konulardır. Kemal Tahir'in romanda ele aldığı dönem, Cumhuriyet sonrasında ülkenin tek parti sistemiyle yönetildiği bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan olaylar yeni bir partinin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Roman, Cumhuriyet'in ilanından sonra yaşanan önemli hadiseleri konu alır. Olaylar Serbest Fırkanın kuruluşu etrafında gerçekleşir. Kemal Tahir, Serbest Parti hadisesini temel alarak dönemin önemli meselelerine değinir ve Cumhuriyet idaresini eleştirir. Temel mesele olarak Serbest Fırkanın kuruluşu alınır ancak yazar Cumhuriyet rejiminin uygulamalarını eleştirerek döneminin önemli hadiselerini ortaya koyar. "*Hatta bu sürece ilişkin olarak resmî tarihin aksine alternatif bir tarih geliştirir. Serbest Fırkayı Cumhuriyet'in uygulamalarıyla bağlantılı bir hadise olarak değerlendirir. Bu sebeple romanın esas meselesinin Cumhuriyet idaresi olduğunu düşünmek mümkündür*."[85]

Bu dönemde İstiklal mahkemelerinin baskıları, uygulanan devletçi politikaların başarısız oluşu, gelir eşitsizlikleri, gibi sıkıntılar söz konusudur. Bu sıkıntılar halkın devlete olan güvenini sarsmış bir takım sorunları beraberinde getirmiştir. 1929'da yaşanan Ekonomik Buhran Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Devletin uyguladığı ekonomik politikaların başarısız olması halkın devlete olan güvenini sarsmıştır. Mustafa Kemal, halkın sıkıntılarını gidermek amacıyla yeni çözüm arayışlarına gitmiştir. Bu doğrultuda hareket eden Mustafa Kemal yeni bir partinin varlığına ihtiyaç duymuş ve Fethi Okyar'dan Serbest Fırkayı kurmasını talep etmiştir. Serbest Fırka, Cumhuriyet'in ilânından sekiz yıl sonra gerçekleştirilen bir harekettir.

Serbest Fırka hadisesi, demokratik bir hareket olması sebebiyle Türk tarihi için oldukça önemli bir adımdır. Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşen bu adım Türkiye'de çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Serbest Fırkanın kuruluşu aşamasında yaşanan olaylar ve tartışmalar Türk romanına da konu olmuştur. Kemal

[85] Sezai Coşkun, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, s.336

Tahir, *Yol Ayrımı* romanında Serbest Parti'nin kuruluşundan kapanışına kadar olan süreci ele alır.

"*Kemal Tahir, bu romanında bir tarihi anlatmak maksadıyla, Serbest Fırka'nın oluşum ve kapanış sürecini ortaya koyma gayesinde değildir. Romana dikkat edildiğinde görülmektedir ki, bu hadise, prototip olay diyebileceğimiz bir fonksiyonla kullanılmıştır. Kurgu çerçevesinde, Serbest Fırka 'işi', başından sonuna, Cumhuriyet idaresinin uygulamalarını bütün yönleriyle tartışılmaktadır.*"[86]

Romanın girişi Vakit gazetesinde röportaj yazarı olarak çalışan Murat'ı gazetenin sahibi Âsım Bey'in gece yarısı Sirkeci Postahanesi'ne telgraf çekmesi ile başlar. Âsım Bey Murat'a çok önemli bir haberi olduğunu yazmıştır. Âsım Bey, sabah gazeteye heyecan içerisinde gelir merakla beklenen o haberi anlatır;

"*Gittiğim vakit İstanbul gazetecilerinden hiç kimse yoktu. Baktım Fethi Bey… Başvekilimiz İsmet Paşa… Mebus arkadaşlar… Her zamanki hava… Bir aralık Bozüyük Mebusu Salih Bey yanıma geldi. 'Sana önemli bir haberim var, Âsım Bey,' dedi. Baktım gülümsüyor bi garip… 'Serbest Fırka adıyla bir fırka kuruluyor,' demesin mi? Şakacıdır Salih Bey… Ciddiye almadım önce*"[87] diyerek Serbest Parti'nin kurulacağını haber veren Âsım Bey konuşmasına devam eder; "*Peki Serbest Fırkayı kim kuracak?' 'Ben daha fazlasını söyleyemem. Sana bir ipucu veriyorum. Araştır, soruştur, öğren…" Haber doğruysa gerçekten...*"[88]

Romanda önemli bir yere sahip olan ve gazeteci kimliği ile karşımıza çıkan Murat, Serbest Parti'nin kurulacağını Asım Bey'den öğrenir. Gazetelerin baş sayfalarında yer alan Serbest Fırka hadisesi kısa süre içerisinde halk arasında yayılarak çeşitli tartışmalara sebep olur. Serbest Parti ile ilgili ortaya atılan ilk konu Parti'nin başında kimin olacağı ve üyelerinin kimler arasından seçileceği hususudur. Bu konu ile alakadar olan Asım Bey şöyle bir değerlendirme yapar;

---

[86] Sezai Coşkun, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, s.339.
[87] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, 9. Baskı, İthaki Yayınları, İstanbul 2016, s.21-22.
[88] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.22.

"*Anladım ki, eski yaverleri Salih Bey, en yakın adamı bana gelip, 'Serbest Fırka adıyla bir fırka kuruluyor,' lafını kendiliğinden söylememiş… Gazi Hazretleri'nin direktifleri var. Ayrı bir fırka kurmaya karar vermişler. Liderliğe de Paris Elçisi Fethi Bey'i seçmişler. 'Neden ama… Yararı?' 'Yararı… Evet… Günün şartları içinde Fethi Bey'in Serbest Fırka adında bir muhalefet fırkası kurabilmesi aklın kolayca kabul edebileceği bir şey değil.*"[89]

Asım Bey'in ifadelerinden hareketle Serbest Parti'nin Mustafa Kemal Atatürk'ün kendi isteği üzerine kurulacağı sonucuna ulaşabiliriz. Konuyu değerlendiren Asım Bey, Mustafa Kemal'in izni olmadan kimsenin böyle bir teşebbüste bulunacağına imkân vermez. Yine Asım Bey'in ifadelerinden yola çıkarak Partinin başında Fethi Okyar'ın bulunacağını söyleyebiliriz. Kemal Tahir'in bu noktada tarihi gerçekliğe bağlı kaldığını söyleyebiliriz. Ayrıca romanın ilk sayfasında "*9 Ağustos 1930 Cumartesi günü Vakit gazetesi gene başlıksız çıkacaktı*."[90] İbaresinden hareketle romanda ele alınan dönemin tarihi gerçekliği yansıttığını söyleyebiliriz. Bu tarih Mustafa Kemal'in desteğiyle Fethi Okyar başkanlığında Serbest Parti'nin kurulduğu bir zamandır.

Kemal Tahir, Serbest Partinin kuruluşunu ele alırken tarihi gerçekliğe bağlı kalmıştır. Kemal Tahir özellikle tarihsel romanlarında, dönemin gerçekliğini yakalama gayretindedir. Özellikle tarihi romanlarında gerçek zaman ibareleri, tarihi şahsiyetler ve tarihi olaylarla toplumsal gerçekliği aydınlatmaya çalışır. *Yol Ayrımı* romanında Serbest Parti'nin kuruluşu ve kapatılmasına kadar olan süreçte yaşanan olaylar, toplumun her tabakasından insanları ilgilendiren ve çeşitli tartışmalara sebep olan olaylardır.

[89] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.22-23
[90] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.1.

3.2.2.2. Serbest Fırkanın Kurulması Üzerine Tartışmalar

Serbest Parti'nin kurulacağı kesinleştikten sonra parti üyelerinin kimler olacağı tartışılır. "*Bu hadise genç Türk Cumhuriyeti'nin siyasi semasında yeni ve uğurlu bir ufuk açıyor.' 'Reisicumhur Hazretleri bu kuruluşu Cumhuriyet'in sağlamlık belirtisi saymaktadırlar.' İlk üye: Ağaoğlu Ahmet Bey…*"[91] Serbest Parti'nin neden kurulduğu, Gazi Hazretlerini bu durumdan haberinin olup olmadığı, parti üyelerinin kimler arasından seçileceği çeşitli tartışmaları ve fikir ayrılıklarını beraberinde getirir. Vakit Gazetesini sahibi Âsım Bey'e göre İsmet Paşa ile Gazi Hazretlerinin arası açılmıştır. Bunun sebebi ise Osmanlı borçlarını altınla ödemek isteyen Gazi Paşa'ya karşılık İsmet Paşanın kâğıt para ile ödemek istemesidir. "*Arası biraz açık Fethi Bey'le İsmet Paşa'nın da ondan…' 'Neden? Sebep?' 'Osmanlı borçlarının altınla ödenmesi…' 'Kim diyor altınla ödeyelim? Dünyada altın para diye bir şey mi kaldı?' 'İsmet Paşa da böyle söylüyor.' 'Fethi Bey'de, ille altınla ödeyelim, diye direnmekte mi sakın? Delirmiş mi? Dünyanın iktisat buhranıyla yanıp kavrulduğu sıra! En zengin devletler dünya savaşındaki borçlarını ödemezken*.."[92] İsmet Paşa ile Mustafa Kemal arasında yaşanan fikir ayrılığını öne süren Asım Bey, Serbest Partinin kurulmasını bu fikir ayrılığına bağlar. Osmanlı borçlarını altınla ödemek isteyen Mustafa Kemal'e karşı İsmet Paşa kağıt para ile ödemek istemiştir. Bu sebepten dolayı aralarının açık olduğunu iddia eden Asım Bey, Serbest partinin bu sebepten açıldığını iddia eder.

Romanda Serbest Parti ile ilgili tartışmalar devam eder. Bu tartışmaların yaşandığı yerlerden biri Avukat Celâlettin Bey'in yazıhanesidir. Avukat Celâlettin Bey eski İttihatçılardandır. Romanda şu ifadelerle tanıtılır; "*Avukat Mahmut Celâlettin Bey'in yazıhanesinde dört kişiydiler, daha doğrusu dört eski İttihatçı… Birisi yazıhane sahibi Mahmut Celâlettin Bey ki, Adalet Bakanlığı, yargı organları, barolarda Deli Celâdet diye ünlüdür.*"[93] Romanda tanıtılan diğer İttihatçı Ağaoğlu Ahmet Bey'dir. Ahmet Bey Mustafa Kemal'in isteği üzerine romanın ilerleyen

[91] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.28-29
[92] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.24-25
[93] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.31.

bölümlerinde Serbest Parti'ye katılacaktır. "*İkincisi, Profesör Ahmet Bey ki, Saray mebuslarındandır ve de doğum yeri Azerbaycan'ın Şuşa adlı dağ kasabası olduğu için mecburi Saray mebusudur*."[94] Ve üçüncüsü Doktor Münir Bey'dir. "*Doktor Münir Bey, ufak tefektir ama tıbbiyenin ilk sınıfından beri gem almaz doktorlardan bilinir, ille de üstüne elzem olmayan meseleleri düşünüp, hiç gerekli olmayan sorular soran bir akıl karıştırıcı bilinir*."[95] Romanda adı geçen bu İttihatçılar, Gazi Hazretlerinin yakınında bulunan ve sarayla bağlantısı olan kişilerdir. Söz gelimi, Ağaoğlu Ahmet Bey Saray mebusudur ve Gazi Paşa'yı yakından tanır. Celadettin Bey'in yazıhanesinde bulunan bu dört İttihatçı Gazi Paşa'ya ve Halk Partisi'ne bağlı şahsiyetlerdir.

Celadettin Bey ve yazıhanesinde bulunun bu eski İttihatçılar Serbest Parti'yi tartışırlar ve olayın iç yüzü hakkında konuşurlar. Ağaoğlu Ahmet Bey, Fethi Bey ile Mustafa Kemal arasındaki görüşmeden bahseder;

"*Meclis tatile girdi. Ben geç geldim İstanbul'a… Duydum ki Büyükelçimiz Fethi Bey'de İstanbul'daymış, bizim Molla'nın Büyükdere'deki yalısında oturuyormuş… Severim Fethi Bey'i… İyi arkadaştır. Dostluğumuz Malta'da büsbütün sıklaşmıştı. Gidip göreyim, dedim. Gittim. Bulamadım. Molla Bey Yalova'da olduğunu söyledi. Duydunuz elbet… 31Temmuz'da Gazi Hazretleri apansız Molla Bey'e gidiyorlar, Ertuğrul yatıyla saat gecenin dokuz buçuğunda… Fethi Bey'le tam beş saat kapanıp görüşmüşler*."[96]

Ağaoğlu Ahmet Bey, Serbest Parti kurulmadan önce Fethi Bey ile Mustafa Kemal'in görüşme yaptığını söyleyerek partinin Mustafa Kemal haberinde ve desteğinde kurulduğu görüşünü doğrulamaktadır. Serbest Parti'nin kurulmasını isteyen Gazi Paşa'dır ve bu işi Fethi Bey'e vermiştir. Konuşmanın devam eden bölümlerinde Ağaoğlu Ahmet Bey, Fethi Bey, Gazi Paşa ve İsmet Paşa'nın da bulunduğu bir baloya katıldığını söyler burada Serbest Pari üzerine konuştuklarını

[94] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.31.
[95] Gös.yer.
[96] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.34

söyler. Gazi Paşa ve Fethi Bey bu konu üzerinde konuşurlarken, Gazi Paşa Ağaoğlu Ahmet Bey'e Serbest Parti'ye katılmasını teklif eder.

"*Salonun ortasında Gazi Hazretleri, İsmet Paşa, Meclis Reisi Kâzım Paşa, bir de Fethi Bey görüşüyorlardı. Gazi Hazretleri bakınırlarken gözleri bana ilişti, yanlarına gelmemi eliyle emir buyurdular. Gazi Hazretleri her zaman yaptığı gibi, burnunu çekerek ve gülümseyerek, 'Serbest Parti Reisi Fethi Bey', diye, beni Fethi Bey'e takdim etti ve bana hitaben, 'Tabii, Fethi Bey'le beraber çalışacaksınız!' dedi.*"[97]

Serbest Parti'nin kurulacağı ve başında kim olacağı kesinleşmiştir. Bu zamandan sonra partinin üyeleri belirlenecektir. Ağaoğlu Ahmet Bey Mustafa Kemal'in isteği ile Serbest Parti'ye üye olmuştur. Bu durum karşısında Doktor Münir ve Celadet Bey şaşırmıştır. Serbest Parti'nin kurulması insanların dünyasında bir değişikliğe sebep olmuştur. Halk Partisi üyesi olan Ağaoğlu Ahmet Bey artık Serbest Parti'yi tutacaktır. Partinin Kurulmasının iç yüzü hakkında konuşmaya devam ederler. Ağaoğlu Ahmet Bey, katıldığı baloda Serbest Parti üzerine konuşulanları aktarır;

"*Gece her zaman olduğu gibi, içildi, oynandı. Başyaver Rusuhi Bey de sarhoştu. Alçakgönüllü, çok terbiyeli bir adamdır. Öteden beri bana sempatik gelir. Bu gece yanıma yaklaştı ve huyu olduğu üzere, 'Hocacığım,' diye okşadı. Sonra açılarak anlattı. Fırsat düştükçe, Gazi Hazretleri'ne gerçekleri söylermiş. İşlerin iyi gitmediğini, çalıp çırpmalar olduğunu, halkın memnun bulunmadığını bildirmekte kusur etmezmiş. (...) Ertesi gün saat on ikide Fethi Bey'le buluştuk. 'Bu ne iştir Fethi Bey?' dedim. 'Buraya izinli geldim. Bana 'ille ikinci bir fırkanın başına geçeceksin, diye ısrar ediyor. Nihayet ben de kabul ettim,' dedi.*"[98]

[97] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.34-35
[98] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.36

Olayların içyüzü değerlendirilirken Fethi Bey'in partiyi hangi amaç doğrultusunda kuracağı merak konusudur. Partinin kurulmasını Gazi Paşa istemiştir ve Parti üyeleri Mustafa Kemal tarafından belirlenecektir. Gazi Paşa'nın böyle bir teşebbüste bulunması bir diğer tartışmayı beraberinde getirir.

Romanda Serbest Parti'nin kurulması ile ilgili bir başka görüş memlekette hürriyet havası estirmektir. Ancak yazarın bunu gerçekçi bulmadığını bu konuyu eleştirel bir şekilde ele aldığını romanda geçen şu satırlardan anlamak mümkündür. "*Görülüyor ki, neticede, memlekette ihtiyatlı bir hürriyet havası estirmek istedim, 'Memleketi yavaş yavaş hürriyete alıştırmak,' dedim, 'Çok necip, çok asil bir amaç!' dedim, 'Fakat, samimi olduğuna inanıyor musunuz?' diye soruverdim.*"[99] Hürriyet üzerine sorduğu bu soruda yazar, okuyucuyu düşünmeye ve araştırmaya yönlendiriyor. Serbest Fırkanın kurulduğu dönem de göz önünde bulundurulursa henüz demokratik yapının ülkede bir zemine oturtulmadığı, yeni bir partinin kurulması için gerekli sosyal ve siyasi şartların sağlanmadığı görülür. Serbest Fırka girişimi ile memlekette hürriyet etkisinin gösterilmesi amaçlandığı ayrı bir görüştür. Fakat bunun samimiyetinin yani reelde uygulanıp uygulanamayacağı ise ayrı bir tartışma konusudur. Eğer yazar bu görüşe inanmış ve desteklemiş olsaydı şüphesiz böyle bir soru sorma gereği duymayacaktı.

Roman kahramanları Serbest Fırkanın iç yüzünü araştırıp tartışırken memleketin içinde bulunduğu durumu da göz önünde bulundururlar. Kemal Tahir'in amacı Serbest Parti'nin kuruluşunu anlatmak değil, bu süreçte yaşananların memleket üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu anlamak ve ülkede Cumhuriyet uygulamalarının eleştirisini yapmaktır. Yeni bir partinin kurulması ülkenin o dönemde yeni bir sürece girmesi demektir. Ancak yeni bir partinin kurulması için ülkede sosyal ve siyasi şartların buna hazır olmadığı görülür. Bu nedenle yazar, Serbest Partinin demokratik bir adım olduğu görüşünde değildir. Serbest Parti, Gazi Paşanın emriyle kurulmuştur ve yine onun istediği yönde ilerleyecektir.

[99] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.41

"*Dönemin toplumsal yapısındaki gelişmelere baktığımızda bu romanda, ilk iki kitaptaki karakterlere yeni karakterlerin eklendiği ve 1930'daki Serbest Fırka denemesi sırasında gelişen olaylar anlatılmaktadır. Kemal Tahir "devrimden" sonra süratle yorulmaya ve yozlaşmaya başlayan bir ülkeyi, Mustafa Kemal'in ve halkın arayışını ve genel olarak ülkenin yolunu bulmaya çalışmasını anlatırken yine hayli zengin bir dil kullanımı ile onlarca farklı karakter ve onların yan hikâyeleri içinde karşımıza getiriyor.*"[100]

Ağaoğlu Ahmet Bey, Doktor Münir ve Celadet Bey Serbest Parti üzerine konuşmaya devam ederler. Celadet Bey yeni partinin programını sorar. Bunun üzerine Ahmet Bey; "*Aslında buna henüz program bile denilemezmiş… Bir çeşit prensipler… kabaca… özet… Aceleye geldi. Birbirini pek tutmuyor. Topu topu on bir madde...*"[101] diyerek bu maddeleri sıralamaya başlar;

"*Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik esaslarına bağlı olduğumuz… Bu esaslar millet bünyesinde ebedileştirilecek… Topluma yolsuzlukları kaldırılacak… Büyük yatırımlar yalnız bir nesle yüklenmeyecek. Devlet harcamaları çarçur edilmeyecek… Dördüncüsü: Para değeri sağlamlaştırılacak… Beşinci madde… Neydi bakayım; şahsi teşebbüsler devlet müdahalelerinden kurtarılacak. Liman tekeli kaldırılacak… Altıncısı: Köylü murabahacılardan kurtarılacak, ucuz faizle, kolay yoldan borçlanması sağlanacak…*"[102]

Ağaoğlu Ahmet Bey Serbest Parti'nin manifestosu diyebileceğimiz özellikleri sıralayarak partinin amaçlarını anlatır. Ahmet Bey'in anlattıklarına göre Yeni Parti Halk partisinden bağımsız olmayacaktır ve Cumhuriyet'in ilkeleri doğrultusunda hareket edecektir. Toplumdaki yolsuzlukları önleyecek devlet harcamalarına kısıtlama getirecektir. Kısacası ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalmak şartıyla yenileşmeye gidecektir. Söz konusu maddelere bakıldığında partinin amacı ülkede kötüye giden yönleri iyileştirmek ve

[100] Mustafa Kılıç, *a.g.m*., s.125.
[101] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.52
[102] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.52.

yeniden düzenlemektir. Kemal Tahir'in burada devlet bünyesinde bazı bozulmalar olduğunu, Cumhuriyet yönetiminde işlerin istenildiği gibi gitmediğini bu sebeple yeni bir partiye ihtiyaç duyulduğunu vurgulamak istediğini söyleyebiliriz. Söz gelimi 'devlet harcamaları çarçur edilmeyecek' ifadesiyle devlet bütçesindeki harcamaları eleştirdiğin, Serbest Partinin kurulmasıyla ilgili olarak bunların düzeltilmesi gerektiğinin üzerine vurgu yapmıştır. Kemal Tahir'in amacı, salt partinin kuruluşunu anlatmak değil toplumun kötüye gitmesine sebep olan hususları belirlemek ve ortaya koymaktır.

"*Kemal Tahir, Cumhuriyet yönetimini, daha ziyade, halkla olan ilişkisi noktasında değerlendirir. Bu bağlamda kullandığı 'aferizm' kavramıyla, Cumhuriyet kadrolarının halktan ziyade, Gazi'nin gözüne girmek suretiyle kendi işlerini yoluna koyma peşinde olduklarını iddia eder. Cumhuriyet kadrolarını, halktan bağlarını koparmış ve 'kapıyı tutmuş' küçük bir burjuva zümresi olarak anlatan yazar, bu bakımdan Cumhuriyet'in getirdiğini iddia ettiği hususların gerçekleşmediği inancındadır.*"[103]

Romanda yazarın 'madrabazlık' adını verdiği birinci bölümünde daha çok Serbest Parti üzerine yapılan tartışmalar ele alınır. Bu konuyu ele alanlar arasında gazetecilerde vardır. Özellikle gazetecilik faaliyetlerinin önemli bir yer tuttuğu romanda Vakit gazetesi dışında başka gazete ve dergiler de bu konuyla ilgili haberler çıkmaktadır. Söz gelimi Selim Nuri ve arkadaşları 'Kurtuluş' adlı bir dergi çıkarmaktadırlar. Selim Nuri Üniversite öğrencisidir. Ekonomik sıkıntılar sebebiyle arkadaşları ile birlikte dergi çıkarır ve geçimini bu yolla sağlamaya çalışır. Bu dergi Sanat ve edebiyat dergisidir. Fakat Serbest Parti'nin cereyan etmesinden sonra derginin yönünü değiştirmek isterler. "*Derginin adı Kurtuluş'tu. Bu adın altında 'Her ayın on beşinde çıkar- Edebiyat Sanat Dergisi' yazılıydı. Para çok kıt olduğundan kapağında, içinde hiç klişe bulunmuyor, yazı sonlarına, basımevinde atılmak için bırakılmış, çoğu kullanıla kullanıla ezilip silinmiş vinyetler*

[103] Sezai Coşkun, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, s.336

koyuluyordu."[104] Selim Nuri ve arkadaşları derginin yönünü belirlemek için toplanırlar. Bunların arasında eski bir İttihatçı olan Ramiz Efendi'nin oğlu Kadir'de vardır. Kadir Serbest Parti'yi tutmaktadır. Cumhuriyet Devrimlerini eleştirmekte memlekette gerçek bir hürriyetin olmadığını bu sebeple böyle bir partiye ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Serbest Parti'ye karşı olan Murat'ın "Öyleyse kimin için getirilmek isteniyor bu Serbest Parti hürriyeti? Sakın devrim düşmanları için mi?[105] sorusuna karşılık Kadir; "*Valla Murat, orasını bilmem! Bildiğim, bu hürriyetin, en büyük kurtarıcı, en büyük devrimci Gazi tarafından getirilmek istendiğidir. Demek, kapalı düzenin zararlı olduğu anlaşıldı. Baskı, devrimciler, halka mal etmek için yararlı sayılabilirdi. Başarılamadı.*"[106] şeklinde cevap verir. Kadir, burada yeni yönetimin gerçekten ülkede adaleti sağlayamadığı, çeşitli haksızlıkların olduğu ve uygulanan politik hedeflerin amacına ulaşmadığı kanaatindedir diyebiliriz. "*Serbest Fırka uyanışında aferistler takımının büyük rolü olmuştur dese gerek… Bence bu hürriyet, madrabazların devleti ele geçirmek atılımı hürriyetidir. Eşkıya hürriyeti…*"[107] diyerek Serbest Parti'nin karşısında olan Murat'a karşı bir görüş savunur. Burada yazar Serbest Fırkanın getireceği hürriyetin eşkıya hürriyeti olduğuna vurgu yapmakta ve Cumhuriyet sistemini eleştirmektedir. Kadir ile Murat romanda iki farklı görüşü temsil ederler. Kadir, Halk Partisinin içerisinde birçok haksız uygulamaların olduğu bu sebeple yeni bir partinin kurulması gerektiğine inanmaktadır. Murat ise Halk partisini savunmaktadır ve kurulan bu partinin hürriyeti getireceğine inanmaktadır.

Romanda Parti kurulduktan sonra Serbest Parti taraflısı olanlar ve Halk Partisi taraflısı olanlar olmak üzere iki görüş karşımıza çıkar. Serbest Parti'yi tutanlar, başından beri Halk Partisine karşı olup Cumhuriyet uygulamalarını eleştiren kişilerdir. Onlara göre Halk Partisinin içinde bozulmalar vardır ve bunların denetlenmesini bizzat Gazi Paşa istemiştir. Halk partisini denetleyecek yeni bir partiye ihtiyaç vardır. Bir bakıma Serbest Parti kötüye giden bir takım durumları

[104] Kemal Tahir*, Yol Ayrımı*, s.91
[105] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.93
[106] Gös. yer.
[107] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.101.

düzeltmek maksadıyla kurulmuştur. Serbest Partinin üyeleri ise Gazi Paşa tarafından belirlenmiştir. Romanda halkı temsil eden saray şoförü Dadal Efendi'ye göreyse Serbest Parti'nin halka bir yararı yoktur. Doktor Münir, Ağaoğlu Ahmet Bey gibi toplumun üst kesiminde bulunan kimselere yararı olmuştur. Kısacası Serbest Parti halkın bakış açısıyla değerlendirildiğinde yüzeysel ve faydasız olarak görülmektedir.

Yazarın 'madrabazlık' adını verdiği ilk bölümde, Serbest Parti'nin kurulması üzerine yapılan tartışmaları ele aldığını söyleyebiliriz. Serbest Partinin hangi amaç doğrultusunda kurulduğu, Gazi Paşanın Serbest Parti karşısındaki tavrı ve parti üyelerinin kimler arasından seçileceği gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Romanın ilk bölümünde Doktor Münir, Ağaoğlu Ahmet Bey, Avukat Celadet Bey, Ramiz Bey'in oğlu Kadir ve Vakit gazetesinde çalışan Murat'ın bu olay üzerindeki tartışmalarına tanık oluruz. Bu olayı farklı noktalardan ele alan bu karakterler üzerinden dönemin toplumsal düzenini eleştirme imkânı bulan yazar, farklı kesimden insanların olaya bakış açılarını değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeler incelendiğinde herkesin çıkarına göre davrandığı gözlemlenir. Serbest Parti'yi tutanlar ve Halk Partisi yanlısı olanlar söz konusu hadiseyi toplumun değer yargılarına göre ele almayıp bireysel hareket etmişler ve kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirmişlerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse romanın birinci bölümü, Serbest Parti'nin kurulması, parti üyelerinin belirlenmesi ve partinin hangi amaçla kurulduğu üzerine yapılan tartışmalar ekseninde şekillenir.

3.2.2.3. Serbest Parti Karşısında Kuvayı Millîyecilerin Tavrı

Yol Ayrımı romanının 'Kuvayı Milliyeciler' ismini taşıyan bölümünde olaylar Ramiz Efendi ekseninde gerçekleşir. Ramiz Efendi, Milli Mücadele yıllarında Kuvayı Milliye'ye destek vermiş, hayatı boyunca ülkesi için çalışmış eski bir İttihatçıdır. Cumhuriyet'e ve Gazi Paşa'ya olan bağlılığından dolayı yeni bir partinin kurulması onu tedirgin etmiştir. Ramiz Efendi karısı Fatma'nın ölümüyle birlikte derinden sarsılmış ve hayat karşısında direnme gücünü kaybetmiştir. "*Ramiz Amca, karısı Fatma Hanım'ın kanser olduğunu kesinlikle öğrendiği gün içmeye başlamış,*

hastalık uzayıp borçlar öğretmen aylığıyla karşılanamayacak kadar kabarınca akşamcılığa, ölümünden sonra da –iki yıldır- büsbütün ayyaşlığa vurmuştu."[108] *Esir Şehrin İnsanları* ve *Esir Şehrin Mahpusu* adlı romanlarda karşımıza İttihatçı kimliğiyle çıkan Ramiz Efendi, Kuvayı Milliye için önemli bir şahsiyettir. Kamil Bey'in Ankara'ya önemli belgeler göndermesi esnasında o da işin içindedir. Kısacası Ramiz Efendi memleketi için, hürriyet için mücadele eden bir karakterdir. Ancak *Yol Ayrımı* romanının ikinci kısmında tarif edilen Ramiz Efendi, üçlemenin ilk iki kitabında karşımıza çıkan bu güçlü mücadeleci ruhunu kaybetmiştir. Karısının ölümüyle büsbütün kendini bırakmış, memlekette gelişen olaylara uzaktan bakmaktadır. "*Bütün eski Kuvayı Milliyeciler gibi, Serbest Parti'nin kurulmasına Ramiz Amca da önceleri hiç önem vermedi. Fethi Bey de yabancı değildi. Büyüklerimiz bizden iyisini bilmez mi? Bir gereği olmasa elbet kurulmaz Serbest Parti…*"[109] Ramiz Efendi, Milli Mücadele yıllarında Anadolu'ya giderek büyük mücadeleler vermiş, Sakarya'da, Dumlupınar'da subay olarak Kuvayı Milliye'ye katılmıştır. Ramiz Efendi *Yol Ayrımı* romanında son derece pasif ve edilgen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Kemal Tahir, Ramiz Efendi'nin yaşantısını konu edinerek Cumhuriyet'in ilânından sonra İttihatçıların genel durumunu ortaya koyar. İttihatçıların bu noktada toplumsal meseleler karşısında son derece pasif bir tavır sergilediğini söyleyebiliriz. Ramiz Efendi başlangıçta diğer İttihatçılar gibi Serbest Parti meselesine tepkisiz kalmıştır. Bu durum İttihatçıların toplumsal meseleler ile ilgili tutum ve tavrını gösterir niteliktedir. Kurtuluş savaşında bağımsızlık mücadelesi veren ve eski bir İttihatçı olan Ramiz Efendi, romanda bütün İttihatçıları temsil eder. Kemal Tahir, Ramiz Efendi'nin şahsından yola çıkarak tüm İttihatçıların bu hadise karşısındaki tavrını ortaya koymayı amaçlar. Başlangıçta bu hadiseyle pek alakadar olmayan Ramiz Efendi Belediye seçimlerine karar verildiğini duyunca Halk Partisi tarafında yer alır ve Serbest Parti taraflılarını vatan haini olarak görür. "*Belediye seçimlerine karar verilince, Kuvayı Milliyecilerin birçoğu gibi Ramiz Efendi de durmak zamanının geçtiğini, sıvanıp bir ucundan işe yapışmak gerektiğini anlayıp partiye koşmuştu*."[110] Serbest Partinin kurulmasına halkın birçoğu

[108] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.133.
[109] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.134.
[110] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.136

destek verir. Ramiz Efendi, Serbest Parti'yi memlekete yapılan bir darbe olarak görmekte ve bu partiyi destekleyenlere hain gözüyle bakmaktadır.

Ramiz Efendi, seçim sandıklarında görev alarak bazı olaylara doğrudan tanık olur. Ramiz Efendi'nin yaşadığı olaylardan yola çıkarak seçim esnasında bazı usulsüz olayların yaşandığını söyleyebiliriz. Yalan yanlış haberler ile olayların gidişatını değiştirmeye çalışanlar, oy pusulalarını değiştirenler, Serbest Parti yanlıları ile Halk Partisini tutanlar arasında yaşananlar Ramiz Efendi'nin gözünden anlatılır. Bu bölümde yaşananlar romanın çatışma konusunu oluşturur. Yeni parti tarafında olanalar bu partiyi kurtuluş olarak görmekte ve hürriyeti getireceğine inanmaktadırlar. Memlekette çeşitli haksızlıkların olduğu Cumhuriyet uygulamalarının kötüye giden yönlerini düzeltmek amacıyla kurulduğu görüşünde olanlar yine Serbest Parti'yi savunmaktadırlar. Yeni partinin savunucuları arasında esnaflardan oluşan orta halli sınıfın çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Romanda Halk Partisi'nin savunucuları arasında ilk olarak karşımıza Kuvayı Milliyeciler çıkmaktadır. Yazar, Ramiz Efendi'nin şahsından yola çıkarak Kuvayı Milliyecilerin yeni parti karşısındaki tavrını ortaya koyar.

Romanını girişiyle başlayan Serbest Fırka hadisesi olayların gidişatını ve romandaki çatışmayı belirleyen unsur olmuştur. Burada yazarın maksadı parti ve particilik faaliyetlerini anlatmak değil, olayın yaşandığı dönemle ilgili olarak çeşitli meseleleri aydınlatmak ve anlatmaktır. Serbest Parti'nin kurulduğu zaman ile ilgili bilgi vermek, toplumun bozulan ve aksayan yönlerini eleştirmektir diyebiliriz. Ayrıca Kemal Tahir'in romanlarındaki bireyler toplum gerçeğini yansıtan kişilerdir. Başka bir deyişle Kemal Tahir'in kahramanları olayların geçtiği dönemi yansıtan, dönemindeki insan gerçeğini ortaya koyan şahıslardır. "*Kemal Tahir'in kahramanı, tarih içerisinden bugüne gelirken zamana, mekâna ve topluma ait hemen bütün uzviyeti yüklenir.*[111] Söz gelimi, eski bir Kuvayı Milliyeci olan Ramiz Efendi, Esir *Şehrin İnsanları*'nda Anadolu'ya yardım eden aktif bir karakter olarak karşımıza çıkar. Ancak Üçlemenin son kitabı olan *Yol Ayrımı*'nda eşini kaybettikten sonra her

[111] Sezai Coşkun, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, s.171

şeyden elini çekmiş, toplum meseleleri ile alakadar olmayan eski aktif kimliğini kaybetmiş bir şahsiyettir. *Yol Ayrımı* romanına Ramiz Efendi, yaşadığı olaylardan dolayı bitap düşmüş edilgen bir kimlik kazanmıştır. Burada yazar, Ramiz Efendi şahsında toplumun genel durumunu yansıtır. Başka bir ifadeyle ferdi esas olarak toplumun genel insan yapısını ortaya koymayı amaçlar. "*Kemal Tahir'in drama düşmüş insanları toplumsal şartlar ile bu şartların büyük etkisiyle şekillenen kendi benlikleri arasında kalan insanlardır.*[112] "*Roman kahramanlarından her biri, bir toplumsal gerçeğin temsilcisi olarak kurgulanırlar.*"[113] Kemal Tahir'in tarihî romanlarında, kahramanlar ile dönem arasında sıkı bir ilişki vardır. Kemal Tahir'in tarihî romanlarındaki kahramanların ele aldığı dönemi temsil eden şahsiyetlerdir.

Yol Ayrımı romanında adı geçen diğer bir ittihatçı Kâmil Bey'dir. Kâmil Bey, *Esir Şehrin İnsanları* ve *Esir Şehrin Mahpusun'*da başkahraman olarak karşımıza çıkar. Uzun yıllar Avrupa'da yaşayan ve kendi ülkesine yabancı olan Kâmil Bey'in İstanbul'a gelmesiyle birlikte değişen hayatı ve Kuvayı Milli için yaptıkları üçlemenin ilk iki kitabında ele alınır.

Kâmil Bey onurlu yaşamanın ancak vatan yolunda mücadele etmekle mümkün olabileceğini savunur. *Yol Ayrımı* romanında başka bir kimlik kazanan Kâmil Bey Ramiz Efendi tarafından tanıtılır. "*Yedi yıla mahkûm olmuştu değil mi? 'Yedi yıla… Abdülhamit'in en güvendiği adamlarından Selim Paşa'nın oğluna kızdı Damat Ferit, Millicileri ele vermediğinden… Yargılanmayı izledi aralıksız*."[114] Kâmil Bey, Anadolu'ya bazı evraklar gönderirken suçüstü yakalanmış ve yedi yıla mahkûm edilmiştir. Bu süreç içerisinde karısı tarafından destek görememiş ve sadece kurtuluşa inanarak bu karanlık günlere katlanmıştır.

"*Kemal Tahir, Esir Şehrin Mahpusu'na üçüncü bölüm olarak eklediği "Yol Ayrımı'nda, öldü sanılan Kâmil Bey'in apansız çıkagelip karısı ve kızıyla hesaplaşmasını anlatıyor. Yıkılan İmparatorluktan miras kalıp, cumhuriyetten bu*

[112] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.170
[113] Gös. yer.
[114] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.159

yana çeşitli yollara başvurduğumuz halde, bir türlü çare bulamadığımız sosyo-ekonomik zorluklarımızın nedenlerini de bu hesaplaşmada yepyeni bir açıdan yorumlamaya çalışıyor.[115]

Kâmil Bey için artık yol ayrımıdır. Bir taraftan yıllardır görmediği kızına kavuşmak isteyen Kâmil Bey, kızı Ayşe'nin annesi gibi Kuvayı Milliye karşıtı olması durumunda onunla görüşmeyecek ve bir ölü gibi yaşamaya devam edecektir. Bu sebeple Doktor Münir'e Ayşe'yle görüşmesi için ricada bulunur. Doktor Münir bunu zor da olsa arkadaşı için kabul eder. Ayşe ile babasının eski bir arkadaşı olarak görüşen Dr. Münir Ayşe'nin Kuvayı Milliye'yi desteklediğini öğrenir. *"Ben tanıştığım herkese, 'Sizden kimler katıldı Kurtuluş Savaşı'na? Diye soruyorum! Bizim kuşağın onurluları, insanlara karşı duyacakları saygıyı Kuvayı Milliye'ye katılmış, katılmamış olmalarına göre ayarlıyor. Ben kendimi bildim bileli Lütfü Bey'e neden bir kere bile, 'Baba' demedim, bilir misiniz? 'Kuvayı Milliye'ye katılmadığı için mi?' ' Elbette*..."[116] Kâmil Bey'in isteği üzerine Ayşe ile görüşen Dr. Münir, Ayşe'nin tam bir Kuvayı Milliye yanlısı olduğunu ve Milli Mücadele'ye gönülden destek verdiğini öğrenir.

"*Açıkçası, ben, beni bırakıp gittiği için kızmıyorum arkadaşınıza, babaları, amcaları, ağabeyleri, dayıları, erkek akrabalarından herhangi bir Kuvayı Milliye'ye katılanların karşısında beni utançla yere baktırdığına kızıyorum.*"[117] Bu ifadelerden yola çıkarak Ayşe'nin tam manasıyla bir vatanperver olduğunu söyleyebiliriz. Burada Kâmil Bey'in kızı ile olan kavuşması tam bir 'yol ayrımı'dır. Ayşe Kuvayı Milliye tarafını yanı babasını seçmiş annesi ile yollarını ayırmıştır. Romanın bu bölümünde olayların sonuca bağlandığını görmekteyiz. Ancak romandaki olayların bir sonuç ekseninde birleşmesi başka bir olayla bağlantısını kesmesi koparması demektir. Uzun yıllar hapishanede kalan ve çeşitli zorluklardan geçen Kâmil Bey'in milli şuurla yetişen bir evlada sahip olması onun en büyük teselli kaynağıdır. Ayşe, Türklük şuuruyla hareket eden kahraman Türk kadınını temsil etmektedir.

---

[115] Kemal Tahir, *Sanat-Edebiyat 1*, s.64
[116] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.252.
[117] Gös. yer.

Kemal Tahir, Türk toplum gerçeğini tarihî hadiselerden yola çıkarak ortaya koymayı amaç edinir. Demokratikleşme sürecinin ilk adımlarından olan Serbest Partinin kuruluşunu ele alan Kemal Tahir, Serbest Parti üzerinden memleketteki uygulamaları eleştirir. "*Milleti hür yaşatmak… Bolluk içinde… Takrir-i Sükun Kanunu çıkar, İstiklal Mahkemeleri kur! Bugün şunu as, yarın bunu… Millette on para kalmamış... Köylü inim inim inliyor.*"[118] diyen Kadir, babası ve diğer İttihatçıların durumunu göz önünde bulundurarak hürriyet eleştirisi yapmaktadır. Bu memlekette kurtuluş mücadelesi veren, vatanı için gerektiğinde ailesinden vazgeçen Ramiz Efendi gibi ittihatçılar kendi kaderine terkedilmiştir. Artık memlekette hürriyet havası esiyordur ancak hürriyetin getirdiği uygulamalar ülkede doğru bir şekilde işlememektedir. Kemal Tahir, Serbest Parti hadisesini merkeze alarak Cumhuriyet uygulamalarını eleştirir. Söz konusu romanda ele aldığı Serbest Parti'nin kurulması ve bu sürede yaşananlar ile Cumhuriyet uygulamalarını eleştirir. Ramiz Efeni şahsında bütün ittihatçıların genel durumunu ortaya koyar. Vatanın milletin bütünlüğü için her türlü fedakârlığı yapmaktan çekinmeyen bu insanlar artık kendi köşesine çekilmişlerdir. Çünkü hürriyet aslında hayal ettikleri gibi olmamış memleket istenilen demokratik yapıya kavuşmamıştır. Bu sebeple Kemal Tahir'in amacı Serbest Parti meselesini merkeze alarak dönemin önemli sorunlarını gün yüzüne çıkarmak ve bu sorunlara yeni çözümler üretmektir.

"*İstanbul Belediye seçimleri biteli on gün oluyordu.(18 Ekim 1930)… Seçimler büyük bir karışıklık içinde sürmüş, büyük bir karışıklıkla da bitmişti. (Bu arada, bir yıldırım seçim sonunda Fethi Bey Gümüşhane mebusluğunu atanıp maztabası 25 Eylül'de Ankara'ya telgrafla ulaştırdı. Seçimlerde olup bitenler gerçekten şaşılacak şeydi. Büyükada'da defterler çalınmış, Çatalca'da oy çuvalları ortadan kaybolduğu için sandık açılıp sayım yapılmamıştı. Kasımpaşa'da, kalabalığı dağıtmak üzere getirilen itfaiye hortumlarını halk kesti, polis saldırıya uğradı, yaralananlar oldu.*"[119]

[118] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.189
[119] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.301

Belediye seçimleri yapılmış, seçim sırasında çeşitli haksızlıklar yaşanmış, oy çuvalları kaybolmuş, şiddet uygulanmıştır. Bu olaylardan sonra halk ikiye bölünmüş tam bir 'yol ayrımına' gidilmiştir. Serbest Parti ve Halk Partisi yanlıları kesin bir çizgi ile birbirinden ayrılmışlardır. Romanın 'Yol Ayrımı' adını taşıyan bu bölümde çeşitli çatışmaların yaşandığını ve halk arasında bölünmelerin olduğunu görürüz. Romanın bu bölümünde Serbest Parti tarafında olanlar ile Halk Partisine bağlı kalanlar arasında bir ayrılık gözlemlenir.

3.2.2.4. Serbest Parti'nin Kapatılması

Aylardır süren Serbest Parti tartışmaları son bulmuş Serbest Parti kapatılmıştır. Ankara'daki meclise katılan ve Serbest Parti'nin kapatılmasına şahit olan Murat, bütün çarpışmaların son bulduğunu memleketin içinde bulunduğu kargaşa ortamından çıktığını ve sükûna kavuştuğunun düşüncesiyle huzur bulur.

"*'Mücadele-i hayattan şu sırrı anladım ki ben/ Ölüm bir didinmenin sükûna inkılâbıdır.' Bu beyti Ankara'da nasıl olup da hatırlamadığına şaştı, evet aylardır sürüp duran bir kör dövüşü apansız dinmiş, bütün çırpınışlar 'sükûna inkilâp' etmişti.*"[120] Serbest Parti'nin kurulacağının duyulmasıyla başlayan kargaşa Parti'nin kapatılmasıyla son bulmuştur. Kemal Tahir bu dönemde yaşanan olayları gerçekçi bir bakış açısıyla ortaya koymuştur.

"*Fethi Bey, partisini liberal olarak daha sola gitmek için açmıştı. Cumhuriyetçilikle laikliğe de sımsıkı bağlı kalacağına söz verdiydi. Buna karşılık, illerde, ilçelerde partisini kimlere kurdurduğu meydandadır. Adam seçmekte ustalık göstermedi diyemeyiz. Her yerde, hepsi ezberlemişler gibi, hep aynı sözleri söylediler?*"[121] Mecliste yaşanan olaylara şahit olan Murat, Serbest Parti'nin kurucusu olan Fethi Bey'e yapılan ağır suçlamaları aktarır. Fethi Bey'e ilk olarak yapılan suçlama Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağına söz vermesine rağmen bağlı

[120] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.341.
[121] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.411.

kalmamış Cumhuriyet ilke ve inkılâplarını hiçe saymıştır. Yapılan ağır suçlamalara Fethi Bey'in verdiği cevabı Murat şu şekilde aktarır;

"*Fethi Bey, karşılık vermek için yeniden kürsüye geldi. Gürültü gitgide artıyordu. ' Teker teker gelin konuşun, cevap vereceğim,' dedi. Gericiliği, insanlara kara sürme suçlamalarını kabul etmedi. Konuşturmak istemiyorlar, sözünü sık sık kesiyorlardı. İlk konuşmasındaki sakinliğini yavaş yavaş kaybediyordu. Karşılıklı tartışmalar başlamıştı. Oturduğu yerden, 'Başvekil mi olacaksın?' diye bağırana, sözünü yarıda bırakıp, 'Millet oy verirse olacağım elbet!' diye karşılık veriyor, 'Ne kerametin var?' diye sorana dönüp, kendisini düne kadar çok iyi tanıdığını söylüyorlardı.*"[122]

Serbest Partinin kapatılması esnasında yaşanan olaylar gazeteci Murat vasıtasıyla aktarılır. Fethi Bey'in son derece ağır suçlamalara maruz kalması kendini savunamaması sonunda Parti'yi kapatmasına sebep olmuştur. Serbest Parti'ye oy verenler vatan haini olarak görülmüş Fethi Bey yapmak istediklerini gerçekleştirememiştir. Burada Kemal Tahir'in Türkiye'deki demokratikleşme adına atılan adımların temelsiz olduğunu bu sebeple uygulanan politikaların amacına ulaşmadığını savunur. Serbest Parti başından beri çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Çeşitli fikirler ortaya atılmış, kimileri Serbest Parti'nin kurulmasını Halk Partisi'ne yapılan bir darbe olarak görmüştür. Romanda İttihatçıların görüşleri Halk Partisi'nden yana olmuştur. Belediye seçimleri sırasında yaşananlar Ramiz Efendi başta olmak üzere diğer Kuvayı Milliyeciler tarafından şaşkınlıkla karşılanmış bu durumu memlekete karşı yapılan bir hainlik olarak görmüşlerdir. Romandaki olay örgüsü kahramanların başından geçen olaylarla şekillenmiştir. Başka bir deyişle Kemal Tahir, bireyi merkeze alarak toplumsal problemleri gün yüzüne çıkarmıştır.

Yol Ayrımı romanında bir diğer önemli husus Kemal Tahir'in Cumhuriyet rejimine karşı eleştirel tutumudur. Kemal Tahir, Serbest Parti hadisesini temel alarak Cumhuriyet uygulamalarını tarihsel olayları göz önünde bulundurarak değerlendirir.

[122] Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*, s.411.

Bu noktada Dr. Münir'in yazarın görüşlerini temsil eden yansıtıcı karakter olduğunu söyleyebiliriz.

"*Durumun gerçeği şudur yavrum! 1908'in padişahçı İttihatçıları imparatorluğu yıktılar, 1923 Kuvayı Milliyecileri bir dünya imparatorluğunun miras hesaplarını tasfiyeye oturdular. Peki neydi tasfiye edilecek miras? Yedi yüz yıllık bir dünya imparatorluğu… Ne durumdaydı son zamanlarda bu imparatorluk acaba? O kadar uzağa gitmeyelim, 1908'de İttihatçıların eline geçtiği zamanın durumunu soruyorum, yani bundan tam yirmi iki yıl öncesinin durumunu.*"[123]

Dr. Münir bu ifadeleriyle Osmanlı'nın son yıllarındaki durumu ortaya koyar. Kemal Tahir İttihatçıların yaptıkları yanlışları Kuvayı Milliyecilerin devam ettirdiğini vurgular mahiyette görüşlerini Dr. Münir aracılığıyla aktarır. Yedi yüz yıllık bir dünya imparatorluğunun bu noktaya gelmesinde, alınan yanlış kararları değerlendirir. Dr. Münir, Osmanlının son yıllarda yaptığı stratejik hatalardan dolayı toprak kaybettiği üzerinde durur. Lozan Barış Anlaşmasında alınan bazı kararları da eleştirerek devam eder;

"*Demek, dört milyon üç yüz seksen küsur kilometrelik bir imparatorluğun yedi yüz yıllık hesapları tasfiye edildi beş ay içinde… Buna tasfiye denmez. Mirası reddettik, hem de borçlarından bir kısmını kabul ederek reddettik. Değil bir dünya imparatorluğunun mirası, bir mahalle bakkalının mirası bile, bizim bugünkü mahkeme usullerimiz göz önüne getirilirse, bu kadar kısa zamanda tasfiye edilip karara bağlanamaz.*"[124] Romanda yansıtıcı karakter konumunda olan Dr. Münir, Osmanlı mirasının reddedilmesine karşılık borçlarının bir kısmının kabul edilmesine karşı tepki gösterir. Dr. Münir, tarihi gerçekliğe bağlı kalarak Lozan'da alınan kararları şu ifadelerle eleştirmeye devam eder;

[123] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.415
[124] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.415- 416

"*Haklar her zaman silahla savunulmaz. Hakkımız olanlara önce mutlaka sahip çıkardık. Fırsat kollayarak beklerdik. Sırası geldikçe yeniden pazarlık teklif ederdik. Hesaplaşma isterdik. Güç yetmeye geldi mi, elimizden zorla alınanı zorla…*"[125] Dr. Münir aracılığı ile kendi görüş ve düşüncelerini aktaran Kemal Tahir, Osmanlının son yıllarında yaptıklarını, İttihatçıların yanlışlarını, Lozan anlaşmasında yaşananları değerlendirir. Osmanlının sahip olduğu mirasın Lozan'da reddedilmesine karşı çıkar. İzmir'i işgal eden Yunanlılara karşı Türk milleti galip gelmesine rağmen Lozan'da on iki adanın Yunanlara verilmesine şiddetle karşı çıkar. Türk toplumunun sosyal meselelerini tarihî gerçekliklere bağlı kalarak ele alan Kemal Tahir *Yol Ayrımı* romanında, Dr. Münir vasıtasıyla görüşlerini dile getirir. Kemal Tahir, *Yol Ayrımı* romanında Serbest Partinin kuruluş yıllarında yaşanan olayları tarihi bir atmosfer içerisinde anlatmıştır.

3.2.3. Mustafa Kemal Atatürk' e Yapılan Suikast Girişimi

3.2.3.1. Suikastı Planlayanlar

Kemal Tahir'in 1969 yılında yayımlanan *Kurt Kanunu* romanı yakın dönem tarihini ele alan önemli bir eserdir. Mustafa Kemal Atatürk'e yapılan suikast girişimini konu edinen Kemal Tahir, suikast sırasında yaşanan olayları eleştirel bir üslupla anlatır. İzmir suikastı çerçevesinde dönemin önemli problemlerine ışık tutan yazar, suikastı hazırlayan sebepleri, tarih çerçevesinde ortaya koymayı amaçlar. *Kurt Kanunu* romanı, döneminde oldukça ses getirmiş bir eserdir. Kemal Tahir, bu romanıyla oldukça ağır eleştirilere maruz kalmış Atatürk düşmanı olarak görülmüştür. "*1969 yılında Kemal Tahir'in hepten farklı bir romanı, İzmir Suikastı bağlamında1960'lı yıllarda etkili olan maceracı unsurların da rahatlıkla tartışıldığı Kurt Kanunu yayınlanmıştır. Kurt Kanunu şimdikilerin Erken Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırdıkları dönemin tahlilidir.*"[126]

[125] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.416-417.
[126] Kurtuluş Kayalı, *a.g.e.,* s.49.

Romanda üzerinde durulan önemli tarihi hadiseler İzmir Suikastı çerçevesinde verilir. Suikastı gerçekleştirenler eski İttihatçılar ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensubu bazı üyelerdir. Kemal Tahir'in diğer romanlarında olduğu gibi Kurt Kanunu romanın da İttihatçılar oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle suikastı planlayanlar arasında İttihatçılar da bulunmaktadır. "*Yorgun Savaşçı ve Esir Şehrin İnsanları'nda Doktor Münir vasıtasıyla gündeme getirilen İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu romanda, cemiyet içinde büyük vazifeler almış, iaşe nazırlığı yapmış Kara Kemal Bey vasıtasıyla eleştiriye tabi tutulur. Romanda iki önemli İttihatçı kahraman vardır: Abdülkerim Bey ve Kara Kemal Bey*."[127] İzmir suikastını planlayanlar arasında başta Abdülkerim olmak üzere Lazistan Mebusu Ziya Hurşit gibi isimler karşımıza çıkmaktadır. "*İttihatçıların namlı komitacısı Abdülkerim Bey Cumhurreisini öldürmek için İzmir'e giden eski Lazistan Mebusu Ziya Hurşit ve iki adamı …*"nın gidişini seyreder." [128] İçten pazarlıklı Abdülkerim Bey aslında Hurşit'i öne sürerek kendi geri planda ve emniyette kalmak ister. "*…Ya devlet başa, ya kuzgun leşe…*" kuralını hareket ilkesi olarak kabul etmiş olup, "*…Lazoğlu yerse bu kez Sarı Paşa'yı, dünyayı attık torbaya*…" derse de bir taraftan endişelidir. *"…Beceremez de yüzüne gözüne bulaştırırsa…*"[129] diye korkar.

Gülcemal Vapuru günlük hayatlarında sakin ve mutlu yaşayan, gelecekten umutlu insanları geride bırakarak rıhtımdan uzaklaşır, Sarayburnu'nu dolanır. "*Gülcemal uzaklaşmış, rıhtımda kimse kalmamıştı. İnsanlar işlerine güçlerine gitmişlerdi dünyadan habersiz*…"[130] Bu sözler fırtına öncesi yaşanan sessizliği hatırlatır niteliktedir. Suikast planlanmıştır artık ve Gülcemal vapuruyla birlikte yola çıkılmıştır. Gülcemal vapurunun yol almasıyla hazırlanan plan uygulanmak için zemin bulmaya başlamıştır. Her şeyden habersiz olan bu insanlar "*Dört beş gün sonra kıyamet kopacağını nereden bilsinler?*"[131] ifadeleriyle yazar, suikastın sesini duyurmaya başlar. Abdülkerim Bey suikast girişimini başından beri planlayan ve

[127] Sezai Coşkun, *a.g.e.,* s.308
[128] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, 10. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2016, s.10
[129] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.11.
[130] Gös. yer.
[131] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.12

herkesi buna ikna etmeyi başaran yegane kişi olmasına rağmen kendisini tehlikelerden uzak tutmasını başarmıştır.

"*Plan basitti, kestirmeden amaca gidiyordu. En yaman, kendini en ufak tehlikenin bile dışında tutmasıydı. Aylardan beri, en küçük parçaları yorulmaz bir biçimde hazırlamış, İttihat ve Terakki'nin ünlü Milli Eğitim Bakanı Şükrü Bey'i bunun aracılığıyla bütün Terakkiperver Parti'yi, sezdirmeden buraya kadar getirmişti. (...) Macaristan veliahdını, Prençip denilen on dokuz yaşındaki oğlan? Bizim Ziya Hurşit yüz Prençip eder, Laz İsmail'le Gürcü Yusuf cabası... Tamamdır bu iş, Abdülkerim oğlum... Gitti gider Sarı Paşa bu kez...*"[132]

Mustafa Kemal'e düzenlenen suikast girişimi, bu planı düzenleyen isimler romanın girişinde verilir. Planı başından beri düzenleyen, olayın arka planındaki isim yazarın komitacı olarak ifade ettiği Abdülkerim'dir. Suikast girişimini planlayanlar arasında Ziya Hurşit, Laz İsmail, Gürcü Yusuf, Milli Eğitim Bakanı Şükrü Bey ve Terakkiperver Fırkaya mensup bazı kişiler bulunmaktadır. "*Eserde, asıl anlatılmak istenen konunun İttihatçıların dramı ve Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarındaki uygulamaları olduğunu belirten Fethi Naci, romanı iki ayrı açıdan ele almıştır. Ona göre, roman öncelikle, İttihat ve Terakki'nin tükenişi, ardından 1923- 1926 döneminin eleştirisini, hareket noktası olarak belirlemiştir.*"[133]

İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu olan ve yazarın komitacı olarak nitelendirdiği Abdülkerim, suikast girişimini planlayan başkişi konumundadır. Suikast girişiminin neden düzenlendiğini, niçin bu yola başvurduğunu onun ağzından öğreniriz. İzmir suikastını başından beri planlayan Abdülkerim Bey, böyle bir yola neden başvurduğunu bu ifadelerle dile getirir. Memlekette cereyan eden bazı hadiseleri gün yüzüne çıkararak suikastı hazırlayan sebepleri tarihi gerçekliklerden yola çıkarak anlatır. Söz gelimi Takrir-i Sükûn kanunu ile birlikte bazı gazetecilerin haksız yere İstiklal Mahkemelerine çıkarıldığını öne sürerek fikir özgürlüğünün

[132] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.12-13
[133] Yusuf Ziya Sümbüllü, "Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu* Romanı Üzerine Aşkın Çözümleme", *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü* Dergisi, Sayı II/4, Erzurum 2017, s.62

kısıtlandığını ve ülkede demokrasi ortamının bulunmadığını iddia eder. Şeyh Sait İsyanı bahane edilerek Terakkiperver Parti kapatılmış memlekette gerçek bir hürriyet sağlanamamıştır.

Kurt Kanunu romanında, olayların gelişim süreci, İzmir Suikastı çerçevesinde gelişir. Ancak yazar, neden böyle bir suikast girişimine gerek duyulduğunu yakın dönem tarih eleştirisi içinde ele alır. Takrir-i Sükûn Kanunu, İstiklal mahkemelerinin haksız yargılamaları, Terakkiperver Partinin kapatılması gibi birçok toplumsal problemleri gün yüzüne çıkarır. Kemal Tahir, İzmir Suikastını dönemin önemli toplumsal meseleleri ile birlikte değerlendirerek ortaya koyar. Kemal Tahir, toplum meselelerimizin ancak tarihten ders çıkarılarak çözülebileceği kanaatindedir. "*Besbelli Kemal Tahir bu anlayışa sığınarak Türkiye'nin yakın tarihini, imparatorluğun çöküşüne yol açan Tanzimat hareketinin yanlışlığını, İttihat ve Terakki'nin hatalarını, Cumhuriyet döneminde Halk Fırkası'nın siyasal ve ekonomik bakımdan ne gibi yanılmalara düştüğünü ortaya koymak ve kendi düşüncesine göre bunların alternatifinin neler olması gerektiğini okura açıklamak için Kurt Kanunu'nu bir araç saymış.*"[134]

3.2.3.2. Suikast Girişiminin Duyulması ve Kara Kemal Bey'in Suikast Olayına Karışması

İzmir Suikastını planlayanlar Halk Partisi ve Halk Partisi uygulamalarına karşı olan eski İttihatçılar ile Terakkiperver Partin üyeleridir. Suikast olayında adı geçen ancak bu olayla hiçbir bağlantısı olmayan Kara Kemal Bey son derece saygı duyulan ve sözü geçen bir şahsiyettir. "*Memleketin belli başlı varlıklıları bugünkü durumlarına, şu ya da bu yoldan eski İaşe Nâzırı Kara Kemal Bey'in yardımıyla gelmişlerdi.*"[135] İttihatçıların Küçük Efendisi Kara Kemal Bey, toplumda sözü etkili olan herke tarafından sevilen bir kişi olarak karşımıza çıkar. "*Kurt Kanunu romanında, drama düşmüş insan tipi, genelde tüm İttihat ve Terakki üyeleri, özelde*

[134] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* 2, s.202
[135] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, s.62

ise Kara Kemal ve Abdülkadir karakteri ile somutlaştırılmaktadır."[136]Yazarın görüşlerini temsil eden Kara Kemal'in roman boyunca suikast olayını desteklemediğini görürüz.

"*İdealist olmayanların işi değildir silaha sarılmak… Kelleyi gerçekten ortaya koymuş erkek ister bu iş… Doğru eğri, bir şeylere gerçekten inanmış adam birini öldürmeye karar verdi mi, hiçbir tedbir geçemez önüne… Oysa yüzde doksan sekiz başarısızlıkla sonuçlanmıştır tarihte suikastlar… Neden? Çünkü kendi kendini yıldırır, çoğunlukla aylıklı öldürücüler… Yakalanma korkusuyla, son dakikada dehşete kapılır bunların çoğu…*"[137] Kara Kemal Bey tarafından söylenen bu sözler onun suikast girişimini desteklemediğini gösterir mahiyettedir. Yazar romanın başından beri Kara Kemal'i diğer ittihatçılardan ayrı tutmuştur. Kara Kemal güvenilir, halk tarafından sevilen sözü geçen bir şahsiyettir. Suikast olayından haberi olmamasına rağmen ismi suikast olayına karışmıştır. Kara Kemal Bey bu olayı kafasında irdeler ve son yıllarda yaşanan olayları gözden geçirir. Romanda yazarın görüşlerini temsil eden Kara Kemal Bey niçin suikast yolunun tercih edildiğini anlamaya çalışır. Ancak sebebi her ne olursa olsun suikast yalnızca acizlerin işidir ve tarihte hiçbir suikast başarılı olamamıştır.

"*Romanın başkişisi olarak Kara Kemal'in seçilmesi sanırım ilk başta yakalanamayan iki kişiden biri ve gerilimli bir olay örgüsü için elverişli olmasındandır. Öteki, suikastı hazırlayanlardan eski Ankara Valisi Abdülkadir idi (romandaki Abdülkerim). Yazar bu ikisini birlikte kaçırtır; kovalanmaları, romanda hem gerilimi sağlar hem de okurun onlara yakınlık duymasını. Ancak, okurun o günkü iktidarı suçlaması için Kara Kemal'in suçsuz olarak ölüme yollanması gerektiğinden, resmî tarihte suçlu olarak bilinen bu İttihatçı, romanda suikast girişiminden habersizdir. Ayrıca Kemal Tahir, kendi sözcülüğünü de üstlenecek olan*

[136] Yusuf Ziya Sümbüllü, *a.g.m.*, s.80.
[137] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.65-66.

Kara Kemal'i Türkiye'nin gerçeğini kavrayan akıllı ve bilgili tek kişi olarak sunar bize."[138]

Son dönemde yaşanan talihsiz olaylar milleti derinden etkilemiştir. Kara Kemal tarafından aktarılan tarihi hadiselere de baktığımızda şüphesiz sıkıntılı bir dönem içerisinde bu talihsiz olayın yaşandığını görmekteyiz. Tüm bunları göz önünde bulunduran Kara Kemal suikast girişimini desteklemez. Ona göre suikastla hiçbir şey elde edilmez. Suikastla elde edilenler bir gün suikastla geri alınır. Tüm bu fikirler şüphesiz yazarın görüşlerini temsil eder. Kemal Tahir'in, Kara Kemal'i başından beri olgun, güvenilir bir karaktere büründürmesi şüphesiz kendi fikirlerini onun şahsiyetinde güvenilir kılmak istemesindendir.

Kurt Kanunu, yayımlandığı tarihten itibaren oldukça ses getirmiş ve ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin en önemlisi Kemal Tahir'in Atatürk düşmanlığı yaptığı ve bu eseri bu amaçla kaleme aldığıdır. Ancak Kemal Tahir, diğer tarihî romanlarında olduğu gibi *Kurt Kanunu* romanında da öne sürdüğü tezini tarihsel olaylar çerçevesinde ele almıştır. İzmir Suikastının işlendiği romanda, toplumun değişen ve bozulan tarafları tarihsel bilgi ışığında ortaya koymuştur. Takrir-i Sükûn Kanunu, İstiklal Mahkemelerinin haksız yargılamaları ve Cumhuriyet rejiminin yanlış uygulamalarını eleştiren Kemal Tahir Atatürk düşmanı olarak görülmüştür. Ancak Kemal Tahir, hayatı boyunca gerçeğin peşinde koşmuş bir yazardır. Toplumsal meseleler üzerinde bir sosyolog gibi düşünen derin araştırmalar yapan ve savunduğu fikirleri tarihî gerçekliklere bağlı kalarak ortaya koymaya çalışan bir fikir adamıdır. *Kurt Kanunu* romanında İzmir Suikastını hazırlayan sebepleri ve suikastın hangi toplumsal şartlar altında gerçekleştiğini Kara Kemal vasıtasıyla aktarır. Kara Kemal Bey, romanda yansıtıcı karakter olarak Kemal Tahir'in görüşlerini yansıtır. Kara Kemal Bey'in suikast olayına en başından beri karşı olduğunu ve desteklemediğini net bir şekilde söyleyebiliriz.

[138] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s.190

3.2.3.3. Suikast Sonrası Yaşanan Olaylar

Abdülkerim, Ziya Hurşit'in İstiklal Mahkemesinden üç bin lira aldığını öğrenir. Bunun üzerine yakalanma korkusu ile Kara Kemal Bey'e gider ve suikast olayını anlatarak kaçmaları gerektiğini söyler. Kara Kemal Bey ise tüm bu olanlardan habersizdir. Kendisine dost bildiği Abdülkerim onun ismini de suikast olayına karıştırmıştır. Suikast girişimi her yerde duyulmuş ve polis sıkı bir gözetim başlatmıştır.

"*…Yarım saat sonra iki daha gelmiş… Komisermiş bunlardan biri: 'Siyasi kısımdan' dedi kapıcı. 'Nerde bulabiliriz?' demişler. Öncekilerden sonra tembihlemiştim. 'Hasta yoklamaya gitti Boğaziçi'ne,' demiş… Sıkı tembihlemişler bize duyurmasın diye… Gittim, muhallebiciden çırağı yolladım müdüriyete, bizim mukayyidi çağırdım. 'Çok önemli,' dedi. Ankara'danmış emir… gayet gizli…*"[139] Suikast girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış bu hain planı yapanlar sıkı gözetim altına alınmıştır. Gözetim altına alınan isimler arasında Kara Kemal Bey'de vardır. Kara Kemal Bey suikast olayından habersiz olmasına rağmen bu olaya Abdülkerim sebebiyle karışmıştır. Abdülkerim, Kara Kemal Bey'in bu işin içinde olduğunu öne sürerek birçok insanı bu hain plana dahil etmiştir.

"*Şimdilik yakalama yok… Sıkı göz hapsi… Katiyen sezdirilmeyecek,' dedi, savuştu.' 'Bir bize miymiş bu emir?' 'Bir bize olur mu? Büyük büyük paşalar… Mebuslar…' 'Ne demek paşalar, mebuslar? Adı yok mu bunların?' 'Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa, Cafer Tayyar Paşa… Mersinli Cemal Paşa… Rüştü Paşa… Mebuslardan Şükrü Bey, Canbulat Bey… Daha da varmış ya, tutamamış aklında kaltaban!*"[140] İzmir suikastını haber alan hükümet bazı kişileri gözaltına almış bazılarını ise tutuklamıştır. Olayda ismi geçenler arasında Kara Kemal ile Abdülkerim'de vardır. Romanın bu kısmından sonra Kara Kemal Bey ve Abdülkerim'in kaçma- kovalama şeklindeki polisiye macerası ile karşılaşırız.

---

[139] Kemal Tahir*, Kurt Kanunu*, s.51.
[140] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.52.

"*Kara Kemal, Mustafa Kemal'i öldürmek üzere harekete geçen bir suikast hazırlayıcısı sanılmakta ve suçsuz olduğu halde kaçıp saklanmak zorunda kalmaktadır. Bu gerilimli kaçıp kovalamaca süresince bir yandan suikast olayının gelişimini izler, nedenleri üzerinde düşünür ve yavaş yavaş işin iç yüzünü kavrar, gerçek suçluyu da bulur. Ama bu buluş onu ölümden kurtarmayacaktır yine de. Zaten yazarın amacı kahramanı kurtarmak değil, yıllar sonra gerçek suçluyu okura açıklamaktır."*[141]

Kara Kemal Bey ve Abdülkerim'in ilk sığınağı Semra Hanım'ın konağı olur. Semra Hanım Şefik Paşa'nın hanımıdır. Kara Kemal Bey Semra Hanım'ın konağına gitmeye tereddüt eder ancak Abdülkerim, onu güvenilir biri olduğu konusunda ikna eder. "*En iyisi, evet… Doğruca Semra Hanım'a gidelim... 'Kimdir?' 'Şefik Paşa'nın hanımı…' 'Şefik Paşa?' 'Tanımazsınız. Bizim rahmetli Enver'in orduyu temizlerken ilk emekliye ayırdığı paşalardan…*"[142] Semra Hanım, Abdülkerim ve Kara Kemal Bey'in güvendiği ilk kapı olur. Abdülkerim Kara Kemal'i ikna ettikten sonra Semra Hanım'ın konağına giderler. Kara Kemal Bey Semra Hanım'ın konağında kaldığı süre boyunca haftanın olaylarını gazetelerden takip eder. Gazete haberleri bu noktada son derece önemlidir. Kara Kemal Bey, saklandığı yerden dış dünyada neler olup bittiğini ancak bu yolla öğrenir ve olayları gazeteden öğrendikleri sayesinde kritik eder. "*Sinirli sinirli gülümseyerek 13 Haziran 1926 tarihli Vakit gazetesini açtı. Başyazı, Gezgin Sergi'nin ilgi görmemesinden yakınıyordu. 'Bursa'da dinlenen Gazi Hazretleri, bugün Gezgin Sergi'yle Bandırma'yı şereflendirecekler', 'bugün hanımıyla beraber İstanbul'da olacak', 'Halk Partisi kongresi gelecek yıl toplanıyor.*"[143] 13 Haziran 1926 tarihli gazeteden Gazi Hazretlerinin Bandırma'ya geçtiğini öğrenir. Suikast ile ilgili bir haber henüz yayınlanmamıştır. Gazete ve gazetecilik faaliyetleri Kemal Tahir'in romanlarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Söz gelimi *Yol Ayrımı* romanında Serbest Partinin kuruluşu gazete haberleri ile duyulur ve gündeme gelir. *Kurt Kanunu* romanında ise Kara Kemal Bey, güncel olayları gazeteden takip ederek

[141] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s.192.
[142] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.2.
[143] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.81-82.

değerlendirir. Kara Kemal Bey, toplumu derinden etkileyen önemli olaylar üzerine düşünür. Bu hadisler Cumhuriyet ilân edildikten sonra gerçekleşen tarihsel olaylardır. Kemal Tahir'in bu noktada yakın tarihi merak eden, araştıran ve toplumu anlama noktasında tarihi maddeciliği benimseyen tavrının örtüştüğünü söyleyebiliriz. Tarihte yaşanmış önemli olayların toplum hayatını hangi açıdan etkilediği bu olayların devamında hangi büyük hadiselerin yaşandığı yazarın çıkış noktası olmuştur. Suikastın hangi toplumsal zeminde gerçekleştiğini anlamak için Kara Kemal Bey vasıtasıyla son yıllarda yaşanan olayları gün yüzüne çıkarır.

"*1925 yılının 13 Şubatı'nda Doğu'da Şeyh Sait ayaklanması patladı. Bundan 12 gün sonra Başvekil Fethi Bey, ana muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'ne Şükrü Kaya Bey'i yollayarak partiyi kapatmalarını, yoksa kan dökületeceğini bildirdiyse de, 6 gün sonra yerini İsmet Paşa'ya bırakarak çekilmek zorunda kaldı. Hemen 'Takrir-i Sükûn' adlı bir kanun çıkarılıp gazetelerin kapatılmasına girişildi. Biri başkaldırma mıntıkasında olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kuruldu. Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin İstanbul şubeleri basıldı. Şeyh Sait İsyanı 62 gün sürerek 15 Nisan 1925'te bastırılmıştı.*"[144]

Kemal Tahir, tarihî romanlarında çeşitli hadiseleri sıralayarak toplumsal meseleleri tarihsel bir atmosfer içerisinde açıklamaya özen gösterir. Yazar, Şeyh Sait İsyanı, Terakkiperver Partinin kapatılması gibi döneminin önemli olaylarına değinmiştir. İzmir Suikastını hazırlayan sebepleri, suikastın hangi toplumsal şartlar altında gerçekleştiğini tarihî gerçekliğe bağlı kalarak ortaya koymayı amaçlar. Bir sosyolog gibi toplumsal meseleleri derinlemesine araştırarak gerçekçi bir tavırla kritik eder. Cumhuriyet'in ilanından sonra yaşanan bazı olaylar toplumu derinden sarsmıştır. Özellikle Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemelerinin bazı gazetecileri haksız yere yargılaması halkın demokrasiye olan inancını sarsmıştır.

Kara Kemal'in bu şekilde son yıllarda yaşanan olayları düşünmesi, toplumu derinden etkileyen bazı tarihi hadiselere yer vermesi romanını tarihi bir zemine

[144] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.86.

oturtmak istemesinden kaynaklanır. Kara Kemal'den öğrendiğimiz bu hadiselerin 1923-1926 yılları arasındaki gelişmeler olduğunu söyleyebiliriz. Berna Moran'a göre "*Okuru bilgilendiren, ama romanın organik birliğini bozan bu tür eklemeler Kemal Tahir'in iddiasına göre Türk yazarının göze alması gereken bir hatadır*."[145] Yazar bu tarihi hadiseleri Kara Kemal gibi sözü geçen, güvenilir bir insan olarak bilinen Kara Kemal'in gözüyle sunmuştur. Bunun sebebi şüphesiz okuyucunun güvenini kazanmak, olayların gerçekliğini vurgulamaktır. Kara Kemal'in gözünden aktarılan bu olaylara baktığımızda Cumhuriyet'in ilânından sonra gerçekleşen bir takım uygulamaların yanlışlarını görürüz. Çeşitli haksızlıkların yaşandığını, rüşvet gibi usulsüz işlerin uygulandığını ve iktidarın başında olanların iktidarın gücünü kullanarak çıkar sağladıkları güvensiz bir ortamın oluştuğunu söyleyebiliriz. Doğu'daki Şeyh Sait Ayaklanması bahane edilerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması, Takrir-i Sükûn adlı kanunun çıkarılmasıyla birlikte gazetelerin kapatılması, büyük gazetelerin başyazarlarının tutuklanması, 1925'te Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ve 1926 yılında Yeniçerilerin ortadan kaldırılması son yıllarda yaşanan olaylardır. Bu olayların sıralanması romanın kurgusundan bağımsızdır. Ancak İzmir suikastını konu alan bu romanda yazar bu olayları sıralamakla belki de gereksiz ayrıntıya düşmüştür ancak bu noktada Kemal Tahir'in suikastın nasıl bir ortamda cereyan ettiğini göstermek maksadında olduğunu söyleyebiliriz. İzmir suikastının nasıl bir zamanda planlandığını ve bu suikastı hazırlayan toplumsal problemleri tarihi araştırmalara dayanarak ortaya koyar.

"*Kemal Tahir'in tarih konulu diğer romanlarında olduğu gibi "Kurt Kanunu'nda da hem yoğun bir tarih araştırmasının, hem de zengin bir hayat tecrübesinin ağırlığı kendini olabildiğince hissettirmektedir. Hatırlanacağı üzere, siyasi, ekonomik ve toplumsal yönleriyle, Osmanlı-Türk toplumunu diyalektik materyalizmden hareketle açıklama girişimlerinde bulunan Kemal Tahir için, tarih bilinci öncelikli bir çıkış noktası oluşturmaktaydı.*"[146]

[145] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s.203.
[146] Yusuf Ziya Sümbüllü, *a.g.m.*, s.64

Kara Kemal Bey, suikast girişiminin ortaya çıktığını gazeteden öğrenir. Artık her şey hükümet tarafından bilinmektedir. Abdülkerim büyük bir telaş içerisinde sınır dışına kaçmanın yollarını ararken Kara Kemal Bey sakin yapısını korumaya devam eder. Semra Hanım'ı zor durumda bırakmamak için kalacak başka bir yere ihtiyaçları vardır. Ancak bu zaman kadar dost bildiği insanlar Kara Kemal Bey'e yardım etmekten korkar ve onu yalnız bırakırlar. Çünkü zaman masumla suçluyu haklı ile haksızı ayıracak kadar adil değildir. Bu sebeple Kara Kemal Bey, suikast girişiminden habersiz olmasına üstelik bu olayı desteklememesine rağmen bu kaçma kovalama macerasının içerisindedir.

Suikastın ortaya çıkmasıyla birlikte yaşanan olaylar son derece önemlidir. Kara Kemal Beyi'n de isminin bu olaya karıştığını duyan dostları ona yardım etmekten kaçınmışlardır. 1926 senesinde yaşanan bu olay karşısında haklı haksız ayırmadan suçluya suçsuza bakılmadan insanlar kurban edilmektedir. Romanda bu olaylar Kurban Bayramı sırasında yaşanmaktadır. Şüphesiz yazar bu motifi tesadüfi değil bir amaç doğrultusunda kullanmıştır. Bu bayram başka bayramlara benzemez çünkü yazarın ifadesine göre "*Bu kez koç yerine adam kurban edilse gerek*"[147] diyerek İstiklal Mahkemelerinin masum insanları kurban etmesini eleştirmiştir. Yazar başından beri suikastı desteklememiştir ve kendi sözcülüğünü üstlenen Kara Kemal aracılığıyla bunu dile getirmiştir. Ancak suikast girişimini haber alan hükümetin suçluyla suçsuzu ayırt etmeden uyguladığı adalet yazarın eleştirel tavrının çıkış noktasıdır. Bu sebeple yazar bu insanlar için 'kurban' benzetmesini yapmıştır.

3.3. Cumhuriyet Rejimi

Kemal Tahir'in tarihsel romanlarında üzerinde durduğu konulardan biri de Cumhuriyet rejiminin uygulamalarıdır. Cumhuriyet devrimlerinin halktan kopuk olduğunu öne süren Tahir Kurt Kanunu romanında Cumhuriyet rejimini çeşitli yönleriyle eleştiriye tabi tutar. Suikast girişiminin ortaya çıkmasından sonra Kara Kemal Bey ve Abdülkerim kalacak yer bulamayınca bir süre daha Semra Hanım'ın

[147] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, s.104.

konağında kalırlar. Kurban Bayramı sebebiyle Semra Hanım'ın konağına misafirler gelip gider. Bu sebeple Abdülkerim ve Kara Kemal, bayramı şehzadenin kitap odasında kilitli geçirirler. Bu sırada Kara Kemal Bey gazete haberlerini takip eder.

"*İsmet Paşa'nın bir ara İstiklal Mahkemesi'yle çatıştığı, temelsiz suçlamadan çekindiği belliydi. Hemen İzmir'e koşmuş, iki mebusun sorgusunda bulunmuş, suçlamaların temelsiz olmadığını görmüştü. Resmi bildiri, büyük paşalarla beraber eski Maliye Bakanlarından Cavit Bey'in de tutuklandığını gösteriyordu. Baytar Rasim de yakalananların arasındaydı. Belli ki, itiraflar panik halinde birbirini kovalamış, en babayiğit sanılanlar, bunca yıllık dostlarını ipe gönderecek suçlamaları yüzleştirmelerde bile değiştiremeyecek kadar çökmüşlerdi.*"[148]

Kemal Tahir'in burada Cumhuriyet rejiminin adalet sistemini eleştirdiğini söyleyebiliriz. Baştan beri suikastın hangi şartlar altında ve nasıl bir ortamda cereyan ettiğine açıklık getirmeye çalışan yazar Yazara göre elbette ki her şeyin düzenli ve sistemli yürüdüğü bir zamanda bu olay gerçekleşmemiştir. Ancak suikastla bu durumun daha kötüye gideceğini en başından beri savunmuş ve bunu gerçekleştirenlerin de aciz insanlar olduğunu vurgulamıştır. Şüphesiz yazar bu tavrıyla suikast karşısındaki tutum ve tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak suikasttan sonra yaşananlara baktığımızda adaletin düzgün bir şekilde uygulanmadığını, masum insanların İstiklal Mahkemelerince idama sürüklendiğini görürüz. Kemal Tahir, İzmir suikastı çerçevesinde toplumsal meseleleri tarihi olaylar içerisinde ele alır ve değerlendirir. *Kurt Kanunu* romanında Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan bazı politikaların bir sistem içerisinde yürümediği ve devrimlerden beklenenlerin istenildiği gibi olmadığını tarihi gerçekliğe bağlı kalarak ortaya koymak istemiştir. Bunun somut örneği ise İstiklal Mahkemelerinin uyguladığı idam cezalarıdır. Adı geçen herkesin sorgusuz sualsiz tutuklanması ve idama götürülmesi Kemal Tahir'in eleştirdiği önemli bir noktadır. Bu eleştirileri Kara Kemal Bey'in memleketin durumu ile ilgili değerlendirmelerinden öğreniriz.

[148] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.111.

"*Halkın içinde çalışmak, halktan çıkacak yeni idareci kadrolarla halka dayanmak… Bunu göze alamazsan, kendini buna hazır göremezsen… Nitekim, 1908'de biz göremedikti, o zaman kalıyor, eskisiyle idareye çabalamak… Eskisiyle idareye çabalayım dedin mi, haksızlığı, kanunsuzluğu, hırsızlığı, devlet, hükümet nüfuzunu kötüye kullanmayı katiyen önleyemezsin.*"[149]

Kara Kemal memleketin bugün içerisinde bulunduğu tarihte alınan yanlış kararlara ve uygulanan politikalara bağlamaktadır. Yazarın düşüncelerini yansıtan Kara Kemal Bey'e göre toplumsal sorunların çözülebilmesi için alınan kararların ve uygulanan politikaların halktan kopuk olmaması gerekmektedir. Cumhuriyet devrimlerini bu noktada eleştiren Kara Kemal, eski düzenin ülkede devam ettiğini söyler. Kara Kemal Bey'in üzerinde durduğu bir diğer husus Batılılaşma meselesidir. Kara Kemal Bey, toplumsal meselelerimizin Batılı ölçütler esas alınarak çözülemeyeceğini iddia eder.

"*Yeni halk kadrolarına gitmek demek, bunlarla açıkça boğuşmaya girmek demektir. Batılılaşma tarihimizde hiçbir idare, hiçbir devlet adamı şimdiye kadar göze alamadı bunu… Almış görünenlerin en kabadayısı da… En çok sıkıştırana karşı çıkarken ötekilere dayanmak zorunda kaldığından, birinin pençesinden çıkıp öbürünün pençesine girdi. Durum bugün de başka türlü değil…*"[150] Kemal Tahir kendini sosyalist bir yazar olarak nitelendirmiştir. Ancak o, hayatı boyunca yerli ve milli olanın peşine düşmüştür. Cumhuriyeti kuran ittihatçıların devlet kadrolarında yer almayıp yalnız bırakılması bir köşeye itilmesi ve bunun yerine hak etmedikleri halde idari kadrolara yerleştirilen insanların yetkilerini kötüye kullanarak ülkenin düzenini bozması yazarın eleştirdiği konular arasındadır. Kemal Tahir toplumsal meseleler hakkında düşünen, kafa yoran ve bununla kalmayıp özgün çözümler üretmeye çalışan bir fikir adamıdır.

[149] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.114
[150] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.114-115.

"*Kemal Tahir, sosyal bilimlerde disiplinler arası tartışmalar yaygınlaşmadan evvel, edebiyat, sanat, felsefe ve tarih gibi alanların birlikteliğine vurgu yapan bir romancıdır. Bu açıdan özgün ve yetkin bir sosyal teorisyen olarak da kabul edilir.*"[151] Kemal Tahir, romanlarında işlediği tarihi hadiseleri toplumsal gerçekliği aydınlatmak için kullanmıştır. Kurt Kanunu adlı romanında İzmir suikastını merkeze alarak o dönemde yaşanan birçok hadiseyi değerlendirir. Bu hadisler arasında İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar, Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemelerinin yanlış uygulamaları gibi toplumu ilgilendiren önemli konular yer almaktadır. Yazarın üzerinde durduğu bir diğer önemli husus Cumhuriyet rejiminin yanlış uygulamaları ve devrimlerin halka yönelik olmayışıdır.

"*Cumhuriyet idaresinin halkla ilişkisi üzerinde duran Kemal Tahir, halk adına yapılan devrimlerin halka rağmen gerçekleşiyor olmasını, devrimdeki yerlilikten uzak mahiyette değerlendirir. Kara Kemal Bey, Cumhuriyet kadrolarının Anadolu'ya yaptıkları gezi haberlerinde 'yaşlı kadın ve erkeklerin el –daha korkuncu –ayak öptüklerini' okuyunca, durumun 'alçaltıcı ayıbını yüreğinde duyar. Yazar, bu çerçevede yaptığı değerlendirmeler vasıtasıyla Cumhuriyet yönetiminin halktan kopukluğuna dikkat çeker.*"[152]

3.3.1. İstiklal Mahkemelerinin Yanlış Uygulamaları

Romanda, yazarın üzerinde durduğu konulardan biri de İstiklal Mahkemeleridir. Kemal Tahir, bu noktada oldukça sert bir üslupla İstiklal Mahkemelerinin yaptırımlarını eleştirmektedir. "Bu mahkemelerin Şeyh Sait İsyanının bastırılması ve zanlıların yargısı bahanesiyle, tüm İttihatçıların kökünün kazınmasına hizmet etmek için kurulmuş olduğu, tezini savunan yazar, bu anlamda Cumhuriyet Halk Fırkasına olabildiğince yüklenmektedir."[153] İstiklal Mahkemeleri suçlu ya da suçsuz ayrımı yapmadan ve savunma hakkı tanımadan insanları idam etmektedir.

---

[151] Muhammed Hüküm, *Şair Sosyolog Kemal Tahir*, 1. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2017, s.24.
[152] Sezai Coşkun, *a.g.e.,* s.317-318.
[153] Yusuf Ziya Sümbüllü, *a.g.m*., s.72.

Eseri bir polisiye roman olarak değerlendiren Berna Moran'a göre yazar sonuç bölümünde okuyucu şaşırtmak istemiş baştan beri masum görünen hükümeti asıl suçlu olarak karşımıza çıkarmıştır. Hükümet suikast girişimini başından beri takip etmektedir ve bu olayı bahane ederek bütün ittihatçıları ortadan kaldırmaktadır. Bu sebeple İstiklal Mahkemelerine gönderilen insanlar yargılanmadan idama sürüklenmekte kısacası adalet sistemi doğru işlememektedir. Kemal Tahir'in burada eleştirisi doğrudan adalet sisteminedir.

"*Demek ki hükümet ne Kara Kemal'in başta sandığı gibi masummuş ne de hatta sandığı gibi hazırlanmış bir suikast girişimini haber alınca bundan yararlanmayı düşünmüş. Anlaşılan, karakteri suikast işine yatkın ve meyilli İttihatçıları el altından suikasta kendi kışkırtmış, sonra durumu izlemiş. Polis romanlarında bazen gerçek katilin polis çıkması gibi, Kurt Kanunu'nda da gerçek katilin, muhaliflerini idam edebilmek için suikastçıları kışkırtan iktidar hükümeti olduğu ortaya çıkar. Romanda varılan bu sonu beklenmedik bir sonuçtur, çünkü başta masum görünen hükümettir, cinayeti planlayanlar ise İttihatçılardır.*"[154]

Berna Moran'ın bu ifadelerini de göz önünde bulundurduğumuzda başta masum gibi görünen hükümetin de suçlu olduğunu görürüz. Suikast olayına girişenlerin aslında düzgün insanlar olmadığını, gerçekte sadece kendi çıkarları peşinde koşan insanlar olduğunu görürüz. Söz gelimi Abdülkerim'in "*İttihatçıların namlı komitacısı*"[155] şeklinde tanıtılması bunun göstergesidir. Yazarın suikastı gerçekleştiren ittihatçıları komitacı şeklinde değerlendirmesi onlara karşı tutumunun olumsuz olduğunu gösterir. Yazar romanın başından beri suikast olayının her ne şartlar altında olursa olsun yanlış olduğunu Kara Kemal vasıtasıyla vurgulamıştır.

Suikast olayının duyulmasıyla birlikte dostlarından yardım isteyen Kara Kemal'e kimse yardım eli uzatmaz. Son çare olarak sınır dışına kaçmayı planlayan Kara Kemal Bey artık iyice köşeye sıkışmıştır. "*İttihatçıların Küçük Efendisi Kara*

[154] Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, s.201
[155] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.10

Kemal Bey, durum kendisi için aydınlanıp n'apacağına kesinkes karar verdi vereli rahatlamıştı. Artık gazetelerle bile eskisi gibi ilgilenmiyor, tasarladığı kurtuluş planına uymaz, onu değiştirmeyi zorunlu kılar önemli bir nokta görmezse, hiçbir haberi, yazıyı sonuna kadar okumuyordu."[156] Kara Kemal Bey, çaresizlik içerisinde ne yapacağını düşünür. Onun için tek çözüm sınır dışına kaçmaktır. "*Planı, n'apıp yapıp sınır dışına atlamaktı. Bunu karşısındakilerin de böyle düşüneceklerini bildiğinden, en çetin pusuların sınır yakınlarında kurulmuş olacağını şimdiden kabullenmişti.*"[157]

Abdülkerim ile Kara Kemal Bey saklanmaya devam ederken bu sırada diğer suçlular mahkeme önüne çıkartılır.

"Mahkeme 26 Haziran Cumartesi günü İzmir'in Elhamra Sineması'nda açık olarak başlamış, ilk sorguya çekilen eski Lazistan mebusu Ziya Hurşit, arkadaşlarını ölüme gönderecek açıklamalarını, iğrenç bir soğukkanlılıkla, enikonu övünür gibi kasılarak dinleyicilerin önünde tekrarlamıştı. İkinci gün Sarı Efe Edip, üçüncü gün Laz İsmail, Gürcü Yusuf,-öteki adıyla Gürcü Tahsin –Çopur Hilmi, Ziya Hurşit'le namussuzluk, ödleklik, hayınlık yarışına girmiş gibiydiler."[158]

Suikast olayına karışan isimler mahkeme önünde konuşarak suçlarını itiraf etmiş ve Kara Kemal Bey bu hain planın başkişisi olarak gösterilmiştir. *"Mahkeme reisi, Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin, Kara Kemal tarafından kurulup içeriye soktuğu adamları aracılığıyla yönetildiği inancındaydı. Daha şimdiden suikastçılara 'Kara Çete' adı takılmış; reis, tutuklanan mebuslara, 'Sizi benim karşıma particilik değil, komitacılık getirdi!' diye çıkışmıştı*."[159]

Abdülkerim ve Kara Kemal Bey artık İstanbul'un her köşesinde aranmaktadır. Resimleri basılmış, onları saklayanların da aynı cezadan

[156] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.118
[157] Gös. yer.
[158] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.119.
[159] Gös. yer.

yargılanacakları duyurulmuştur. Artık İstanbul'da kalamayacaklarını anlayan Abdülkerim ve Kara Kemal Bey, Semra Hanım'ın Terkos yakınlarındaki çiftliğine giderek burada bir süre daha saklanmaya karar verirler. Köşkün yakınında oturan ve Abdülkerim ile yakın ilişki kuran Hayriye, Sarı Çavuş'un onlara baskın hazırladığını haber verir.

"*Şu kadar bin lirayı cepte bil Çavuş, diyerek çırpınmasını görmeli… 'Vuralım teresleri, vuralım ki pislik paklansın,' diyerek dolanmalarını… 'Ölü-diri fark etmez, hükümatın bahşışı cepte… Öldürmek iyi,' diyerekten… Sarı Çavuş'un aklına girmiş… 'Aman subaya, polise, kaymakama duyurmayalım ki, paraya ortak çıkmasınlar' demiş… İki şehir çelebisi… Eli kolu kalkmaz bunların silah işinde;' demiş… 'Basar bitiririz, Allah'ın izniyle!' demiş*."[160]

Baskın haberini alan Abdülkerim ve Kara Kemal Bey Semra Hanım'ın çiftliğinden ayrılırlar. Eserin son bölümü olan 'İnsanlık Sorunu' nda Kara Kemal'in son durağı Emin Bey'in evi olur. Eski bir dostu olan Emin Bey, son derece kibar, devletine bağlı, siyasi olaylardan uzak duran ve sorumluluk almaktan korkan bir şahsiyet olarak tanıtılır. *"İnsanın sorumluluğu temasını işleyen bu öykünün kahramanı Emin Bey, Kara Kemal'in gelip evine sığındığı güne kadar tarafsızlığı savunan 'biraz akıllı, tedbirli davranan, hırslarını, tutkularını yenebilen insanoğlunun' sorumluluk altına girmeden, çirkin işlere bulaşmadan, etliye sütlüye karışmadan sakin ve mutlu bir yaşama kavuşabileceğine inanan bir aydındır.*"[161] Tüm bu özelliklerine rağmen Kara Kemal Bey'e yardım etmekten geri durmaz ve onu evine alır. Kara Kemal Bey, Emin Bey'in evinde kaldığı süre zarfında toplumsal meseleler hakkında konuşur ve Emin Bey ile fikir alışverişinde bulunur. Burada Kara Kemal Bey'in Emin Bey'e suikast ile ilgili söyledikleri son derece dikkate değerdir. "*Suikast fikirleri her zaman serserilerden, kan dökmeye yatkın tez canlılardan gelir. Aslında bunlar, karamsar oldukları halde iyi görünen delilerdir. Bir de, sırtını iktidara dayadığı için hiçbir ceza görmeyeceğine güvenen kaltabanlar… Daha beteri*

[160] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.168.
[161] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s.209.

de, bizim iktidarların, zora gelince suikastlardan kolaylık ummalarıdır. Büyük politikanın adam kafası kesmek sayılmasının kalıntısı…"[162] Kara Kemal'in bu ifadeleri suikast girişimine başından beri karşı sergilediği olumsuz tavrın göstergesidir. Ona göre hiçbir toplumsal mesele suikast ile çözülemez. Kara Kemal Bey'in bu fikirleri yazarın bu olayı nasıl değerlendirdiğini gösterir mahiyettedir. Yazar, Kara Kemal vasıtasıyla suikast girişimine karşı olan olumsuz tavrını net bir şekilde ortaya koyar. Konuşmanın devam eden bölümünde Emin Bey'in "*Nasıl bir hesaptır bu?*"[163] sorusuna karşılık Kara Kemal Bey bu durumu şu ifadelerle değerlendirir;

" '*Arkada ordu var' hesabı… 'Ordu bizden' hesabı… 'Aman vakit geçiyor, devlet elden gidiyor, bu da korkaklıktan böyle oluyor,' aldatmacası kafalarda tek fikir haline gelmişse suikastçı söz anlamaktan çıkmıştır. Azgınlaşır, çoğu zaman darağacına doğru var gücüyle gözü kapalı atılır, yanı sıra suçlu suçsuz başkalarını da sürükler. Bu isteriye kapılmışlara gösterilecek sertlik, hırslarını kudurganlığa çıkardığı gibi, yumuşaklık da haklılık inançlarını, doğru yolda oldukları güvenlerini kat kat artırır."*[164]

Kara Kemal Bey hiçbir zaman suikastla çözüme ulaşılamayacağına inanmış ve bu yola ancak acizlerin başvuracağını iddia etmiştir. Tarihte yaşanan olaylar da göz önünde bulundurulursa toplumsal meselelerin suikastla çözülemeyeceği sonucuna ulaşılır. Çünkü suikastı düzenleyenler sadece kendi çıkarları peşinde koşan insanlardır.

3.3.2. Takrir-i Sükûn Kanunu

Kemal Tahir'in Kurt Kanunu romanında üzerinde durduğu konulardan biri de Takrir-i Sükûn Kanunudur. Takrir-i Sükûn Kanunu Şeyh Sait ayaklanmasının Fethi Okyar tarafından bastırılamaması üzerine yönetimi ele geçiren İsmet Paşa

[162] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, s.203.
[163] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.203.
[164] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.204.

tarafından 4 Mart 1925 tarihinde kurulan ve hükümete olağanüstü yetkiler veren kanundur. Bu kanunun meclisten geçmesi üzerine Ankara başta olmak üzere çeşitli bölgelerde İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Ardından Terakkiperver Halk Fırkası kapatılmıştır. Yazarın bu olaya yer vermesi İzmir suikastı ile Takrir-i Sükûn Kanunu arasında bağlantı kurmasından kaynaklanır. Bu kanun halkın özgürlüğünü kısıtlamış çeşitli haksızlıkları ortaya çıkarmış ve ardından kurulan İstiklal Mahkemeleri yargı yetkisini doğru kullanamamıştır. Tüm bunlar İzmir suikastına zemin hazırlamıştır. Romanın 'İnsanlık Sorunu' adını taşıyan bu bölümü, Emin Bey ile Kara Kemal Bey'in toplumsal meseleler üzerine yaptıkları uzun soluklu konuşmalar ile devam eder. Berna Moran'a göre romanın konusundan uzak olan bu tarihi hadiselerin yanı sıra yazarın, diyolağa olan aşırı düşkünlüğü de teknik hataya düşmesine sebep olmuştur.

"*Ne ki Kemal Tahir'in yapıtlarında bütünlüğü bozan, yalnızca tarihsel, toplumsal konularda bilgi aktaran parçalar değildir. Yazarın diyolağa olan aşırı düşkünlüğü de romanı sanatsal yönden yıpratır. Aslına bakılırsa Kemal Tahir bir diyalog ustasıdır ve yazdığı konuşma sahnelerinin kıvraklığına ve akıcılığına Türk romanında çok az rastlanır. Ama şunu da söylemek gerekir ki, yazarın büyük bir keyifle yazdığı anlaşılan bu diyalog sahneleri kimi zaman işlevini yitirir ve 'konuşma için konuşmaya dönüşür.*"[165]

3.3.3. İzmir İktisat Kongresinde Alınan Kararlar

Kara Kemal Bey ile Emin Bey arasındaki uzun soluklu konuşmalar devam eder. Bu konuşmaların önemli bir kısmı ekonomi üzerinedir. İzmir İktisat Kongresi'nde alına kararlar romanda önemli bir yer tutmaktadır. Romandaki tarih konusunda dikkatimizi çeken bir diğer gelişme, İzmir İktisat Kongresi etrafında şekillenen tartışmalar üzerinden karşımıza çıkmaktadır. "*Kurt Kanunu romanında, Kemal Tahir, Tanzimat'tan beri sürdürülmeye çalışılan yanlış Batılaşmanın devam ettirilmesi kararının, İzmir İktisat Kongresinde, kapitalist ekonominin, yani liberal*

[165] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s.203.

ekonominin benimsenmesiyle verildiği kanaatini ifade etmektedir. Yazar, bu fikirlerini somutlaştırmak anlamında da devlet eliyle zengin yetiştirmeyi, milli ekonomi için zararlı bulan, Kara Kemal'i devreye sokmaktadır."[166]

Kara Kemal Bey ekonomide liberalizmi benimseyen Mustafa Kemal'e karşı Milli bir ekonomiyi savunmaktadır. "*Memleket mamur olmazsa, bu halk zengin olmazsa, size hâlâ yaşamak imkânından söz ederlerse inanmayın dedi. 'Memleketi kalkındırmak için milletin ilmi fenni yetmez, yabancı sermayeye, uzmanlara muhtacız,' dedi. Bu noktada dar milliyetçilikten çıkıp daha geniş milliyetçiliğe girdiğimizi söyledi.*"[167] Kara Kemal Bey'in liberal ekonomi karşısında milli ve yerli olanı savunduğunu görmekteyiz. İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar yazarın eleştirdiği diğer bir tarihi hadisedir.

Kara Kemal Bey Emin Bey'in evinde kaldığı sürece boyunca toplumu ilgilendiren önemli olayları gündeme getirir. Bu olaylar arasında İzmir İktisat Kongresi önemli bir yer tutar. Kara Kemal Bey, dışa bağımlı bir ekonomik politikayı reddederek yerli ve milli bir politikanın tek çare olduğunu iddia eder.

"*Gerçek dayanak İzmir İktisat Kongresi… Kahramanı da, iki kere ikinin kaç ettiğini bilmeyen Kâzım Karabekir Paşamız… Enver'in istihbarat şefi… Şarkı besteler, keman çalar bu bizim Karabekir… Yusuf Akçoraoğlu'nun, 'Gerçek çiftçiler, gerçek çobanlar da katılacak,' dediği bu İktisat Kongresi, memleket ekonomisinin liberal sistemle kalkınacağına karar verdi. Liberal demek, 'Bırak yapsın, bırak geçsin' demek… Ancak dış güçlerin işine gelir. Bunu içerdeki olağan sonucu, bizim tuttuğumuz 'devlet desteğiyle adam zengin etmektir'. İzmit konuşmasında Gazi Paşa kuracağı partinin hangi güçlere dayanacağını, kimlere karşı olacağını anlatırken açıkladı bunu…*"[168]

---

[166] Yusuf Ziya Sümbüllü, *a.g.m*., s.70.
[167] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, s.232.
[168] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.229.

Kara Kemal Bey, İzmir İktisat Kongresinde alınan kararları eleştirir. Türk toplumunun yabacı güçlere bağlı olması milli değerlerimize zarar vermektedir. Ekonomide liberalizmi benimsemek milli bir ekonominin oluşmasını engellemek demektir. Bu sebeple milli bir ekonomi benimsenmeli ve halk ile birlikte hareket edilmedir. Kara Kemal Bey'in bu ifadeleri Kemal Tahir'in fikirleri ile birebir örtüşmektedir. Kemal Tahir, kendisini sosyalist bir yazar olarak nitelendirmiş ancak Batılı kalıplara bağlı kalmamıştır. Toplumsal meselelerimiz karşısında son derece milliyetçi bir tutumla hareket etmiş bu sebeple sosyalist çevre tarafından dışlanmıştır. *Kurt Kanunu* romanında Kara Kemal vasıtasıyla bu milliyetçi tavrını net bir şekilde görürüz. Kara Kemal Bey, İzmir İktisat Kongresi üzerinde konuşarak dışa bağlı bir sermayeyi reddeder.

"*'Ekonomide liberalizmi kabullenmek, içimize yerleşmiş gizli yabancı örgütlerle boğuşmaktan, onları söküp çıkarmaktan vazgeçmektir,' dedim. ' Gene bu çeşit iktisat politikasından olağan sonucu sizi, kesinlikle devlet gücünü kullanarak, yerli zengin yetiştirmeye götürür, tıpkı bizim gibi,' dedim. Sonra uzun uzadıya anlattım: 'İçerde devlet desteğiyle yerli zengin yetiştirmeye sapıldı mı, bunun bizim gibi memleketlerde üst idareci kadrolara sıvaşmaması mümkün değildir.*"[169]

Kemal Tahir, sosyal meseleler üzerinde düşünen ve yeni fikirler ortaya koyan önemli bir yazardır. Özellikle tarihî romanlarında önemli konular üzerinde duran yazar, Türk toplum yapısını tarihsel süreç içerisinde anlamaya ve açıklamaya özen gösterir. 1926 yılında Mustafa Kemal Atatürk'e yapılan suikast girişimini konu edinen Kurt Kanunu romanında, Türk milletinin kaderini belirleyen önemli hadiseleri gün yüzüne çıkarır. Cumhuriyet devrimlerinin halktan kopuk olması yazarın üzerinde durduğu konuların başında gelir. Takrir-i Sükûn Kanunu ile birlikte basın özgürlüğünün kısıtlanması, İstiklal Mahkemelerinin masum insanları yargılaması yazarın eleştirdiği konular arasında yer alır. İzmir İktisat Kongresinde alınan bazı kararlara değinen yazar, dışa bağımlı bir ekonomi politikasına şiddetle karşı çıkarak milli ve yerli ekonomiyi savunur.

[169] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, s.229.

Bir milletin huzurlu ve müreffeh yaşaması için ekonomik kalkınma şarttır. Mustafa Kemal'in dış sermayeye ihtiyaç olduğunu söylemesi karşısında Kara Kemal Bey yerli ve milli sermayeye ihtiyaç olduğunu söyleyerek bunun sadece batı aldatmacası olduğunu iddia eder. Milletin refah ve huzur içinde yaşaması yerli ekonomi anlayışının benimsenmesi ile mümkündür.

Kara Kemal Bey, Batı'da uygulanan her türlü ekonomik, siyasi ve sosyal politikaların Türk toplumuna uygun olmadığını bu sebeple batılı ölçütler esas alınarak üretilen çözüm yollarının ülkemizde daha büyük problemlere yol açacağını savunur. Bir memlekette halk ile birlikte hareket edilmeli ve uygulanan politikalar halktan kopuk olmamalıdır. Kemal Tahir, *Kurt Kanunu* romanında İzmir Suikastını hazırlayan sebepleri tarihi olaylardan yola çıkarak açıklamaya çalışır. İzmir Suikastı etrafında gerçekleşen olayları ele alarak Kara Kemal Bey vasıtasıyla dönemin önemli problemlerini gün yüzüne çıkarır. Kemal Tahir, Cumhuriyet rejiminin çeşitli politikalarını, ittihatçıların toplumdan soyutlanmalarını, İzmir İktisat Kongresinde alınan bazı kararları yine kendi sözcülüğünü üstlenen Kara Kemal Bey aracılığı ile ortaya koyar.

3.4. Hürriyet Tartışmaları

Kemal Tahir'in romanlarında sıklıkla ele alınan konulardan biri de hürriyet kavramıdır. Kemal Tahir, Meşrutiyet yönetimini çeşitli yönleriyle eleştirir. Gerçekte bu ihtilali yapan kişiler bilgi ve tecrübe sahibi değildir. Sadece duygularıyla hareket eden İttihatçılar Abdülhamit'i indirdikten sonra yönetimi ele geçirmişler ancak sistemli bir şekilde hareket etmedikleri için yönetimi elden bırakmışlardır. 1908 yılında getirilen Meşrutiyet yönetimi beklenen gibi olmamıştır. Meşrutiyet ile birlikte getirileceğine inan hür bir ortam sağlanamamıştır. Kemal Tahir *Yorgun Savaşçı* adlı romanında bu durumu kendi düşüncelerini temsil eden Dr. Münir aracılığı ile ortaya koyar.

"Diyelim ki millet bizden hürriyet istemedi… Diyelim ki hürriyet denilen cenabetin ne olduğunu biz de pek bilmiyorduk.' 'Pek değil!' 'Hadi diyelim ki hiç bilmiyorduk, Allah belanı versin, diyelim ki devlet batıyor diye istedik!' 'Nereden belliydi hürriyetle kurtulacağı?' 'Uzattın ki, tadını kaçırdın! Baktık, bir hürriyet lafı dönüyor ortada… Yakaladık kuyruğundan, çaldık Abdülhamit'in kafasına…"[170]

Romanım ele aldığı dönem Osmanlının son zamanlarıdır. Ağır savaşlardan çıkan millet yorgun düşmüştür. *Yorgun Savaşçı* romanının konusunu halkın bu zorlu yıllar içerisinde ümidini kaybetmeden Milli Mücadele direnişine katılmasıdır. Cehennem Topçu Cemil'in şahsında bir milletin dramını anlatan Kemal Tahir Milli Mücadele ruhunu ortaya koyar. Cemil Dr. Münir'in evinde kaldığı süre zarfında düşüncelerini sağlam bir zemine oturtur. Dr. Münir dönemin önemli hadiselerini objektif bir şekilde değerlendirir. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi, Meşrutiyet rejimi, 1.Dünya Savaşı gibi tarihi hadisler üzerinde durarak bugün gelinen durumu ortaya koyar. Gerçekten hürriyeti kurtuluş olarak görenlerin hürriyet kavramı üzerine düşünmeden hareket etmeleri onları büyük yanlışlara sürüklemiştir. Meşrutiyet ülkenin gerilemesini durduramamış hür bir ortam tam manasıyla sağlanamamıştır. Dr. Münir ülkede gerçek bir devrimin gerçekleşmediği düşüncesindedir. Kemal Tahir, Dr. Münir'in şahsında kendi düşüncelerini dile getirirken tarihi gerçekliklerden yola çıkarak toplumu aydınlatmaya çalışır. Çünkü toplumu anlamanın yolu tarihi bilmekten geçer. Tahir, romanlarını bu düşünce etrafında kaleme almıştır. *Yorgun Savaşçı* romanında orta rütbeli bir subay olan Cemil'in şahsından hareket ederek İttihatçıların düşünmeden hareket etmelerini eleştirir.

3.5. Batılılaşma

Kemal Tahir'in hayatı boyunca üzerinde durduğu önemli konulardan biri batılılaşma meselesidir. Gerek romanlarında gerekse notlarında bu konu üzerinde düşündüğünü kafa yorduğunu net bir şekilde görürüz. Kemal Tahir hayatı boyunca batılılaşma kavramının karşısında durmuş bir şahsiyettir. Tük toplumunun batı

[170] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.142.

toplumlarından farklı olduğunu savunmuş batılı ölçütler esas alınarak toplumsal meselelerimizi çözemeyeceğimizi savunmuştur. Kemal Tahir'e göre Türk toplum yapısı batıdakinden farklıdır. Türk toplum yapısını batıdan ayıran en temel özellik Türkiye'de batıdakine benzer feodalitenin hiçbir zaman var olmayışıdır. Türk toplum yapısını tam manasıyla kavrayabilmek ve toplumsal meselelerimize çözüm arayabilmek için tarihi bilmemiz gerektiği üzerinde durmuş batılılaşmanın ülkemizi ileriye taşımayacağını eserlerinde ve çalışmalarında ortaya koymuştur. Kemal Tahir'in Batılılaşma meselesini ele aldığı romanlarından biri de Yorgun Savaşı romanıdır. İttihatçıları çeşitli yönleriyle eleştiren Kemal Tahir, Dr. Münir ve Halil Paşa arasında geçen bir konuşmada bu konuyu şu ifadelerle değerlendirir;

"*Siz de Batı anlamında FEODALİTE'nin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir FEODAL, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez! Türkçesi, toprakları tarımda tutmak için gerekli bayındırlık işlerini sizde ancak devlet yapabilir. İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir. Gene bu sebepten Batı'da devlet, sırasında bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç haline geldiği halde, sizin devlet, ana ödeviyle toplumu ihya edicidir.*"[171] Batı toplumlarında bulunan sınıf ayrımı üzerinde duran yazar, böyle bir ayrımın Türk toplumunda hiçbir zaman var olmadığını öne sürerek Batı ile Doğu arasında farkı ortaya koymayı amaçlar.

"*Yani Batı'da devletin olmadığı zamanlar toplumlar var olmuşlardır ama Doğu'da devletsiz toplum görülmemiştir. Sizde devlet toplumun var olma, yok olma şartıdır. Siz, farkına varın varmayın, her şeyi devletten beklersiniz. Biz de ağalık almakla olduğu halde, sizde elbette vermekle olacaktır. Siz devletinizi TALANCILIK'la suçlarken, Batı kültürünüzle, Batılı devletmiş gibi yargılıyorsunuz.*"[172]

[171] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, s.142.
[172] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.143-144.

Türk toplumunu batı toplumlarında ayıran önemli faktörler vardır. Türk toplumunda batıdakine benzer bir kölelik sistemi ve sınıf ayrımı Türk toplumunda hiçbir zaman var olmamıştır. Türk toplumunu batıdan ayıran bir diğer önemli nokta mülkiyet kavramıdır. Batıda özel mülkiyet hakkı vardır ancak Osmanlı'da mülkiyet devletindir ve millet devlete bağlıdır. Ancak batıda devlet var olmadığı zaman milletler var olmuşlardır. Doğu'da ise devletler var olmuştur. Batıdaki üretim biçimi Türk toplum yapısına uyuşmamaktadır. Bu sebeple Türk toplumu batı ölçütler esas alınarak değerlendirilemez ve anlaşılamaz. Türk toplumunu gerçek manada anlayabilmek için geçmişten bugüne kadar geçirdiği tarihsel serüveni bilmek ve anlamak gerekmektedir. Kemal Tahir'e göre Türk toplumu batıyla hiçbir zaman uyuşmamıştır. Bu sebeple hayatı boyunca batılılaşma karşısında olumsuz bir tavır sergilemiştir. Dr. Münir'in evinde saklanan Halil Paşa batılılaşma konusundaki fikirlerini dile getirir;

"*Osmanlılar görmüşler ki, devlet fakirleşip güçsüz düştüğünden eski ödevlerini haklara karşı artık başaramayacak… Sorumluluğu devletin üstünden atıp Batı'da olduğu gibi, sınıfların omuzuna yüklemek istemişler. Oysa Doğulu zengin başka, Batı'nın burjuvası başka… Bizim zengin burjuvalaşmaz mı? Hayır! Devletin zenginleştirdiği, ister istemez devletin emir eri kalır. Batılılaşmak bunun için kurtaramadı bizi… Devleti güçleştirmeye kullanacak yerde zengin yetiştirmede kullandık Batılılaşmayı...*"[173]

Osmanlı Devleti 1839 yılında yayımlanan Tanzimat Fermanıyla birlikte batının üstünlüğünü resmen kabul etmiştir. İmparatorluğun gerilemesini durdurmak ve yeni çözümler bulmak amacıyla batıya kapılarını açan Osmanlı her alanda yenileşmeye gitmiştir. Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* romanında İttihatçılar vasıtasıyla bu hususu değerlendirmiş ve yapılan yeniliklerin devletin yıkılmasına engel olamadığını vurgulamıştır. Batılılaşmaya çalışmak Türk toplumunu ileriye taşımamış aksine geriye götürmüştür.

[173] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu,* s.146-147.

3.6. Milliyetçilik

Esir Şehir Üçlemesinin ikinci kitabı olan *Esir Şehrin Mahpusu* adlı romanda Kâmil Bey'in hapishane yılları anlatılır. *Esir Şehrin İnsanları*'nda okul arkadaşının eşi Nedime Hanım ile birlikte Karadayı gazetesini çıkaran Kâmil Bey Anadolu'daki Kuvayı Milliye'yi destekler. Anadolu'ya içinde önemli belgelerin bulunduğu sandığı gönderirken suçüstü yakalanır. Kamil Bey yedi yıl ceza alır ve Bekirağa Bölüğü'ne gönderilir. Burada Kâmil Bey, yabancı olduğu toplumun insanlarını, onların başından geçen olayları dinleyecek Anadolu insanını tanıma fırsatı bulacaktır. Kâmil Bey mahpushaneye götürülürken yol boyunca insanları gözlemler. İnsanlar bayrama hazırlanıyordur. Kâmil Bey bu duruma şaşırır ve memleket bu haldeyken insanların kaygısız bayram telaşına hayıflanır.

"*Düşman ayağı altına düşmüş bir şehrin bayrama hazırlanması Kâmil Bey'e dokundu. Bu da herhalde bir çeşit şartlı refleks olmalı… Anadolu'da bir cephe var. Şu anda, bizden kaç kişi vurulu düştü acaba?' Bu sabahki Tevhid-i Efkâr gazetesinde düşmanın saldıracağını okumuştu. Gazetedeki harita gözünün önüne geldi. İki yılda düşman eline geçen yerler insanı utançtan öldürecek kadar geniş… Avrupa'dan gelen haberlere göre düşman cepheye top, silah, cephane yığmaktaymış. Allah göstermesin, zehirli gaz kullanacağı bile söyleniyor. Öyleyken bu insanlar nasıl bu kadar kaygısız?*"[174]

Anadolu'da milli mücadele devam ederken halkın bayram hazırlığı içinde olması Kâmil Bey'i son derece etkiler. Kâmil Bey'in *Esir Şehrin İnsanları* romanında İstanbul'a gelmesiyle birlikte başlayan dönüşümü Esir Şehrin *Mahpusu*'nda da devam eder. Özellikle Nedime Hanım ile birlikte çalıştığı *Karadayı* gazetesi onun hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Anadolu'da Milli Mücadele'ye destek verdiği için hapse atılmış ancak bunu yaptığı için kendisiyle gurur duymaktadır. Çünkü ona göre Milli Mücadele'ye destek vermek toplumsal bir vazifedir.

[174] Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*, s.10

Kâmil Bey Bekirağa Bölüğü'ndeki mahpuslarla çatışma içindedir. Buradaki insanlar milli mücadeleye inanmayan, Kuvayı Milliye karşıtı olan, yolsuzluk, kumar gibi her türlü ahlaksızları yapmaktan çekinmeyen kişilerdir. Kâmil Bey'in mahpushanede tanıdığı Osman Ağa gibi insanlar her türlü ahlaksızlığı yaparak geçinirler. Bu tipler İstanbul'un bozulan, kötüleşen yönünü temsil ederler.

Kâmil Bey, hakkında hiçbir şey bilmediği bu insanlardan hikayeler dinler ve onlar hakkında fikir sahibi olmaya başlar. Söz gelimi Zekeriya Hoca'dan katıldığı savaşların hikâyesini dinler: "*Çok korkunç şeyler gördük. Savaşta Osmanlı yenik düşüp paralanmaktaki her tüyü bir dağda kalmacasına… Hık mık ettik, az birazını bildirdik. İnanmadılar. O sıra biz, Çanakkale'de düşmanı denize dökmüşüz. Alaman, Rus'u iyice kötületmiş… Coşmuş ki gücü yeteceği kalmamış. Fransız'ı ha bitirdi ha bitirecek. Derken Rus'un içi bozuldu. Biz çöl harbine gittik*."[175] Zekeriya Hoca'nın anlattığı savaş Birinci Dünya Savaşı'dır. Osmanlı'nın savaştan yenik çıktığı Çanakkale'de zafer kazandığı üzerine konuşur. Osmanlı'nın içinde bulunduğu zor zamanları anlatmak için yine geriye dönüşler kullanılarak savaş olgusundan yararlanılır. Sefer ile Kâmil Bey Mustafa Kemal hakkında konuşurlarken Sefer tarihi bir gerçekliğe değinir;

Çanakkale Boğazı'mız Alaman'ın paşasına kalsaydı, yandıktı Bey'im. Alaman'ın paşası İngilizlerin çıkacağı yeri büsbütün yanlış hesaplamış. Askeri beriye biriktirmiş. Mustafa Kemal Paşa, Alaman paşasını iyice şaşırttığını görmesiyle kumanda mumanda dinler mi! 'Ben Arıburnu'nu tutarım,' demiş bereket! Tutmasaydı, İstanbul daha o zaman gitti giderdi."[176] diyerek Mustafa Kemal'in Arıburnu'nda vatanı ve milleti için nasıl kahramanca mücadele ettiğini aynı zamanda akılcı yaklaşımı ile Almanları bile hayrete düşürdüğünü bize aktarır. Burada yazarın böyle bir olaya yer vermesi Mustafa Kemal'in asker yönünü takdir etmesi ve onun başarısını ortaya koymak istemesiyle açıklanabilir.

[175] Kemal Tahir, *Esir Şehrin Mahpusu*, 13. Baskı, İthaki Yayınları, İstanbul 2016, s.40
[176] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.192

Sefer, Gazze Savaşı'nda yaptığı bir hata sonucunda esir düşmüştür. *Esir Şehrin Mahpusu* romanında Kâmil Bey, orada bulunan insanların başından geçen hikâyeler dinler ve böylece yıllarca uzak kaldığı milletini tanımaya başlar. Sefer katıldığı Gazze savaşı ile ilgili hikâyesini anlatmaya devam eder; "*Birinci Gazze Savaşı'nın şanı şerefi 125'inci Alayı'ndır. 125'inci Alay Mantar Tepe'de… Bizim 79'uncu Alay daha beride… Düşman Mantar Tepe'ye saldığından Birinci Gazze'de hep 125'inci Alay dövüşmüştür.*"[177] Sefer'in ve diğer mahkûmların anlattığı hikâyeleri dinleyerek kendi ülkesine ve insanlarına ne kadar yabancı olduğunu anlar. Kâmil Bey, mahpusta her türlü ahlâksızlara şahit olur. Burada bulunan insanlar, toplumun bozulmaya yüz tutmuş tarafını gösterir niteliktedir.

Esir Şehrin Mahpusu romanı Kâmil Bey'in eşi Nermin'den boşanmasıyla birlikte son bulur. Kâmil, Bey'in İstanbul'a gelmesiyle birlikte başlayan dönüşümü, karısı ile çatışma yaşamasına sebep olmuş bu süreçte eşi Nermin ona destek *vermemiş kızı Ayşe'yi babasından uzaklaştırmıştır. Kâmil Bey' eşinin Fransız balosuna katıldığını öğrenir ve bunun üzerine ona bir mektup göndererek ayrıldığını* söyler. "*Nermin. Sizi boşuyorum. Ayşe'ye bırakacağım dükkânlarla köşk için avukatım enişteniz görecek. Hanımların resimleri yırtıldı. Madam Eleni'nin buraya gelmesine artık hiç lüzum yok. Ayşe'yi de göndermeyin. Babalık haklarımı tam olarak kullanmaya başladığım zaman, ben onu arar bulurum.*"[178] Kâmil Bey'in eşi Nermin'den boşanması onun milli bir şuura tam manasıyla ulaştığını gösterir. Fransızların düzenlediği baloya katılan Nermin, eşinin Kuvayı Millîye' ye destek vermesine karşı çıkar onu ziyarete gelmekte bile çekinir. Kâmil Bey, Kuvayı Milliye için hizmet etmenin adeta bir ödev olduğunu düşünür ve eşinden ayrılmak pahasına bu ödevini yerine getirir. Kâmil Bey'in roman boyunca görülen bu tavrı mahkûmlar arasında 'millici abi' olarak anılmasını sağlar. Kâmil Bey romanında sonunda tam anlamıyla milli bir şuur kazanmıştır.

[177] Kemal Tahir, *Esir Şehrin Mahpusu*, s.192.
[178] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.342

3.7. Köy Enstitüleri

3.7.1. Köy Enstitülerinin Kurulmasındaki Amaç ve Önem

Köy Enstitüleri, ilköğretimi desteklemek, köylüyü toprağına bağlamak ve köylerdeki eğitim seviyesini geliştirmek gibi ilkeler doğrultusunda açılan kurumlardır. Köylerin sosyal ve kültürel anlamda kendi kendine yetebilmesi Enstitülerin temel ilkesidir. Enstitülerden mezun olan öğretmenler 20 yıl köyde kalmak şartıyla hem tarım işleriyle uğraşacak hem de eğitim- öğretime destek vererek milletine faydalı olacaktır.

"*Tek Parti döneminde, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un girişimleriyle 17 Nisan 1940 tarihinde yirmi bir Köy Enstitüsü kurulmuştur. Enstitülerde beş yıl süreyle karma bir eğitim-öğretim uygulanır. Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde bir de enstitülere öğretmen yetiştirmek amacıyla Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır.*[179]

Kemal Tahir'in 1967 yılında yayımladığı *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanı Köy Enstitülerinin kuruluşu sırasında yaşanan olayları anlatır. Kemal Tahir'in bu romanı döneminde yazılan diğer bozkır romanlarından farklı bir eserdir. Kemal Tahir, Köy Enstitülerinin kurulmasında siyasi çıkarların ön planda olduğunu ve halka faydalı olmadığını iddia eder.

"*Devlet Ana'yla aynı yıl yayımlanan Bozkırdaki Çekirdek, yazarın çokça tartışılan romanlarından biridir. Kemal Tahir'in Anadolu tecrübesiyle edindiği bilgi ve kültürel birikimi bütünleştirdiği roman, Tek Parti iktidarının iddialı uygulamalarından Köy Enstitülerini teşrih masasına yatırır.*"[180]

---

[179] Alkan Yılmaz, "Bozkır Romanlarında Köy Enstitüsü", *U.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 7, s.310.
[180] Sezai Coşkun, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, s.244.

Kemal Tahir, öncelikle siyasetçilerin görüşlerine yer verir. Romanın başında Karayağız milletvekili ile Genel Sekreter Köy Enstitüleri üzerine konuşurlar. Köy Enstitülerinin kurulması onların siyasi çıkarlarına ters düşmektedir.

" *'Köy Enstitülerinde yetiştirdiği öğretmenlerle, önce halk kadrolarını, sonra halkevlerini tutacak, aşağıdan yukarı partiyi ele geçirmeye çalışacak,' diyorlar' Karayağız milletvekili gözlerini kısarak sordu: 'Ne dersin Genel Sekreter?' Genel Sekreter başka bir kâğıda bir başka bozkır resmi çiziyordu. Birisine çok acımış gibi içine çekti: 'Ne kadar tehlikelidir verilenle alınanı birbirine karıştırmak! 'Vekil baba! Bilmem ne baba' türkü çağırtır mı öğrencilere adam? Osmanlının, her zaman babası tektir. İkincisi, babalıktır ki hiç gelmez güvenmeye… Duyduğum doğruysa 'sol' demeye başlamışlar adamcağıza şimdiden. Yakında 'komünist diyen vicdansızlar çıkarsa hiç şaşmam*!"[181]

Genel Sekreter'in köy enstitüsü öğretmenlerine 'solcu' dendiğini söylemesi önemli bir noktadır. Öğretmenlere solcu denilmesi hatta daha ileri gidilerek komünist olarak adlandırılmaları onları karalamak ve devlete düşman olarak göstermek sebebiyledir. Bu tabiri Köy Enstitülerinin kapanmasını isteyen, köylerin gelişmesinden endişe duyan insanların ortaya attığını söyleyebiliriz. Romanın ilerleyen bölümlerinde Karayağız Milletvekili, Genel Sekreter ve İlköğretim Genel Müdürü Köy Enstitüleri üzerinde konuşmaya devam ederler. Bu konuşmalar, Enstitüye siyasetçilerin gözünden bakmamızı sağlar. Bu konuşmalar siyasetçilerin Köy Enstitülerinin kuruluşu karşısında nasıl bir tavır sergilediklerini gösterir mahiyettedir. Kemal Tahir'e göre köyün gelişmesini istemeyen siyasetçiler, Köy Enstitülerini kendi çıkarlarına uygun bulmazlar. Bu yolla köy halkının gelişeceğini düşünerek kendi haklarını savunabilecek duruma gelmeleri kendi çıkarlarına ter düşmektedir. Başka bir deyişle köyün gelişmesi, cehaletten kurtulması için bir basamak olarak görülen Köy Enstitüleri siyasilerin halkı sömürmesine engel olacaktır. Bu sebeple üst kadrolar Köy Enstitülerini kendileri için bir tehdit olarak görürler. "*Nerde yeni enstitünüzün yeri?' 'Çankırı-Kastamonu-Çorum topraklarının*

[181] Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*, 8. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2017, s.17.

tam birleştiği noktada… Köylüler 'Keşiş Düzü' diyor. Genel Sekreter'e döndü: Öğrenci alacağımız köyleri de dolaştım! Konuştuğumuz gibi… Dağ köylerinde sulak ovadan, bozkırın çorağından alacağız öğrencileri…"[182] Bu ifadelerden hareketle Köy Enstitüsünün çorak bir arazi üzerinde kurulacağı sonucuna ulaşırız.

Köy Enstitülerinin kurulacağı yer son derece önemli bir noktadır. "*Enstitüleri savunan yazarlara göre Köy Enstitülerinin bozkır bölgelerinde kurulmasının nedeni, köylü çocuklara kendi bölgeleri içinde köy şartlarına uygun eğitim vermektir. Mahmut Makal, Köy Enstitülerinin köylüler bakımından 'çağa açılma' vazifesi gördüğünü, köye yarayan meslek erbaplarını yetiştirmek için ziraat işlerine elverişli arazilerde kurulduğunu belirtir.*"[183]

Bu öğrenciler hem Enstitü yapımına katılacak, hem de buradan mezun olduktan sonra köy işlerinde uğraşacak başka bir deyişle bir taraftan insanla diğer taraftan doğayla mücadele etmeyi öğrenecektir. Bu açıdan bakıldığında Köy Enstitülerinden yetişen öğrencilerin şehir ve kasabalarda yetişen öğretmenlerden farklı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yazara göre bu bakış açısı gerçeklikten uzak, kendini romantizme kaptıran bazı üst kadroların hayalinden başka bir şey değildir. Çünkü Enstitüye gelen öğrenci profili onların tasavvur ettiklerinden bir hayli uzaktır. Bu durumu Enstitü öğrencileri arasında geçen şu diyalogdan çıkarmak mümkündür.

"*Okul mokul yokmuş burda akadaş… Çadırda oturacakmışız bir zaman…' 'Sonra?' 'Bilmem!' 'Sonrasını da ben öğrendim. Biz yapacakmışız okulu mokulu…' 'Biz mi?' Ökkeş, ürkek ürkek çevresine baktı. 'Buncacık adamla mı yapılacak dağ gibi okullar? Ölürüz yahu! Buna can mı dayanır?' 'Neden ölürmüşüz? Baktık durumlar çetin, basar gideriz. Dünyanın avanağı biz miyiz yahu?...' (…) 'Bir yandan bebeleri okut, bir yandan 'karnımı doyuracağım' diyerek toprakla boğuş! Gittiğin yerde köylü sana sulak yerden toprak mı verir? Toprakla boğuşacaktın da babanın*

[182] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.27.
[183] Alkan Yılmaz, *a.g.m*., s.313

bunca vaziyetini neden koyup geldin? Evet, yanlış çizdik biz bu çizgiyi arkadaş. Yol yakınken…"[184]

Bu konuşmalardan hareketle Enstitüye gelen öğrencilerin, üst kadroların hayal ettiği öğrenci tipinden son derece farklı olduğunu söylemek mümkündür. Köy Enstitülerinin kurulmasındaki amaç köyleri geliştirmek ve değiştirmektir. Ancak yazara göre bunu başarabilmek için öncelikle köylüyü yakından tanımak ve onların sahip olduğu değerleri öğrenmek gerekir. Köyün ihtiyaçları doğrultusunda hareket edilmelidir. Aksi takdirde salt Köy Enstitüleri istenen başarıyı sağlayamayacaktır. Kemal Tahir'e göre asıl yoksunluk köy gerçeğini bilmemekten kaynaklanır. Özellikle burada yetişecek olan öğrencilerle romanda aydın tipini temsil eden idealist öğretmenlerin köy çocukları hakkındaki görüşleri birbirinden son derece farklıdır. Öğrenciler Enstitüye köy işlerinden kurtulmak, okumak ve saygın bir kişi olmak için gelmişlerdir. Ancak karşılaştıkları durum bekledikleri gibi olmamıştır.

Köy Enstitüleri üzerine siyasilerin konuşmaları devam eder. "*Bu enstitülerin umulan başarıyı sağlayacağına inanıyor musunuz?*"[185] sorusuna karşılık Genel Müdür şöyle yanıt verir; "Bunun üstünde hiç durmuyoruz efendim!' 'Ya?' 'Önümüzde iki yol olmadığından seçme söz konusu değil çünkü..."[186] şeklinde cevap verir. Köy Enstitülerinin amacı, köy halkının eğitimi ihtiyacını karşılamak ve kültürlü bireyler yetiştirebilmektir. Bu sayede köylerden seçilecek olan öğrenciler, öğretmen olduktan sonra uzun yıllar köyde kalacak ve halkının faydası için çalışacaktır.

"*Oysa enstitüler bizi, yirmi yedi milyon lirayla, en geç on yılda ulaştıracaklar bu amaca...' 'Çalıştırılan çocuklar iyi okutulamıyor, nasıl öğretmenlik edecek?' diyor kimi arkadaşlar' 'Şehir çocuğuna gerekli öğretim başka, köy çocuğuna başka… Enstitülerde yeterince genel bilgi, meslek bilgisi veriyoruz. İstediğimiz, köy yaşayışında öncü, sözü geçer, saygılı, kendine fikir sorulacak, akıl*

[184] Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*, s.212-213.
[185] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.28.
[186] Gös. yer.

alınacak insanı yetiştirmek… Öncelik tanıyoruz pratik bilgilere… Bunun da belkemiği, çalışmaya gidecekleri yer köy olduğu için: tarım…"[187]

Köylerden seçilecek öğrenciler hem tarım işleri ile uğraşarak geçimini sağlayacak hem de gerekli mesleki eğitimi alacaktır. Köy Enstitülerinin saygın ve kültürlü bireyler yetiştirmesi amaçlanmaktadır. Buradan yetişecek olan öğretmenler uzun yıllar köyde kalacak ve halkına hizmet için çalışacaktır.

"*Köy ekonomik-sosyal bakımdan şehre hiç benzemeyen bir ünitedir. Çocuğu buradan alıp burası için hazırlıyoruz. Geçimleri de ayrı yasalara bağlanıyor. Önce köylerin yaşama, geçim özellikleri incelendi. Köylü çoğunluğunun şimdilik geçim anlayışı, ölçüsü: bir ev, çalışacak tarla, çalışması için gerekli araçlar, öncelikle çift hayvanı… Bunları köy öğretmenine sağlayacağız.*"[188]

Köy Enstitülerinin kuruluş amacı ve önemi hakkında bilgi veren Genel Müdür. Köy Enstitülerine alınacak öğrencilerin genel profilini çizerek bu çocukların mezun olduktan sonra hangi alanlarda çalışacaklarını anlatır. Köylerden seçilecek bu öğrenciler hem tarım hayvancılık gibi işler yapacak hem de genel kültür dersleri göreceklerdir. Bulundukları köye hizmet edecekler ve 20 yıl boyunca burada mecburi kalacaklardır.

Üst yapının yani idareci kadroların Köy Enstitülerinden bekledikleri köy gerçeği ile örtüşmeyen hayali düşüncelerdir. Kemal Tahir'in burada eleştirdiği nokta Köy Enstitülerinin köyün ihtiyacı olan eğitime karşılık verememesidir. Köy Enstitüsünü kuracak olan öğretmenlerde köyü tanımayan şahsiyetlerdir. Onların köye ve köylüye bakışları son derece sathidir.

"*Bozulmamış köy çocukları alınacak töresel köyümüzün yüksek ahlaksal değerleri hırsla savunulacak… Büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi, vatan için*

[187] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.28
[188] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.28-29.

duraklamadan, gözü kapalı ölmek! Çilelerden yüksünmemek, millet yolunda azla yetinmek… Daha önemlisi: Uğradığı haksızlığı bile kutsal saymak, er geç düzeleceğine inanmak… Bu inancı bir an yitirmeden sabırla beklemek… Köye, sapık fikirlerin girmesini gerekirse canı pahasına ödemek…"[189]

Tüm bu ifadelere baktığımızda idareci kadroların köyü gerçek manada tanımadıklarını son derece hayali fikirlerle hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Köy Enstitülerinin amacı köyü geliştirmek, modern hale getirmek ve Cumhuriyet devrimlerini köylerde yaşatmaktır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için köylünün ihtiyaçlarını bilmek ve bu doğrultuda hareket etmek gerekmektedir. Üst yapıyı temsil eden idareci kadro köy gerçeğini bilmemektedir. Romanın ilerleyen bölümlerinde karşılaşacağımız öğrenciler ise üst kadronun hayal ettiği profilden oldukça uzaktır.

3.7.2. Köy Enstitülerinin Kurulması Karşısında Köylünün Tavrı

Köy Enstitülerinin karşısında ikinci bir engel ise köylülerdir. Keşiş Düzüne kurulacak olan Dumanlı Boğazı Enstitüsü karşısında Kara Derviş, Cinci Nezir, Zeynel Ağa şahsiyetler aslında Köy Enstitülerini kendi çıkarlarına uygun düşmediğinden istememektedirler. Halkı sömüren ve her türlü usulsüz işleri yapmaktan çekinmeyen bu tipler halkı Enstitüye karşı kışkırtırlar;

"Milletin içi bozuldu arkadaş… Bozan da yabanın eğitmen öğretmen rezilleri… Köroğlu'nun Çolak n'apsa iyi? Gitmiş eğitmene sormuş 'Esdüdü kondurasıymış hükümat Keşiş Düzü'ne neyin nesi?' demiş. 'Say ki devlet kuşu konmakta başınıza,' demez mi senin Yamörenli Murat! 'Ya Topal Muhtar neden köy mazbatası dolaştırmakta? Demiş Çolak… 'Aklı ermediğinden,' demiş. 'Köyünüzün toprağına bin şu kadar kişi konacak! Etiniz, yağınız, yumurtanız, pirinciniz para edecek. Muhtar rezili sevineceğine 'İstemeyiz' mazbatası mı düzenlemekte?"[190]

[189] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.32
[190] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.53.

Enstitü karşısında köylünün birbirinden farklı iki tavır sergilediğini görürüz. Hükümete karşı son derece olumlu bir tavır sergileyen köylü kendi içinde Enstitü'nün kurulmasını istememektedir. Başta Zeynel Ağa, Cinci Nezir gibi birçok kötü işlere bulaşmış, kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen bu kurnaz köylü tipleri Enstitünün kurulmaması için ellerinden geleni yaparlar. Halkı Enstitü aleyhine kışkırtıp bunun gavur işi olduğunu söylerler. Fetvalar vererek Enstitüde kız-erkek karışık okumanın kafirlik olduğunu dile getirirler.

"*Yanılmaktasınız din kardaşlarım, bu dilekçe hükümatın mal dağıtımı üstüne değil!' diye bağırarak kitaba el bastı. 'Esdüdü gâvurluğu kondu konacak toprağımıza… Oğlan kız bir döşekte yatıp kalkacak kızılbaş-komünist töresince… Uğursuzluktur! Deniz gibi köpürüp akan Kızılırmak'ımızın suyu çekilir. Pınara yuğunağa, tarlaya, değirmene gidemez kendi başlarına kızlarımız, karılarımız, baştan çıkar tümü… Düzenimiz bozulur ki ne kadar. Paranın tadını alır şuncacık bebeler, büyüğünü saymazlanır. Saz çalar, davul dövermiş esdüdünün gâvur dölleri…!*"[191]

Bu sözleri söyleyen Kara Derviş, din üzerinden halkı kışkırtmaya Enstitüye karşı dini kullanarak halkı olumsuz yönde etkilemeye çalışmaktadır. Kara Derviş romanda din adamı sıfatıyla karşımıza çıkmaktadır. Ancak gerçekte esrar yetiştiren ve halkın dini duygularını sömüren ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bir şahsiyettir. Enstitünün kurulacağı Keşiş Düzüne yakın bulunan tarlasında esrar yetiştirmekte ve bu sebeple Enstitüyü kendisi için bir tehlike olarak görmektedir. Yalan yanlış birçok iftira atarak Enstitüyü dinsizlik, komünistlik gibi aslı olmayan suçlamalarla karalamaya çalışır.

"*Neymiş öğretmen! Neymiş, eğitmen! Bezdik yahu! Millet bu zamana kadar malına sahip değildi, bunlar kızına sahip olmaktan çıktı. Okutmam, keyif benim değil mi? Okumak da neymiş? Eskilerde, haddini bilirdi öğretmen kısmı… İlk gelişinde az*

[191] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.54-55

biraz avurt zavurt etse de 'Osmanlıdır, böyle olur,' derdim, ya kuyruğunu kısar otururdu, tavuğu yumurtayı gövdeleyip… Ya barınamaz savuşurdu."[192]

Tüm bu ifadeleri değerlendirdiğimizde Köy Enstitülerinin kurulması karşısında köylünün son derece olumsuz bir tavır sergilediğini, Enstitüyü kendi çıkarlarına aykırı gördüğü üçün istemediğini, halkın gelişmesini değişmesini istemeyen Zeynel Ağa, Cinci Nezir gibi halkı dolandırmaktan korkmayan iki yüzlü bu insanların yanı sıra din adamı sıfatıyla geçinen Kara Derviş adlı şahsiyetin esrar yetiştirmek için Enstitüyü tehlike olarak gördüğünü ve bu sebeple din adı altında halkı Enstitü aleyhine kışkırtmak için aslı olmayan fetvalar verdiğini görürüz. Yazarın, bu tutum ve tavrıyla köye ve köylüye bakış açısını da anlamış oluruz. Yazara göre üst yapının düşündüğü gibi bozkırda cevher yoktur. Köy Enstitüleri temelde iyi bir gayeye dayanmış olsa da son derece satıhta kalmıştır. Bunun sebebi aydınlarımızın köy gerçeğini tam manasıyla kavrayamadıklarından ileri gelmektedir. Aydınlarımız yıllar boyunca köylüyü kaderine terk etmişlerdir. Bu sebeple köyler kendi içerisinde bir sistem oluşturmuş hayatını bu sistemin kuralları içerisinde devam etmiştir. Köy Enstitüleri bu sistemi kavramadan kurulursa şüphesiz başarısız olacaktır. Yazara göre öncelikle köyü ve köy halkını tanımak onların kendi içerisinde oluşturduğu değerleri kavramak gerekmektedir. Aksi takdirde atılan her adım yarım kalacak ve amacına ulaşamayacaktır.

3.7.3. Öğretmenlerin Köye Gelişi

Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsünü kurmak amacıyla köye gelen öğretmenler başta Müdür Halim akın olmak üzere Emine Güleç, Nuri Çevik ve Cemal Avşar adlı idealist şahsiyetlerdir. Bu kişilere baktığımızda kendine güvenen, kurulacak olan Enstitünün Anadolu halkı için son derece faydalı olacağına inanan ve Cumhuriyet devrimlerini köylerde yaşatmak isteyen aydın şahsiyetler olduğunu söyleyebiliriz. Enstitünün faydalı olacağına inanan öğretmenlerin burada karşılaşacakları iki engel vardır. Birincisi, zorlu doğa şartları ikincisi ise köy halkıdır. Emine Güleç ve Halim

[192] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.61.

Akın Enstitüye malzeme almak için çarşıya giderler. Bu Anadolu halkı ile ilk karşılaşmadır. *" 'Yasak değil mi muskacılık?' 'Cinci'ye hükümat yasağı nasıl işlesin bre efendi? Bunun Allah'a bir can borcu var, fukara Allah, biçimine getirip alamamakta… Salt muska mı? Esrar satar, recinin tütünü hesabı, açıktan… İki lafla, bakmışsın seni Yılanlı Şeyh'e derviş yazmış… Lafı dişi bunun çünkü…"*[193] Müdür Halim Akın ile birlikte Ilgaz Pazarına giden Emine öğretmen, çarşıda karşılaştığı tablo karşısında hayrete düşer. Cinci Nezir adlı kişinin muskalar yazdığını ve türlü oyunlarla halkı sömürdüğünü öğrenir. Emine öğretmen Anadolu'ya farklı hayallerle gelmiş ancak karşılaştığı bu tablo onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Ilgaz pazarında Cinci Nezir gibi kişilerin türlü oyunlarla halkı sömürdüğüne ilk kez tanık olmuştur. Karşılaştığı bu tablo Anadolu'ya gelirken tasavvur ettiğinden son derece farklıdır.

"*Yazarın gördüğü Türk köylüsü, kendi yasaları içinde yaşayan ve bu yasalar kavranmadan anlaşılması mümkün olmayan bir kitledir. Köylünün, dışarıdan bakan insana 'anlaşılmaz' gelen birçok özelliği, onu idare eden bu yasalar kavranıldığı zaman, 'anlaşılır' hale gelmektedir. Köylüyü çevreleyen bu yasalar ortaya koyulmaya çalışılır. Buna göre köylü, yüzyıllardır olabildiğince ihmal edilmiştir. Bu ihmal edilmişlik, köylünün kendine mahsus ve dışa kapalı bir sistem kurmasını netice vermiştir*."[194]

Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanında köy halkını türlü yönleriyle eleştiriye tabii tutar. Söz gelimi Enstitünün kurulmasına destek verir gibi görünen halkın gerçekte kendi çıkarlarına ters düştüğü için Enstitünün kurulmasını engellemeye çalıştığını görürüz. Özellikle Cinci Nezir, Zekeriya Ağa gibi şahsiyetler enstitünün gavur işi olduğunu öne sürerek dini inançlarına zarar verdiğini iddia eder. Dışarıdan bakıldığında son derece dinine bağlı görünen Kara Derviş ise topraklarında esrar yetiştirmekte ve afyon içmektedir. Dindar geçinerek başkalarını dinsizlik ve komünistlikle suçlayan bu insanların gerçekte çıkarı için yapmayacakları şey yoktur.

[193] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.85-86.
[194] Sezai Coşkun, *a.g.e.,* s.249.

"*Hacı Zekeriya, toprağımızın birinciye gelen zengini ve de birinciye gelen soylu kişisi… Bunların elinde, Sultan Mahmut'un Hayriye Tüccarı fermanı vardır ki, beyim, adam boyundadır. Dilerse gemi donatır da, Firenk içine salar. Sen bizden iyisinin bilirsin, fermanlı Hayriye Tüccarı olmayan Müslüman'a gemi donatıp Firenk içine salmak yoktur. Odun kayığı, kömür kayığı işletebilirse işletir. Ayrıca benim Hacı emmimin her tezgâhta ince mekikleri gidip gelir ki, şeytanın aklı ermez. Ormanlarda kesimleri, tren yollarında keseneleri işler. Say ki hükümat gibi para basar bizim Hacı emmimiz…*"[195]

Zekeriya Ağa, türlü oyunlarla halkı dolandıran, mallarını zorla satmaya çalışan varlık sahibi bir kişidir. Dumanlı Boğaza bir Enstitü kurulacağını öğrenen Zekeriya Ağa bunu engellemek için elinden geleni yapar. Çünkü Enstitü sayesinde halkın bilinçlenip kendi hakkını müdafaa edebilecek duruma gelmesi Zeynel Ağa'nın işine gelmez. Bu durumda mallarını zorla satmak ve halkı dolandırmak kolay olmayacaktır. Zekeriya Ağa, Cinci Nezir ve Kara Dervişle iş birliği yaparak Enstitünün kurulmasını engellemeye çalışır. Enstitüyü kurmak için köye gelen öğretmenler öncelikle bu insanlarla uğraşmak zorunda kalırlar.

Hacı Zekeriya ve Cinci Nezir, öğretmenlere karşı son derece saygılı davranarak Enstitünün kurulmasını destek verdiğini söylerler. "… *Ne demeeek… Ya biz burada neciyiz? Ankara gibi yerden gelip ve de toprağımıza esdüdü kurmaya bulaşıp… Böyle bir iyiliği yarın ahrette biz nasıl öderiz? Karışmayacaksın! Emredeceksin! Ele beşse sana iki… Bilemedin üç… Bilemedin üç buçuk… Benim dükkândakilere geldi mi hepsini malın bil! Para dersen küserim ki, yüzüne bakmam…*"[196] Ilgaz köyüne Enstitü yapmak isteyen öğretmenlerin karşılaşacakları ilk engel köylüdür. Köy halkı ve özellikle Zekeriya Ağa, Cinci Nezir, Kara Derviş gibi karakterler her türlü kötülüğü yapan, halkı dolandıran, esrar satan kişilerdir. Enstitüyü kendi çıkarları için tehdit olarak gören bu şahsiyetler Enstitünün yapımını engellemek için her türlü yola başvururlar. Ancak Anadolu'ya gelen bu idealist

[195] Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*, s.114.
[196] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.133

öğretmenler bu engelin farkında değillerdir. Çünkü yazara göre onlar Anadolu'yu yalnızca uzaktan tanıyan ve boş hayaller peşinde koşan romantik tiplerdir. Müdür Halim Akın Enstitülerin faydalı olacağını düşünen, bozkırda cevher olduğuna inanmış ve bu amaçla Anadolu topraklarına gelmiş Cumhuriyet döneminin idealist aydın tipini temsil eden bir şahsiyettir. Ona göre Cumhuriyet devrimlerini yaşatarak vicdanı hür, fikri hür nesiller yetiştirmek öğretmenlerin görevidir. Bir milleti kurtaracak olan yalnızca öğretmenlerdir. "*İş, yalnız ödevini yapmaya kaldı mı, öğretmenin herhangi bir esnaftan ne farkı olur? Herhangi bir zanaatkârdan üstünlüğü nedir?' diyor olmalıydı gene… Oysa, 'Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir,' denilmişti*."[197]

Romanda yazarın görüşlerini temsil eden Şefik Ertem ise Halim Akın gibi düşünmez. Türk aydınının Anadolu'yu gerçek manada tanımadığını iddia eder. Aydınlarımız Anadolu'ya yalnızca uzaktan bakmış ve uzun yıllar kendi kaderine tek etmiştir. Şefik Ertem'e göre atılan her adımda köylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı ve bu doğrultuda hareket edilmelidir. Romanda harf inkilâbına değinen yazar doğrudan bu duruma karşı çıkar. Eski alfabenin kaldırılması ve yeni harflerin kabul edilmesinden bu yana okuma yazma oranında bir değişiklik görülmemiştir. Kemal Tahir'in bu noktada Cumhuriyet devrimlerine yönelik eleştirileri Şefik Ertem vasıtasıyla aktarılır.

"*1943'teyiz! Cumhuriyet kurulalı 20 yıl olmuş. İlk enstitü 1940'ta açıldı. Bu hesapça, köy öğretmeni yetiştirmekte tam on yedi yıl gecikmişiz. Sen şimdi bana 'hız' diye yutturacaksın. 'Çok daha önemli işler vardı. Okuma yazmaya sıra gelmedi,' dersen. 1923'de aldık alfabeyi… Hem de 'eskisi' zordu, bu kolay' 'Değil mi sakın?' 'Sen alay etmek için sordun ama zararı yok! Ben bu konuda gücüm yettiği kadar alaya koşulmayacağım! Kime göre kolay? Eski yazıyı bilenlere, göreyse, değil! Halkı hızla okutmaya göreyse, 1928'den bu yana 20 yıl geçti, okuma yazma bilmeyenler yüzde yetmiş… Yeni harfler kolaydı da, niçin okutulmadı millet? Çünkü köylünün*

[197] Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*, s.159.

okuma yazmayla görülecek hiçbir işi yok… O kadar yok ki, öğrenenler bile kısa zamanda unutuyor."[198]

Harf Devrimi, Cumhuriyetin kuruluşundan beş yıl sonra 1 Kasım 1928 yılında gerçekleşmiştir. Harf Devrimi ile birlikte Osmanlının kullandığı Arap alfabesi kaldırılarak yerine Latin Alfabesi getirilmiştir. Kazım Karabekir, Arap Alfabesinin zor öğrenildiğine dair düşüncelerin Batı aldatmacası olduğunu iddia etmiştir. Latin harflerinin kabul edilmesiyle birlikte geçmişte yazılan pek çok kıymetli eserin gelecek nesil tarafından anlaşılmayacaktır. Arap Alfabesinin zor öğrenildiği ve Türkçeye uygun olmadığı öne sürülerek alfabe değişikliği yapılmış ancak üzerinden 20 yıl geçmesine rağmen okuma yazma oranında bir artış görülmemiştir. Bu durumu eleştiren Şefik Ertem, özellikle köylerde eğitime gereken önemin verilmediğini söyler. "*Sen şimdi köylü çocuğunu alacaksın, yarım yırtık okutup köye salacaksın!' 'Yok, yarım yırtık! Köy için yeterince…' 'Köy için yeterince' demek, okuma işinde şehirden, kasabadan ayırıyorsun köyü demektir ki, 'yarım yırtık' sözünü doğrulamak olursa ancak bu kadar olur.*"[199] Köylerin yaşam şekilleri, ihtiyaçları birbirinden farklıdır. Bu sebeple açılacak olan okullar köylerin ihtiyaçları doğrultusunda eğitim vermelidir. Ancak Anadolu'yu tanımayan idareci kadroların köyleri sadece Enstitü kurarak geliştireceğini sanması büyük bir yanılgıdır. Çünkü köyü yaşatacak şey okul değil köylüdür. Müdür Halim Akın'ın "*Yahu sen ne diyorsun! Kara cahil mi kalsın köylüler?*"[200] sorusuna karşılık Şefik Ertem, "*Hayır Halimcim, okusun, ama köy okulu, okuma isteği duyulunca işe yarar.*"[201] Yanıtını vererek gerçek bir eğitimin okuldan ibaret olmadığına vurgu yapar.

"*Köyler aynı yaşama, üretim şartları içinde olmadıklarından aynı gelişim çizgisinde de değillerdir. Nahiyeden büyük, gelişmiş köyler olduğu gibi, yaşama şartlarını yitirmiş, dağılmaya mahkûm köyler de vardır. Köyler vardır ki, 'okul' diye*

[198] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.163
[199] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.164.
[200] Gös. yer.
[201] Gös. yer.

yanıp tutuşur, her gördüğü sorumlunun yakasına sarılır, fakat üç sınıfı kurup yaşatacak gücü yoktur. Aslında ille okul istemesi bu güçsüzlüğündendir, dağılmak üzere olduğundandır. Bu sebeple okullar köyden köye değişmek zorundadır. Biz her köy okulunu ayrı düşünmek zorundayız."[202]

Şefik Ertem'in Köy Enstitülerine son derece gerçekçi bir tavırla yaklaştığını ve değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Her köyün ihtiyaçları farklı olduğuna göre köylere kurulacak olan Enstitülerinde birbirinden farklı olması gerekir. Bunları göz ardı etmek Enstitülerin amacına ters düşer. Şefik Ertem Köy Enstitüleri ile ilgili görüşlerini anlatmaya devam eder;

"*Evet, köyün değişmesi düşünülmediği gibi, çocukları değiştirmek de hiç düşünülmüyor aslında… Köylere odundan dokuma tezgâhları dağıttık. Pazarda paketi 90 lira olan pamuk ipliğini 15 liradan veriyoruz! Yarım yırtık okuttuğumuz çocuklardan biraz dülgerlik, kaba demircilik, biraz nalbantlık, biraz duvarcılık, önemlice rençberlik istiyoruz! Köyün bunlarla kalkınamayacağını sen de benim kadar bilirsin! Köyü ancak kendi kendine yeterliğe zorlar bu… Sanki bin yıldır Anadolu köyü başka bir şey yapıyormuş gibi...*"[203]

Şefik Ertem'in Köy Enstitüleri hakkındaki düşüncelerine baktığımızda son derece gerçekçi bir tavırla eleştirdiğini söylemek mümkündür. Köy Enstitülerine gelen öğrencilerden beklenen hem toprakla uğraşmaları yani doğayla mücadele etmeleri hem de 20 yıl boyunca köyde kalmak şartıyla öğretmenlik yapmalarıdır. Bu sebeple öğrencilerin aldıkları eğitim yarım yamalak olacaktır. Bu sadece köylerin kendi kendine yetmesi demektir. Ancak Anadolu'nun gelişmesi için sadece bu yeterli değildir. Anadolu asırlardır yalnız bırakılmış ve kendi kaderine terk edilmiştir. Başka bir deyişle yüzyıllardır kendi kabuğundan dışarı çıkmamıştır. Bu sebeple sadece okul yaparak ve başına Anadolu'ya daha önce hiç gelmemiş öğretmenler koyarak köylerin kalkınmasını düşünmek kolaya kaçmaktan başka bir şey değildir.

---

[202] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.164.
[203] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.167.

3.7.4. Köy Enstitülerine Alınacak Öğrenciler

Köy Enstitülerine alınacak öğrenciler köylerden seçilecektir. Öğrencilerin Enstitüye gelmekteki amaçları birbirinden farklıdır. Kimisi sevdiği kız için gelmek isterken kimisi askerlikte dayak yiyen değil dayak atan olmak için gelmek ister. Bazıları ise köy işlerinden kaçmak için Enstitüyü bir kurtuluş olarak görür. "*Esdüdüye gidenler askerlikten af… Acem sınırına mı gideydik Kuru'nun Cafer gibi? İki metre kara mı gömüleydik? Sıcak çorbayı haftada bir mi ele geçireydik? Nereye gitmekteyiz? Nah şurdaki Dumanlı Boğaz'a gitmekteyiz. Nere ora? Esdüdü okulu… Vah benim akılsız anam…*"[204] Öğrenciler Keşiş Düzüne geldiklerinde karşılaştıkları durum hayal ettikleri gibi olmaz. Ortada bir Enstitünün olmadığını görünce büyük bir şok yaşayan öğrenciler Enstitüyü kendilerinin yapacaklarını öğrenince ikinci bir hayal kırıklığı yaşarlar. Zira hiçbir şey buraya gelirken hayal ettikleri gibi olmamıştır. Müdür Halim Akın ilk derste öğrencilere Enstitü hakkında bilgi verir ve onlara bir öğretmende bulunması gereken özellikleri anlatır. "*Dumanlı Boğaz Enstitüsü'nün dördü kız, on sekizi erkek yirmi iki öğrencisi yeni kılıklarıyla şaşılacak kadar değişmişler, ilk bakışta güven veren sağlam bir insan topluluğu oluvermişlerdi.*"[205]

Halim akın, öğrencilerine ilk derste neler yapmaları gerektiği üzerine bir konuşma yapar. Öğrencilere bir öğretmende bulunması gereken özellikleri anlatır. Müdür Halim Akın'a baktığımız zaman gerçekten onun ülkesini kalkındırmak isteyen, köylerin gelişip değişeceğine inanan idealist aydın bir tip olduğunu görürüz. Ancak ondaki eksiklik köylüyü yeterince tanımaması burada yaşayan halkın sahip olduğu değerleri bilmemesidir. Kemal Tahir, bu noktada ülkemizdeki aydın tipleri eleştirir. Onlar Anadolu'yu yüzyıllar boyunca yalnız bırakmış uzaktan Anadolu'yu tanıdıklarını zannetmişlerdir. Oysa bu insanlar Anadolu'yu ve Anadolu insanını tanımaktan uzaktır. Halim Akın romanda, bu aydın tipi temsil etmektedir. Halim Akın, öğrencilerin köylerini geliştireceğine inanır ancak öğrenciler ise bildikleri işleri bile yapmaktan kaçınırlar ve bir an önce buradan kaçıp gitmenin yollarını

[204] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.180.
[205] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.202.

ararlar. "*Dünyanın avanağı biz miyiz yahu?' 'Gitmek vardıysa da bu beylik urbalar hiç giyilmeyecekti arkadaş… Bir kez giyimi giydin, karavanasından yedin mi, dokuz araba ot yoldurur hükümat, otsuz yerden adama…*"[206] Öğrenciler arasında geçen bu konuşma onların Enstitüye hangi amaçlarla geldiği hususunda bilgi verir. Köylerden gelen öğrenciler Enstitüyü kendilerinin yapacağını öğrenince hayrete düşerler. Onlar Enstitüye temiz kıyafetler giymek, temiz yataklarda yatmak, güzel yemekler yemek ve en önemlisi tarım işlerinden uzaklaşmak yani efendi olmak için gelmişlerdir. Ancak durum bekledikleri gibi olmamıştır. Öğrenciler Enstitüyü kendileri yapacak, tarım işlerinde çalışacak diğer taraftan mesleki eğitim alacaklardır. Öğrenciler Enstitüye çeşitli hayallerle gelmişler en önemlisi köy işlerinden kurtulacaklarına inanmışlardır.

"*Halt ettik. Karı yoluna esdüdüye gelmek mi olurmuş? Hadi dişini sıktın da bitirdin diyelim… Sonu? Yirmi kayma aylık… Bir yandan bebeleri okut, bir yandan 'karnımı doyuracağım' diyerek toprakla boğuş! Gittiğin yerde köylü sana sulak yerden toprak mı verir? Toprakla boğuşacaktın da babanın bunca vaziyetini neden koyup geldin? Evet, yanlış çizdik biz bu çizgiyi arkadaş. Yol yakınken…*"[207]

Öğrenciler için Enstitü hayal kırıklığı olmuştur. Geldiklerine pişman olan öğrenciler iş yapmakta isteksizdirler. Öğrencilerin ellerinden çeşitli işler gelmektedir. Duvarcılık, boyacılık gibi zanaatler bilen öğrenciler bildiklerini öğretmenlerinden gizler ve iş yapmak istemezler. Onların amacı okuyup efendi olmak, şehirde bey gibi yaşamak ve saygı görmektir. Yazar burada bir tezatlık ortaya koyar. Siyasi kadronun ve Enstitü yapmak için köye gelen öğretmenlerin tasavvur ettiği köy ile gerçekte olanlar birbirinden farklıdır. Onların hayal ettiği öğrenciler köyde 20 yıl kalmak şartıyla öğretmenlik yapacak hem de geçimlerini sağlamak için kendilerine verilen toprakla uğraşacaktır. Ancak Kemal Tahir, üst kadronun ve köye gelen öğretmenlerin köy gerçekliğinden uzak olduğunu vurgular. Yazarın sözcülüğünü üstlenen Şefik Ertem Köy Enstitülerini gerçekçi bir üslupla değerlendirir. Şefik Ertem'e göre

[206] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.213.
[207] Gös. yer.

Anadolu yıllar boyunca ihmal edilmiş bir çorak toprak gibidir. Türk aydınları Anadolu'ya yalnızca uzaktan bakan gerçek manada köy gerçeğini bilmeyen şahsiyetlerdir. Anadolu'ya ilk kez gelen Müdür Halim Akın ve diğer öğretmen arkadaşları Anadolu'da cevher olduğuna inanmış idealist aydınlardır. Köy Enstitülerinin, Anadolu için faydalı olacağına inanan öğretmenler bu yolda canla başla çalışırlar. Ancak öğrenciler bildikleri işleri bile yapmak istemez ve buradan kaçmanın yollarını ararlar. "*Niyazi Çavuş'un bana sıkı öğüdü var arkadaş… Gurbet yerin, bir de askerliğin yasası: Durum vaziyeti öğrenmeden, bildiklerini ortaya dökmek yok… Ne denilmiştir? 'Yüksek olup asılma, alçak olup basılma' denilmiştir. Seni işe sürerler ki ezmecesine…*"[208] Köydeki öğrenciler, Enstitüyü bir kaçış olarak görmektedirler. Burada okulu bitirdikten sonra şehre giderek köy işlerinden kurtulmayı ve tıpkı bir şehirli gibi yaşamayı hayal ederler. Köy Enstitüleri'nin kurulmasında öğretmenlerin karşısına çıkan ikinci bir engel çevre faktörüdür. Son derece ağır iklim şartlarının egemen olduğu bu bölgede köy çocukları ve öğretmenler çetin doğa şartlarıyla mücadele etmek zorundadır. Keşiş düzüne yağan şiddetli yağmur sele dönüşür. Öğrencilerin çadırları sular altında kalır.

"*İnsanoğlunun insan olma çizgisini aşalı beri duyduğu, yüz binlerce yıldır unuta hatırlaya taşıdığı en müthiş korkuyu, doğa karşısında araçsız kalma korkusunun dehşetini ancak şimdi anlıyordu. Aslında çok büyük bir değişiklik de olmamış, yağmur gelip yakın çevreyle birlikte yatacakları yeri ıslatmıştı, o kadar… Ellerinde, çok değil, yirmi metre karelik bir kuru toprak parçası olsaydı, yağmur bütün önemini yitirecek, serinliği bakımından belki de keyiflendirici bir şey sayılacaktı.*"[209]

Zorlu hava şartları enstitünün yapılmasını hem zorlaştırmış hem de yeme-içme, kalacak yer gibi problemlere sebep olmuştur. Ancak öğrenciler el birliği ile mücadele ederler. Çadırlarını onararak sel altında kalan mutfaklarını yeniden inşa ederler. Köy çocukları çetin doğa şartları ile mücadele etmeye alışkındır. Ancak

[208] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.217.
[209] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.324-325.

romanda yazarın eleştirdiği noktalardan biri de Enstitünün çorak bir arazi üzerine kurulacak olmasıdır. Burası hem kasabaya uzak hem de ulaşımın zor olduğu verimsiz bir arazidir. Köy Enstitüsüne gelen öğrenciler okuyacakları Enstitüyü kendileri inşa edecek diğer taraftan toprak işleriyle uğraşacaklardır.

Müdür Halim Akın, Enstitü için bir çeşme yapmaya karar verir. Çeşme yapımı için gerekli olan borular, Kara Derviş'in toprağından geçmek zorundadır. Kara Derviş'in kendisine ait olduğunu söylediği topraklar ise devlete aittir. Nuri Çevik'in Kara Derviş'in oyunun bozması üzerine ortalık karışır. Bu sırada zatürreden hastaneye kaldırılan Bekir Ozan'ın ölüm haberi herkesi derinden yaralar. Tüm bu yaşananlara rağmen Halim Akın Enstitü bayrağını diker. Bu herkese bir ümit kaynağı olmuştur.

"*Dumanlı Boğaz Köy Enstitüsü'nün bayrak direği Keşiş Düzü'nün bağrına dikilince, Esef bir zaman gözlerini kısıp tepesine baktı: 'Düşmanlarımıza duman attıran ünlü Yavuz gemimizin direği kaç para!' Yüreği kabarmış, 'hamiyetinden' boğazı kuruyuvermişti. Çeşmeden akacak suyu hatırladı. Kimseye sezdirmeden yürüdü.*"[210]

Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanında Köy Enstitülerinin kuruluşunu konu edinerek Anadolu gerçekliğini ortaya koyar. Köy halkı ve Enstitüye gelen öğrencileri merkeze alarak köylünün ihtiyaçlarını belirmeye çalışır. Kemal Tahir'e göre Türk aydınları Anadolu'ya yalnızca uzaktan bakan ve gerçek manada kendi insanını tanımayan şahsiyetlerdir. Kemal Tahir Bozkır hayatını konu edindiği bu romanında Enstitünün kuruluşu sırasında yaşanan olayları objektif bir şekilde değerlendirerek Anadolu gerçekliğini ortaya koyar. Romanda yazarın görüşlerini yansıtan Şefik Ertem, Enstitülerin köyler için faydalı olmayacağı görüşündedir. Çünkü bizim memleketimizde aydınlar köylüyü yeterince tanımamaktadır ve bunun

[210] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.428.

için de bir çaba göstermemektedir. Yazar, romanda bunun için yapılması gerekenleri şu şekilde belirtir.

"*Bence köyün insan gerçeğini, iyice bilmek zorundayız. Kendimizi aldatmadan… Erkekçe… Kaytarmacılık etmeden… Bize inanarak açılmalarını zorlaştıracak bütün maskaralıklarımızdan, alışkanlıklarımızdan, palavralarımızdan vazgeçerek… Başlamak için gerçekleri oldukları gibi almak zorundayız. Başka memleketleri bilmem, bizim memleketimizde gerçekçi olmadan namuslu olmak imkânsızdır. Ve de hangi büyük fayda için olursa olsun, gerçeği görmezden gelmek, hele değiştirmeye yeltenmek en büyük namussuzluk!*"[211]

Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanında üzerinde durduğu konulardan biri de Türk aydınlarının Anadolu'yu ve Anadolu insanını gerçek manada tanımamalarıdır. Köylerin gelişmesi için öncelikle köyün insan gerçeğini bilmek ve bu doğrultuda adım atmak gerekmektedir. Bir okul yaparak köylerin gelişmesini düşünmek doğrudan kolaya kaçmaktır. Bu şekilde atılan adımların olumlu sonuç vermesi ise tartışmalıdır. Nitekim başka bir tartışma konusu ise bozkırda gerçekten bir cevher var mıdır sorusudur. Bu soruya Şefik Ertem "*Bozkırda elbet var çekirdek ama yaşama kanunları başka… Bütün sağlam çekirdeklerin şaşmaz kanunu: yeşermektir. Çürükse yeşermez, yeşermezse çürür. Bozkırdaki bizim çekirdeğin sağlamlığı, Yeşermemeye doğru işlemesin?"*[212] şeklinde yanıt verir. Şüphesiz Şefik Ertem bu sözlerinde haklıdır. Bozkırda cevher vardır ancak bu cevher kendi kaderine bırakılmış ve çürümeye yüz tutmuştur. Burada yazarın açıklık getirmeye çalıştığı nokta Cumhuriyet idaresi tarafından tasavvur edilen köy ve köy halkının gerçekte çok farklı olduğu konusudur. Köy Enstitülerinin amacı çağın gerisinde kalmış, yıllarca kaderine terkedilmiş köyleri geliştirmek, köy halkını cehaletten kurtarıp eğitimli bireyler haline getirmek ve halkı sömüren ağa, bey gibi insanlara karşı haklarını savunmasını öğretmektir. Ancak yazara göre bunların gerçekleşebilmesi için öncelikle bir alt yapının oluşturulması ve köy gerçeğinin doğru bir şekilde

[211] Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek*, s.267.
[212] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.399.

kavranması gerekmektedir. Yazarın görüşlerini temsil eden Şefik Ertem roman boyunca yaptığı değerlendirmelerle bu konuda yapılması gerekenleri anlatır. Kemal Tahir *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanında, Köy Enstitülerine farklı bir bakış açısı getirerek Anadolu'nun insan gerçeğini realist bir şekilde ortaya koyar.

3.8. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Yılları

3.8.1. Osmanlı'nın Kuruluş Yıllarında Türkmenler

Kemal Tahir'in 1967 yılında yayımlanan *Devlet Ana* romanı Osmanlı Devletinin kuruluş aşamasını tarihsel bir atmosfer içerisin ele alan ve döneminde oldukça ses getiren önemli bir yapıttır. Romanda, Osmanlı Devletinin kuruluşu sırasında Söğüt'te yaşayan Türkmenlerin yaşayışları, adetleri, gelenek ve görenekleri tarih çerçevesi içinde anlatılır. Kemal Tahir'in farklı bir millet olarak gördüğü Osmanlıların büyük bir devlet olma aşamasında hangi yapı ve teşkilatlanmalara sahip olduğunu göstermek amacıyla kaleme aldığı *Devlet Ana* gerek muhteva bakımından gerekse dil ve üslup bakımından edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir.

"*1967'de ilk baskısı yapılan ve bu yazının konusu olan Kemal Tahir'in Devlet Ana'sının tip konusunda istisnaî bir yeri vardır. Yalnız hemen ifade edelim ki Kemal Tahir, tarihî roman yazdığının idrak ve şuurundadır. Nitekim roman dikkatli okununca onun Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili pek çok araştırma yaptığı hemen anlaşılacaktır. Nitekim romanın dayandığı fikrî zemin, gelişen olaylar, kahramanlar büyük ölçüde tarihe dayanmaktadır. Burada hemen belirtelim ki Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili tarihî bilgiler çok defa kesin ve değişmez bilgiler değildir. İşte Kemal Tahir, bilinenler ve söylenenleri romancı muhayyilesine göre değiştirmiş ve zenginleştirmiştir. Romancının kurgusu kendi içinde tutarlıdır.*"[213]

[213] Kâzım Yetiş, *Dönemler-Problemler-Şahsiyetler Aynasında Türk Edebiyatı 2*, 1.Baskı, Kitabevi, İstanbul 2013, s.791.

Devlet Ana Ertuğrul Gazi'nin ölümünden sonra yerine geçen Osman Bey'in izlediği devlet politikası üzerine kuruludur. Romanın girişi, Bizans Şövalyelerinden Nötüs Gladyüs'ün, han işletmecisi olan Mavro ile Türkmenler üzerine yaptıkları konuşma ile başlar. Notüs Gladyüs Mavro'ya Türkmenlerle ilgili sorular sorarak bilgi alır. Mavro Türkmenler hakkında Şovalye Notüs Gladyüs'e bildiklerini anlatır. Şövalye Notüs ise Hristiyanların yaşam şeklinden bahseder. Kemal Tahir'in bu noktada Doğu ile Batı toplumunu birbirinden ayıran özellikleri belirleyerek Türk toplum yapısını ortaya koyar. Sen Jan Şövalyelerinden Nötüs Gladyüs Türkmen topraklarına yakın bir handa konaklamaktadır. Şövalyenin buraya geliş amacı romanda şöyle anlatılır:

"*Gemlik limanında gemiden inip Anadolu toprağına ayak basalı on beş gün olmuş, Ertuğrul'un sınırındaki mağaralardan birinde yaşayan Cenevizli Keşiş Benito'yu bulmak için buraya, İznik, Bursa, İnegöl, Kütahya, Karacahisar'dan dolaşarak gelmişti. Gerek bu yolculukta gördükleri, gerekse Keşiş Benito'nun anlattıkları burasının 'alıklar ülkesi' olduğuna hiç şüphe bırakmıyordu. Evet, burada Türkmenlerle Bizanslılar yüzyıllardır aptallık yarışındaydılar.*[214] Nötüs Gladyüs Türkmen toprağına gelip yerleşmek burada bey olmak için planlar yapmaktadır. Kaldığı hanın işletmecisi olan Mavro'dan Türkmenler hakkında bilgi almaya devam eder;

"*Sınır neyle işaretlenir bu sazlıkta? Neyi görecektin bataklık tütmeseydi? 'İnönü Hisarı'nı.' 'Ertuğrul'un mudur?' 'Yok Hisar kullanmaz Ertuğrul Bey… 'Bizim hisarımız at sırtıyla yalın kılıç' diye gülüşür bu Türkmenler… Konya Sultanının voyvoda tahtıdır İnönü Hisarı, Eskişehir Sancakbeyine bağlıdır.*"[215] Mavro'nun ifadelerinden yola çıkarak Ertuğrul Bey'in bir Hisara sahip olmadığını söyleyebiliriz. Uzun süredir barışçı bir politika izleyen Ertuğrul Gazi, hisara ihtiyaç duymamış ve gerektiğinde Eskişehir Sancakbeyine bağlı İnönü hisarını kullanmıştır. Türkmenlerin göçebeliği bırakarak uzun süredir yerleşik bir düzene sahip olduğunu

[214] Kemal Tahir, *Devlet* Ana, 16. Baskı, İthâki Yayınları, İstanbul 2017, s. 4.
[215] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.4-5.

ve her yıl yaylaya çıktıklarını yine Mavro vasıtasıyla öğreniriz. Mavro Şövalyeye Türkmen topraklarının özellikleri hakkında bilgi vermeye devam eder;

"*İlerdeki Koca Dağ, berisi Yeşil Dağ… Daha berikine, Yellice deriz. Domaniç Yaylası vardır oralarda Ertuğrul Bey'in… Suları buz gibidir. Ormanlarında meşeler, çamlar, ardıçlar duru ki, dört kişi el ele tutsa gövdeleri kucaklayamaz.' 'Germiyan sınırında mı Domaniç?' 'İyi bildin… Germiyan…' 'Demek güneyi Germiyanlı… Doğusuyla kuzeyi Karacahisar'la Selçuklu… Batısı Bizans, bu Ertuğrul'un…*"[216] ifadeleri ile Türkmenlerin yaşadığı coğrafya hakkında bilgi veren Mavro, Ertuğrul'un topraklarında uzun süredir eski bolluğun kalmadığını Nötüs Gladyüs'e anlatır. "*Üç kez yatak değiştirdi Sakarya Irmağı,'derdi, 'Üç kez hisarları kuruda koyup savunuşuz bıraktı. Türk'ün, Moğol'un sürüp gelmesi bundan,' derdi rahmetli… Yolları tutmuş batak… Kervan işlemez olmuş. Babam rahmetli, buraların yoksulluğu bundan,' derdi 'yoksulluk yıkılsın gitsin dersen, kayzerimizin ya da Konya Sultanının güçlü olmasına dua edeceksin,' derdi.*"[217] Bu sözleri söyleyen Mavro Konya Sultanlığının son zamanlardaki durumu ile coğrafya arasında bir bağ kurar. Ertuğrul'un sınır komşuları hakkında bilgi veren Mavro, bu toprakların verimsiz olmasını Konya Sultanlığının kötüye giden durumuna bağlamıştır. Konya Sultanlığının sahip olduğu topraklar bakımsız kalmış, yıkılmaya yüz tutmuş bir devletle birlikte çorak bir hale gelmiştir.

"*Buralarda düzen apansız bozulur Şövalyem! Diyelim bozuldu, sen sezemedin öncesinden, yandın! Bunun için tek gözüyle uyuyor uçların adamı… Sopayı, pala bıçağını, oku yayı başucundan eksik edebilemez! Barışa aldanıp tetikliği gevşettin mi, bittiğin gündür. Burada, adam gibi yatıp esir uyanmak var. Tatlı canı verip kurtulmak bile her zaman ele girmez! Kolları bağlı İran'a, Turan'a, Kara Habeş içine esir gitmeler olur ki, gör nasıl olur! Yırtıcıdır bizim uçlarımızın yasaları… Rahmetli babam derdi ki, 'Oğlum,' derdi, 'uçlarda postu kurayım dersen,*

[216] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.17.
[217] Gös. yer.

önce oku atacaksın, sonra kimi vurduğuna bakacaksın,' derdi. 'Aslında pusu yeridir buralar,' derdi rahmetli. 'Ya pusudasın, ya pusuya bilmeden uğramaktasın…"[218]

Türkmenler savaşçı bir topluluk olarak bilinmektedir. Türkmenlerin savaşçılık özellikleri üzerinde duran Mavro, Türkmenlerin her daim tetikte olduğunu, pusuda beklediklerini söyler. Türkmenler için savaşçılık son derece önemlidir. Ancak onlar canlarını tehdit eden bir durumda savaşırlar. Ertuğrul Bey'in barışçı bir politika izlemesine rağmen Türkmenler savaşçı kimliklerini korumayı başarmışlardır. Mavro daha sonra uçlarda düzenin nasıl yürüdüğünü anlatır. Bunun üzerine Nötüs Gladyüs Hristiyanlık düzenini anlatarak Doğu ile Batı arasındaki farklılıkları ortaya koyar.

"*Soylu Hristiyan hiç suçlu olmaz. Çünkü soylunun soyluluğu gibi, yaptığı da hep Allah'tandır. Kimse karışamaz. Kendi toprağında dilediğini yapar. Çünkü toprağı da soylular için yaratmıştır. Allah! Salt toprağı değil, üstündeki köylüyü de bağışlamıştır mal diye, canı çekerse asar!' 'Asar mı? Asar da nasıl öder kanını?' 'Kanı sorulmaz köylü takımının soylulardan…*"[219]

Batının soyluları köleleri mal gibi kullanmakta canı istediğinde asabilmektedir. Üstelik bunun hesabı da sorulmamaktadır. Bu durum karşısında şaşıran Mavro Türkmenlerde bu durumun bambaşka olduğunu söyler. Kölelik anlayışına dayanmayan Doğu toplumlarında insanların can ve mal güvenliği Bey'den sorulur. Uçların başında bulunan Bey son derece üstün özelliklere sahiptir. Yiğittir, savaşçıdır ve korkusuzdur. Beyler de herkes gibi töreye uygun davranmak zorundadır. Topraklarında yaşayan halkın geçim kaynağı Bey'den sorulmaktadır.

"*Nasıl çeker çevirir beyliğin işlerini geliri olmayan herif? 'Türkmen kitabının kavlince, varlıklılar mallarının onda birini yoksullara verecek… Hıristiyan reâyâdan haraç alır. 'Alır' dedimse, varsa alır. Ertuğrul Bey'in gücü yeterse, yoksula üste verdiği olur. Bu sebeple beylik sürüleri azalmıştır iyicene! Beyin uç*

[218] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.21.
[219] Kemal Tahir, *a.g.e.,* 22-23.

sürüsü olmak kanundur Türkmen'de… Biz her bir sürüyü üç yüz baş sayarız! Yoksulu doyurmaktan, çalışmaz abdal takımını, savaşçı dervişleri besleyeceğim derken, Ertuğrul Bey'in sürüleri yüzer, Ertuğrul Bey'in sürüleri yüzer, yüz ellişer kalmıştır."[220]

Uzun süren barış nedeniyle Ertuğrul'un sürüleri azalmış, toprakları yoksullaşmış, zayıflamış, çorak bir hale gelmiştir. Berna Moran, romanda Ertuğrul Bey'in hasta ve yaşlı olmasıyla bu yoksulluk arasında bağ kurar. "*Romanda Ertuğrul Bey'in yaşlılığı ve hastalığı, Söğüt'ün yoksul düşmesinin ve kıtlık çekmesinin nedeni olarak gösterilmez açıkça, ama Ertuğrul Bey'in hastalığıyla Söğüt'teki yoksulluğun aynı zamanda başladığına işaret edilir.*"[221] Ancak Söğütteki yoksulluğun esas sebebi olarak Ertuğrul Bey'in uzun süredir izlediği barışçı politikası gelmektedir. Türkmenler için savaşçılık oldukça önemlidir ancak Ertuğrul Gazi uzun yıllar barışçı bir politika izleyerek savaştan uzak durmuştur. Bu sebeple savaş ganimeti alamayan Türkmenler eski gücünü kaybetmiştir.

3.8.1.2. Türkmenlerin âdet, gelenek ve görenekleri

Türkmenlerde âdetler son derece önemlidir. Kendi içlerinde çeşitli âdetleri vardır. Söz gelimi Türkmenler davulla haberleşirler. Çeşitli şekillerde çalan bu davulların çalış şekline göre harekete geçerler. Yazar, Osmanlı Devletinin kuruluş dönemini ele aldığı romanında Türkmenlerin renkli hayatlarından kesitler sunmuştur. Kemal Tahir, Devlet Ana'da Osmanlının hangi temeller üzerinde kurulup yükseldiğini, 13. Yüzyılın sosyal, kültürel ve siyasi çerçevesi içerisinde anlatır. "*Yazar, 1290 yılından itibaren yaklaşık on yıllık bir zaman diliminde geçen vak'aları bir yıla sığdırarak Osmanlı devlet yapısının sahip olduğu özgün karakterlerini yansıtır. Kemal Tahir, eserde özellikle Türk kültür ve medeniyeti ile Batı'yı karşılaştırır. Feodalitenin ve din sömürücülerinin Batı'yı karanlığa hapsettiğini*

[220] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.27.
[221] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s.215.

belirtirken, Türklerdeki aile birliği, devlet-millet arasındaki uyum, milli ve manevi değerlere bağlılık ve adalet devlet kurma yeteneği ön plana çıkar.[222]

3.8.1.2.1. Âhi Teşkilatı

Roman iki konu üzerinde şekillenir. Bunlardan birincisi Kerim Çelebi'nin annesi Bacıbeyle yaşadığı çatışmanın öyküsüdür. Türkmenler için savaşçılık oldukça önemlidir. Bacıbey oğlu Kerimcan'ın rahmetli babası gibi savaşçı bir yiğit olmasını ister ancak Kerim Çelebi ise ilim öğrenmek ister. Ertuğrul Gazi'den izin alan Kerim Çelebi ilim öğrenir. Ancak Ağabeyi Demircan'ın hain bir saldırı sonucu öldürülmesi üzerine onu savaşçı olmaya zorlayan Bacıbey Kerim Çelebi'nin kitaplarını çöpe atarak kılıç kuşanmasını ister. Bunun üzerine Kerim Çelebi kılıç kuşanır ve kılıç ustası Kaplan Çavuş'tan Mavro ile birlikte dersler alır. Kaplan Çavuş'un kızı Aslıhan Kerimcan'ı sevmektedir. Ancak Kerimcan'ın savaşçılığı değil de ilim öğrenmeyi seçmesi üzerine onunla evlenmek istemez. Bu durum Türkmenlerde savaşçılığın önemine vurgu yapan önemli bir detaydır. Kerim Çelebi ilme son derece önem verir. Söz gelimi Türkmenler için büyük öneme sahip olan ahi teşkilatında hiç kitap bulunmayışı dikkatini çekmiştir.

"*Onu gördüm ki, ahilerden kitabı hiç yok. Kitap olmayınca aktan kara, eğriden doğru ayrılamaz. Kiminin kitabı var, yazan kısa yazmış, 'az olsun öz olsun' derken anlaşılmaza düşmüş. Diledim ki, ahilik töresi derlensin. Rum ülkesinde âdemoğlu Türkçe söyleyip bilişir. Türk diliyle yazılsın ki, köylü kentli okuyup okutup anlasın. 'Duymadım bilmem' demeye özrü kalmasın.*"[223]

Ahi teşkilatı Türkmenler için önemli bir yere sahiptir. Kökeni Orta Asya'ya dayanan Anadolu'da kurumsallaşmış bir esnaf teşkilatıdır. Özellikle 13. Ve 13. Yüzyıllarda oldukça etkili bir teşkilattır. Başlangıçta siyasi amaçla kurulan ahi teşkilatı daha sonra sosyal, ekonomik, sanat gibi alanlarda da etkili olmuştur. Kemal

[222] Mustafa Karabulut, "Devlet Ana Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Erdem Dergisi,* Sayı 53, 2009, s.126.
[223] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.80

Tahir, *Devlet Ana* romanında Osmanlının kuruluş yıllarında faaliyet gösteren bu teşkilatlanmanın önemi üzerinde durmuştur. Kerim Çelebi, ilmin her alanda önemli olduğunu ve özellikle ahi teşkilatının bu noktada harekete geçmesi gerektiğini belirtir. Kerim Çelebi'ye göre ahilerin bir kitabı olmalı ve bu kitap Türk dili ile yazılmalıdır.

"*Ey ihvanlar, ey yoldaşlar, ey dostlar, yiğitlik yönelmektir, ahilik başlamaktır ve Ahi Babalık gerçeğe ulaşmaktır. Aslında üçü birdir, ayrılık gayrılık yok! Şöyle biline ki, ahilikte miras yürümez, babanın kazandığı oğula geçmez ve de herkesin kendi kazanması kanundur. Ama kazanmak kolay, tutmak çetin… Yüz yıl çabaladın, kazandın.*"[224]

Kerimcan'ın annesi Bacıbey romanda önemli şahsiyetlerden biridir. Bacıbey'i romanın ilk sayfalarında Mavro'nun anlatımıyla tanırız. "*Karıları bile dövüşkendir Ertuğrul Bey'in… Bunlara 'Rum Bacıları' derler, başkanları, Demircan eniştemin anası Bacıbey'dir. Hele Bacıbey 'Haydin' dedi karılar atlanıp kılıcı sürdü mü, iş işten geçmiştir' derdi rahmetli babam… Artık güç yetesi kalmazmış Ertuğrul takımına… Çünkü karıları atlanınca, bunlar ölüm şerbetini peşin içermiş.*"[225]

Bacıbey, kılıç kuşanan, ata binen ve savaşçı kimliğiyle ön plana çıkan bir Türk kadınıdır. Rum bacılara başkan seçilmiştir. Türkmen törelerine son derece bağlı olan Bacıbey oğlu Demircan'ın öldürülmesiyle birlikte Kerim Çelebi'nin mollalığı bırakıp kılıç kuşanmasını ve ağabeyinin intikamını almasını ister. Oğlunun öldürülmesini kayı boyuna yapılan bir hakaret olarak da kabul eden Bacıbey bu olaydan sonra daha da hırçınlaşır. Yazarın gözünden Bacıbey şu şekilde tanıtılır:

"*Rum Bacılardan başkan seçildi seçileli 'Bacıbey' diye çağrılan Devlet Hatun, uzun boylu, geniş gövdesiyle, sanki Söğüt'ü depreme vererek geliyordu. Körpeliğinde ne kadar yakıcı güzel olduğu, iri kara gözlerinden, çekme burnundan,*

[224] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.80.
[225] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.32-33.

hiç örselenmemiş etli dudaklarından belliydi. Ok atmakta, mızrak savurmakta, kılıç tutmakta, binicilikte değme savaşçılardan geri kalmaz, hele korkmazlıkta çoğunu yaya bırakırdı."[226]

"*Âşık Paşazade Tarihi'nde isim olarak geçen 'Bacıyan-ı Rum'un muhtevasını Kemal Tahir doldurur. Aslında Âşık Paşazade'deki 'Gaziyân-ı Rum, 'Ahiyân-ı Rum', 'Abdalân-ı Rum', Baciyân-ı Rum', Devlet Ana'nın ana kadrosundaki şahsiyetleri oluşturur veya başka ifade ile yazar romanının kahramanlarını bu grupları esas alarak canlandırır*.[227] Kemal Tahir, Osmanlının kuruluş yıllarını ele aldığı *Devlet Ana* romanında, Türkmenlerin sahip olduğu yapı ve teşkilatlanmalar üzerinde durarak büyük bir imparatorluğun kuruluşuna zemin hazırlayan şartları tarihe bağlı kalarak gösterir.

"*Kemal Tahir, daha başından itibaren Bacıbey'in üzerine kurar romanı. Belki romanın entrik unsurunun başlangıçta Bacıbey'in çevresinde geliştiğini söylemek daha doğru olur. Gladyüs ve Uranha, Kayı boyunu ortadan kaldırmak ve çevre tekfurlarla tutuşturup meydanı kendilerine-tabiî asıl Gladyüs'e- açmak için Demircan ve Liya öldürülür. Demircan, Bacıbey'in oğlu. Bacıbey'i bu kadar serbest hareket etmesini sağlamak için romancı, romanın başlamasından önce kocasını öldürür. Demircan'ın öldürülmesi onu iyice belirginleştirir ve kuvvetlendirir. Çünkü yazar 'Gaziyân-ı Rum', 'Abdalân-ıRum', 'Ahiyân-Rum'un yanında 'Bâcıyân'ı Rum'u da işlemek ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu bu dört unsura dayandırmak istemektedir. O bir anlamda Devlet Anadır.*"[228]

Gelenek ve göreneklerine son derece bağlı olan Türkmenler önemli yapı ve teşkilatlara sahiptir. Bunlar arasında kadınlardan oluşan Bacıyan-ı Rum teşkilatı Uç boylarında ayrı bir öneme sahiptir. Başında Bacıbey'in bulunduğu bu teşkilat içerisinde bulunan kadınlar, ata binen, kılıç kuşanan ve gerektiğinde savaşa katılan kadınlardır. *Devlet An*a romanını Türkmenlerin sahip olduğu teşkilatlanmalar üzerine

[226] Kemal Tahir, *a.g.e.*, s.108.
[227] Kâzım Yetiş, *a.g.e.,* s.823.
[228] Kâzım Yetiş, *a.g.e.,* s.827.

kuran Kemal Tahir, kadınlardan oluşan Bacıyan-ı Rum teşkilatına önemli bir yer verir. Bacıbey Türk kadınının cesaretini ve erdemlerini kendinde toplayan özellikleriyle yazarın gözünde 'Devlet Hatun'dur. Aynı zamanda Ertuğrul Beyi ve Osman Bey'i yetiştiren merhametli bir annedir. Herkes tarafından saygı gören, sözü geçen töresine ve topraklarına sıkı sıkıya bağlı bir Türk kadınını temsil etmektedir.

3.8.1.2.2. Türkmenlerde Beylik Düzeninin Önemi

Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra yerine bir Bey seçilmesi şarttır. Türkmenlerin başına Bey olacak kişinin belli başlı özellikleri taşıması gereklidir. Öncelikle Bey olacak kişinin halkını koruması, aç olanı doyurması, yoksulu giydirmesi gerekir. Bey olan kişinin yiğit olması, iyi at binmesi ve savaşçı olması da şarttır. Halkının can ve mal güvenliği Bey'den sorulur. Bunun yanı sıra Bey olacak kişinin Gazi olması gerekir. Gazilik de Bey olabilmek için olmazsa olmaz şartlardan biridir.

"*Öyle anlaşılıyor ki bu devirlerde garbî Anadolu uçlarındaki alpler teşkilâtı mahiyetinde olup İslâmî ananelere dayanan gaziler teşkilâtından farklıdır; bilhassa eski Türk ananelerine bağlıdır. Uç beyliklerinin asıl askerî kuvvetini teşkil eden ve millî ananelerinin bozulmamış olan yarı göçebe Türkmen aşiretleri arasında bunun böyle olması pek tabiî idi; ve beylerinin gazi lâkabını almaları ise, onların artık şehir hayatına geçmiş ve az çok medrese tesiri altına girmiş olmalarından dolayıdır.*"[229]

Uçlarda Bey olmak kutsal bir görevdir. Bey olan kişi, cömert olmalı, halkının canını ve namusunu kendi canı gibi korumalıdır. Ertuğrul Bey, hastalandıktan sonra Osman Bey'i vekil tayin etmiştir. Bu süre içerisinde Osman Bey, halkın güvenini kazanmayı başarmıştır. "*Yiğitlik salt bilekle değil… Yürek ister, akıl ister. Biz en, uyumadı bekledi Osman Bey… Yoksulluk geldi çattı, kimileri gibi cimriliğe vurmadı. Çıplağımızı giydirmeye, açımızı doyurmaya çalıştı, gücü yetse de*

[229] Kâzım Yetiş, *a.g.e.,* s.792-793.

yetmese de… Çorbası kaynar sabahları, akşamları pilavı pişer, bugünün Hazreti Yusuf kıtlığında… Canımızı canı, ırzımızı ırzı saydı."[230]

Ertuğrul Bey, ölmeden önce Osman Bey'e Şeyh Edebali'ye gitmesini vasiyet etmiştir. Buna pek yanaşmayan Osman Bey, Akçakoca'nın ısrarı üzerine Şeyh Edebi ile görüşmeye gider. Şey Edebali ile Osman Bey arasında geçen konuşma romanda oldukça önemli bir yere sahiptir. Osman Bey'in devlet anlayışı, uygulamak istediği politika, Doğuya değil de Batıya yönelmek istemesi ve bunu şeyh ile paylaşması bize Osman Bey'in nasıl bir devlet anlayışına sahip olduğu konusunda bilgi verir. Osman Bey, halkın güvenini kazanmış kendine güvenen ileri görüşlü bir Beydir. Onun halkına verdiği değer, halkın canını ve malını koruması, yoksulu gözetmesi kısacası bir Bey'de olması gereken bütün özelliklere sahiptir. Bu özelliklerinin yanı sıra Osman Bey'in son derece mantıklı bir devlet stratejisiyle hareket etmesi önemli bir konudur. Çünkü Osman, Türkmenler için sıradan bir Bey değildir. O, topraklarını genişletecek ve 600 yıl süren bir imparatorluğun kurucusu olacaktır. Osman Bey'in cesur oluşu, yiğit bir savaşçı oluşu son derece önemlidir. Ancak onun en önemli özelliği iyi bir devlet stratejisine sahip olmasıdır. Ertuğrul Bey'in vasiyeti üzerine Şeyh Edebali ile konuşmaya giden Osman Bey Şey Edebali ile Konya Sultanlığının hangi sebeplerden dolayı eski gücünü kaybettiği üzerine konuşurlar.

"*Osman Bey, âdeti olduğu üzere kısadan giderek Selçuk Sultanlığının neden yalnız seksen yıl rahat ettiğini, yüz elli yıldan beri niçin can çekişmekten kurtulamadığını anlattı. Toprağın ıkta düzeni bozulduğu için devleti*n *vergiden, haraçtan bir şey umamayacağını, köylerin dağılıp köylünün eşkıyalığa çıktığını, şimdiki Sultan Giyasüddin Keyhüsrev'i indirip yerine oturtmakla hiçbir şeyin değişmeyeceğini, batmış köylerin kısa zamanda kalkınamayacağını, kalkınamayınca da Cimri'yle Karamanoğlu'nun başına gelenlerden hiç kimsenin kurtulamayacağını*

[230] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.144-145.

söyledi. Bir ülke nasıl ele geçirilir, nasıl elde tutulur, bilmeyenlere bu işlerin neden kolay geldiğini, utangaç bir gülümsemeyle açıkladı."[231]

Bu sözleri söyleyen Osman Bey'in devlet meselelerini yakından takip ettiğini, iyi bir savaşçı olmanın yanı sıra akılcı bir yaklaşımla topraklarını genişleterek büyük bir devlet kurma yolunda ilerlediğini söyleyebiliriz. Nitekim Osman Bey, konuşmanın ilerleyen bölümlerinde Şeyh Edebali'ye Konya'ya değil de batı topraklarına yöneleceğini söylemesi üzerine Şeyh Edebali'yi oldukça şaşırtır. Osman Bey'i sıkıştıracağını düşünen Şeyh Edebali Osman Bey'in sözleri karşısında hayrete düşer.

"*Batıya yöneleceğiz! Din yaymaya çabalamayacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz! İnsanlar arasında din, soy, varlık bakımından hiçbir üstünlük tanımayacağız! Günbatının karanlık dünyası, bizi boğmaya çabalamaktadır. Yolunu kesene kuduz it gibi salacaktır. Bu sebeple yükleneceğimiz iş ağırdır. Gireceğimiz geçit derindir. Bu kancık karanlığa karşı diri durmak gerektir. Savaşta düşmandan habersizlik körlüktür. Aldığın haberleri, ulaştır hiç geciktirmeden… Ahilerin bizi arkalasın! 'Gerekirse para veririz' dedin! Sağ ol! Doğruda bizi arkala! Yanılırsak yakamıza yapış!*"[232]

Kemal Tahir, Osman Bey'i çeşitli özellikleri ile ön plana çıkarmıştır. Türkmenlere Bey olarak seçilen Osman Bey babasının vasiyeti üzerine Şeyh Edebali'nin yanına giderek uygulamak istediği devlet politikasını Şeyh'e anlatılır. Osman Bey'in büyük bir cesaret ve kararlılıkla Batı'ya yönelmek istemesi Şey'i son derece şaşırtır. Kemal Tahir, Osman Bey'in savaşçı özelliğinin yanı sıra ileri görüşlülüğü ile tam bir devlet adamı olmasıyla yüceltmiştir.

[231] Kemal Tahir, *Devlet Ana,* s.176.
[232] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.177-178.

3.8.1.2.3. Dinî Değerler ve Din Adamları

Romanın başında Şövalye Nötüs Gladyüs ile Türkmenler hakkında konuşan Mavro, ablası Liya'nın öldürülmesinden sonra Türkmen topraklarına sığınır. Burada yaşayan Mavro Kerimcan ile birlikte savaşçılık eğitimi alır ve Kaplan Çavuştan kılıç tutmayı öğrenir. Savaşlara katılarak Türkmenler için savaşan Mavro Hristiyan olmasına rağmen Türkmenler tarafından benimsenmiştir. Dini inancında özgürdür ve kendisine İslamiyet'i kabul etmesi için baskı yapılmamıştır.

"*Söğüt'e sığındığından bu yana, Osman Bey'in uç sınırını ilk defa geçerken Filatyos'un eline düşmek korkusuyla yüreği epey hoplamıştı ama bunu Kerim'e sezdirmemeyi becermişti. Karacahisar savaşlarına rastlarsa n'apacağını tasarladı bir zaman, kimdir, nedir anlamayı gereksemeden hayvanın başını çevirip savuşmayı kararlaştırdı. Filatyos'un eline düşerse başına gelecekleri düşündükçe sırtı ürperiyor, arada bir düşünü görüp tere batmış uyanıyordu.*"[233]

Karacahisar'dan kaçarak Türkmen topraklarına sığınan ve burada hoşgörü ve sevgi ile karşılanan Mavro, kendi isteği ile Müslüman olmuştur. Türkmenler Mavor'nun dini inancını saygı ile karşılamış ve onun İslamiyet'i kabul etmesi konusunda baskı yapmamışlardır. Şeyh Edebali'nin kızı Balkıza âşık olan Orhan Bey, Alişar Bey'den kendisine dünürlük etmesini ister. Ancak Alişar Bey Balkızı kendisine istemektir. Balkızı kaçırmak için Çudaroğlu ve şövalye Notüs Gladyüs'ü konağına çağırarak Osman Bey'e tuzak kurar.

"*Şövalye Notüs Gladyüs hiç duraklamadan kestirip attı: 'Beş yüz altın… Yüzü senin! Dirhem aşağı yok!' 'Dur aman… Hiç söylenebilemez. Beş yüz altınlık iş midir bu? Dere boyunda bir kızı, karıların arasından kapıp yürümek? Bizim buralarda bu pahaya beylik alınır!' 'Orasını bilmem. Biz şimdi beylik alıp satmıyoruz. Şaştığım, beyden mi yanasın, bizde mi? Yüz altını senin cebine girecek bu paranın… Uzatmayalım boş yere… Bizde soyluların para sözü bir olur, pazarlık*

[233] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.336.

ayaktakımının harcıdır. Batağı beriye geçince Alişar Bey rastlamış olacak bize, üstümüze yürüyüp kızı elimizden zorla almış olacak… Salt bu maskaralık, beş yüz altına yutulmaz…"[234]

Alişar Bey Balkızı kaçırması için Çudaroğlu'na beş yüz altın teklif eder. Çudaroğlu başlangıçta bu teklifi reddeder ancak Alişar Bey'in ısrarı üzerine beş yüz altın karşılığında Balkızı kaçırmayı kabul eder. Para karşılığında Nötüs Gladyüs ve Çudaroğlu ile anlaşırlar. Ancak Alişar Bey'in planı bozulur ve Balkız tüm gerçekleri Osman Bey'e anlatır. Yıllardır dost bildiği Alişar Bey'in kendisine bu hainliği yaptığını öğrenince büyük sarsıntı yaşar. Osman Bey, Alişar Bey'in baskın düzenlediğini Mavro'dan öğrenir. Yıllardır dost bildiği Alişar Bey'in kendisine böyle bir tuzak kurarak ihanet etmesi Osman Bey'i derinden yaralar.

"*Suçun bağışlanmadı mı da belanı aramaktasın? Durakladı. 'Bir işe mi saldılar seni sakın?' 'Yok… Nurettin Voyvoda Bey'e konuk geldik.' 'Gördün mü Nurettin Voyvoda'yı?' N'apmakta?' 'Hiç! 'N'apsın, Alişar Bey'i beklemekte…' 'Beklemekte mi?' Demek haberi var?' 'Neden?' 'Baskından…' 'Ne baskını?' Dükkânı kapamaya duran kasap, omzunda zembille köşeyi dönmüş, evinin kapısına koşar gibi gelmiş, anahtarı kilide sokarken Karabet'le tanımadığı savaşçıya kuşkulu kuşkulu bakmıştı*."[235] Mavro, Alişar Bey'in Çudaroğlu çetesi ile işbirliği yaparak Osman Bey'e baskın yapacağını Orhan Bey'e bildirmesi üzerine harekete geçen Orhan Bey, babasına bildirmeden baskını önlemeye çalışır.

"*Orhan atını başından tutarak dışarıya çekti: 'Gel aslanım… Hadi karaduman…' Avluya çıkınca emretti: 'Atla Mavro çabuk…' 'Atlayayım mı?' 'Daha sorar… Atla, dedim.' Mavro davranıp hayvanın soluna iki büklüm yetiştiği zaman Kerim önledi: 'Dur bakalım! Nereye gidecek bu?' Orhan biraz şaşırdı: 'Yetişsin*

[234] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.291.
[235] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.339.

Dönmezköy'e… Toros'la cavlakları yola çıkarsın… İmdat davulu vurdursun, yetişenleri de artlarından salsın!."[236]

Orhan Bey'in çağrısı üzerine Ahiler yardıma gelirler. Bu durumdan hareketle Ahilerin yalnızca esnaf teşkilatı olmadığını, yeri geldiğinde savaşa katılarak Osman Bey'in yanında yer aldığını söyleyebiliriz. "*Osmanlı Devleti çok sağlam ve samimi bir şartlarda kurulmuş ve bu kuruluş onu yüzyıllarca ayakta tutmuştur. Bunda ahiliğin ve ahilerin yeri ve önemi inkâr edilemez; bunun için ahilik ve ahiler olmadan bir Osmanlı Devleti düşünülemez*."[237]

Osman Bey'e oyun oynayan Filatyos çetesi Mavro'yu almak için geldiklerini söyleyerek Osman Bey'den Mavro'yu teslim etmesini ister. Bunun üzerine Osman Bey Mavro'nun Müslüman olduğunu ve bu sebeple onu geri vermeyeceğini söyler. Bu durum karşısında ne yapacağını bilemeyen Mavro'yu Osman Bey sakinleştirir ve bunun sadece savaş hilesi olduğunu, Mavro'nun dinini tanıdığını söyler. Mavro ise ablasını öldürenlerle aynı dinde kalmak istemediğini söyleyerek Müslümanlığı seçer. Burada önemli olan nokta Mavro'nun Müslümanlığı seçmesi için hiçbir baskıyla karşılaşmamasıdır. Zira Müslümanlığı oldukça önemseyen Türkmenler, topraklarına sığınan Mavro'yu büyük bir hoşgörüyle karşılamışlar kendi dinini özgürce yaşamasına müsaade etmişlerdir.

"*'Zor altında din değiştirmek yoktur bizde, Mavro oğlum! Savaş hilesidir bu… Biz tanığız, dinin din…' Mavro bir an alt dudağını kemirdi. Sonra birden başını açıp Osman Bey'in önüne diz çöktü: 'Liya ablamı öldürenlerin dininde olmaktansa senin dininde olmak doğru… Rabbimiz İsa tanık ki, hilesi yok bunun. Gönlümle girdim dinine, zorla değil!' 'Tanıksın Usta!' 'Tanığım Osman Bey ve de haklıdır Mavro oğlum!' İstavroz çıkarır. 'Rabbimiz İsa bağışlasın, amin*!"[238]

[236] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.344.
[237] Kâzım Yetiş, *a.g.e.,* s.857
[238] Kemal Tahir *a.g.e.*, s.363.

Osman Bey, kendi topraklarına sığınan Mavro'nun dini inancına saygı duymuş ve kendi dinini özgürce yaşamasına müsaade etmiştir. Türkmenler, Mavro'ya kucak açmış ve dinini sorgulamadan kendi insanı gibi benimsemişlerdir. Mavro ise kendisine kucak açan bu insanlarla birlikte savaşa katılmış ve Türkmenleri kendi milleti gibi benimsemiştir.

Kemal Tahir'in romanlarında din adamları önemli bir yer tutar. Özellikle tarihî romanlarında Kemal Tahir'in din adamlarına karşı olumsuz bir tavır sergilediğini görürüz. *Devlet Ana* adlı romanında din adamları ikiye ayrılmıştır. Birinci gruptakiler Daskalos Derviş, Keşiş Benito gibi dini kullanarak her türlü ahlaksızlığı yapan ve halkın dini inançlarını sömüren şahsiyetlerdir. Keşiş Benito, mağarasında muskalar, tılsımlar yapar ve Dündar Alp'e casusluk eder. Ayrıca oğlancıdır. Dündar Alp'in uşağına tacizde bulunur. Bu tür din adamları Kemal Tahir'in gözünde toplumsal çürümenin başlıca sebeplerindendir. Çünkü bu insanlar halk arasında sözü geçen ve saygı gören kişilerdir. Halk onların sözüne itaat eder ve onlara koşulsuz güvenir. Ancak onlar din adamı kimliğine uygun olmayan davranışlar sergileyerek toplumsal değerlere zarar verirler. Afyon içerler, esrar yetiştirirler ve halkı kandırarak onları devlete karşı kışkırtırlar. Kendi çıkarları için yapmayacakları şey yoktur. Toplumu büyük ölçüde etkileyen ve halkın üzerinde bu derece etkiye sahip olan bu kişiler toplumun ahlaki yapısını bozmakla kalmaz sosyal değerlerine de zarar verir. Toplumsal bozulmanın başlıca sebeplerinden biri bu tür şahsiyetlerin uygunsuz davranışlarıdır.

İkinci gruptakiler ise toplum tarafından saygı gören, sözü etkili olan, devletinin ve milletinin refahını düşünen din adamlarıdır. Söz gelimi *Devlet* Ana'daki Şeyh Edebali halk arasında son derece saygı gören ve sözü geçen bir isimdir. Ertuğrul Gazi ölmeden önce oğlu Osman'a onu ziyaret etmesini vasiyet etmiştir. Osman, Bey olduktan sonra babasının vasiyeti üzerine Şeyh Edebali'ye giderek izleyeceği politikayı anlatır. Karacahisar ve Bilecik üzerine yürürken yine Şey Edebali'ye danışır ve ondan akıl alır. Bütün toplantılarda şeyh yanınadır ve atacağı her adımı onunla tartışır. Şeyh Edebali ile devlet meselelerini görüşür.

Kısacası Şeyh Edebali hem din adamı kimliğiyle halk tarafından sevilen hem de devlet meselelerinde etkili olan bir şahsiyettir. Burada Kemal Tahir'in yaptığı eleştirdiği nokta doğrudan dine yönelik değildir. Din adamlarının yürüttükleri uygulamalarla ilgilidir. Şüphesiz din, toplum üzerinde etkili olan sosyal bir olgudur. Ancak kendi çıkarları doğrultusunda halkın dini değerlerine zarar veren şeyh kılığındaki kişiler her çağda var olmuştur. Toplumun değerlerini hiçe sayıp dini kullanarak halkın duygularını sömüren bu kişiler toplumun sosyal yapısına zarar vermektedir. Kemal Tahir, romanlarında toplumsal meseleleri işlemiş bu doğrultuda toplumu ilgilendiren her türlü sosyal normlara yer vermiştir. Ona göre romancı tıpkı bir sosyolog gibi toplumu incelemeli, toplumu ilgilendiren sosyal olayları gerçekçi bir şeklide yansıtmalıdır. Toplumu büyük ölçüde etkileyen din adamları da onun özellikle Devlet Ana romanında önemli bir yere sahiptir.

3.8.1.2.4. Türkmenlerde yayla hayatı

Türkmenlerin yerleşik bir düzene sahip olduğunu ve yılın belli dönemlerinde yaylaya çıkarak çeşitli etkinlikler düzenlediğini romanın ilk sayfalarında Mavro'dan öğreniriz. Yaylaya çıkmak Türkmenler için önemli bir olaydır. Orhan Bey ile Lötüs arasında geçen bir konuşmada, Lötüs Hanım'ın Türkmenlerin yaylada neler yaptıklarını sorması üzerine Orhan Bey yaylada geçen zamanı anlatır;

"*Güzeldir yaylamız… Soğuk suları vardır. Ördek avlanır gölleri… Çam ormanları vardır ki, gövdeleri iki adam kucaklayamaz.' 'Yüksek midir epey?' 'Bilir misin Sipahi Dağı?' 'Bilirim.' 'İşte onun kadar… 'Doruk, düzden iki bin kulaç çeker' derdi rahmetli Ertuğrul dedem…' 'Sürüler koyun ayağıyla kaç günde çıkar o kadar yükseğe?' 'Yayılarak çıkar. Kaç gün tutarsa…*"[239]

[239] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.410.

Orhan Bey, Türkmenlerin yayla hayatını ve yaylada yaptıkları çeşitli etkinlikleri Lötüs Hanıma anlatır. Orhan Bey'in anlatımıyla Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Türkmenlerin hayatlarına ve sahip oldukları geleneklere dair bilgi ediniriz.

" '*Kadınlar kilim dokur, içlik bez dokur.' 'Erkekler?' 'Ava gideriz. Panayırda ciride çıkarız. Silah idmanı hiç durmaz. Yeni taylar geme, eğere alıştırılır.' 'Dönüş?' 'İlk karla dönüş başlar ama hırp diye inilmez. Karın önü sıra, kona göçe bulursun düzü… Senin anlayacağın, beş altı ayı geçmez bizin Söğüt'te oturmamız…*"[240]

Kemal Tahir, Orhan Bey vasıtasıyla Türkmenlerin renkli yayla hayatını dönemin dil anlayışına bağlı kalarak ortaya koyar. Orhan Bey'in ifadelerinden hareketle Türkmenlerin yaylada uzun süre kaldığını ve neredeyse yılın beş altı ayını yaylada geçirdiklerini öğreniriz. Burada, hayvancılık, kilim dokuma, panayırlarda cirit oynama gibi çeşitli etkinlikler yapan Türkmenler için yayla geleneği oldukça önemli bir yere sahiptir. Kemal Tahir, Türkmenlerin renkli yayla hayatı hakkında bilgi vermeye devam eder;

"*Söğütlüler her yıl yaylaya giderken Kozpınar'da büyük bir ateş yakarlar, ilk yayla yemeğini burada hep beraber yiyerek batağın bunaltıcı sıcağından kurtulma sevincini kutlamış olurlardı. Eskinin bolluğu kalmayalı, dört beş yıldır, bu ateş gene yanıyordu ama delikanlılar sürek avından iri hayvanlar getirmemişlerse, kokusu hiç duyulmuyordu*."[241]

Her yıl yaylaya çıkan Türkmenler, Kozpınar'da büyük bir ateş yakarak ilk yemeklerini burada yerler. Ertuğrul'un uzun süre barışçı politikasını koruması hayvanların azalmasına sebep olmuş ve eskinin bolluğu kalmamıştır. Şeyh Edebali'nin kızını Osman Bey'e vermesine karşılık Tekke'ye gelen hayvanları göç yemeğine bağışlaması büyük bir sevinle karşılanmış ve eski günlerin coşkusunu geri

[240] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.210.
[241] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.414.

getirmiştir. Yayla geleneği, Türkmenlerin yaşayışları, adet ve gelenekleri hakkında bilgi veren önemli bir olaydır. Kemal Tahir *Devlet Ana* romanında, Osmanlının Kuruluş yıllarında Türkmenlerin yaşayışları, adetleri, gelenek ve göreneklerini tarihi bir atmosfer içerisinde ele alır.

3.8.2. 1290 yılında Konya Selçuk Sultanlığında Düzenin Bozulması ve Moğol Baskısı

Romanda üzerinde durulan konulardan biri de Konya Sultanlığının durumudur. Konya Sultanlığının giderek zayıflaması ve eski otoritesini kaybetmesi birçok sıkıntıyı beraberinde getirmiştir. Bunların başında Moğol baskısı gelmektedir. Karacahisar'a saldırmak isteyen Osman Bey Kaplan Çavuş ile birlikte Konya Sultanlığı'na haber göndererek asker ister. Kaplan Çavuş Konya'da karşılaştığı durumu anlatır;

" '*Doğrusunu istersen Şeyh'im, Konya'yı çok kötü gördüm. Sarayda kâğıt okuyacak adam bulunduğundan şüpheliyim. Konya berbada gitmiştir ve de Konyalıktan çıkmıştır*."[242] diyerek Konya Sultanlığının içinde bulunduğu durumu anlatmaya devam eder; "*Vergi üstüne vergi bindirmekte Moğol… Say ki kalıcı değil, gidici… Kendi kâğıt parasını almaz oldu epeydir; gümüş, altın ister oldu. Oysa gümüşün adını çoktan unuttu millet! Görünürdeki hep alındı, saklıları çıkartmak için ülkeyi zorlamaktalar sopa gücüyle...*"[243] 1277 yılında Konya Sultanlığının genel durumuna baktığımızda eski otoritesini kaybettiğini kendi içerisinde çeşitli sıkıntılar yaşadığını görmekteyiz. Konya Sultanlığının giderek güç kaybetmesi ve diğer taraftan Moğolların halkı tehdit ederek vergi alması yeni bir devlet otoritesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

"*Hep Moğol belasıdır bu çektiklerimiz… Aklı ermeyenler, 'Yollar silindiğinden kervan geçmez oldu'demekte… Hayır, kervan geçmezlenince yollar*

[242] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.466.
[243] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.42.

silinir. *Neden geçmezlenir kervan? Güven ister çünkü tüccar takımı… Ülke soyguncusuz olmaz ve de olmamıştır. Ama sultanı güçlüyse soyguncuyu bulur, tutar, keser başını, yağmaladığı malı tüccara geri verir. Bıçını alır, yığar hazinesine, bakar keyfine… Soyguncu ele geçmezse, burdan öder tüccarın zararını, güvenini korur. Moğol'a geldi mi, soyguncuyu bu da bastırıp kesmekte ama tüccara vereceği malı kesesine atmakta… Bezirgânlar baktılar ki mallar gitmekte, üste can bile caba gitmekte… Çevirdiler kervan yollarını Akdeniz'e, Karadeniz'e… Bir toprağa Moğol atı bastı mı, gökten say ki bela indi. Konya sultanları güçlüyken yollar düzdü, harman yerleri gibi, tekerlek kırılma nedir bilinmezdi. Şimdilerde 'Şurdan şurası ne kadar?' dedim mi, 'Üçteker kırımı,' demekte köylüler… Ben yetiştim, kervansaraylar vardı ki, her birine iki bin, üç bin hayvan konardı. İçlerinde çarşıları vardı ki, Karacahisar panayırı kaç para… Esnafı, üç beş kervanı donatırdı baştan ayağa…*"[244]

Konya Selçuk Sultanlığı giderek gücünü kaybetmekte ve Moğol baskısının önüne geçememektedir. Moğollar, soygunculardan aldıklarını tüccarlara vermemektedir. Bu durumdan zarar gören tüccarlar ticaret yollarını değiştirmişlerdir. Yaşanan bu sıkıntıların önüne geçemeyen Konya Sultanı ise giderek daha da zayıflamaktadır. Moğollar, halk için tehlike haline gelmiştir. Halkın can ve mal güvenliği tehdit altındadır. Tüm bu yaşananlar yeni bir devletin varlığına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. "*Şimdilerde, dünyayı kapılı kapısız, bayraklı bayraksız, fermanlı fermansız eşkıya tutmuştur. Ülke güvensizdir ve de tefeci mütegallibe elindedir.*"[245] 1290 yılının genel durumuna baktığımızda Konya Sultanlığının giderek gücünü kaybettiğini ve ülkesinde yaşanan haksızlıkların önüne geçemediğini görürüz. Moğollar halk için tehdit oluşturmakta soygunculuk, rüşvet gibi kanunsuz işler günden güne artmaktadır. Adaleti sağlamakla görevli kadılar görevini kötüye kullanarak halı sömürmektedir.

[244] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.43.
[245] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.269.

"*Ülkede hemen bütün kadılar rüşvet alırken, kendisi işini rüşvet vererek yürütecekti. Devlet vergisi olarak toplanan aşar ekinleri üç yıl devlet ambarlarında bekletmek kanundu. Hophop bu ambarları kullanmayı çoktan beri gözüne kestirmişti. Bir Ermeni tüccar aracılığıyla, bekletilmesi gerek ekinler gizlice limanlara indirilip Frenk gemilerine satılacak, kervanları da belli bir ücretle Çudaroğlu çetesi koruyacaktı. İkinci yıl, devlet vergisi olarak toplanan deriler, urganlar, dokumalar, hammaddeler, madenler de buna katıldı.*"[246]

Günden günden güne gücünü kaybeden Konya'da eski düzen kalmamıştır. Düzen bozulmuş rüşvet, soygunculuk gibi usulsüz işlerin önüne geçilemez olmuştur. Adaleti temsil eden kadılar kanunsuz işler yürütmektedir. Diğer taraftan Moğollar ülkeyi tutmuş ve Konya Sultanlığı bütün bu yaşananların önüne geçemez olmuştur. Yeni bir devletin kurulmasına zemin hazırlayan en büyük etken şüphesiz Konya Sultanlığının otoritesinin zayıflaması ve ülkesindeki haksızların önüne geçemez bir hale gelmesidir.

3.8.3. Fetihler

3.8.3.1. İnegöl Kalesinin Alınması

İnegöl Tekfuru, Karacahisar Tekfuru'nun kardeşi, Nötüs Gladyüs ve takımı, yaylaya çıkan Türkmenlere pusu kurar. Ancak bu olayı öğrenen Mavro Osman Bey'e durumu bildirir;

"*'Dervent'te pusu var Bey'im, göçü durduralım!' 'Pusu mu? Kim?' 'Filatyos… Çudar… Pervane… Frenk Şövalyesi'yle Türkopol…' 'Nerden öğrendin?' 'Söylerim… Hele göç dursun!' 'Bul Toros'u, çabuk… Seslesin…' Merakla bakan Edebali'ye gülümsedi. 'Biraz gecikecek yola çıkmamız Şeyh'im… Buyrun*

[246] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.270.

sayvana…"[247] Osman Bey, Filatyos ve Çudar Çetesinin pusu kurduğunu öğrenince yayla göçünün durdurulmasını emreder ve savaş hazırlıklarına başlar.

"*Osman Bey, esir yüzbaşının getirdiği haberi Şeyh Edebâli'yle Akçakoca'ya kısaca anlatmış, niyetinin pusuyu zorlamaktansa Söğüt'e dönmek olduğunu da eklemişti. Fakat evdeki Pazar çarşıya uymadı. Pusu lafını duyup hemen dövüş isteyen Dündar takımı bu kez bütün sürü sahiplerini arkalarına aldılar. Üç dört gün önce yola çıkan sürüler Ermeni Dervendi'ni çoktan aşmış, Domaniç Dağı'na sarmıştı. Pusu kurmaktan çekinmeyenler, göçün döndüğünü görünce sürüleri alıp gideceklerdi yüzde yüz… Geri dönülecekse de pusu dağıtılmalı, sürüler ovaya noksansız indirilmeliydi. Osman Bey biraz düşünüp Dündar takımına hak verdi. Ahi çavuşlarına savaşçıları hemen toplamalarını emretti…*"[248]

Söğütlüler yaylaya çıkmak için hazırlık yapmaktadır. Ancak baskın haberi alan Osman Bey göçü durdurarak savaş hazırlıkları yapar. Bunun için öncelikle Akçakoca ve Şeyh Edebali'ye danışır. Bacılar Teşkilatının başında bulunan Bacıbey'i de çağırarak kadınları toplamasını ister. Nötüs Galdyüs ve çetesine hazırladığı oyunu Bacıbey'e anlatır;

"*Benim yaşlı kula kısrağı semerlesinler, üstüne kuru ot doldurulmuş iki iri harar yükle, yedeğine alıp öne geç… Boğaz'ın dirseğe yakın daraldığı yerde, dereye uçmuş olsun kula kısrak… Toros Ağa'nın türküsü birden parlayıp yankılanınca? ürkmüş olacak hayvan…' 'Yazık günah değil mi Osman Bey'im, bunca zaman yükümüzü çekmiş fukaraya…' 'Bre Bacıbey, can pazarında kula kısrağın sözü m'olur? Yükü çıkarmak için durursunuz. Ben o sıra yetişirim. Vuruşma başlayınca bacıları geri çekersin.*"[249]

Osman Bey Filatyos ve Çudaroğlu'nun pusu kurduğunu öğrenince yayla göçünü durdurarak sahte bir göç hazırlar. Osman Bey'in planına göre, Bacılar önden

[247] Kemal Tahir, *a.g.e.,* 427.
[248] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.428-429.
[249] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.430.

giderek Çudaroğlu çetesini tuzağa düşürecektir. Bacıbey ve diğer kadınlar düşman birliklerine karşı Osman Bey ile işbirliği yaparlar.

"*Göçün ucu alt baştan göründü. Hiçbir şeyden haberleri yokmuş gibi rahat bir dağınıklıkla yavaş yavaş geliyorlardı. En öndeki oynak hayvan, Bacıbey'in yedeğinde dere yatağının en derinlediği yere gelince, arkadan Toros Ağa'nın türküsü apansız parladı, Boğaz'ı birden gök gürültüsüne benzer bir uğultu kapladı. Toros keyifli bir sesle, 'Hey heyyy… Gene de hey heyyy?' diye 'Al at' türküsüne başlayınca, Kara Osman Bey'in istediği gibi kula at biraz da Bacıbey'in kışkırtmasıyla yükünü dereye devirmişti.*"[250]

Osman Bey'in sahte bir yayla göçü hazırlayarak düşmanı yanıltması dikkate değer bir durumdur. Burada Osman Bey'in savaşçılık özelliğinin yanı sıra akılcı ve ileri görüşlülüğü ön plana çıkmakta ve düzenlediği baskınlarda belirli bir strateji doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir.

"*Pir Elvan naralanarak adam gövdesi iriliğindeki taşları sapanla atıyormuş kolaylığıyla savunuyor, Orhan Bey'in takımıyla Kaplan Çavuş'un takımı, ıslıklı okları aralıksız yağdırıyordu. Osman Bey'le yanındakiler atlardan atlamışlar, geniş dere yatağındaki kayalara siperlenerek ok savaşına girmişlerdi. İlk yaralananların bağırtıları aralık aralık duyuluyor, gelişigüzel atılan oklar pusudakilerin şaşkınlıktan kurtulamadıklarını gösteriyordu.*"[251]

Osman Bey, Filatyos çetesinin saldırısına karşı Bacıbey ile birlikte sahte bir göç hazırlayarak düşmanı pusuya düşürmüş ve büyük bir zafer kazanmıştır. Türkmen kadınlarının Osman Bey'in yanında savaşması önemli bir noktadır. Bacılar teşkilatının başında bulunan Bacıbey diğer kadınları örgütleyerek düşmanı tuzağa düşürmüş ve Osman Bey'in yanında düşmana karşı büyük bir mücadele vermiştir. Bacılar ile birlikte Ahiler de Osman Bey'in yanında savaşa katılmıştır. Filatyos ve

[250] Kemal Tahir, *Devlet Ana,* s.436.
[251] Gös. yer.

çetesinin düzenlediği saldırıya karşı Osman Bey'in akılcı bir şekilde hareket etmesi dikkate değer bir husustur. Osman Bey yalnızca kılıç gücüyle hareket etmemiş, stratejik bir yöntemle düşmanı bozguna uğratmıştır.

3.8.3.2. Karacahisar Üzerine Düzenlenen Baskın

Osman Bey, Karacahiasr'ı almak için hazırlıklar yapar. Kılıç ustası Kaplan Çavuş'u Konya'ya yollayarak Karacihasar üzerine baskın düzenlediğini bildirir. Kaplan Çavuş Konya'da gördüklerini şu ifadelerle Osman Bey'e aktarır;

"*Doğrusunu istersen Şeyh'im, Konya'yı çok kötü gördüm. Sarayda kâğıt okuyacak adam bulunduğundan şüpheliyim. Konya berbada gitmiştir ve de Konyalıktan çıkmıştır.*"[252] Kaplan Çavuş, Konya'da eski düzenin kalmadığını ve Konya Sultanlığının giderek gücünü kaybettiğini Osman Bey'e anlatır. Osman Bey, Karacahisar'a düzenleyeceği baskın için Konya Sultanlığından asker yardımı istemiştir. Ancak Konya'da güç artık Moğolların eline geçmiştir. "*Konya'dan yeterince asker, yarar mancınık istediğimize gülermiş meğerse… Dedi ki, 'geçti o günler,' dedi. 'Sultan Mesut, Moğol korkusundan parmağını oynatamaz ya, izin alsa da burdan oraya, temrensiz bir tek kamış oku salamaz,' dedi, oku da yoktur parası da çünkü,' dedi.*"[253] Konya'da gördüklerini anlatan Kaplan Çavuş, Konya'nın Moğolların baskısı altında bulunduğunu ve kendilerine asker yardımı yapamadığını Osman Bey'e bildirir. Osman Bey, savaşçılarını toplayarak Karachisar üzerine baskın düzenler ve Karacahisar'ı alarak Söğüt'e büyük bir zaferle döner.

"*Bitinya ucunun silahlı köylüleri, gazi, ahi, derviş, abdal bölükleri, oymak başkanlarının yönetiminde batağı üç noktadan geçip Osman Bey'in istediği yerlere sabaha karşı varmışlar, tasarladıklarını kılı kılına uygulayarak Karacahisar'ı almışlardı. Bu işin, köylüden üç ölü, ikisi ağır on beş yaralıyla kolay başarıldığı duyulalı beri Köslük Meydanı'nda çalınan davul zurna sesleri tepeleri gümbürdetip*

[252] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.465
[253] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.467

gökleri inletiyordu. Sevinçten alacaklar bağışlanıp dargınlar barışmış, yaşlıların huysuzluğu yüzünden belki de kıyamete kadar kavuşamayacak yavuklular, 'Verdim gitti,' sözüyle mutluluğun en umulmazına erişmişlerdi."[254]

Uzun süren barışın ardından Osman Bey'in Karacihar üzerine baskın düzenlemesi ve Karacihar'ı alması Söğütte büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Osman Bey ile birlikte ahilerin, Bacılar Teşkilatının, derviş ve abdalların bu savaşa katıldığını öğreniriz.

3.8.3.3. Bilecik Zaferi

Karacahisarı'ın alınmasından sonra Osman Bey Bilecik hisarına yönelir. Bilecik Hisarı Türkmenlerin yayla göçü sırasında değerli eşyalarını emanet bıraktığı önemli bir yerdir. Türkmenler her yıl olduğu gibi yayla göçü sırasında Bilcek'e uğrayacak ve değerli eşyalarını bırakacaklardır. Ancak Osman Bey Bilecik Hisarını almak için plan yapar. Osman Bey'in planına göre savaşçılar kadın kılığına girerek önde gidecek ve Bilecik Tekfuru'nu tuzağa düşüreceklerdir. "*Akçakoca'ya Kaplan Çavuş'un baş başa verip düzenledikleri oyunda, karılar silahsız olarak içeri girecek, karı kılığındaki savaşçılar Kaplan Çavuş'la dışarda kalacaklardı.*"[255] Osman Bey'in Bilecik Hisarı'nı alması Söğütte büyük bir coşkuyla karşılanır.

Osman Bey'in düzenlediği savaşları göz önünde bulundurduğumuzda son derece mantıklı ve ileri görüşlü bir Bey olduğunu söyleyebiliriz. Kemal Tahir, Osman Bey'i savaşçı yönüyle birlikte akılcı ve yenilikçi fikirleriyle ön plana çıkarmış ve yüceltmiştir. Osman Ertuğrul Gazi'nin ölümünden sonra Türkmenlere Bey olarak seçilmiştir. Topraklarını korumak ve genişletmek için Şeyh Edebali'ye Batı'ya yönelmek istediğini söyleyen Osman Bey sahip olduğu yenilikçi fikirleri ile tam bir devlet adamı olduğunu ispatlamıştır. Batıya doğru topraklarını genişletmek istediğini söyleyen Osman Bey, her adımını düşünerek atar. Karacahisar ve Bilecik'e

[254] Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.472.
[255] Kemal Tahir, *a.g.e.,* s.562.

düzenlediği savaşlarda bir plan doğrultusunda hareket ederek büyük bir mücadele vererek halkın güvenini kazanan Osman Bey büyük bir devlet kurma yolunda ilerler.

Türkmenler cesur ve savaşçı bir toplumdur. Başında bir Bey bulunur ve bu Bey istediği gibi davranamaz. Bey olmanın gerekli şartları vardır. Bey öncelikle cömert olmalı ve yoksulu gözetmelidir. Halkının canını kendi canı gibi bilmeli onların malını korumalıdır. Özellikle Ertuğrul Gazi bu özellikleriyle ön plana çıkarılmıştır. Türkmenler için savaşçı olmak iyi ata binmek ve kılıç tutmak son derece önemlidir. Ertuğrul Gazi'nin uzun süre barışçı bir politika izlemesine rağmen Türkmenler her an savaşa hazırdır. Bu durum bize, uzun süren barışa rağmen onların savaşçı ruhunu kaybetmediklerini gösterir. Kadınlarında bu dönemde savaşçı olduklarını, özellikle Bacıbey karakteri üzerinden görmekteyiz. Bacıbey, kılıç kuşanan savaşlarda Osman Bey'in yanında bulunan savaşçı bir Türk kadınını simgeler. Savaşçı olmayan oğlu Kerimcan'a baskı yaparak onun ilim öğrenmesine engel olur ve savaşçı olmaya zorlar. Bu durum, Türkmenlerde ilimin biraz geri planda kaldığını gösterir. Nitekim Kaplan Çavuş'un kızı Aslıhan da Kerimcan'la savaşçı olmadığı için evlenmek istemez. Türkmenlerde, savaşçılığın son derece önemli olduğunu ve ilimin onun gerisinde bırakıldığını görürüz.

Türkmenler her yıl yaylaya çıkarak burada çeşitli sosyal faaliyetler gerçekleştirirler. Erkekler ava çıkar, cirit oynar kadınlar ise peynir yapar, kilim dokurlar. Orhan Bey'in ifadesine göre yılın beş ayını burada geçirirler. Kısacası yaylacılık onların hayatının bir parçasıdır.

Türkmenler gelenek ve göreneklerine oldukça bağlıdırlar. Töre onlar için önemlidir. Törenin kurallarına göre yaşarlar. Söz gelimi, Bacıbey oğlu Demircan'nın öldürülmesine çok üzüldüğü halde ağıt yakmaz, acısını yaşayamaz. Çünkü Demircan çıplak bir şekilde sırtından vurulmuştur. Âdetlere göre bu şekilde öldürülen biri için ağıt yakılması uygun değildir. Beyler de törelere bağlı olmak zorundadır. İstedikleri gibi hareket edemezler. Bundan hareketle Türkmenlerin belli bir düzen içerisinde

uyumlu bir şekilde yaşadığını, kendi içlerinde kurallara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Türkmenler İslamiyet'i kabul etmiş bir topluluktur. Ancak onların hayatında hem İslamiyet'e hem de İslamiyet öncesi döneme ait izleri bir arada bulmak mümkündür. Tek tanrı inancını benimseyen Türklerin 11. Yüzyılda İslamiyet'i kabul ettikleri bilinmektedir. Türkmenler İslamiyet'i kabul etmelerine rağmen İslamiyet öncesi inançlarını da sürdürürler. Söz gelimi Bacıbey'in zaferden sonra sofraya şarap koyması buna örnektir. Ancak İslamiyet'in de Türkmenler üzerinde önemli etkisi vardır. Ertuğrul Gazi sınırlarına afyon girmesini yasaklamıştır. İnsanların dini inançlarına son derece saygılı olan Türkmenler kendi sınırlarına sığınan ve bir Hristiyan olan Mavro'ya sahip çıkmışlardır. Mavro'nun dini inancına hiçbir şekilde karşı çıkmayıp onun kendi inancı doğrultusunda yaşamasını hoşgörü ile karşılamışlardır. Notüs Gladyüs'ün Osman Bey'den Mavro'yu istemesine karşılık Osman Bey, Mavro'nun Müslüman olduğunu söyler ancak daha sonra Mavro'ya bunun bir savaş hilesi olduğunu, isterse kendi inancına bağlı kalmaya devam edebileceğini belirtir. Mavro ise ablasını öldürenlerle aynı dinde olmak istemez ve bunun üzerine Müslüman olur. Kendi dini inançlarını doğrultusunda yaşayan Türkmenler kendi dininden olmayan Mavro'yu kolaylıkla benimsemiş onun dini değerlerine sahip çıkmış ve saygı duymuşlardır.

Devlet Ana, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Türkmenlerin renkli hayatına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Türkmenlerin sosyal hayatları son derece renklidir. Yaylaya çıkarlar. Burada cirit oynarlar, ava giderler, kilim dokurlar ve kışlıklarını hazırlarlar. Orhan Bey'in ifadeleriyle yayla hayatı oldukça renkli bir tablo gibi canlandırılır. Bu yüzden *Devlet Ana* bizlere, kuruluş yıllarında Türkmenlerin sahip oldukları çeşitli teşkilatlanmalar, Osman Bey'in uyguladığı savaş stratejileri hakkında bilgi vermesinin yanı sıra Türkmenlerin renkli sosyal hayatlarına dair kesitler sunar. Kemal Tahir'in başarılı çalışmalarından biri olan *Devlet Ana* bu renkli ve oldukça yoğun içeriği ile her dönemde ilgi görmüş önemli bir eserdir. Ayrıca *Devlet Ana* romanı dil ve üslup özellikleriyle de dönemine bağlı kaldığını

söyleyebiliriz. Özellikle Dede Korkut hikâyesinin dil ve üslup özelliklerini yansıttığını söylemek mümkündür

SONUÇ

Roman, 18. ve 19. yüzyılları arasında Batı'da ortaya çıkan bir türdür. Türk Edebiyatında roman, Tanzimat Fermanı ile başlayan batılılaşma hareketinin edebiyata yansıması sonucunda Batı'dan yapılan çevirilerle girmiştir. Tük edebiyatında tarihî romanın ilk örnekleri Tanzimat Döneminde Ahmet Mithat Efendi ve Namık Kemal tarafından verilmiştir. Tarih ile romanın kaynaşması sonucunda ortaya çıkan tarihî roman Tanzimat Döneminden günümüze kadar oldukça rağbet gören roman türleri arasındadır. Tarihî romanlar, toplumsal meseleleri tarihsel bir çerçevede ele alan ve toplumun önemli problemlerini gün yüzüne çıkaran önemli eserlerdir.

Kemal Tahir, Türk toplumsal meseleler üzerine düşünen ve bu doğrultuda kaleme aldığı çalışmaları ile Türk düşünce dünyasında dikkat çeken bir isimdir. Toplumsal problemlere Marksist bir yöntemle yaklaşan Tahir, Türk toplumunun batıdan farklı olduğuna inanmış ve batının kalıplarına bağlı kalmamıştır. Tahir'e göre Türk toplumu her anlamda Batı'dan farklıdır ve bu sebeple Türk toplum gerçekliği Batılı düşünceler ile açıklanamaz. Kemal Tahir, toplumsal meselelerimize çözüm bulmak amacıyla tarihe yönelmiş ve derin tarih araştırmaları yapmıştır. Kemal Tahir'in tarihî romanları Türk toplumunun geçmişten bugüne yaşadığı önemli hadiseleri gün yüzüne çıkaran önemli çalışmalardır.

Kemal Tahir'in 1. Dünya Savaşı Sonrası İstanbul'unu anlattığı *Esir Şehrin İnsanları* romanında Kâmil Bey'in İstanbul'a gelmesiyle birlikte değişen hayatını konu edinir. Kâmil Bey, yıllarca Avrupa'da yaşayarak ülkesinin gerçeklerinden uzak kalmıştır. Türkiye'ye dönmeye karar veren Kâmil Bey, kızı Ayşe ve karısı Nermin ile birlikte İstanbul'a gelir. Kâmil Bey'in Nedime Hanımla tanışması ile birlikte fikir dünyası değişmeye başlar. Nedime Hanım Kuvayı Milliye'yi desteklemekte ve tek kurtuluşun Milli Mücadele olduğuna inanmaktadır. Kemal Tahir, *Esir Şehrin İnsanları*'nda Kâmil Bey'in yaşadıklarından yola çıkarak İstanbul'un işgal yıllarına ait gerçekleri ortaya koyar. Birinci Dünya Savaşı sonrası ülkenin içinde bulunduğu

zorlu şartlar, Kuvayı Milliye faaliyetleri, Birinci Dünya savaşı gibi tarihsel olayları gün yüzüne çıkaran Kemal Tahir, tarihsel olayların ışığında toplumsal problemleri aydınlatmaya çalışır.

Kemal Tahir'in 1961 yılında yayımlanan Esir Şehrin Mahpusu, Kâmil Bey'in mahpusluk yıllarını konu edinir. Kâmil Bey burada yıllarca uzak kaldığı Anadolu insan gerçekliği ile yüz yüze gelir ve romanın sonunda gerçek bir milliyetçi kimliğine kavuşur. 1971 yılında yayımlanan *Yol Ayrımı* romanında çok partili sisteme geçiş sürecini ele alan Kemal Tahir, Serbest Fırkanın kuruluşu sırasında yaşanan olayları ve çatışmaları anlatır. Serbest Parti'yi merkeze alarak çeşitli tarihî hadiseleri gün yüzüne çıkaran Kemal Tahir, Takrir-i Sükûn Kanunu, İstiklal Mahkemelerinin haksız yargılamaları gibi döneminin önemli problemlerini ortaya koyarak Cumhuriyet rejiminin uygulamalarını eleştirir. Roman, "Madrabazlık", "Yol Ayrımı" ve Kuvayı Milliyeciler" olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Kemal Tahir, çok partili hayata geçiş denemesi olan Serbest Fırka çerçevesinde döneminin toplumsal gerçekliğini tarihî bir atmosfer içerisinde anlatmaya çalışır.

Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* adlı romanında Milli Mücadele yıllarında İttihatçıların düzenli ordu kurma mücadelesini ele alır. Romanın başkişisi Cehennem Topçu Cemil'in şahsında tüm İttihatçıların durumunu ortaya koyar. Birinci Dünya Savaşı sırasında cephelerde savaşan Ce Topçu Cemil'in İstanbul'da başlayan macerası Anadolu'ya kadar uzanır. Anadolu'da başlayan bölgesel ayaklanmalar ve işgaller karşısında İttihatçıların düzenli bir ordu kurma mücadelesini anlatan *Yorgun Savaşçı* romanında Kemal Tahir, bireyin dramından yola çıkarak toplumun dramını ortaya koyar.

Mustafa Kemal'e yapılan suikast girişimini konu edinen *Kurt Kanunu* romanında, suikast girişimini hazırlayan sebepleri tarihî hadisler doğrultusunda açıklamaya çalışan Kemal Tahir Kara Kemal Bey vasıtasıyla döneminin önemli olaylarını aktarır. Batılılaşma, aydın- halk çatışması gibi toplumsal meseleleri tarihsel bir atmosfer içerisinde anlatır. Kemal Tahir, *Kurt Kanunu* romanında İzmir

suikastı çerçevesinde 1923- 1926 yıllarında yaşanan önemli sosyal olayları toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirir.

Kemal Tahir, *Bozkırdaki Çekirdek* adlı romanında Köy Enstitülerinin kuruluşunu, siyasilerin iktidar çatışmalarını, halkın Enstitüye karşı olan tutum ve tavrını ele alarak Anadolu insan gerçekliğini ortaya koymayı amaçlar. Kemal Tahir, Enstitülerin faydalı olabilmesi için halkın ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini öne sürer. Türk aydınlarının Anadolu'yu gerçek mandada tanımadığını öne sürer ve bu noktada Türk aydınlarını eleştiriye tabi tutar.

1967 yılında yayımlanan *Devlet Ana* romanında Osmanlı'nın kuruluş yıllarını anlatan Kemal Tahir, Türkmenlerin gelenek ve görenekleri ile sahip oldukları teşkilatlanmaları tarihsel bir çizgide ele alır. Bir devletin oluşumunu hazırlayan sebepler üzerinde duran Kemal Tahir, Konya Sultanlığının kötüye giden durumu, Moğol baskısı ve ülkede çeşitli sıkıntıların yaşanması yeni bir devletin varlığına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ertuğrul Gazinin ölümünden sonra yerine geçen Osman Bey'in batıya doğru ilerlemek istemesi, savaşlarda belirli bir strateji doğrultusunda başarıya ulaşması dikkate değer bir durumdur. Kemal Tahir, Devlet Ana romanında Türkmenlerin savaşçılığını yanı sıra sahip olduğu zengin kültürü renkli bir üslupla anlattığı tarihsel bir romandır.

Sonuç olarak; "*Kemal Tahir'in Tarihi Romanlarında Sosyal Olaylar*" başlıklı çalışmamızda incelediğimiz eserlerden yola çıkarak Kemal Tahir'in Türk toplumunu etkileyen ve geleceğine yön veren çeşitli tarihsel olayların ışığında toplumsal meseleleri anlamaya çalıştığını söyleyebiliriz. Kemal Tahir'e göre toplum meseleleri üzerine düşünmek ve kendi değerlerimiz doğrultusunda yeni çözümler üretmek romancının görevidir. Türk toplumunun geçmişten bugüne taşıdığı tarihi ve kültürel birikimi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda hareket eden Tahir, hayatı boyunca tarih araştırmaları yaparak romanlarını tarihî gerçekliklere bağlı kalarak kaleme almıştır. Toplumsal meselelere "toplumcu gerçekçi" bakış açısıyla yaklaşan Tahir, özgün ve yenilikçi fikirleri ile edebiyat dünyasında önemli bir yere

sahiptir. İncelediğimiz eserlerde Kemal Tahir'in bir metot doğrultusunda hareket etmiş, Türk tarihine ve toplumsal hadiselere farklı bir açıdan bakmıştır. Türk toplum gerçeğini anlama çabası Kemal Tahir'i tarihe yöneltmiş ve tarihsel gerçekliği romanlarında bir metot olarak kullanmıştır. İncelediğimiz tarihî romanlarda Kemal Tahir'in toplumun her kesimini ilgilendiren güncel meseleleri ve sosyal olayları geçmişin ışığında açıklamaya çalıştığını ve tarihî olaylara çok yönlü yaklaştığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

A. İNCELENEN ESERLER

Tahir, Tahir, Kemal, *Köyün Kamburu*, İthaki Yayınları, İstanbul 2006.

Tahir, Kemal, *Esir Şehrin İnsanları*, İthaki Yayınları, İstanbul 2015.

Tahir, Kemal, *Kurt Kanunu*, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Tahir, Kemal, *Esir Şehrin Mahpusu*, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Tahir, Kemal, *Yol Ayrımı*, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Tahir, Kemal, *Bozkırdaki Çekirdek*, İthaki Yayınları, İstanbul 2017

Tahir, Kemal, *Devlet Ana*, İthaki Yayınları, İstanbul 2017.

B. KİTAPLAR

Akyüz Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*,İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995.

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

Coşkun, Sezai, *Esir Şehrin Hür İnsanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/II*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

Dino, Güzin, *Türk Romanının Doğuşu,* Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cmuhuriyet'e* (1839-1923), Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

Gür, Âlim-Engin, Ertan Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

Hüküm, Muhammed, *Şair-Sosyolog Kemal Tahir*, İthaki Yayınları, İstanbul 2017.

Kayalı, Kurtuluş *Türkiyenin Ruhunu Aramak*, İthaki Yayınları İstanbul 2010.

Kızılçelik, Sezgin, *Özgün ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012.

Koç, Murat, *Türk Romanında İttihat Terakki (1908- 2004)*, Temel Yayınları, 2005.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Tahir, Kemal, *Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992.

Tahir, Kemal, *Notlar/Çöküntü*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992.

Tahir, Kemal, *Notlar/Mektuplar*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul 1993.

Tahir, Kemal, *Notlar/Sanat Edebiyat I*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, İthaki Yayınları, İstanbul, 2016.

Tahir, Kemal *Notlar/Sanat Edebiyat II*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Tahir, Kemal, *Notlar/Sanat Edebiyat III*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Tahir, Kemal, *Notlar/Sanat Edebiyat IV*, Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Tanpınar, Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Tanpınar, *Ahmet Hamdi, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Yetiş, *Kazım, Dönemler, Problemler, Şahsiyetler Aynasında Türk Edebiyatı I,* Kitabevi, İstanbul 2012.

Yetiş, Kâzım, *Dönemler, Problemler, Şahsiyetler Aynasında Türk Edebiyatı II,* Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

C. MAKALELER

Aka, Nilüfer, "Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* Romanında Yapı ve İzlek", *Karadeniz,* 2015.

Akdağ Sarı, Kader, "Kemal Tahir'de Sosyalizm ve Batılılaşma Eleştirisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, S.3, s.674-685, 2015.

Gündüz, Osman, "Yakın Dönem Tarihsel Romanlarda Çatışma Alanları ve Tarihsel Romanların Ulusal Kimlik Edinmedeki Rolü", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S:35, Erzurum 2007, s.135-156.

Karabulut, Mustafa, "Devlet Ana Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Erdem Dergisi,* S:153, s.115-118, 2009.

Karabulut, Mustafa, "Esir Şehrin İnsanları Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Erdem Dergisi,* S.54, s.127-135, 2009.

Kılıç, Mustafa, "Kemal Tahir'in Yol Ayrımı Romanında Dönemin Toplumsal Yapısına Sosyolojik Bir Bakış", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 56, 2016.

Özlük, Nuran, " Kemal Tahir'in Türk ve Dünya Edebiyatına Bakışı", *The Journal of Academic Social Science Studies,* s.295-344, Şubat 2012.

Sümbüllü, Yusuf Ziya, "Kemal Tahir'in Kurt Kanunu Romanı Üzerine Aşkın Çözümleme", *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (ETÜSBED), s.59-90, Aralık- 2017.

Tokdemir, M. Ahmet, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun Öğretilmesinde Tarihsel Roman Kullanımı: Devlet Ana Romanını Okumak", *Kastamonu Eğitim Dergisi,* Mayıs 2016, s.1469-1486.

Yeşilçiçek, Vedat, Biçer, Seçil, "Gelenek ve Mistik Unsurların Tarihî Roman Türüne Yaptığı Katkı: Devlet Ana Örneği", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* s.61-87, 2011.

Yılmaz, Alkan, "Bozkır Romanlarında Köy Enstitüsü", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* S:29.

Zeka, Semih, "Devlet Ana'da Din", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, s. 761-783.